POLIROM

Gabriel Andreescu

Cărturari, opozanţi şi documente

Manipularea Arhivei Securităţii

GABRIEL ANDREESCU este conferenţiar la Facultatea de Ştiinţe Politice a Şcolii Naţionale de Studii Politice şi Administrative. A militat pentru respectarea drepturilor omului încă sub regimul comunist, fiind unul dintre disidenţii care s-au opus deschis lui Ceauşescu şi regimului său autoritar. Începând cu anul 1990 a iniţiat înfiinţarea unor organizaţii nonguvernamentale, printre care Comitetul Helsinki Român, Centrul de Studii Internaţionale, Solidaritatea pentru Libertatea de Conştiinţă. Este director al *Noii Reviste de Drepturile Omului*. De acelaşi autor, la Editura Polirom au mai apărut: *Solidaritatea alergătorilor de cursă lungă* (1997); *Locurile unde se construieşte Europa. Adrian Severin în dialog cu Gabriel Andreescu* (2000); *Ruleta. Români şi maghiari, 1990-2000* (2001); *Naţiuni şi minorităţi* (2004); *Reprimarea mişcării yoga în anii '80* (2008); *L-am urât pe Ceauşescu. Ani, oameni, disidenţă* (2009). A editat *Naţionalişti, antinaţionalişti. O polemică în publicistica românească* (1996), *Problema transilvană* (în colaborare cu Gusztáv Molnár, 1999), *Ultimul deceniu comunist. Scrisori către Radio Europa Liberă. Vol. I: 1979-1985* (împreună cu Mihnea Berindei, 2010) şi *Comentarii la Constituţia României* (în colaborare cu Miklós Bakk, Lucian Bojin şi Valentin Constantin, 2010).

© 2013 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea prin orice mijloace şi sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: Pieter Brueghel cel Bătrân (1526/1530-1569), *Triumful morţii* (c. 1562), detaliu

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

ANDREESCU, GABRIEL

Cărturari, opozanţi şi documente. Manipularea Arhivei Securităţii/Gabriel Andreescu. – Iaşi: Polirom, 2013

Index

ISBN print: 978-973-46-3343-2
ISBN ePub: 978-973-46-3427-9
ISBN PDF: 978-973-46-3428-6

351.746.1(498):929

Printed in ROMANIA

Gabriel Andreescu

Cărturari, opozanţi şi documente

Manipularea Arhivei Securităţii

POLIROM
2013

Prietenului meu
Hurry

Mulțumiri

Cartea pe care cititorul o are acum în mână adună efortul generos al mai multor oameni. Le mulțumesc cercetătorilor de la Direcția Cercetare, Expoziții, Publicații a CNSAS și în mod special lui George Vișan, consilier de arhivă, pentru asistența generoasă pe care mi-au dat-o în timpul muncii cu sutele de volume din arhivă.

Liviu Antonesei a primit cu entuziasm rezultatele investigațiilor, începând cu „cazul Marino", și a insistat să prezint rezultatele în lunarul *Timpul*. Reacțiile publice la cele scrise au contat în conceperea acestui volum. Silviu Lupescu a exprimat cu empatie dorința de a scoate lucrarea la Editura Polirom. William Totok a fost principalul meu partener de dialog în ce privește interpretarea documentelor din Arhiva CNSAS. Nu am avut până astăzi un însoțitor atât de competent precum este el în decodificarea a ceea ce ascunde și dezvăluie Arhiva Securității. Intervențiile de acuratețe ale Vioricăi Oancea și Marianei Celac asupra capitolului referitor la Mihai Botez au reparat câteva aprecieri nefondate. Liviu Andreescu, care a vegheat asupra textului, și nu cu puțină trudă, l-a făcut mai clar, mai fluent și convingător.

Aceste câteva nume sunt departe de a epuiza lista persoanelor către care se îndreaptă recunoștința mea pentru contribuția lor la finalizarea volumului.

Observaţii privind scrierea şi documentarea

Volumul foloseşte standardele cunoscute, precum ghilimelele la fiecare citat în interiorul textului (când nu se reproduc pasajele cu caractere mici), parantezele drepte […] pentru intervenţiile în interiorul citatelor, italicele în cazul numelor de publicaţii. Pentru reproducerea semnelor de citare în interiorul citatelor am folosit ghilimelele unghiulare. În documentele din Arhiva Securităţii, numele persoanelor se scriu în mod obişnuit cu majuscule. Regula se aplică aproape întotdeauna în cazul numelor de cod, puse între ghilimele. Pentru a nu face şi mai dificilă lectura, îngreuiată de multele citate, am ales să transcriu numele de cod ca pe unele obişnuite.

Pentru cercetare am studiat volumele din Arhiva CNSAS, pe numele personalităţilor care apar în volum sau ale altora care au relevanţă pentru tema cărţii, am folosit documente reproduse de alţi cercetători, am lucrat cu materiale personale şi am luat interviuri. Ca să eliberez tema cărţii de greutatea referinţelor şi ca să permit urmărirea cursivă a expunerii, am plasat citatele din documentele Securităţii în note de final. Când meritau atenţia cercetătorului, spre consultare, am reprodus referinţele integral, chiar dacă se aflau una în continuarea alteia şi permiteau prescurtarea cu „*Ibidem*”. Am preferat să folosesc note de subsol pentru a indica publicaţiile consultate ori a adăuga comentarii care completează textul principal. Sunt şi excepţii în aşezarea notelor, ale căror motive vor fi înţelese uşor de cititor.

Cuvânt înainte

Ar fi suficient să facem inventarul ordinelor date de conducerea partidului și statului comunist, al obligațiilor de serviciu și activităților organelor de ordine internă, începând cu Securitatea și continuând cu Miliția, Procuratura, Presa, sectoare din Armată, Justiție și Economie, ca să aflăm cine este responsabil pentru tragedia celor 45 de ani de comunism. Or, de mai bine de un deceniu, oprobriul public s-a concentrat asupra Securității, doar una „dintre instituțiile, numeroase și probabil la fel de periculoase, subordonate Partidului și statului”*, și mai ales, într-un mod cel puțin ilogic, asupra colaboratorilor Securității.

Cauza cea mai generală a acestei situații este capturarea statului postdecembrist de oamenii vechiului regim. Primul președinte al României, Ion Iliescu, s-a aflat în fruntea eșalonului comunist, primul ministru al Armatei, Nicolae Militaru, a lucrat, conform datelor, pentru sovietici, primul ministru de Interne, generalul Mihai Chițac, a fost trimis în decembrie 1989 la Timișoara să înăbușe revolta, primul ministru al Justiției, Teofil Pop, a urmat cursurile Centrului de perfecționare a pregătirii cadrelor de conducere din economie și administrația de stat al Academiei „Ștefan Gheorghiu”, primul director al Serviciului Român de Informații, Virgil Măgureanu, a fost ofițer de Securitate, primul director al Serviciului de Informații Externe, Mihai Caraman, e faimos pentru că, fiind în slujba URSS, a penetrat NATO. Mă opresc aici.

Procese juridice sau măcar simbolice ale vinovaților erau deci imposibile. Tema responsabilităților a rezistat totuși: prea erau recente traumele. În anul 1989, când evenimentele din țările vecine au trezit speranța prăbușirii regimului, oamenii începuseră să se pregătească pentru „răfuiala cu trecutul” consemnând „realitățile triste și continuu mistificate” care contau la judecata istoriei**. În ciuda cvasimonopolului de putere, liderii

---

* Daniel Barbu, „O istorie naturală a comunismului românesc”, în Vasile Ernu, Costi Rogozanu, Ciprian Șiulea, Ovidiu Țichindelean, *Iluzia anticomunismului. Lecturi critice ale Raportului Tismăneanu*, Cartier, Chișinău, 2008, p. 82.

** Se adresau prin scrisori citite la postul de radio Europa Liberă membrilor organelor de represiune, atrăgându-le atenția că invocarea ordinelor nu-i scuză. Li se explica grănicerilor că maltratarea celor prinși este

postdecembriști nu au putut elimina acest capital de memorie și de așteptare al populației. A fost nevoie de schimbarea din 1996 și de trecerea a încă trei ani ca să fie adoptată prima normă juridică de investigare a Arhivei Securității și identificare oficială a vinovaților pentru fosta viață de calvar.

Legea din 1999 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității ca poliție politică s-a oprit la o categorie foarte limitată de responsabili. Uriașul aparat dogmatic și administrativ al comunismului este în afara acestei legi. Autorii hotărârilor cu caracter totalitar și cei care le puneau în aplicare nu intră sub condamnarea simbolică a Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității (CNSAS) – instituția cu astfel de competențe. Nu intră nici aparatul criminal responsabil pentru moartea miilor de femei cărora nu li s-a acordat ajutor când au apărut complicații la întreruperea ilegală a sarcinii, nici strategii îndoctrinării populației prin festivalul național „Cântarea României". Legislația deconspirării a creat o lentilă ce a deformat pe termen lung etica și politica memoriei în România.

S-au adăugat gravele greșeli, falsificările și abuzurile CNSAS. O prevedere a legislației deconspirării asimila persoanele care au avut competența să decidă asupra activității Securității sau a altor structuri de represiune cu colaboratorii. În consecință, trebuia adusă la cunoștința opiniei publice activitatea lor de poliție politică. Practic, prevederea nu a fost folosită. Primul Colegiu al CNSAS a refuzat să-l includă în categorie chiar și pe fostul președinte Ion Iliescu.

Dar nici ofițerii de Securitate nu au constituit, prin comparație, o mare preocupare pentru CNSAS sau pentru opinia publică. Până în luna octombrie 2006, Colegiul CNSAS a „deconspirat" doar 145 de ofițeri de Securitate responsabili de represiuni politice. Faptele celor în cauză, cu nume care nu spuneau nimic, au rămas anonime.

Acesta este contextul în care energia acuzatoare a opiniei publice a fost îndreptată spre o categorie marginală în ansamblul sistemului de control al sistemului totalitar: informatorii Securității. Și nu este totul. Autorii celor mai ignobile acțiuni par să fi trezit opiniei publice un interes minor. Paradoxul strivitor al procesului deconspirării din România este vehemența acuzării unor oameni care au semnat sub presiune un angajament cu Securitatea și au scris note benigne. Deciziile de colaborator cu Securitatea ca poliție politică date „categoriei" Carol Sebastian sau Sorin Antohi sunt cu atât mai greu de legitimat cu cât nimeni din

---

pedepsită chiar de Codul Penal comunist, erau numite și condamnate personalitățile culturale pentru oportunismele și compromisurile lor. Cineva promitea un inventar cu numele reale ale securiștilor torționari, activiștilor stupizi, directorilor și șefilor care fac abuzuri, în așteptarea schimbării regimului (Gabriel Andreescu, Mihnea Berindei, *Ultimul deceniu comunist. Scrisori către Radio Europa Liberă. Vol. II: 1986-1989*, Polirom, Iași, în curs de apariție).

aparatul Securităţii, de la ei în sus, nu a fost livrat opiniei publice de CNSAS. Să presupunem că declaraţiile celor doi ar fi dus la îngrădirea unor drepturi fundamentale. Cum e posibil atunci ca ofiţerii de legătură care au primit informaţiile, cei cărora le-au transmis, toţi decidenţii pe linie ierarhică ce au ordonat activitatea de strângere a informaţiilor, oamenii din aparatul administrativ sau judecătoresc care au realizat efectiv încălcarea respectivelor drepturi fundamentale să nu fi fost *şi ei* participanţi la încălcări? De ce nu au fost puşi imediat pe lista agenţilor sau colaboratorilor care au făcut poliţie politică alături de informatori?

Ceea ce frizează grotescul însă este orientarea acuzaţiilor împotriva unor foste victime ale aparatului de represiune. De la mijlocul anilor 2000, sub titulatura deconspirării s-au derulat campanii care arătau cu degetul spre foşti opozanţi, precum Mihnea Berindei sau Mihai Botez, şi spre oameni târâţi la tinereţe în închisoare – Adrian Marino şi Nicolae Balotă. Interpretările privitoare la „colaboraţionismul" lui Constantin Noica şi al lui Nicolae Breban, personalităţi ireductibile la imaginaţia strâmtă a comentatorilor, au compromis şi mai mult tema deconspirării.

Când în anul 2006 a început partea exaltată a campaniei de denigrare, aveam deja experienţa arhivelor. În anul 2003 consultasem dosarele pe numele lui Vasile Vetişanu. Acest parlamentar aflat pe listele PNŢCD până în anul 2000 fusese declarat, pe rând, de Colegiul CNSAS şi Curtea de Apel Cluj, „colaborator cu Securitatea ca poliţie politică". El şi soţia sa erau devastaţi de nedreptate. Le-am putut înţelege sentimentele după ce am consultat documentele de arhivă care-l descriau pe Vetişanu, o victimă de o viaţă a regimului comunist, ca pe slujitorul ei.

„Cazul Vetişanu" e departe de a rămâne cel mai revoltător. Am trecut în mai multe rânduri prin cele opt capitole ale cărţii pe care cititorul o are în faţă, lucrând la detalii, adăugând, scoţând şi corectând. De fiecare dată am fost izbit de cât de uşor s-a lăsat opinia publică derutată de propunerile mistificatoare ale acuzatorilor. A fost posibil să accepte ca un om precum Adrian Marino, cu opt ani de recluziune, şase de domiciliu obligatoriu, niciodată membru de partid, fără să fi lucrat vreodată într-o instituţie comunistă, fără un cuvânt spus în favoarea comunismului, auster, cu o impecabilă operă de gânditor liberal, care şi după căderea regimului a refuzat poziţii de statut şi gratificate material, să fie terfelit cu etichetările „turnător", „delator", „întunecat", „febril colaborator al Securităţii". Grotesc, principalii detractori ai lui Marino fuseseră membri PCR, autorii unor declamaţii umilitoare la adresa fostului regim şi a conducătorilor săi „iubiţi".

Se întâmplă să cunosc în detaliu viaţa lui Mihnea Berindei, activitatea lui din 1977 până în 1989, acea „vocaţie aproape sacrificială de a se dedica modificării viziunii Occidentului asupra regimului ceauşist"*. În

* Monica Lovinescu, „Săptămânalul *22* despre Mihnea Berindei", Europa Liberă, emisiunea din 31 august 1991.

mica sa locuinţă cu chirie din Paris, forma repetat numerele a sute de telefoane din România ale unor oameni supuşi represaliilor. După revoluţie venise imediat la Bucureşti, să ajute incipienta democraţie. Este iniţiatorul Grupului pentru Dialog Social (GDS), în primii ani de după 1990 atât de activ şi pentru că mai multă vreme a beneficiat de ajutoarele aduse de Berindei. Şi iată, în anul 2006, un jurnalist a iniţiat campania de denunţare a lui ca versat agent al Securităţii infiltrat în exil. Calomnia era uşor de demontat, iar dubiosul „deconspirator" excela şi în poziţia de companion al vârfurilor fostei Securităţi – organizaţie care în anii '80 îi ameninţase cu moartea pe Mihnea Berindei, pe soţia şi copilul acestuia.

Or, aproape nimeni nu a acuzat public absurditatea. Niciun protest nu a sancţionat această monstruoasă inversare de roluri: nici al GDS, nici al revistei *22*, publicaţie de atâtea ori ajutată de el, nici al aleşilor locali sau naţionali şcoliţi în Franţa prin intermedierea lui Berindei, nici al intelectualilor, deloc puţini, care i-ar fi fost datori. Grupurile care, din 1990 până astăzi, ne obişnuiseră cu exerciţii de solidarizare nu au lansat niciun comunicat de susţinere sau de contestare a acuzelor în cazul lui Mihnea Berindei.

Am fost nesigur privind la textul uciderii simbolice a lui Mihai Botez: să nu fi realizat comentatorii care s-au grăbit să-l condamne pe fostul disident că şi-au predat inteligenţa în faţa unei mistificări? Erau la dispoziţia lor documente de arhivă clare pentru o minte atentă, cărţile lui Botez, memoria textelor sale citite la Europa Liberă. Era o realitate de manual rolul său în apariţia unei disidenţe româneşti. Aceste calupuri de adevăr aveau de înfruntat pure declaraţii de suspiciune, acuzaţii ale unor ziarişti necreditabili, susţineri a căror falsitate fusese documentată, colportări ale afirmaţiilor unor „înalţi ofiţeri SRI" neidentificaţi, trimiteri la discuţii particulare cu demnitari decedaţi şi la un… e-mail al unui diplomat răspunzător de acte de poliţie politică faţă de Botez.

Dar istoricii, ziariştii şi judecătorii care au văzut un act de poliţie politică în intervenţia făcută de Nicolae Breban la liderii de partid (Cornel Burtică) şi Securitate (Nicolae Pleşiţă) în favoarea unor colegi? Cu ce diferă manifestările lui Breban de declaraţiile citite la întâlnirile scriitorilor cu Nicolae Ceauşescu sau cu alte vârfuri ale partidului de chiar acuzatorii colaboraţionismului lui Breban? Prin ce diferă susurul vorbelor mieroase la urechile lui Pleşiţă de gâdilatul paranoiei lui Ceauşescu? Cine deschide poarta arhivei în locul deşertului va descoperi o lume de nebănuit, piscuri ample, platouri şi crevase adânci. Nu se poate imagina ce complexitate, ce ciudăţenie, ce contorsionări umane povestesc documentele despre viaţa lui Breban. Inclusiv „minunea" că nu a fost un „om al organelor", în ciuda tuturor acelor situaţii care puteau sugera contrariul.

Şochează uluitoarea diferenţă de standarde. Iată doi oameni de cultură, Nicolae Balotă şi Alexandru Paleologu. Primul a scris câteva rânduri complezente şi a dat informări benigne. Aceasta ne spune materialul

din Arhiva CNSAS accesat astăzi. Nu există în toate dosarele pe care le-am consultat sau invocate de alți cercetători vreo informare a lui Balotă răuvoitoare sau periculoasă. Și Alexandru Paleologu a scris rânduri complezente, și el a oferit Securității informări. Dar ale lui nu mai sunt chiar benigne, iar, în plus, a primit bani pentru delațiuni. Și câte ar fi de adăugat despre discreția primului, în opoziție cu conivențele interesate și ușurătățile celui de-al doilea în viața postdecembristă. Or, Balotă este declarat „unul dintre cei mai scârboși informatori", iar Paleologu, un „om care a știut să trăiască frumos și elegant în vremuri urâte și neelegante".

***

Câteva observații privind lucrul la volum. Cercetarea a inclus verificarea a câteva sute de dosare, pe numele oamenilor de cultură care fac subiectul acestei cărți, dar și ale lui Ștefan Augustin Doinaș, Dan Hăulică, Octavian Paler, Sorin Antohi, Dan Petrescu, Virgil Cândea, Mihail Golu, George Pruteanu, Zigu Ornea ș.a. În cazul ultimilor, documentarea a fost relevantă și pentru felul în care serviciile alimentează cu materiale Arhiva CNSAS și opinia publică. Pentru câteva personalități cu cariere politice după 1990, urmărirea informativă apare ca oprindu-se brusc, și fără explicație, la ani buni înainte de revoluție. Alteori, au fost trimise, parcă în dispreț pentru cercetător, circa 20-30 de file disparate. Fenomenul merită o cercetare separată.

O provocare a venit din prelungirea repetată a momentului în care să fi putut considera studiul finalizat. Periodic, au apărut informații ori alegații care aveau nevoie de noi verificări. Astfel, am dat de o adresă a Inspectoratului Securitate Iași trimisă colegilor de la Cluj ce părea o probă acuzatoare privindu-l pe Adrian Marino. Răspunsul Inspectoratului Securitate Cluj, care dezmințea presupozițiile acelui document, se afla în același dosar, dar departe de fila inițială. L-am găsit după revenirea la documente.

Seria de articole dedicată de N.C. Munteanu „celor mai scârboși informatori", în luna octombrie 2011, care înseria numele lui Nicolae Balotă lângă cele ale lui Emanuel Valeriu, Bălăceanu-Stolnici, Ivan Deneș și Alex Mihai Stoenescu, a făcut necesară consultarea dosarelor din operațiunile „Melița" și „Eterul" – calupurile tematice dedicate acțiunilor despre și contra Europei Libere. N.C. Munteanu vorbea despre documente identificate de el, sau de alții, acuzatoare la adresa fostului său coleg de la redacția din München. Era o persoană credibilă. Cum poți să faci abstracție de susținerile dlui Munteanu? Au fost de studiat cele 65 de volume (58 ale operațiunii „Eterul", 7 ale operațiunii „Melița"), dintre care ultimele trei declasificate abia în anul 2010. Lucruri interesante, unele au permis completarea substanțială a materialelor despre Alexandru Paleologu, cu care „cazul Balotă" făcea un relevant contrapunct, însă nimic care să susțină calificativele lui N.C. Munteanu. Din contră.

Tocmai anunţasem Editura Polirom de grabnica trimitere a manuscrisului („într-o săptămână"), în primăvara anului 2012, când am descoperit cartea Iuliei Vladimirov *Monica Lovinescu în documentele Securităţii 1949-1989*. Cita un text atribuit lui Adrian Marino („Brătescu"). Cuvintele cărturarului ar fi fost reproduse după bandă. Iată deci o probă audio transcrisă pe hârtie. Din nou o cerere la CNSAS, din nou între materialele de arhivă pe numele Monicăi Lovinescu... Prezentarea era o înscenare. Documentul nu înregistra declaraţiile lui Marino, ci ale ofiţerului care susţinea că informează asupra conţinutului celor discutate.

Neaşteptat de dificilă a fost stabilirea formei de prezentare a cercetării. Pentru a înfrunta neînţelegerile ori mistificările, sunt de făcut publice textele originale. Dar, în acest caz, documentele nu vor clarifica prin ele însele cititorul neavizat. O dovedeşră ediţiile cu materiale din arhivă care nu au rezolvat disputele referitoare la implicarea unor oameni de cultură în acţiuni de poliţie politică. Trebuiau separate din „originalele" Securităţii faptele reale de altele inventate, cuvintele surselor de cele atribuite lor de ofiţeri. Multe declaraţii erau mutate dintr-un dosar în altul. Iată de ce prezentarea conţinuturilor cere o amplă operaţie de interpretare.

Există apoi o obligaţie de completitudine. Cum nu poate reproduce ansamblul, cercetătorul are de făcut inventarul tipurilor de susţineri: cele care par a acuza, unele care par a nega, altele care ar scuza. Însă acumularea de detalii, asociate cu citate, distruge şi fluenţa textului, şi capacitatea de a comunica sensul celor investigate. Soluţia aleasă după multe încercări a fost să sintetizez ideile documentelor şi să le confirm cu citate plasate ca note de final. Au rămas în text pasajele pregnante ori cele care au un stil inconfundabil. Exemplul tipic sunt notele lui Constantin Noica. Au trebuit citate amplu, căci referirea doar la conţinutul lor ar fi făcut să se piardă semnificaţia lor subiectivă.

***

Studiul sistematic al arhivei oferă cercetătorului câteva instrumente substanţiale pentru înţelegerea a ceea ce spun dosarele. El va ajunge să distingă între limbajul informatorului şi cel al ofiţerului, chiar dacă documentul nu le separă, şi va recunoaşte declaraţiile tipice ale muncii de reţea, independente de faptele descrise. Va putea interpreta notele în raport cu ansamblul materialelor din cazul dat şi, în loc să-l păcălească, contradicţiile şi incongruenţele îl vor ajuta să pătrundă în spatele filelor cercetate. Va tinde să culeagă informaţiile din realitate capabile să completeze şi să verifice ceea ce se găseşte în arhivă. Pentru decodarea documentelor sunt multe reguli care se pot învăţa, totuşi investigarea dosarelor nu se poate reduce la aplicarea unui algoritm. Interpretarea celor elaborate şi depozitate de Securitate este de natura hermeneuticii.

Or, hermeneutica presupune simultan experienţe intelectuale şi umane care, la rândul lor, conţin ingredientele empatiei şi curiozităţii. Un obstacol

în calea cercetării și înțelegerii Arhivelor Securității a fost ideea, devenită un adevărat clișeu, că „lumea dosarelor" este una a întunericului și murdăriei, a dezamăgirilor și a șocurilor. Susțin că această interpretare este greșită. Dosarele vorbesc despre comportarea oamenilor nimeriți în angrenajul instituțiilor de opresiune, în situațiile-limită în care i-a adus un regim totalitar. Istoria lor este amplă și nebănuit de diversă. Oamenii au fost când temerari, chiar inflexibili, când fragili, unii raționali, alții derutați, au luptat sau au renunțat, au fost covârșiți de propria dramă, ori s-au salvat privind la drama colegilor, ori au găsit o satisfacție în aducerea altora pe banca anchetaților, să le împartă suferințele. A contat dacă erau singuri ori aveau o familie, dacă erau în vârstă ori aveau totul în față, fiind tineri. Comportamentul depindea de cultură, de inteligența lor socială, de cât au înțeles din ce li se întâmpla, de cât au pierdut, de cât mai puteau spera. Viața celor urmăriți de Securitate, luați la întrebări, puși să semneze angajamente, amenințați, împinși spre munca de informator, tentați cu avantaje a depins de nenumăratele unghere ale ființei fiecăruia.

Să faci abstracție de această complexitate, să folosești documentele elaborate de Securitate în mod abuziv pentru distrugerea simbolică a unor oameni sunt acte de nedreptate. Dar nu „doar" atât. Manipularea arhivelor duce la distorsionarea întregului sistem de interpretare a trecutului. Seamănă confuzia peste istoria a 45 de ani de comunism, îi răstoarnă logica și semnificațiile, reprezintă un uriaș și costisitor eșec colectiv. Rostul acestei cărți este să înarmeze cititorul asaltat continuu de acțiuni care discreditează procesul deconspirării. Deși sunt atâtea referiri la trecut, consecințele se repercutează asupra prezentului: societatea noastră nu-și va putea construi o viață decentă din confuzie și nedreptate.

I. Adrian Marino. Campania de distrugere a unui model

Marino, o schiță

Viața lui Adrian Marino a fost expresia unui proiect personal. L-a împlinit, deși totul în jur i se opusese. Cariera academică începută ca asistent al lui George Călinescu i-a fost curmată brusc, odată cu arestarea sa în 1949, la vârsta de 28 de ani. Prin cei opt ani de închisoare a trecut fără compromisuri. Rapoartele ofițerilor din perioada detenției îi fac un portret de recalcitrant ce-și păstrase poziția ideologică, activ în cercurile național-țărăniste din penitenciar. Trimis pentru alți șase ani în domiciliu obligatoriu, la Lățești, Marino citește, face note, scrie, se supune unui program extenuant: „zilnic de la 6 până la 13 și de la 16 la 22. Totul este planificat, organizat”[1]. La ieșirea din închisoare își va stabili domiciliul la Cluj. Nu este acceptat în niciuna dintre instituțiile ce corespund pregătirii sale profesionale. Va fi primit totuși în Uniunea Scriitorilor, o condiție în acei ani pentru a publica. Nu înfruntă doar opresiunea, ci și – o va repeta în multe ocazii – atmosfera infectată a unei anume „vieți literare” trăind din improvizație și seducție interesată. Marino crede „cu tărie în superioritatea muncii organizate și concentrate, tenace, îndârjite, inevitabil obscure pe perioade lungi de elaborare, dar de mare randament final. Marii scriitori, gânditori, intelectuali sunt alergători de cursă lungă. Vitalitatea lor spirituală se traduce prin proiecte ample, de durată, care n-au nimic în comun cu spiritul expeditiv de improvizație și rutină publicistică”*.

Între profesioniști, Marino devine „cărturarul”, „ultimul nostru enciclopedist”**. *Viața lui Alexandru Macedonski* și *Opera lui*

---

* Adrian Marino, *Prezențe românești și realități europene. Jurnal intelectual*, ediția a II-a, Polirom, Iași, 2004, p. 19.

** Sorin Antohi, „Lecția lui Adrian Marino”, *Observator cultural*, nr. 261, 24 martie 2005.

Alexandru Macedonski au fost apreciate ca modele ale genului. *Hermeneutica ideii de literatură*, *Dicționarul de idei literare*, *Biografia ideii de literatură*, „prima enciclopedie literară personală”[*], *Etiemble ou le comparatisme militant* ș.a. au avut ceva de spus comunității profesionale internaționale. Marino a ajuns cel mai tradus critic român.

Între 1973 și 1980, Marino lansase și condusese *Cahiers roumains d'études littéraires*, întreprindere solicitantă și sensibilă în acei ani. Această solitară revistă românească de literatură comparată într-o limbă de circulație, pusă sub egida Editurii Univers, s-a bucurat de succes. Preocupările comparatiste și cosmopolite ale lui Adrian Marino se împlineau rând pe rând și i-au asigurat recunoașterea profesională. Între 1973 și 1985 a făcut parte din Comitetul internațional de redactare a lucrării colective *Histoire comparée des littératures de langues européenne*s.

În anul 1980 a apărut *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, prima lucrare hermeneutică românească elaborată sistematic și analitic, „cea mai întinsă și aprofundată [cercetare] despre subiect întreprinsă până acum, nu numai în țară, unde constituie primul studiu de acest gen din «bibliografia» românească a lui Mircea Eliade”[**]. Subiectul, sensibil și – în deceniul nouă – foarte la modă în cultura orală, a asigurat cărții succes de public[***].

Marino nu era asociat doar cu reușita rigorii într-o cultură preponderent impresionistă, cu demna ținută din perioada recluziunii și a domiciliului obligatoriu. Se bucura de aura intelectualului care nu a lucrat în vreo instituție comunistă; excepție, după toate datele absolută, între personalitățile culturale care s-au afirmat profesional în deceniile totalitarismului. Își asumase marginalitatea ca stil de viață într-un sistem politic obișnuit să ceară compromisuri. Imediat după 1989, fusese invitat să devină membru al Academiei.

---

* Adrian Marino, *Viața unui om singur*, Polirom, Iași, 2010, p. 444.

** Adrian Marino, *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 7.

*** Vezi „cozile de la librării, cărțile vândute pe sub mână și «moartea de om» pe care o implica procurarea unui exemplar” (Simona-Maria Pop, „Creația literară și iluzia libertății. Studiu de caz: Adrian Marino”, în Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, *Intelectualii și regimul comunist: Istoriile unei relații*, vol. IV, 2009, Polirom, Iași, p. 259).

A spus nu mesagerilor[*]. I s-a propus distincţia Honoris Causa a Universităţii din Craiova[**]. A refuzat-o.

După revoluţie a intrat în PNŢCD şi a colaborat la *Dreptatea*, ziarul partidului. Trăind în Cluj, anticomunist, era de aşteptat să se apropie de Doina Cornea, astfel că în 1990 a răspuns invitaţiei faimoasei sale colege de a înfiinţa Forumul Democratic Antitotalitar din România. Aspiraţia lui Marino de a contribui la apariţia unei clase politice moderne avea să se năruie curând. O va explica folosind termeni aspri în amintirile publicate la cinci ani de la moarte, *Viaţa unui om singur*. Dintr-o evaluare retrospectivă, cel mai preţios aport al său la viaţa de partid din România postdecembristă rămâne iniţierea Forumului, structură care avea să ducă la constituirea Convenţiei Democratice. Această formulă politică a permis schimbarea de regim din 1996 deschizând, poate pe ultima sută de metri, calea spre Uniunea Europeană. Mai multe volume pe care le-a publicat după 1990 şi în special cartea lui de memorii postumă sunt un vibrant mesaj proamerican, proeuropean, prodemocratic[***].

Adevărul despre Adrian Marino. Anii de închisoare şi domiciliu obligatoriu

Ne putem aştepta ca o parte din „adevărul" despre Adrian Marino să fie completat cu informaţiile depozitate în documentele Securităţii, din vremea când îl vâna, deţinea, supraveghea şi hărţuia. În Arhiva CNSAS se află trei dosare deschise pe numele lui: unul de penitenciar, cel mai amplu, unul de urmărire informativă[****] şi unul de reţea din Arhiva Serviciului de Informaţii Externe.

---

* Vezi Adrian Marino, *Viaţa unui om singur*.

** Iniţiativa aparţinea universitarilor de la revista *Mozaicul* din Craiova, pentru care scrisese editoriale câţiva ani.

*** Este semnificativ gestul făcut de Silviu Lupescu de a inaugura activitatea Editurii Polirom cu volumul lui Marino *Pentru Europa* (1995). Exprimând bine cunoscutul său optimism, Ion Bogdan Lefter era sigur în 2006 că „Adrian Marino va fi recunoscut ca reper intelectual şi moral al gândirii democratice şi liberale în România «euroatlantică» pe care o vedem modelându-se sub ochii noştri" (Ion Bogdan Lefter, *Adrian Marino: un proiect pentru cultura română. Analize şi evocări*, AIUS, Craiova, 2006).

**** Dosarul de urmărire informativă conţine trei volume: primul, de 389 de file, acoperă perioada 1958-1965, dar apar în el materiale datate

Dosarul de penitenciar oferă o imagine cuprinzătoare a mai mult de 14 ani din viața lui Marino. A fost arestat la 9 februarie 1949 în legătură cu activitățile „organizației subversive… Tineretul Universitar Național Țărănesc – TUNȚ". I s-au găsit șapte principale vinovății: analizarea și îmbunătățirea textelor ideologice ale PNȚ; multiplicarea lor; recrutarea unor cunoscuți din Iași pentru finanțarea acțiunii; participarea la ședința din 4 februarie 1949, când s-a anunțat contactarea Mișcării Legionare; decizia de a scoate ziarul *Dreptatea* în ilegalitate și pregătirea strângerii de fonduri cu acest scop; intenția, documentată, de a fugi din țară în toamna anului 1948; încercarea de a trimite membrilor TUNȚ mesajul de a se ascunde pentru a nu fi arestați. Marino ar fi fost „omul de legătură cu curierul Centrului PNȚ din București"[2]. În 1950 a primit condamnarea: zece ani de temniță grea, cinci de degradare civică și 5.000 de lei cheltuieli de judecată. Bileţelele de atenționare trimise membrilor TUNȚ și lista de parole pe care puseseră mâna ofițerii de Securitate vor fi fost probe-cheie în proces.

Își acoperă colegii. Ia pe umerii lui toate acțiunile, neagă afirmația anchetatorilor că ar fi primit bani de la ei sau că aceștia i-ar fi acceptat propunerile conspiraționiste[3]. Răspunsul tipic la întrebarea anchetatorilor despre colegi arăta astfel: „Nu știu ca […] să fi desfășurat vre'o activitate potrivnică regimului…"[4]. Iată declarația lui Marino la interogatoriul din 5 noiembrie 1949: „Domnia sa [Gh. Budurca] mi-a răspuns că va reflecta la această propunere și că va proceda în consecință. Până la data arestării mele n'am primit nicio sumă de bani de la domnia sa, *semn că nu a avut de gând să sprijine ceea ce îi propusesem* [subl.n.]"[5]. Acest comportament, al unui om grijuliu să dea ajutor semenilor, deși se afla în spatele gratiilor, mai curând decât să se apere de anii grei de recluziune, care aveau să și vină, face un contrast evident cu moralismul detractorilor săi de mai târziu.

Documentele de anchetă reproduc interogatoriile lui Marino și în perioada reținerii, și după condamnare. Arestatul a recunoscut activitățile politice care i se imputau. Și le-a asumat într-un limbaj uneori provocator. Întrebat despre discuțiile sale privitoare la dizolvarea PNȚ, Marino amintește că a exprimat regretul personal față de acest act de guvernământ[6]. Afirmă că preotul

---

din 1954. Volumul doi, de 229 de file, cuprinde documente din februarie 1965 până în mai 1976. Ultimul volum, de doar 52 de file, conține materiale din anii 1988 și 1989.

Matei Dumitru i-a devenit „simpatic prin personalitatea sa vie şi prin agerimea fizică a persoanei sale, cu atât mai mult cu cât aparţinea unei biserici, după opinia mea, persecutată de regimul actual”[7]. Întrebat despre D. Braunsteim Hary, susţine că „a apărat în discuţie valabilitatea ideologiei marxiste. În ceea ce mă priveşte am căutat, prin argumente ştiinţifice, să combat ideile d-sale, care mi se păreau proaspăt învăţate”[8].

În sfârşit, o declaraţie de interogatoriu mutată în dosarul de urmărire informativă: „Socoteam că este de datoria mea morală să lupt cu mijloacele pe care le aveam la îndemână în primul rând pentru restabilirea libertăţii de gândire şi exprimare prin scris”[9]. Nu există niciun document care să sugereze renunţarea, în timp, la atitudinea citatului anterior. Ofiţerii care-i fac rapoarte în perioada detenţiei notează periodic menţinerea sa pe poziţia ideologiei PNŢ şi participarea la cercurile PNŢ din penitenciar, unde a căutat să ridice moralul tinerilor. Acest fel de a fi – şi să nu uităm condiţiile staliniste din închisoare – este exprimat consecvent pe toată perioada recluziunii şi a domiciliului obligatoriu.

Dar şi ulterior, când solicită „reabilitarea judiciară”, la 12 iulie 1969, Adrian Marino nu face concesii. Tipic, şi la solicitarea autorităţilor, cererile de reabilitare ale foştilor deţinuţi politici exprimau regretul şi asumau schimbarea opiniilor lor învechite. Marino alege o formulare neutră: „după executarea condamnării mele, m-am reintegrat cu toată seriozitatea şi puterea de muncă în viaţa socială şi culturală a ţării noastre, desfăşurând o activitate de critic, istoric literar şi cronicar, care a atras recunoaşteri publice”[10]. Pentru reabilitarea lui de către Tribunalul Militar Bucureşti, par să fi contat bunele referate care i-au însoţit cererea, unul semnat de Dumitru R. Popescu (din poziţia de secretar al Uniunii Scriitorilor, filiala Cluj)[11], celălalt al lui Laurenţiu Fulga[12].

Va fi trimis în domiciliul obligatoriu din comuna Lăţeşti, raionul Feteşti, în mai 1957. În perioada domiciliului obligatoriu se dedică recuperării muncii intelectuale. Iată spotul de lumină pe care o notă din dosarul de urmărire informativă îl aşterne peste preocupările lui: „Nu-l interesează nimic din platitudinile şi agitaţiile puerile ale celor din jur şi de aceea trece cam «trăsnit», distant, arogant. De fapt, el nu este frământat decât de problema lui, de ideile care trebuie aşternute pe hârtie: limpede, simplu, convingător şi în timpul cel mai scurt cu putinţă”[13]. Peste acest portret, mai multe materiale adaugă imaginea unui Marino ursuz, implicat în câteva certuri cu colegii săi.

Scriitorul s-a aflat sub presiunea încercărilor de racolare ca informator. Rapoarte în acest sens apar încă din 1957. O acțiune complet documentată este cea din februarie 1959. Ofițerii de Securitate voiau să-l infiltreze pe lângă foști membri PNȚ. După opinia lor, calitățile personale de care dispunea, inteligența și vasta pregătire culturală i-ar fi permis să se apropie de liderii țărăniști. Recrutarea urma să se efectueze pe bază de material compromițător: Marino părăsise domiciliul obligatoriu, ceea ce îl putea trimite din nou după gratii pe o perioadă de până la 5 ani.

Încercarea de racolare eșuează. Cărturarul rezistă șantajului, iar ofițerii hotărăsc să-l pedepsească cu recluziunea[14]. Între timp, Marino adresase o scrisoare ministrului de Interne, plângându-se de presiuni psihice și fizice. Evident, ofițerii responsabili neagă afirmațiile, dar Marino nu a fost închis. În schimb, a rămas în Lățești doi ani peste durata programată – până în 1964.

Încercările de recrutare continuă după ce expiră domiciliul obligatoriu. În sinteza privind studiul muncii informativ-operative din 15 februarie 1965, maiorul Traian Cabulea propune continuarea urmăririi sale „în vederea recrutării lui ca agent”[15]. Iarăși fără succes. Mai nou, atenția Securității se îndreaptă spre activismul său cultural. Adrian Marino, împreună cu o serie de foști condamnați, printre care Nicolae Balotă, Ion Negoițescu, Ovidiu Cotruș, „exploatând și poziția unor tineri ariviști”, ar întreprinde măsuri pentru „acapararea conducerii literare din România” – cu referire specială la revista *Tribuna*[16].

În concluzie, pentru toată perioada anilor 1949-1964, a marii represiuni, deci circa 15 ani, Arhivele Securității îi fac lui Adrian Marino portretul unui om activ politic, sfidător, „situat tot timpul pe o poziție dușmănoasă, dovedindu-se un element fanatic, care în orice situații a căutat să dovedească justețea politicii PNȚ”[17]. Mai sunt documentate devotamentul arătat muncii intelectuale și rezistența la presiunea încercărilor de recrutare. Ce știm despre viața lui publică după eliberare se așază perfect peste această imagine.

Sub supravegherea Securității

La părăsirea domiciliului obligatoriu, Adrian Marino va fi pus sub urmărirea Securității județului Cluj. Planul de măsuri din 27 aprilie 1964, care susține că Marino nu a renunțat la vechile concepții politice, stabilește infiltrarea unor agenți în mediul său.

Fostul asistent al lui George Călinescu e preocupat mai curând să publice decât să reia contactele cu colegii din PNŢ. Reuşeşte să o facă încă din 1964, unele reviste, precum *Lumea*, *Tribuna* şi *Secolul 20* oferindu-i spaţiu, deşi nu va avea drept de semnătură*. George Ivaşcu îl ajută să dea tiparului texte „aproape neverosimile pentru epocă, de tipul: «Iluminiştii români şi 'Afacerile Europei'»", semnându-l M. Adrian**. În anul 1965 îi apare *Viaţa lui Alexandru Macedonski*. Din notele informatorilor aflăm că este sprijinit de profesorii Iorgu Iordan şi Liviu Rusu. La 10 septembrie 1966, maiorii Traian Cabulea şi Cornel Chifor cer verificarea preliminară a tot ce trimite Marino spre publicare[18]. Îi sunt controlate legăturile, i se urmăreşte corespondenţa avută în 1966 cu Matei Călinescu, Şerban Foarţă, Dumitru Micu ş.a. Sunt pilotaţi spre el colaboratori precum, în 1967, „Corbu George, funcţionar la Ministerul Învăţământului, fost agent cu numele de cod «Emilian Georgescu»"[19]. Instructorii îşi învaţă sursele să apeleze la elogii, mijloc eficient de stabilire a contactelor. Informatorul „Bucur" este sfătuit să cumpere *Viaţa lui Alexandru Macedonski* şi să se adreseze lui Nicolae Manolescu pentru ca, prin el, să intre în contact cu Adrian Marino. Câteva rânduri entuziaste urmau să-i asigure buna primire la cărturarul clujean.

Planul de măsuri din 4 aprilie 1968, care îi priveşte pe Nicolae Manolescu[20] şi Adrian Marino, oferă un reper în definirea destinului cărturarului în ultimele două decenii ale regimului comunist. Documentul afirmă că Marino nu mai „desfăşoară nicio activitate contrară regimului nostru. Este o fire rezervată, foarte prudent în discuţiile pe care le poartă, însă se pare că totuşi nu a renunţat la concepţiile sale politice"***. Ofiţerii notează convingerea cărturarului, că are de despărţit opiniile lui despre sistem şi viaţa practică[21]. Comentariul Securităţii corespunde cu ceea ce ştim din viaţa reală: la sfârşitul anilor '60, Marino nu-şi schimbase ideile politice, dar renunţase să mai conspire cu foştii colegi de partid, pentru a se devota creaţiei culturale. Sensul acelei evoluţii va fi exprimat mai târziu cu acoperirea ideatică şi de autoritate a cărturarului ajuns octogenar: „Dar, din nou, apărea obsesiv dilema esenţială: ce era mai important, pentru mine, în viitor:

---

* Vezi nota pozitivă a lui Ioan Man din 11 decembrie 1964 (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 1, f. 45).

** Adrian Marino, *Viaţa*…, pp. 112-113.

*** Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 2, f. 27.

să-mi urmez, să spunem, cum voi putea, «vocaţia», sau să continui activismul politic, care s-a dovedit, cel puţin până atunci, ratat, plin de deziluzii şi decepţii? Mai ales, într-un nou context politic, intern şi extern, fără nicio perspectivă. Alegere dificilă, crucială. Ea s-a produs spontan, aş spune instinctiv, organic, fără nicio deliberare înaintea unui gest sau altul. Dar tot atât de firesc simţeam că nu puteam părăsi, în niciun caz, idealul meu ideologic de tip liberal: iluminist-paşoptist-democratic-european"*.

***

Dosarul de urmărire informativă oferă şi surprize. O notă de studiu din 1980 susţine că Adrian Marino ar fi fost recrutat ca informator, cu numele de cod „Brătescu", în anul 1969, de către serv. I Cluj, pentru a fi folosit în problemele de artă şi cultură[22]. Afirmaţia revine şi este extinsă într-un raport de „luare în lucru" a lui Adrian Marino, tocmai din luna iunie 1989 [!?]: în intervalul 1969-1983 scriitorul ar fi fost folosit pentru munca informativă, iniţial pe linie de informaţii interne (artă-cultură), iar în intervalul 1976-1978 şi 1980 pe linie de informaţii externe.

Acelaşi document adaugă informaţii care decredibilizează susţinerile. Colaborarea dintre cărturar şi Securitatea Cluj s-ar fi întrerupt deoarece Marino era nemulţumit de măsurile hotărâte în august 1983 la Mangalia, privind cultura. Întrucât are legături cu colaboratorii Europei Libere, cu imigraţia reacţionară, cu străini, inclusiv un diplomat, i se va deschide din nou un dosar de urmărire informativă.

Ciudat „colaborator". Nu există niciun dosar de reţea care să confirme activitatea de informator pe linie internă a lui Adrian Marino între 1969 şi 1983. Nu apare niciun angajament dat Securităţii. Nu există niciun fel de declaraţii scrise sau semnate de „Brătescu" în dosarele deschise pe numele său. Documentele Securităţii nu se susţin reciproc, deşi ar fi trebuit să se întâmple. Singura sursă care face referiri concrete la contactele dintre Marino şi ofiţeri este dosarul trimis CNSAS de SIE, cu documente din perioada 1976-1987, acoperind 347 de pagini. Dar nici acesta nu oferă probe credibile pentru acuzaţiile de colaborare.

O explicaţie există: ofiţerii de Securitate deschideau dosare de colaborator unora dintre oamenii pe care îi urmăreau. Deplângerea

---

* Adrian Marino, *Viaţa*..., p. 100.

acestui fenomen a venit şi din interiorul serviciilor de informaţii: „Stupida şi birocratica politică instituţională a Securităţii de a desemna drept indicator al eficienţei activităţilor ofiţerilor numărul mereu crescând al recrutărilor de informatori şi colaboratori a dus la o inflaţie inimaginabilă a reţelei informative”[*]. Se ajunsese până acolo, comenta Liviu Turcu, fost agent al DIE care a defectat în Occident în anul 1989, încât „unii membri ai reţelei informative sau chiar ofiţeri deplin conspiraţi, cu poziţii importante în instituţiile civile, primeau ordin să se lase recrutaţi formal de ofiţeri aparţinând altor unităţi operative de Securitate”[**].

Întocmirea de către ofiţerii responsabili cu supravegherea cetăţenilor României a unor false dosare de reţea fusese dezvăluită opiniei publice pe la mijlocul anilor 2000, odată cu dezbaterea în mass-media a unor dosare scandaloase. Notoriu rămâne cazul lui Neculai Constantin Munteanu, popularul redactor de la Europa Liberă, devenit subiectul unei cărţi. Ediţia îngrijită şi adnotată de Doina Jela în anul 2007 *Ultimii şapte ani de-acasă. Un ziarist în dosarele Securităţii* a descris mecanismul „prin care s-a produs falsificarea” cu scopul punerii în gardă „împotriva oricărei informaţii care provine de la sordidele laboratoare ale poliţiei politice româneşti”[***]. Acest semnal nu a fost auzit, nu a fost înţeles ori a fost uitat.

Cât de departe a mers dialogul dintre Marino și DIE

Singurele materiale semnate de Adrian Marino, provenind de la fosta Direcţie de Informaţii Externe[****] şi aflate astăzi în dosarul

---

* Liviu Turcu, „Colaboraţionismul la români”, *Revista Română de Drepturile Omului*, nr. 28/2005, p. 35.

** *Ibidem.*

*** Neculai Constantin Munteanu, *Ultimii şapte ani de-acasă. Un ziarist în dosarele Securităţii*, Curtea veche, Bucureşti, 2007, coperta a IV-a.

**** Serviciile de Securitate externe şi-au schimbat numele de-a lungul timpului. Decretul nr. 50 din 30 martie 1951 a înfiinţat Direcţia A – Informaţii Externe. Direcţia Generală de Informaţii Externe (1963-1972) a fost consemnată sub indicativele UM 0123/I şi UM 0755. Între 1972 şi până la fuga lui Mihai Pacepa s-a numit Direcţia de Informaţii Externe, cu indicativul UM 0920. În perioada 1978-1989, denumirea a fost Centrul de Informaţii Externe, menţionat în

SIE, sunt rapoartele adresate Uniunii Scriitorilor care enumeră activităţile din timpul călătoriilor de studii, iar unul face sugestii pentru promovarea culturii române în străinătate[23]. Ofiţerii au spicuit din ele pentru întocmirea notelor lor informative. Ce aflăm despre atitudinea lui Marino din aceste singure documente care provin de la el? Deplânge sărăcia studiilor literare în limbi străine la noi, mult mai puţine decât în alte ţări. Condamnă „opacitatea birocratică" a Ministerului Învăţământului ori a altor foruri. Afirmă că este „rugat şi autorizat" să anunţe că Sorin Alexandrescu*, pentru care cere înţelegere având în vedere „eforturile, sacrificiile, iniţiativele şi realizările acestui valoros purtător de cuvânt al culturii noastre în Olanda", doreşte să rămână în orice ipoteză cetăţean român, să activeze în continuare ca profesor român şi să-şi continue la Amsterdam activitatea începută. Anunţă rugămintea lui Ion Negoiţescu de a comunica despre întoarcerea lui în ţară după expirarea vizitei. Pe scurt: se adresează autorităţilor ca un ambasador al proscrişilor, critică situaţia de la noi şi se manifestă ca apărător al valorilor culturale.

Nici filele dactilografiate ale dosarului SIE[24] nu conţin vreo declaraţie de colaborare. Sunt scrise de ofiţeri, unele sub formă de telegrame cifrate, şi se referă la discuţiile cu informatorul „Brătescu" sau „Bratosin", fără să existe însă note semnate cu acest nume de cod. În absenţa unui material semnat şi predat de Marino ofiţerilor, notele cer a fi citite cu circumspecţie, iar susţinerile lor trebuie verificate cât se poate. Când dăm şi când nu dăm crezare celor scrise de agenţii de Securitate? Cum interpretăm notele? E nevoie de muncă şi atenţie sistematică, pe dosare, căci nimic nu e clar din primul moment. Dar, la sfârşit, cercetătorului îi devine limpede ce e faptă şi ce e retorica „tipizată" pe care ofiţerii o folosesc în raportarea activităţii lor.

Relevante sunt şi contextul fiecărei susţineri, şi ansamblul acestora din urmă. Telegrama din 16 aprilie 1977 adresată de Centrală tovarăşului Justin, la Lisabona, îi cere acestuia „să se

---

documente mai ales cu indicativul UM 0544. Astăzi, cercetătorii par să prefere folosirea, ca denumire generică, a titulaturii „Direcţia de Informaţii Externe".

* Sorin Alexandrescu (n. 1937), filolog, autorul unei apreciate monografii despre William Faulkner, este nepotul lui Mircea Eliade. A emigrat în 1974 în Olanda, unde a predat la Universitatea din Amsterdam şi a fondat revista *International Journal of Romanian Studies* (1976-1989).

apropie cu tact de «Brătescu», pentru a-i da, strict oficial, eventuale indicaţii, a-i prelua relaţiile… şi a-l exploata informativ tot oficial". Referirea la tact, la adresarea oficială etc. arată că Brătescu-Marino nu avea statutul cuiva aflat la dispoziţia Securităţii.

Documentul este însă unul din 1977, iar în timp relaţiile cu regimul se puteau schimba. Nu s-au schimbat. Însuşi generalul Iulian Vlad atrage atenţia, la 10 februarie 1981, asupra intensificării „atacurilor împotriva politicii culturale a partidului şi statului nostru", cu referire la cărturar. Se deţin date, afirma şeful Departamentului Securităţii Statului (DSS), că în realizarea emisiunilor respective s-ar folosi informaţii furnizate de criticul literar Adrian Marino, aflat temporar în R.F. Germania, acesta locuind, în anumite perioade, la Mircea Carp[25].

Raportul din 8 decembrie 1983 cere abandonarea sursei „Bratosin", aducând ca motiv ajutarea cu informaţii a unor angajaţi ai postului de radio Europa Liberă[26]. În anul 1989 se face o notă de luare în lucru, întrucât întreţine legături cu „elemente din rândul imigraţiei reacţionare" şi legături neoficiale cu străinii[27].

Speculaţia ca Marino să fi făcut un joc dublu, explicându-se astfel contradicţiile din dosare, nu se poate sprijini pe nimic. Nu apare reprodusă în note vreo informaţie privată privindu-i pe redactorii postului de radio, venind de la „Brătescu" ori „Bratosin". Prin documentele elaborate, Securitatea probează că Marino a ajutat Europa Liberă, şi nu organele de represiune.

Citirea circumspectă a documentelor nu înseamnă că notele elaborate de ofiţeri pot fi trecute cu vederea. Semnificaţia lor justă depinde de natura a ce spun şi devine clară în raport cu ansamblul datelor din arhive şi din afara arhivelor. Câteva materiale care indică aranjarea unor întâlniri între Marino şi agenţii Bucureştiului sunt credibile. Raportul privitor la o discuţie, la Biblioteca de Istorie din Paris, şi stabilirea unei întâlniri ulterioare, în Rue de Sévigné, are un grad de detaliu nespecific unei note imaginate. Confirmă că Adrian Marino a acceptat să se întâlnească cu ofiţerii de Securitate în mod confidenţial. Ce înseamnă în acest context „confidenţial"? Documentul reproduce ordinul dat ofiţerului „Tudor" de a merge la locul unde studiază Marino (sala de lectură), pentru a-i spune „locul şi ora unde să se prezinte"[28]. Formularea „să se prezinte" demonstrează că lui Marino i se cere să apară în faţa unui oficial. Iar el pare să fi consimţit.

De ce a acceptat? Convorbirile dintre ofiţerii de Securitate şi persoanele care plecau în străinătate erau inerente. Normele privind

apărarea secretului de stat în Republica Socialistă România implicau declarații cel puțin la revenirea în țară*. Procedurile se desfășurau într-un cadru oficial. Or, dosarele de arhivă indică ceva mai mult decât contacte instituționale, Adrian Marino participând la câteva discuții cu ofițeri pe când se afla în străinătate. În volumul *Politică și cultură* găsim explicația pentru comportamentul său, deși nu prin referiri concrete la contacte cu agenți de legătură. Descrisese drama opțiunii dintre „refuzul oricărui conformism și compromis – eroic, extrem de rar", având ca rezultat direct „tăcerea, moartea intelectuală, ratarea", și acel tip de duplicități și simulări care recuperau existența în planul creației culturale**. Marino alesese a doua soluție, o vedem din ampla sa operă. O va argumenta mai pe larg în memorii. Să fi fost însă contactele cu oamenii Securității un compromis? Ce rezulta în urma lor? Nimic nu contează mai mult decât conținutul celor spuse la întâlniri.

Marea majoritate a notelor ofițerilor DIE care se referă la convorbirile cu Adrian Marino fac inventarul manifestărilor culturale la care a participat scriitorul. Găsim nume de conferințe, institute, traduceri, proiecte de promovare a culturii române, reviste și autori. Par preluate din rapoartele adresate Uniunii Scriitorilor. Notațiile arată munca impresionantă a lui Marino, acoperind atât cercetările proprii, cât și inițiative menite să mobilizeze intelectualii din țară și din exil. Dosarele trimise de SIE la CNSAS sunt o mărturie a devoțiunii lui Marino pentru susținerea prezenței culturii românești în străinătate.

Farsele pe care ni le joacă documentele

În dosarul de urmărire informativă colectivă cu numele de cod „Cameleonii", cercetătorul va da peste cererea a doi colonei din Inspectoratul Județean de Securitate Iași adresată conducerii Inspectoratului Județean de Securitate Cluj într-o operație de influențare a lui Ioan Petru Culianu***. Inspectoratul Iași sugerează folosirea

---

* Normele staliniste, Decretul nr. 430/1969 devenit Legea nr. 29/1969, înlocuită cu Legea nr. 23/1971 privind apărarea secretului de stat în Republica Socialistă România.

** Adrian Marino, *Politică și cultură. Pentru o nouă cultură română*, Polirom, Iași, 1996, p. 89.

*** „Cameleonii" sunt membrii Grupului de la Iași: Dan Petrescu, Luca Pițu, Sorin Antohi, Liviu Antonesei, Alexandru Călinescu, Dan Alexe,

în acest scop a lui… Adrian Marino. Se invocă posibilităţile de intervenţie ale cărturarului pe lângă Culianu. Dacă acceptă, Marino să se plângă într-o scrisoare de neîncadrarea în muncă lui Dan Petrescu şi adversitatea pe care ar fi creat-o între literaţi şi publicişti[29].

Securitatea Iaşi nu se descurca în controlarea lui Dan Petrescu şi imaginase o metodă foarte ocolită de a-l face mai disciplinat. S-a mizat pe faptul că soţia disidentului din Iaşi, Tereza Petrescu, era sora lui Ioan Petru Culianu. Ofiţerii îi făcuseră lui Dan Petrescu portretul unui neadaptat şi sperau ca acesta să fie însuşit de cumnatul aflat în străinătate. Documentul din arhivă pare o probă a folosirii lui Adrian Marino în unele acţiuni ale organelor.

Dosarele deschise pe numele persoanelor investigate conţin doar o parte a informaţiilor ce le privesc. Altele se găsesc în volumele din arhivă ale altor urmăriţi de Securitate. Să poată oare duce o astfel de răspândire de documente la răsturnarea concluziilor, când trecem de la o sursă la alta? În cazul nostru, dacă cercetătorul insistă cu inspectarea dosarului „Cameleonii", va descoperi peste 100 de pagini şi răspunsul Securităţii Cluj către sora ei întru arme, Securitatea Iaşi. Prin adresa din 11 iunie 1985, Securitatea Cluj anunţă că (1) Adrian Marino e plecat în Austria şi RFG; (2) nu se poate acţiona prin el pentru influenţarea lui Petrescu Dan şi Culianu I. Petru; (3) „însuşi Marino Adrian este semnalat cu asemenea manifestări [ostile]"*.

A fost nevoie să ajungem de la pagina 259 la pagina 350 ca să aflăm adevărul: solicitarea făcută de Securitatea Iaşi colegilor din Cluj se baza pe speculaţii. Descoperirea este o întâmplare, căci era posibil ca răspunsul Inspectoratului Cluj să se fi rătăcit. Sau să se fi pierdut. Ori chiar să fi fost scos din dosar de către moştenitorii arhivelor. Exemplul oferă un argument în plus pentru prudenţă în folosirea Arhivei Securităţii, dar şi pentru ideea mai precisă de a refuza stabilirea de concluzii pe baza unui singur document.

Surprizele colegilor cercetători

În anul 2012, Iulia Vladimirov a publicat cartea *Monica Lovinescu în documentele Securităţii 1949-1989*, care ne pune la dispoziţie

---

Mihai Dinu Gheorghiu ş.a. Volumul 4 al dosarului de grup îl are ca obiectiv pe Dan Petrescu.

* Arhiva CNSAS, dosar I nr. 146674, vol. 4, p. 350.

un alt document interesant, nota „informatorului Brătescu" din anul 1973. „Brătescu" este Adrian Marino*. Textul reprodus și comentariul cercetătoarei impun prezentarea pe larg:

> Doi ani mai târziu, informatorul *Brătescu* aduce la cunoștința organelor abilitate virulența crescândă a criticilor formulate de Monica Lovinescu și de Virgil Ierunca la adresa regimului de la București. În acest caz, *Nota privind informațiile furnizate de informatorul „BRĂTESCU" (înregistrate pe bandă magnetică), în ziua de 19.IV.1974*, emisă de Ministerul de Interne, Inspectoratul Județean Cluj, include precizarea modului în care a fost redactat documentul: „Redat de pe bandă, Mr. Oprea Fl".

Vladimirov reproduce datele „comunicate de informator" autorităților:

> Cu ocazia discuțiilor, atât VIRGIL IERUNCA cât mai ales MONICA LOVINESCU s-au postat pe o poziție total ostilă regimului din țara noastră, dovedind chiar o virulență sporită față de întâlnirea anterioară [toamna anului 1973, *n.n.*]. Au vorbit în mod denigrator despre libertățile din România, cu referire, în special, la posibilitățile de exprimare în scris. Ziceau că în România există un program de teroare și că lucrurile se agravează pe zi ce trece. Continuând să convingă sursa uzau tot felul de „argumente" pe baza interpretării denaturate a unor evenimente politice interne și externe. La fel, au proliferat injurii foarte grave la adresa unui *anume* tovarăș din conducerea de partid și de stat, povestind instaurarea unei dictaturi totale în România. Mai vorbeau despre faptul că anumiți tovarăși din conducerea de partid și de stat ar fi fost îndepărtați în mod premeditat pe motive de concurență. Atât la MONICA LOVINESCU cât și la VIRGIL IERUNCA se constată o înrăire, o întărâtare împotriva României. Sunt mai categorici ca oricând în hotărârea lor de a nu purta dialog cu țara.
> Informatorul menționează că a primit de la Virgil Ierunca revista *Ethos*, care „propagă, pe prim-plan, refuzul dialogului cu țara, vrând totodată ca și în numerele viitoare să «demaște» în continuare pe colaboraționiști".
> Ca orice sursă responsabilă, *Brătescu* predă exemplarul, „la cerere, Direcției publicațiilor, din cadrul Consiliului Culturii și Educației

---

* Fără să ni se spună că numele de cod îi aparține lui Adrian Marino, subînțelegând cunoașterea de către cititor a acestui fapt din dezbaterea publică.

> Socialiste, spre a fi prezentat CC-ului". Interesant este că pe marginea acestei precizări un lucrător al Securității notează și el, nelămurit: „De ce?".
> În discuția cu Monica Lovinescu, *Brătescu* încearcă, după cum mai încercaseră și alți informatori înaintea sa, să îi explice că viziunea sa asupra României comuniste este deformată, exploatând totodată dorința ei de a-și revedea țara. După cum era de așteptat, Monica Lovinescu refuză, cu aceeași hotărâre, orice pact cu regimul:
> Discutând cu MONICA LOVINESCU pe marginea colaboraționismului, sursa a insistat pentru a o determina să privească în mod realist această problemă, făcând apel la sentimentele ei naționale…
> Surprinzător este că, după ce notează reacțiile „ostile" la adresa regimului de la București, după ce face eforturi de a-i prezenta Monicăi Lovinescu realitatea așa cum îi dicta propaganda oficială și de a o convinge să se „apropie" de țară, informatorul declară, ajuns probabil la capătul puterilor, „[…] că acestora li s-a dat prea mare importanță și, drept urmare, ei chiar cred că sunt cine știe ce personalități de care țara are absolută nevoie"*.

Documentul reprodus de Iulia Vladimirov demonstrează că „Brătescu" era numit „informator" de Securitate și considerat a face parte din rețeaua ei. Știm deja acest lucru și am explicat anterior fenomenul. Cercetătoarea repetă cuvântul „informator" cu insistență și încearcă să-l probeze prin comentarii. Rândurile reproduse ar fi *chiar cuvintele rostite* de „Brătescu", căci nota, ni se atrage atenția: „include precizarea modului în care a fost redactat documentul: «Redat de pe bandă»". „Brătescu" ar fi o „sursă responsabilă" întrucât a predat la cerere exemplarul din *Ethos*. Ar fi încercat, „după cum mai încercaseră și alți informatori înaintea sa", schimbarea viziunii doamnei Lovinescu. Ba chiar, în acest demers – comentează Iulia Vladimirov –, „ar fi ajuns la capătul puterilor", „Brătescu" declarând securiștilor că Monicăi Lovinescu și lui Virgil Ierunca li s-a dat prea mare importanță.

Disonanța de stil și conținut față de tot ce consultasem privindu-l pe Adrian Marino m-a determinat să verific susținerile Iuliei Vladimirov. Să examinăm documentul original reproducând prima parte:

---

* Iulia Vladimirov, *Monica Lovinescu în documentele Securității 1949-1989*, Humanitas, București, 2012, pp. 123-125. Pasajul este reprodus după Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 252, f. 287.

Ministerul de Interne
Inspectoratul Judeţean Cluj
Nr. 009/19.IV.1974
…
La 17.IV.1974, informatorul „Brătescu" s-a întors dintr-o călătorie făcută în Elveţia, Olanda, Belgia şi Paris. La Amsterdam, „Brătescu" a participat la colocviul internaţional de limbă şi literatură română, unde l-a cunoscut şi pe un anume Paul Miron, fost legionar, profesor la universitatea din Freiburg, originar din Iaşi. La discuţiile purtate, acesta a avut o poziţie favorabilă ţării noastre[30].

Nu aşa ar fi vorbit „Brătescu", alias Adrian Marino, despre călătoria sa în străinătate. Nici vorbă ca materialul prezentat să fi fost o reproducere a cuvintelor cărturarului, cum insinua montajul. Nicicând Marino nu ar fi rostit „un anume Paul Miron". Documentul reprezintă varianta pe care ne-a lăsat-o maiorul Florin Oprea în urma celor declarate de Marino la revenirea în ţară, după călătoria prin Elveţia-Olanda-Belgia-Paris. Înregistrarea pe bandă magnetică a declaraţiilor era o practică a Securităţii, însă notele ofiţerului reprezintă o selecţie pe tipicul meseriei lui. Ce a reprodus conform cu banda şi ce a inventat? Putem identifica susţineri ce „rimează" cu alte declaraţii ale lui Marino (de exemplu, cele care sugerează Securităţii, cu aplombul specific, că politica vizelor este neserioasă[31]), iar altele, cel mai probabil, nu-i aparţin*. Amestecul dintre vorbele spuse de autorii declaraţiilor şi cuvintele ofiţerilor ce redactau note, prin care ultimii susţineau activitatea securistică, reprezintă o procedură tipică. Cele două straturi de discurs pot fi separate destul de uşor atunci când avem la dispoziţie contextul şi, în mod particular, când autorii au o marcă stilistică identificabilă.

Un aspect-cheie în interpretarea enunţurilor critice la adresa Monicăi Lovinescu este faptul că însoţesc predarea revistei *Ethos* la Direcţia publicaţiilor, organ al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste. Predarea se făcuse „la cerere", ceea ce demonstrează

* Inclusiv documentele care provin de la el, din dosarele pe numele lui Adrian Marino, ca să nu ne referim şi la stilistica scrierilor publice, nu sunt compatibile cu formulări de tipul: „dovedind chiar o virulenţă sporită", „au proliferat injurii [sic!] foarte grave", „se constată o înrăire, o întărâtare". Niciodată Marino nu ar fi scris „un anume tovarăş din conducerea de partid şi de stat". Cine a consultat arhivele ştie că aceasta era formula tipică prin care ofiţerii se refereau la Nicolae Ceauşescu, evitând folosirea numelui.

că Marino nu se ducea să înmâneze autorităţilor materialele cu care revenea acasă, dar, la fel de evident, era nevoit să o facă la solicitarea lor. Iulia Vladimirov îl ironizează pe „Brătescu" anunţându-ne că lucrătorul Securităţii notase până „şi el, nelămurit: De ce?". Cum întrebarea nu putea avea sensul „De ce predase revista?", ea însemna, aproape sigur, „De ce a predat-o acolo, şi nu la noi?". Or, nu poate fi decât semnificativ pentru natura raporturilor dintre „Brătescu" şi Securitate faptul că el a preferat să răspundă obligaţiei impuse de lege cedând revista Direcţiei publicaţiilor, şi nu ofiţerilor. Acest mic detaliu conţine mai multă informaţie decât pagini întregi.

Documentul arată că lui „Brătescu" i s-a cerut să prezinte conţinutul revistei *Ethos*, de unde inventarul celor patru secţiuni ale exemplarului predat Direcţiei publicaţiilor: 1) un tabel intitulat „Antologia Ruşinii" (al lui Virgil Ierunca); 2) o nuvelă scrisă de Mircea Eliade; 3) un fragment din „Jurnal '60", scris tot de Ierunca; 4) „Pe marginea tezelor din iulie", material semnat de Monica Lovinescu*.

Nu e clar cât din ceea ce „Brătescu" spune, iar ofiţerul redă, transformă şi adaugă se referă la conţinutul secţiunilor din *Ethos* sau la atitudinile dnei Lovinescu „în general". Sigur, în schimb, e că trei dintre cele patru texte ale revistei constituiau un afront la adresa regimului. Simpla trecere a graniţei cu astfel de publicaţii putea fi pedepsită cu închisoarea. Se exceptau călătorii care aduceau scrieri anticomuniste cu scopul de a le preda autorităţilor. Cum am văzut din document, nu a fost cazul lui Marino, căci lui i s-a cerut „să predea" exemplarul adus. Cel mai probabil, Adrian Marino a explicat sensul articolelor, iar ofiţerul le-a transcris pe bandă într-un limbaj atât de specific lui şi atât de nespecific cărturarului.

Ce aflăm, în concluzie, din documentul decupat de Iulia Vladimirov? Dincolo de ştiutul fapt că „Brătescu" era trecut de Securitate în categoria informatorilor? Citirea completă a textului demonstrează opusul a ceea ce ne-a sugerat autoarea: documentul conţine expozeul ofiţerului de Securitate, şi nu al cărturarului; Marino a adus în ţară o revistă vânată de Securitate şi nu a predat-o până când nu i s-a pus în vedere; a introdus, în declaraţia la care era obligat, ironii la adresa comportamentului autorităţilor. Nu se poate aprecia în ce măsură şi cât a ţinut „Brătescu" isonul ofiţerilor care i-au cerut explicaţii despre publicaţia *Ethos* într-un

* Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 349, f. 260.

moment şi într-o situaţie pentru el delicate. Mai curând nu l-a ţinut, dacă avem în vedere, cum notasem, disonanţa de stil şi de conţinut[32].

Iulia Vladimirov lucrează la Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc. Cartea ei, publicată la Editura Humanitas sub autoritatea academică a Institutului, când acesta era condus de Vladimir Tismăneanu, a reuşit să citeze şi să comenteze un document astfel încât să pară dovada irefutabilă a colaboraţionismului lui Adrian Marino. Reprodus onest, el demonstrează contrariul. Eliminarea, la citare, a elementelor de context cu rol-cheie în interpretarea documentului şi insinuarea fără temei a zelului colaboraţionist sunt modalităţi de manipulare a cititorului.

Dedicaţiile identificate cu probe ale colaboraţionismului

Prezentarea făcută de Iulia Vladimirov documentului Inspectoratului Judeţean Cluj din 19 aprilie 1974 reprezintă doar ultima contribuţie la promovarea ideii unui Adrian Marino colaboraţionist al regimului comunist. Istoria acestei manipulări de imagine începuse de mulţi ani.

Fiinţă uneori dificilă în plan privat, un mizantrop, cum o declară el însuşi, „savant pe de o parte, polemist de cealaltă", cum spune Ion Bogdan Lefter*, cărturarul îşi crease antipatii. O fi fost şi pasiunea ideilor care „îl făcea să se bată pentru ele până în pânzele albe şi cu toate riscurile"**. Stilul sau opţiunile sale vor marca în special exilul, unde existau multe fracturi „naturale" – umane, ideologice –, la care se adăugau toxinele Securităţii. Pentru ce avea să urmeze, probabil a contat şi faptul că Marino nu fusese agreat de influenta Monica Lovinescu. Jurnalele scriitoarei apărute la Editura Humanitas, începând cu anul 2002, rescrise în vederea publicării, semnalează suspiciunile faţă de cărturar. Relevantă este notiţa din 2 ianuarie 1987: „Telefon Cioran. Îmi aminteşte că el e cel care ne-a pus în gardă pe noi şi pe Mircea împotriva

---

* Ion Bogdan Lefter, „«Dualitatea» unei personalităţi extraordinare", *Mozaicul*, nr. 4, aprilie 2010.

** Ion Bogdan Lefter, *Adrian Marino*..., p. 13.

lui Marino. Unui editor sau director de revistă francez care voia scrieri româneşti ale lui Fondane, Ambasada română de la Paris i-a spus să se adreseze direct lui… Marino”[*].

Scenariu suspect. Punerea în contact a unui editor francez cu o persoană privată română, de către o reprezentanţă a României în străinătate, contravenea tuturor procedurilor. Recomandarea, dacă a existat, făcea parte din tacticile de intoxicare, sarcină permanentă a ofiţerilor din Externe[**]. Putem înţelege ca Emil Cioran să nu fi perceput capcana. Mai greu de înţeles cum prelua Monica Lovinescu necritic zvonurile. După 1990, astfel de detalii vor începe să conteze în comportamentul apropiaţilor dnei Lovinescu din Bucureşti.

Cu adevărat determinantă pentru direcţia în care vor evolua lucrurile este însă publicarea de către Marino, în anul 1992, în revista *22*, încă de mare impact atunci, a eseului „Cazul Constantin Noica”. Concluziile textului nu erau atât originale – avea precursori de anvergura cercetătorilor Katherine Verdery şi Timothy Garton Ash –, cât detaliate şi sistematice[***]. Marino a făcut inventarul punctelor de contact, convergenţei şi „colaborării” dintre Constantin Noica şi regimul ceauşist, dar strict în planuri implicite: orientarea naţionalistă a scrierilor lui Noica ducând la inaptitudine pentru democraţie şi reflexe antioccidentale; colaborări cu exilul ce puteau cauţiona regimul; neadecvarea la realitate, până la o „disponibilitate totală, dublată de un amoralism ingenuu”; lansarea paradoxurilor şocante în epocă, gen „bunătatea timpului nostru”, „gustul cel mai bun al fericirii” (cu referire la comunism) etc. Noica ar fi

---

* Monica Lovinescu, *Jurnal. 1985-1988*, Humanitas, Bucureşti, 2003, p. 184.

** În volumul *Insectele tovarăşului Hitler*, publicat în străinătate în anul 1982, Ion Caraion susţinuse că Adrian Marino participase la o şedinţă a Uniunii Scriitorilor trimis de Securitate. Ştiind rolul lui Caraion, denigrarea cărturarului de către Departamentul de Informaţii Externe oferă, mai degrabă, o probă a ostilităţii DIE în ce-l priveşte (Adrian Marino, *Viaţa*…, p. 249).

*** Vezi importanta lucrare a lui Katherine Verdery *National Ideology under Socialism. Identity and Cultural Politics in Ceauşescu's Romania*, University of California Press, Berkeley, 1991. În ce-l priveşte pe Marino, el răspundea în eseul său la două întrebări având şi o miză personală: „cum s-a salvat cultura română în ultimele decenii?”; „ce «preţ» a trebuit să plătească dictaturii?” („Cazul Constantin Noica” a fost reluat în *Politică şi cultură*; citatul apare la p. 78).

devenit „un aliat obiectiv al regimului" în urma descurajării de către filozof a rezistenţei politice.

Marino îl priveşte însă pe Noica cu empatie. Îl numeşte „victima culturală cea mai notorie şi mai tipică a regimului ceauşist". A satisfăcut, spune Marino, nevoia de absolut şi de mare cultură a multor tineri. Cuvintele referitoare la discipoli sunt aproape în totalitate elogioase. Când invocă, cu prudenţă de altfel, „colaborarea" lui Constantin Noica cu regimul, Marino nu declară şi nu implică, nici sub forma celei mai imponderabile sugestii, colaborarea lui Noica cu Securitatea sau atitudini interesate. Analiza „cazului Noica" propusă de cărturar se desfăşoară într-un cadru în totalitate intelectual şi ideologic.

Opiniile lui Adrian Marino despre filozof ar fi rămas o referinţă pentru cercetători dacă Constantin Noica nu ar fi devenit un capital simbolic instrumentalizat, instanţa legitimatoare pentru comunitatea intelectualilor ce-şi extrăgeau notorietatea din naraţiunea Şcolii de la Păltiniş. Prietenii lui Noica vor sancţiona publicarea eseului, perceput de ei ca un act de *lèse majesté*, mai întâi prin critici. Vor urma şi răzbunările mai puţin intelectuale. Când, în 1996, Adunarea generală a Grupului pentru Dialog Social îi acordase lui Adrian Marino statutul de membru şi-l invitase la Bucureşti să participe la întrunirea anuală a decernării premiilor, Gabriel Liiceanu, sosit intempestiv la eveniment, i-a cerut să părăsească sala*.

Denigrarea lui Adrian Marino într-o formă care implica larg comunitatea intelectuală are ca referinţă anul 2004, când ASPRO a acordat Marele Premiu lui Andrei Pleşu (pentru volumul *Despre îngeri*) şi lui Gelu Ionescu (*Copacul din câmpie*). Juriul, format din cinci membri, îl avea ca preşedinte pe Adrian Marino. Din Cluj, cărturarul a trimis un comentariu, publicat alături de lista

* E derutant entuziasmul cu care Monica Lovinescu notează „lămurirea" oferită de Liiceanu imediat după evenimente: „Lung telefon cu Gabriel. […] De data asta, a dat de Marino instalat ca un rege la Grupul pentru Dialog Social. A întrebat cu ce drept e acolo? I s-a răspuns că a fost numit «membru». De către cine? Când? S-a votat? Iar dacă o majoritate s-a pronunţat pentru el, atunci Gabriel se supune majorităţii, dar se retrage neputând sta în acelaşi grup cu cineva ca Marino". Cele întâmplate probau aroganţă faţă de cărturar şi dispreţ faţă de voinţa GDS, care îi acordase lui Marino statutul de membru al Grupului la 1 decembrie 1995 (asupra acestui episod vom reveni).

premiaţilor, în care, după câteva aprecieri, puncta asumarea de către Andrei Pleşu a unei poziţii teologale şi mistice, în locul uneia raţionaliste ori criticiste, precum şi reminiscenţe ale „Şcolii Noica”*.

Confruntat cu această poziţionare critică, în firescul comentariului intelectual, Andrei Pleşu a renunţat la Marele Premiu, calificând scrisoarea lui Marino drept un „acces de proastă creştere”, expresia unui mod de a fi „rudimentar, provincial”**. Insulta luase locul argumentelor. Dar ce a urmat a schimbat însăşi natura confruntării din jurul premiului ASPRO.

Textul critic, dar ceremonios prin care Adrian Marino lua distanţă faţă de premiat a fost acoperit de Gabriel Liiceanu cu un râu de invective: „fiinţă care se agită spasmodic, frustrat, impotent cultural, gata să scuipe peste gard şi să ţipe în gura mare, megaloman nevrotic şi libidinos, dezabuzat autor, ipochimen care lătra la Noica, ba chiar îl muşca”***. Agresiunea adjectivelor nu era totuşi cheia principală a acelei intervenţii****. Li s-a adăugat o tactică ce avea să devină în timp armă în confruntarea intelectuală: inventarea colaboraţionismului unor personalităţi anticomuniste. Articolul lui Gabriel Liiceanu îl acuza pe Marino de trei fapte: o scrisoare „umilă” adresată lui Noica şi două dedicaţii „compromiţătoare” pentru Dumitru Popescu, în acei ani secretar al Comitetului Central al PCR*****.

---

* „Premiile Asociaţiei Scriitorilor Profesionişti din România – ASPRO pentru anul editorial 2003”, *Observator cultural*, nr. 223, iunie 2004. Volumul *Despre îngeri* recuperează notele unui curs de „Angelologie” susţinut de Andrei Pleşu la Facultatea de Filozofie, Universitatea din Bucureşti.

** Replica lui Andrei Pleşu din *Observator cultural*, nr. 226, 22-28 iunie 2004.

*** Gabriel Liiceanu, „Singura răfuială care contează”, *Dilema veche*, nr. 24, 25 iunie – 1 iulie 2004.

**** Atitudinea va fi asistată şi disimulat extinsă de H.-R. Patapievici: „Aberaţia acestei gândiri vine nu din prostia biologică a celor care o promovează (deşi nici această ipoteză nu trebuie ignorată), ci din falsitatea punctului ideologic în care s-au situat” (H.-R. Patapievici, *Dilema veche*, nr. 25, 2004).

***** „Neşansa dlui Marino este că, la capătul unei conferinţe pe care am ţinut-o undeva în ţară, un domn care asistase de la distanţă la indignatele sale ieşiri antinoiciene din ultimii ani şi la felul în care îşi alcătuia portretul de demnitate persecutată, îmi pune în mână două xerocopii olografe, una conţinând o scurtă felicitare şi

Pe baza corespondenţei aflate în Fondul Adrian Marino, Simona-Maria Pop a propus, în anul 2010, o convingătoare deconstrucţie a alegaţiilor privind „umila" scrisoare. Iată comentariul concluziv al cercetătoarei: „colajele pe care Liiceanu le foloseşte în articol […] dau naştere unei mari suspiciuni: aparţin ele aceleiaşi scrisori datate 16 martie 1980 sau sunt adunate din mai multe scrisori de-ale lui Marino şi răstălmăcite pentru a susţine teoria vehiculată de Liiceanu în articolul incriminatoriu?"[*].

Dedicaţiile nu arătau vreo urmă de linguşire. Să te adresezi lui Dumitru Popescu scriind „odiosul Vasile Nicolescu, satrapul presei literare române", se află la antipodul servilismului. Se aliniau unei observaţii mai vechi a cărturarului: anumite reuşite culturale au fost posibile doar prin conivenţa unor oameni ai regimului[**]. Marino mulţumise pentru reuşita *Hermeneuticii*... Nu era o excepţie[***].

---

cealaltă – dedicaţia de pe pagina de gardă a volumului hermeneutic amintit, ambele adresate tovarăşului Dumitru Popescu" (Gabriel Liiceanu, „Muşcând silueta unui mort", *Dilema veche*, nr. 24, 2004). Iată dedicaţiile: „Felicitări pentru realegerea în «importanta funcţie» şi urările cele mai bune pentru 1975"; şi „Tov. Dumitru Popescu, cu multe mulţumiri şi recunoştinţa pentru sprijinul decisiv acordat acestei cărţi – o «premieră absolută» –, cu rugămintea de a o apăra în continuare de loviturile joase, murdare, ale odiosului Vasile Nicolescu, satrapul presei literare române, pe care o instigă de pe acum împotriva acestei realizări culturale româneşti./ Omagiul lui Adrian Marino".

* Cercetarea biografei acoperă ansamblul relaţiilor dintre Adrian Marino şi Constantin Noica prin analiza exhaustivă a corespondenţei aflate în Fondul Marino 371, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga", Cluj-Napoca (Simona-Maria Pop, *Adrian Marino. Vârstele devenirii*, Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2010, p. 287).

** Ion Bogdan Lefter califică dedicaţiile drept „adresări protocolare" (Ion Bogdan Lefter, „Dilema veche, Evenimentul Zilei, Ziua", *Observator cultural*, nr. 230, iulie 2004). Referindu-se la „condiţiile rocambolești" ale apariţiei *Cahiers roumains d'études littéraires*, Marino afirmă că operaţia nu ar fi fost posibilă fără „colaborarea" (ghilimelele lui Adrian Marino) cel puţin tacită a lui Mihnea Gheorghiu, Romul Munteanu, Vasile Nicolescu şi Olga Zaicik (Adrian Marino, „Cazul Constantin Noica", p. 81).

*** Dintre multe exemple, vezi cea documentată de Clara Mareş: Ion D. Sîrbu intenţiona să înfiinţeze revista *Sinteze* (sau *Europolis*), îşi alesese colaboratorii (Nicolae Balotă, Cotruş, Adrian Marino, Nokai), dar solicită şi participarea lui Dumitru Ghişe (care a urcat în carieră

Înfruntând literele şi contextul, Gabriel Liiceanu flutura imaginea unui Marino ce se „gudura" pentru a obţine „spaţiul de manevră european": călătoriile prin Occident din anii '70-'80. Ar fi fost imposibil de crezut că „avea parte de asemenea delicatese în virtutea spontanei admiraţii pe care performanţele sale culturale o stârneau în sufletul organelor de partid şi de stat"[*].

Articolul lui Gabriel Liiceanu fusese menit să facă dreptate lui Constantin Noica şi lui Andrei Pleşu. Şi totuşi prietenii lui Liiceanu lăsaseră în urmă scrisori şi dedicaţii care, prin comparaţie cu rândurile reproşate lui Marino, ultragiază sentimentul de decenţă al unui om onest. Noica îi frecventase sistematic pe nomenclaturişti şi devenise ambasadorul acordării Premiului Nobel lui Nicolae Ceauşescu. În 2001, fuseseră mediatizate larg memoriile pe care Pleşu le adresase secretarului general al partidului[**].

Atacul împotriva lui Marino din anul 2004 va marca instrumentalizarea acuzei de colaborare cu Securitatea în confruntările cu miză simbolică între intelectuali. Arma colaboraţionismului în reglarea conturilor personale mai fusese folosită în perioada postcomunistă, dar ea vizase competiţii în mici enclave identitare (precum foştii deţinuţi politici, scriitorii[***]) sau era o tehnică de intoxicare folosită de serviciile de informaţii în scopuri politice clare. Odată cu înfiinţarea CNSAS în anul 2000, apăruseră alte furtuni publicistice privind colaboraţionismul. Dar pentru utilizarea acuzelor de colaboraţionism în scop de vendetă şi de distribuire de poziţii pe piaţa intelectuală, intervenţia lui Gabriel Liiceanu rămâne o referinţă.

---

până la vicepreşedinţia Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste) pentru a da o şansă apariţiei (Clara Mareş, „Pânza de păianjen. Ion D. Sîrbu în plasa Securităţii", în Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, *Intelectualii şi regimul comunist: Istoriile unei relaţii*, pp. 271-272). Apelurile adresate unor oficiali comunişti deveniseră la Noica o politică, şi nu doar pentru acte culturale. Conform notei „Dinu" a UM 0639 din 19 ianuarie 1976, angajarea lui Constantin Noica s-a făcut cu ajutorul lui Aurelian Bondrea (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 9, f. 39).

* Gabriel Liiceanu, „Singura răfuială…".

** Gabriel Andreescu, „Dedicaţiile lui Marino faţă în faţă cu scrisorile lui Pleşu. Asimetria standardelor", *Timpul*, nr. 7-8, 2004.

*** Paginile „scurse" din arhivele fostei Securităţi către presă au fost utilizate pentru „lovituri sub centură", „picanterii" sau „maliţii" la adresa adversarilor din zona culturală – Ion Bogdan Lefter, „Literatura supravegheată (I)", *Observator cultural*, nr. 68, iunie 2001.

Instrumentalizarea temei colaboraţionismului va reveni în forţă în viaţa publică în anul 2006, când serviciile de informaţii au transmis CNSAS partea substanţială a arhivei deţinute de ele, în urma unei decizii a preşedintelui Traian Băsescu. Astfel de materiale vor fi utilizate împotriva lui Marino în 2010.

Criza ce a urmat publicării memoriilor lui Adrian Marino

Adrian Marino a murit la 17 martie 2005. Conform dorinţei cărturarului, Editura Polirom i-a publicat memoriile cinci ani mai târziu. *Viaţa unui om singur* s-a bucurat de strategii de promovare, dar pentru notorietate au contat mai puţin dexteritatea comercială şi ethosul unei conştiinţe de excepţie, cât conţinutul acid al textului. Filozofia de viaţă a autorului se prelungea într-o serie de portrete ale lumii culturale româneşti deloc favorabile câtorva intelectuali publici. Volumul de memorii, document multiplu, conţinea şi o poveste de genul „împăratul este gol", cu referinţe la „marele ifose «filozofice» ale lui Gabriel Liiceanu (o întrebare indiscretă: care este, la drept vorbind, opera sa «filozofică» propriu-zisă?)" şi la „lideri de opinie… de calitatea unui golănaş, suburban, incult, agresiv şi obraznic, gen Mircea Dinescu"[*]. Era ridiculizat, mai general, impresionismul acelei comunităţi intelectuale care se legitima prin cultul lui Noica şi practica de ceva timp ameninţarea şi atacul în grup[**]. Cuvintele aspre ale memoriilor aveau să-i atingă pe mulţi, generaţii mai vechi sau mai noi: de la Mircea Zaciu, Gheorghe Grigurcu, Octavian Paler sau Ileana Mălăncioiu, la Dan C. Mihăilescu şi Cristian Preda. Când a găsit motive, Marino a folosit cuvinte de apreciere. Printre mai tinerii simpatizaţi, Sorin Antohi, Ştefan Borbély, Ion Bogdan Lefter, Stelian Tănase, Alina Mungiu, Marta Petreu, Ruxandra Cesereanu, Adrian Niculescu.

Unii ofensaţi au răspuns prin „critici", motivate ori vehemente[***]. Sancţiunea cea mai elaborată a fost înscenarea unui „flagrant de

---

* Adrian Marino, *Viaţa*…, pp. 457, 453.

** Această tactică îşi demonstrase strălucit avantajele la apariţia *Omului recent* – vezi intervenţiile din 2001 în revista *22*, *Dilema*, suplimentul „Litere, arte, idei" al ziarului *Cotidianul* ş.a.

*** O excepţie notabilă prin eleganţa reacţiei este Cristian Preda. A oferit pe blogul său o explicaţie pentru reproşurile ce-i fuseseră aduse de

colaborare", care poate fi documentată până la detaliu. Foaia de consultare a dosarului SIE al lui Adrian Marino dezvăluie mai întâi verificările Germinei Nagâţ, şefa Direcţiei de Investigaţii din cadrul CNSAS, şi căutările, în ziua următoare, ale lui Mircea Dinescu. E de presupus că poetul cu rang de secretar de stat solicitase o primă investigare, pentru pregătirea terenului. Încălcând clar obligaţiile ce-i reveneau ca membru al Colegiului CNSAS, Mircea Dinescu a lansat acuzaţii publice la adresa cărturarului: „Marino era în SIE, în diaspora. Minte şi mort. Există la CNSAS documente care dovedesc faptul că Adrian Marino a fost informator în Direcţia a III-a"; „În vreme ce eu eram arestat la domiciliu, el se întâlnea cu băieţii în Cişmigiu şi dădea informaţii. Îi plăcea Cişmigiul, criticul nostru era foarte «romantic»"*. Tot în *Evenimentul Zilei*, care va alimenta campania de maculare a lui Adrian Marino săptămâni la rând, Nicolae Manolescu a dezvoltat ideea „propunând" argumente: „Dinescu are dreptate, deşi este mult prea slobod la gură"; „Legătura lui Marino cu Securitatea s-ar fi putut dezvolta în perioada în care Marino a fost plecat în străinătate. Între 1971 şi 1972, Marino a făcut o specializare în Elveţia, supervizat de marele comparatist, profesorul René Étiemble"**. Andrei Pleşu avea să coloreze la rândul lui atacul: „O picătură de otravă în plus în dulcele borş autohton era necesară"***.

A urmat consultarea dosarului SIE de către Mirela Corlăţan, angajata cotidianului unde colaborau câţiva dintre intelectualii publici invocaţi critic de Marino: Mircea Dinescu, Vladimir Tismăneanu, H.-R. Patapievici, Mircea Mihăieş ş.a. Ziarista va deveni rapid vârful de lance al noii etape a campaniei de denigrare, începută ceva mai demult şi transformată în anul 2010 în operă colectivă. La 30 aprilie, Mirela Corlăţan publică articolul de referinţă „Marino, turnătorul lui Eliade şi Lovinescu", în care susţine: criticul şi istoricul literar Adrian Marino a fost un

---

Marino, şi-a exprimat mâhnirea, dar şi-a refuzat orice aciditate (http://cristianpreda.ro/2010/04/19/marino/). De altfel, în „cazul Preda" era vorba despre o neînţelegere între statutul ideologului (Marino) şi statutul cercetătorului de ştiinţe politice (Preda) pentru care ideologia constituie doar subiect de studiu.

* Mircea Dinescu, *Evenimentul Zilei*, 9 februarie 2010.

** Citat din articolul „Dinescu: «Marino minte şi mort»", *Evenimentul Zilei*, 9 februarie 2010 – http://www.evz.ro/detalii/stiri/dinescu-marino-minte-si-mort-885870.html.

*** *Ibidem.*

informator prodigios al Securității și al Direcției de Informații Externe, sub numele de cod „Brătescu" și „Bratosin"*. Jurnalista începe textul cu o scenă de roman polițist: „12 ianuarie 1981, Rue de Sévigné, Paris. În fața Bibliotecii istorice a orașului, la doi pași de Muzeul Carnavalet, un bărbat pe la 60 de ani își înfundă un ziar în buzunarul hainei. Se uită precaut în jur și, ca din întâmplare, este salutat de cineva. Un dialog pare să se închege rapid, după care cei doi se depărtează agale".

Nu este o secvență de film, anticipează autoarea comentariul: „Ci planificarea în detaliu a unei întâlniri conspirative a informatorului Adrian Marino cu ofițerul de legătură din Paris al Direcției de Informații Externe".

În realitate, descrierea e un bluf. Nu am găsit astfel de pasaje de roman în documentele Securității. Care sunt probele? Câteva rânduri din rapoartele unor ofițeri de Securitate. Am arătat deja ce adaugă relevant documentul Securității cu privire la întâlnirea din Rue de Sévigné. Mirela Corlățan nu face un efort de contextualizare, iar citatele arată oricum stinghere față de ceea ce adaugă, de la ea însăși, pentru a le susține conținutul.

Pe 1 mai, ziarista revine cu un articol gândit să solidarizeze alți intelectuali publici în „deconspirarea" lui Marino**. Pune în litere îngroșate o afirmație interpretabilă a lui Dinu Zamfirescu, „Avea [Marino] multe rezerve în discuții", și îi dă o interpretare abuzivă față de intențiile fostului exilat. Pune în litere îngroșate și replica pe care i-o smulsese lui Mircea Carp: „[Marino] a dăunat grav exilului". Fostul redactor de la Europa Liberă fusese sunat de ziaristă la telefon, aceasta îi citise pasajele preferate de ea din dosarul SIE, îl presase să-și exprime opinia, iar Carp se supusese. La puțin timp, Carp avea să-și ceară iertare, public, vechiului său prieten, denunțând manipularea căreia-i căzuse victimă***.

Articolele semnate de Mirela Corlățan în *Evenimentul Zilei* ocolesc sistematic tocmai elementele care probau buna-credință[33]. Performanța de a-i face lui Marino un portret de colaborator abject se sprijină pe o tehnică a mistificării ușor de identificat.

---

* Mirela Corlățan, „Marino, turnătorul lui Eliade și Lovinescu", *Evenimentul Zilei*, 30 aprilie 2010.

** Mirela Corlățan, „Marino i-a bulversat pe toți", *Evenimentul Zilei*, 1 mai 2010.

*** Ovidiu Șimonca, „Mircea Carp îi cere iertare lui Adrian Marino", *Observator cultural*, nr. 531, iulie 2010.

Strategia constă în punerea în spatele lui Marino a ceea ce susţin ofiţerii. Aceştia se referă la reticenţele lui Mircea Eliade, iar Mirela Corlăţan notează: „Munca de influenţare depusă de Marino nu a avut însă efectul scontat", deşi, în documente, nu apare nimic care să arate că Marino a încercat să-l facă pe savant să vină în ţară. Notele ofiţerilor sunt pline de comentarii ameninţătoare la adresa redactorilor Europei Libere. Drept concluzie, ziarista le oferă cititorilor speculaţia sa: „O vreme, se pare, a oferit fără remuşcări informaţii despre Noël Bernard, Emil şi Vlad Georgescu, după desele sale vizite la München".

O altă tehnică de maculare folosită de Corlăţan s-a bazat pe reproducerea susţinerilor Securităţii ca şi cum acestea ar fi credibile. Insistă asupra aprecierilor: „A fost utilizat de noi în bune condiţiuni [...]. A obţinut rezultate bune şi foarte bune pe linie informativă şi în munca de influenţă, manifestând sinceritate, seriozitate şi corectitudine în toate acţiunile ce le-am întreprins împreună". Or, formulările dintre ghilimele fac parte din limbajul standard al rapoartelor de evaluare a activităţii. Reprezentau nota bună pe care agenţii şi-o dădeau lor înşişi.

De efect a fost diabolizarea cărturarului prin referirea la planurile Securităţii într-o manieră care dădea impresia însuşirii lor de către scriitor: „Criticul Adrian Marino a fost instigat de DIE să învrăjbească exilul parizian, mizând pe antipatia sa faţă de Monica Lovinescu". Sau: „Unul dintre intelectualii pe care «Bratosin» trebuia să-i aibă în vedere pentru ostilizarea faţă de «grupul Lovinescu» era dramaturgul Virgil Tănase"*. În dosare nu se găseşte nicio probă că Marino ar fi făcut demersurile pe care le planificau ofiţerii.

La publicarea articolelor din *Evenimentul Zilei* apar şi primele revolte faţă de tratamentul aplicat lui Marino. Liviu Ioan Stoiciu deplânge pe blogul său: „Triste vremuri am trăit şi mai trăim […]. Trebuie să observ că scoaterea dosarului lui Adrian Marino, la nici două luni de la publicarea cărţii lui de memorii (în care e spurcată elita scriitoricească de dinainte şi de după Revoluţie, după gusturile şi opţiunile lui politice) are legătură cu sistemul ticăloşit, care reacţionează irepresibil împotriva criticilor lui"**.

---

* Citatele anterioare sunt din articolele publicate de Mirela Corlăţan în *Evenimentul Zilei* din 30 aprilie şi 1 mai 2010.

** Liviu Ioan Stoiciu, „O nouă poliţă plătită între scriitori? Un alt reper moral distrus: Adrian Marino", http://www.liviuioanstoiciu.ro/2010/05/o-noua-polita-platita-intre-scriitori-un-alt-reper-moral-distrus-adrian-marino/.

Sub titlul „Vom scrie altfel despre Adrian Marino?”, *Observatorul cultural* publică în aceeași săptămână un grupaj cu replici ale unor intelectuali apropiați săptămânalului. Replicile lui Liviu Antonesei, Șerban Axinte, Paul Cernat, Daniel Cristea-Enache, Adina Dinţoiu, Cezar Gheorghe, Marius Ghilezan, Bedros Horasangian, Antonio Patraş, Ovidiu Pecican, Bogdan-Alexandru Stănescu, Ovidiu Şimonca şi Ciprian Şiulea condamnă înscenarea. Tot în primele zile ale lunii mai 2010, *Cotidianul* publică primele articole bazate pe studierea exhaustivă a dosarelor din Arhiva CNSAS deschise pe numele lui Adrian Marino: serialul în care am analizat manipularea documentelor Securităţii de către Mirela Corlăţan. Liviu Antonesei va implica lunarul *Timpul* în apărarea cărturarului. Ulterior, la apariţia „cazului Breban”, revista *Contemporanul* va prezenta campania împotriva lui Adrian Marino drept tipar al folosirii abuzive a Arhivelor Securităţii.

Tema „colaboraţionismului” lui Adrian Marino crease solidarităţi pro şi contra în comunitatea intelectualilor publici. Mirela Corlăţan va recidiva în *Evenimentul Zilei*, acuzând şi apărându-se. Intervenţiile ei vor oferi muniţie celor aflaţi în aşteptare, deşi investigaţiei iniţiale ziarista nu i-a adăugat nimic. E de remarcat titlul articolului din 6 mai 2010, „A doua moarte a lui Adrian Marino”. Satisfacţia secretă pe care o sugerează textul, a participării la un omor simbolic, colectiv, al cărturarului, poate fi regăsită şi în alte intervenţii ale denigratorilor.

Acuzarea relaţiilor dintre Adrian Marino şi Securitate va continua neintimidată de analiza pe documente. Fără ca vreunul dintre ei să deschidă dosarele de arhivă – după cum o arată foaia de consultare a materialelor –, un grup de oameni de cultură s-au întrecut să îngroaşe liniile aspre ale portretului acuzării. În *Evenimentul Zilei* din 5 mai, Vladimir Tismăneanu şi-a depăşit colegii în imprecaţii: „Destinul postum al lui Adrian Marino este unul întunecat, schizoid, contorsionat şi trist. Din superbia cărturarului sofisticat, liber de năravuri balcanice […] nu ştim ce şi cât va rezista”; „a fost delator. A acceptat misiunile Securităţii ca trimis al acesteia”.

În *Academia Caţavencu*, Ioan T. Morar anunţa dovezi clare care „demonstrează activitatea febrilă de colaborator al Securităţii”; „[Marino] a îndeplinit misiuni pentru Securitate, s-a infiltrat în exilul românesc şi a dat note despre diverse personalităţi”*.

---

* Articol reluat la 4 mai 2010 pe voxpublica.ro: Ioan T. Morar, „Adrian Marino nu a fost turnător”.

Dan C. Mihăilescu a văzut în Marino un adversar în ale profesiei. Calificativele folosite de el la adresa memoriilor sunt la cota extremă: „Nu cred că exagerez flagrant dacă spun că *Viaţa unui om singur* mi se pare cea mai *lamentabilă* – adică *de compătimit* – confesiune din memorialistica literaţilor noştri”*. Acuzarea lui Marino de colaboraţionism i-a oferit criticului ocazia răfuielii supreme. A ridicat rândurile scrise de ofiţerii de Securitate, pescuite de ziarista *Evenimentului Zilei*, la nivelul unor „cercetări făcute la CNSAS de Mirela Corlăţan”. Acestea ar fi fost dovezi de netăgăduit „în ce priveşte colaborarea autorului *Dicţionarului de idei literare* cu începutele servicii duhnind a pucioasă”**. Astfel, Dan C. Mihăilescu părăsea şi el terenul culturii şi exigenţele profesiei luându-şi dreptul de a face declaraţii despre conţinutul unor dosare pe care nu le-a consultat, deşi îi stăteau la dispoziţie, dacă dorea să se exprime în privinţa lor.

Logica cooperării în campania punitivă lansată în 2010 devine şi mai transparentă prin implicarea unor persoane care nu aveau nimic personal de reproşat cărturarului. Pentru ei, atitudinea faţă de „cazul Marino” reprezenta un test de fidelitate faţă de „grup”. Mihail Neamţu confirmă afilierea: „Tulburarea produsă de cazul Adrian Marino pleacă de la absenţa oricărei şovăieli din asprele judecăţi rostite de profesorul clujean la adresa contemporanilor săi. Nu duplicitatea în sine şochează – ea a fost constatată în situaţia atâtor oameni de notorietate. Nu surprinde nici măcar reflexul negaţionist – refuzul explicit de a admite păcatul delaţiunii, probat de atâtea documente. Răscolitor, cu adevărat, este cultul minciunii în absenţa regretelor”***.

După trecerea testului de fidelitate, se înşiruie calificativele diabolizante. Neamţu, în acel moment director ştiinţific al IICCMER, enumera reflexul negaţionist, păcatul delaţiunii, cultul minciunii, fără să fi văzut un singur dosar deschis pe numele cărturarului.

Semnificativă este asocierea lui Andrei Oişteanu la echipa de vânătoare, nu doar pentru că domnia sa se bucurase de salutări

---

* Dan C. Mihăilescu, „Un atlet al negaţiei”, *România literară*, nr. 13, 16-22 aprilie 2010.

** Dan C. Mihăilescu, „Marino, Cioran şi Securitatea”, *România literară*, nr. 17, 14-20 mai 2010.

*** Mihail Neamţu, „Despre duplicitate, minciună şi împietrirea inimii: câteva consideraţii”, HotNews.ro, 5 mai 2010, http://www.hotnews.ro/stiri-opinii-7216996-despre-duplicitate-minciuna-impietrirea-inimii-cateva-consideratii.htm.

cordiale din partea cărturarului, dar și pentru felul elaborat în care a înțeles să-și servească colegii. Într-un articol din luna august 2010[*], Oișteanu invocă varianta lui Adrian Marino privind conflictul cu Gabriel Liiceanu din decembrie 1995, publicată în volumul de memorii, pentru a susține că Marino nu spune tot adevărul. Iată povestea lui Andrei Oișteanu despre acest eveniment. La sfârșitul anului 1995, membrii Grupului au ales personalitatea căreia să i se acorde premiul GDS pe anul în curs[**]. Fuseseră propuși Adrian Marino și Ilie Ilașcu, majoritatea alegându-l în final pe moldoveanul condamnat la moarte de guvernul de la Tiraspol[***]. Mai mulți colegi au cerut *atunci*, spune autorul articolului, ca personalitățile care primesc Premiul GDS să devină automat membri ai organizației. În urma acestei propuneri, cineva din secretariatul Grupului a făcut greșeala să-i trimită lui Adrian Marino o adresă oficială prin care era invitat la Adunarea generală a GDS. Dar a apărut Liiceanu. „Eram jenați", susține dl Oișteanu, „pentru că nu știam cum să rezolvăm o dilemă procedurală". Aceasta ar fi fost natura disputei de atunci, întărește domnia sa, și nu una ideologică, cum susținea Adrian Marino.

Prezentarea anterioară, menită să pună la punct un episod regretabil pentru unii membri ai GDS, falsifica lucrurile. Adrian Marino fusese invitat la Adunarea generală a GDS întrucât era membru GDS. Fusese ales la 1 decembrie 1995, alături de Mircea Martin. Pentru tranșarea adevărului, nu e de făcut alegerea între aduceri aminte mai bune sau mai proaste. Este suficientă citirea revistei *22*, numărul din 4-9 ianuarie 1996, unde sunt trecuți în revistă membrii fondatori, cei cooptați la 1 ianuarie, la 1 octombrie 1990, la 1 decembrie 1994 și la 1 decembrie 1995. Pe listele membrilor apare Marino, în schimb Oișteanu lipsește. Dar și dacă nu ar fi fost membru GDS, Adrian Marino putea fi prezent ca invitat. Să chemi o personalitate de calibrul lui Marino, atunci în vârstă de 74 de ani, tocmai de la Cluj, pentru a participa la Adunare, și să-i ceri să plece, sfidează bunul-simț. Faptul că nu era de luptat cu vreo piedică procedurală se confirmă simplu din

---

* Andrei Oișteanu, „Despre Adrian Marino. Câteva amintiri personale", *22*, 3 august 2010. Cele câteva cuvinte ce-l privesc din *Viața unui om singur* sunt apreciative.

** Evenimentele de atunci au fost resimțite ca un moment de criză în GDS; într-o asemenea măsură încât revista *22* a dezvăluit atât autorii propunerilor la premiere, cât și voturile, ceea ce „nu se face".

*** Eliberat, acesta va deveni membru al Partidului România Mare.

chiar textul care o invocă: Andrei Oișteanu nu era membru al GDS, și totuși participa la ședință.

Ne oprim aici cu astfel de exemple. Agresarea simbolică a lui Adrian Marino după apariția memoriilor sale în 2010 a avut ca punct de plecare scandalul declanșat de un membru al Colegiului CNSAS. După ce acesta a pus în joc autoritatea sa instituțională, a urmat prezentarea mistificatoare a dosarelor de arhivă din serialul ziaristei Mirela Corlățan, hrană denigratoare pentru grupul relativ substanțial al adversarilor lui Marino. Acuzarea cărturarului de colaboraționism a urmat tactica unei lovituri de grație*.

Vânarea lui Adrian Marino. Responsabilitățile

În biografia sa, Adrian Marino face undeva o mărturisire cu putere de premoniție:

> O declar pe față: nu mă tem nici de „dosare", nici de Securitate, nici de SRI, nici de un alt serviciu asemănător din lume. Dar de ura, invidia și veninul scriitorului român adversar am început, într-adevăr, să mă tem. Fiindcă este capabil oricând de reacții iraționale, imprevizibile și, mai ales, total lipsite de scrupule. Megalomania, egocentrismul și orgoliul rănit al scriitorului [sunt] capabile de adevărate ravagii**.

Evoluția lucrurilor parcă a fost menită să dovedească, până la cea mai mică nuanță, adevărul spuselor citate mai sus. În ansamblul fenomenului de manipulare a documentelor Securității pentru controlul spațiului simbolic, „cazul Marino" are un caracter exemplar: spre deosebire de aproape toate situațiile comparabile,

---

* Un protest din luna iulie 2010 pare să fi avut, în ciuda numărului și relevanței semnatarilor, un impact limitat. Citățm: „Considerăm transformarea acestui demn om de cultură, liberal și anticomunist, într-un slujitor al regimului drept un act monstruos și inacceptabil. Adrian Marino a suferit 8 ani în închisorile staliniste și alți 6 ani de domiciliu obligatoriu, având până la căderea regimului comunist statutul unei persoane marginalizate. Respingem această campanie susținută de defăimare nedreaptă a lui Adrian Marino și protestăm împotriva distorsionării realității și a biografiei lui prin metode polițienești care seamănă cu cele utilizate de către Securitate" (textul complet în Simona-Maria Pop, *Adrian Marino. Obsesia trecutului*, Gens Latina, Alba Iulia, 2010, pp. 19-20).

** Adrian Marino, *Viața...*, p. 279.

se pot reconstitui, până la amănunt, motivaţiile acuzelor joase de colaboraţionism – conjunctural în 2004, sistematic şi extrem după anul 2010.

Cărturarul nu şi-a menajat contemporanii. În privinţa unora a greşit probabil, dar mizantropia lui nu a învins corectitudinea care onorează statutul de intelectual. Şi-a lăudat adversarii când a găsit motive, s-a grăbit să pună în valoare impulsurile, gesturile, gândurile merituoase ale altor oameni ai cetăţii. În oglindă, ostilitatea la adresa lui a căpătat proporţii devastatoare. I s-a construit portretul unui „turnător" întunecat şi schizoid. *Viaţa unui om singur*, un document al intensităţii umane şi ideatice, avea să fie numită, cum am menţionat deja, cea mai lamentabilă confesiune din memorialistica literaţilor români. Pentru *Dilema veche*, „ultimul nostru enciclopedist" excela în „talentul de a da… cu «mucii în fasole»". Revista tutelată de Andrei Pleşu, care nu acordase un gând la moartea lui Adrian Marino, recupera în 2010 scriind: „Uimeşte instabilitatea sa organică. Capacitatea de a impresiona într-un paragraf şi de a fi mizerabil în următorul"; „Cum poate independentul disperat Marino să pună o întrebare atât de milităienească?". Sau: „o flegmă aruncată"; „fudulisme arţăgoase"; „Vai, dragă!!!" etc.[*].

„Cazul Marino" a exacerbat tema responsabilităţilor legate de folosirea documentelor Securităţii în reglarea răfuielilor personale. Mircea Dinescu, atunci secretar de stat la CNSAS, şi-a folosit poziţia pentru a declanşa investigaţia de arhivă şi a folosit abuziv informaţiile, deşi legea specifică este de-a dreptul ameninţătoare (furnizarea de informaţii din dosare cu nerespectarea atribuţiilor de serviciu se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 5 ani).

Când Nicolae Manolescu prelua declaraţiile făcute de Mircea Dinescu, era deja ambasador al României la UNESCO. Un astfel de statut dă mai multă greutate cuvintelor. De neînţeles în declaraţiile lui Manolescu a fost straniul argument al drumurilor făcute de Marino în străinătate. De vreme ce Arhiva CNSAS documentează călătorii ale dlui Manolescu în lume în perioada 1968-1989, cum poate criticul să asume că drumurile în Occident confirmă legături cu Securitatea?

Vânătoarea cărturarului ridică întrebări asupra profesionalismului acuzatorilor. Pentru Dan C. Mihăilescu, istoric literar, timp

---

* Cristian Ghinea, „Acest Marino care ne amuză", *Dilema veche*, nr. 322, 15-21 aprilie 2010.

de 23 de ani cercetător ştiinţific la un institut de istorie şi teorie literară, secretar de redacţie la o revistă cu acelaşi profil, precauţia privind interpretarea unor documente de arhivă ar fi fost elementară. Şi nici măcar precauţia nu ridică mirare în ce-l priveşte, ci lipsa de interes pentru adevărul arhivelor, din momentul în care acuzaţiile ziaristei Mirela Corlăţan au început a fi contestate.

O gravitate aparte a avut implicarea lui Vladimir Tismăneanu în toată „afacerea Marino". Aflat în fruntea Consiliului Ştiinţific al IICCMER, în consecinţă, cu rol oficial în abordarea istoriei comunismului, incluzând definirea paradigmei care califică relaţiile dintre victime şi opresori, Vladimir Tismăneanu avea o obligaţie profesională de discernământ. Nu există în cazul lui nici măcar scuza lipsei de precauţie sau a inflamării de moment, de vreme ce a revenit sistematic asupra acuzaţiilor iniţiale. În interviul luat de TVR 1 pe 27 iunie 2010, dl Tismăneanu întărea susţinerile anterioare, repetând calificativele din mai 2010. În luna iulie, domnia sa recidiva îngroşând tuşele, în săptămânalul *22*[*]. Explicaţiile pe care le-a dat întrebărilor puse pe forumul revistei punctau şi mai dramatic tema profesională. Sociologului devenit istoric i s-a cerut să se raporteze la analizele care-l contrazic „cât se poate de «faptic», în limitele omenescului şi ale documentaţiei existente". Iată replica: „Pe linia CNSAS am vorbit cu o persoană specializată în cercetarea dosarelor de informatori. O persoană pe care o preţuiesc pentru onestitate şi competenţă"; „Nu citesc publicaţia online a lui C. Nistorescu [unde fuseseră documentate dosarele de arhivă pe numele lui Marino]"[**].

Tratarea în termeni atât de subiectivi şi reductivi a surselor de arhivă era incompatibilă cu poziţia sa profesională sau oficială.

Pentru ca spectacolul „cazului Marino" să fie apreciat la anvergura sa autohtonă, e de amintit şi faptul că majoritatea asprilor judecători indignaţi de interacţiunea cărturarului cu Securitatea scriseseră în vremurile apuse texte concesive comunismului. În ce-l priveşte

---

* Vladimir Tismăneanu, „Cazul Adrian Marino. Un intelectual erudit, chinuit şi agent de influenţă", *22*, 13 iulie 2010.

** Comentariile cititorului „Doctorand în SUA", din 20 iulie 2010: „Stimate Dle Tismăneanu, din moment ce vă exprimaţi cu atâta hotărâre în ce priveşte «vinovăţia» lui Adrian Marino, sunteţi dator – în raport chiar cu standardele de cercetare pe care un simplu «undergraduate» student trebuie să le respecte în SUA – să «audiatur et altera pars»" (*ibidem*).

pe Vladimir Tismăneanu, el urmase paşii clasici ai copiilor de privilegiaţi ai regimului, pe care dosarul „Operaţiunea Eterul" îi documentează în câteva cuvinte: „Ca membru PCR a fost antrenat în realizarea diferitelor sarcini, printre care şi cea de lector al Comisiei de propagandă a Comitetului municipal al PCR Bucureşti"; „În 1974, Vladimir Tismăneanu («Cain») figurează în colectivul de redacţie al revistei *Convingeri comuniste*, rubrica «Viaţa de organizaţie»"*.

Candidatul de altădată la cariera de propagandist comunist s-a transformat în postura de acuzator al unui fost deţinut politic. Chiar dacă Marino ar fi fost informator – şi, conform tuturor dovezilor disponibile, nu a fost –, nu Vladimir Tismăneanu avea poziţia morală să-l judece.

Paradoxala inversare de roluri

Dezbaterea privind „colaboraţionismul" lui Adrian Marino a dus la conştientizarea complicaţiilor ce apar în cercetarea arhivelor rămase de la instituţiile regimului comunist. Se ştia doar în principiu că Securitatea nu investiga persoanele ca să afle adevărul, ci elabora scenarii motivate de propriile ei scopuri sau de nevoia demonstrării a cât de preţioasă este instituţia în viaţa socialismului real. Nu se cunoşteau, înaintea explorării documentelor de către cercetători, cerinţele birocratice din interiorul instituţiei, obligaţia ofiţerilor de „a-şi face planul", amploarea indolenţei, care explică atâtea rânduri cu conţinut fictiv. Unul dintre fenomenele care motivează cel mai mult îndoiala faţă de înscrisurile din dosare era practica ofiţerilor de Securitate de a da persoanelor investigate identitatea de informatori. În această privinţă, l-am citat anterior pe Liviu Turcu. „Adevărul" acestui fenomen se dezvăluie concret, neaşteptat de des, sub ochii cercetătorilor. În cazul informatorilor fictivi, dosarele de reţea declară an de an corectitudinea şi valoarea informaţiei primite de la aceştia. An de an, ofiţerii de legătură cer să se aprobe continuarea colaborării, ca în final aşa-zişii informatori să fie acuzaţi de neseriozitate, căci realitatea îi obliga pe securişti să facă rapoarte de abandonare.

Toate aceste experienţe hrănesc un principiu general: ce este scris în paginile arhivate nu e de luat ca atare. Documentele

* Arhiva CNSAS, D21, vol. 9, f. 345v.

reclamă o citire precaută, trebuie raportate la ansamblul dosarelor, iar când este posibil, cer verificarea cu informaţii de altă natură. Ele impun o hermeneutică. Niciuna dintre aceste precauţii metodologice nu apare în investigaţiile Mirelei Corlăţan. Intenţia cu care ziarista a început să caute prin Arhiva CNSAS se recunoaşte din plăcerea vizibilă cu care a maculat memoria unei victime a comunismului[34]. Ce scriu ofiţerii de Securitate în dosarele lor i s-a părut mai atrăgător şi mai credibil decât viaţa unui om strivit de regim[*]. Preluarea *ad litteram* a informaţiilor plasate de Securitate în operaţiile ei de urmărire informativă şi infiltrare a reprezentat ceea ce Daniel Barbu a numit o invitaţie făcută Securităţii să iasă din statutul ei de realitate a trecutului istoric imediat şi să locuiască în chiar prezentul României postcomuniste[**].

Campania împotriva lui Adrian Marino a dus la o paradoxală inversare de roluri. Exploatând logica Securităţii din materialele de arhivă pentru a cuceri încă un etaj simbolic, intelectualii publici implicaţi au răsturnat relaţia tradiţională. Dacă înainte de 1989 Securitatea dirija jocul, în anii 2000 o fac cei care îi utilizează arhivele. Dacă ofiţerii de Securitate manipulau dosarele oamenilor, astăzi există intelectuali care manipulează dosarele elaborate de fosta Securitate.

---

* Iată parte din comentariul lui Michael Shafir la documentarul „cazului Marino" postat de Sorin Adam Matei pe blogul său: „Nu este şi acest incident încă o dovadă a victoriei postume a Securităţii, aşa cum afirma Adam Michnik, prietenul (ABANDONAT) al lui Vladimir Tismăneanu? De ce «producţia» Securităţii în cazul de faţă ar fi luată drept dovadă concludentă, şi nu producţia aceleiaşi Securităţi în alte făcături bazate pe jumătăţi de adevăr sau fabricate pentru ochii superiorilor ierarhici? Nu ar trebui să fie acest «incident» încă un apel la formula michnikiană «amnistie da, amnezie nu»?" (Sorin Adam Matei, „Marino prins în păienjenişul Securităţii – Actualizat cu articolele lui Gabriel Andreescu", 1 mai 2010, http://www.pagini.com/blog/2010/05/01/marino-prins-in-paienjeni%C8%99ul-securita%C8%9Bii/).

** Daniel Barbu, „O istorie naturală a comunismului românesc", în Vasile Ernu, Costi Rogozanu, Ciprian Şiulea, Ovidiu Ţichindelean, *Iluzia anticomunismului. Lecturi critice ale Raportului Tismăneanu*, Cartier, Chişinău, p. 84.

Note

1. Nota informativă din 12 septembrie 1962, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 1, f. 70.
2. Arhiva CNSAS, dosar P nr. 013838, vol. 1, f. 2.
3. Interogatoriul din 5 noiembrie 1949, Arhiva CNSAS, dosar P nr. 013838, vol. 2, f. 215.
4. Arhiva CNSAS, dosar P nr. 013838, vol. 5, f. 60.
5. Arhiva CNSAS, dosar P nr. 013838, vol. 2, f. 215.
6. Interogatoriul din 22 aprilie 1952, Arhiva CNSAS, dosar P nr. 013838 vol. 5, f. 18.
7. Arhiva CNSAS, dosar P nr. 013838 vol. 5, f. 26.
8. Arhiva CNSAS, dosar P nr. 013838 vol. 5, f. 421.
9. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 1, f. 13.
10. Arhiva CNSAS, dosar P nr. 013877, vol. 3, f. 380.
11. Dumitru Radu Popescu (n. 1935), redactor la revista *Steaua* între 1956 și 1969 și apoi redactor-șef al revistei *Tribuna* între 1969 și 1982, din Cluj, avea să urmeze o importantă carieră politică: membru supleant în CC al PCR între 1968 și 1989, deputat în Marea Adunare Națională între 1975 și 1989, președintele Uniunii Scriitorilor între anii 1981 și 1989.
12. Arhiva CNSAS, dosar P nr. 013877, vol. 3, ff. 383-384 și 385-386. Laurenţiu Fulga (1916-1984), autor de proză fantastică și de piese de teatru, a avut o lungă activitate redacţională, înainte și după război, la *Gazeta literară*, *Viaţa militară*, *Viaţa Românească*, *Cronica*, *Luceafărul* ș.a. Atitudinile lui au fost contradictorii, fapt vizibil în seria materialelor ce-l privesc din volumul lui Dorin Tudoran *Eu, fiul lor. Dosar de Securitate*, Polirom, Iași, 2010.
13. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 1, f. 70.
14. „Constatându-se că recrutarea celui în cauză este contraindicată, am renunţat la aceasta și s-a dispus ca organele de miliţie care începuseră cercetările în legătură cu părăsirea [domiciliului obligatoriu] de către cel în cauză, să documenteze materialele pentru trimiterea în Justiţie" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 1, ff. 300-301).
15. Dosar individual nr. 1908 deschis asupra lui Marino Adrian, fost fruntaș PNȚ, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 1, f. 381.
16. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 2, f. 16.
17. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 1, f. 256.
18. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 2, ff. 88-89.
19. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 2, f. 42.
20. Nicolae Manolescu fusese în toamna anului 1968 în R.F. Germania și Franţa (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 2, ff. 26-27).
21. Conform celor spuse de Marino unei surse: „Dragul meu, în viaţă, una este concepţia de viaţă a individului și alta în viaţa practică și

de multe ori individul rămâne cu concepţia lui de gândire, fie politică, fie filozofică, şi se supune cu ascultare legilor respective din viaţa practică" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 2, f. 178).

22. „În intervalul 1969-1983 a fost folosit cu munca informativă, iniţial pe linie de informaţii interne (artă-cultură), iar în intervalul 1976-1978 şi 1980 pe linie de informaţii externe. Legătura cu el s-a încetat [sic!] deoarece: În ultima perioadă s-a constatat însă la el rezerve şi chiar nemulţumiri" etc. (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 3, f. 1).
23. Un exemplu de cum este scris un astfel de raport: „Subsemnatul Dr.Doc. Adrian Marino, domiciliat…, membru al Uniunii şi al Fondului literar, membru în Consiliul de conducere al Asociaţiei Scriitorilor Cluj-Napoca, am desfăşurat următoarele activităţi în cadrul călătoriei de studii – în perioada 17 aprilie-17 iulie – în străinătate, cu sprijinul Uniunii Scriitorilor…" etc. (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 42513, f. 30).
24. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 42513, cu documente din perioada 1976-1987.
25. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 42513, f. 194. Datele proveneau de la criticul Valeriu Rîpeanu, pe atunci directorul Editurii Mihai Eminescu, despre care aflăm că făcea analize de acest tip pentru Securitate. Criticul observase similitudinea dintre comentariile lui Mircea Carp şi ideile cronicii radiofonice a lui Marino la adresa lui Vasile Nicolescu, directorul Direcţiei literaturii şi publicaţiilor din Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste.
26. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 42513, f. 297.
27. „În ultima perioadă s-au constatat însă la el rezerve şi chiar nemulţumiri faţă de unele măsuri adoptate în domeniul cultural, îndeosebi după consfătuirea de la Mangalia din august 1983. De asemenea, a manifestat unele rezerve şi în ce priveşte furnizarea de informaţii cu privire la persoanele contactate în exterior… Având în vedere rezervele şi chiar nemulţumirile sale faţă de unele măsuri adoptate în domeniul cultural; faptul că întreţine legături cu angajaţi sau colaboratori ai postului de radio Europa Liberă, alte elemente din rândul imigraţiei reacţionare; legături neoficiale cu străini – inclusiv cu un diplomat –, în scopul prevenirii racolării şi exploatării informative, precum şi influenţării negative, propunem luarea lui în lucru organizat prin dosar de urmărire informativă, pe linia problemei artă-cultură" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 210564, vol. 3, ff. 1-3).
28. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 42513, f. 159v.
29. Adresa solicită influenţarea lui Ioan Petru Culianu „prin Marino Adrian, care se află în atenţia G.O.T. 0544 şi care ne-a trimis date despre persoana sa cu nr. 008519 din data de 1 februarie a.c. Faţă de această situaţie, vă rugăm să analizaţi posibilităţile de care dispune Marino Adrian pe lângă Culianu Ion-Petru şi în caz în care [sic?] acceptă, să îi scrie acestuia o scrisoare în al cărei conţinut să-i

atragă atenţia că numitul Petrescu Dan nu se încadrează în muncă, scrierile sale nu sunt publicate deoarece supără pe cei ce lucrează în domeniul literaturii şi publicisticii...” (Adresa din 6 martie 1985, Arhiva CNCSAS, dosar I nr. 146674, vol. 4, privind pe Petrescu Dan, f. 259).

30. În Arhiva CNSAS, dosarul SIE se află în varianta pe hârtie (SIE nr. 252), folosită de Iulia Vladimirov, şi în varianta pe microfilm, consultată de mine (SIE nr. 349) – Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 349, f. 259.
31. „[...] delegaţia oficială română, formată din Alexandru Piru, Nicolae Manolescu şi Alexandru Niculescu, au [sic!] sosit doar în ultima zi, fapt care a lăsat o proastă impresie şi a stârnit anumite comentarii nefavorabile la adresa seriozităţii cu care România a privit acest act de cultură” (*ibidem*). Ofiţerul chemat să redacteze documentul nu ar fi inventat o astfel de situaţie. Sunt câteva enunţuri despre care putem afirma că au aparţinut, cu siguranţă, autorului declaraţiei şi câteva care probabil nu i-au aparţinut. Despre alte teme nu avem cum să ne pronunţăm.
32. Printre altele, referirea la „înrăirea” Monicăi Lovinescu şi a lui Virgil Ierunca şi ideea „noi le acordăm prea multă importanţă” apar în notele lui Constantin Noica: vezi Arhiva CNSAS, dosar I nr. 015156, vol. 3, f. 214 şi, respectiv, Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, f. 250.
33. Notele din arhivă descriu intervenţiile scriitorului în favoarea exilului. „În repetate rânduri”, scriu ofiţerii, „Brătescu ne-a subliniat că este absolut necesar să intervenim în ţară pentru ca să-i permitem mamei lui [Mircea Eliade] să vină în vizită la fiul său” (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 42513, f. 17). Sunt invocate insistenţele lui Marino ca Mircea Eliade să fie mai bine cunoscut în România. Iată şi comentariul ofiţerilor de legătură: „Este sceptic, însă, deoarece a mai trăit experienţa aşa-zisei «reabilitări» a lui Mircea Eliade care a fost pur şi simplu îngropat la organele superioare de partid” (*ibidem*). Este genul de afirmaţii din dosar pe care se poate miza. Puţin probabil ca ofiţerul de legătură să-şi fi permis inventarea susţinerilor ce-l puneau în încurcătură. Greu de susţinut că acesta ar fi fost limbajul unui informator al Securităţii. În astfel de rânduri sunt cele mai mari şanse să găsim înregistrarea corectă a poziţiilor lui Adrian Marino. Toate se regăsesc în opiniile exprimate de el în cadru public.
34. Reprezintă în sine un fenomen exaltarea celor care au acoperit memoria lui Adrian Marino cu imprecaţii. Într-un top al denigratorilor, un loc de frunte îl ocupă Cristian Pătrăşconiu. La citirea articolului Mirelei Corlăţan, a postat pe blogul său un text intitulat „Jeguri umane fără frontiere. Adrian Marino – TURNĂTOR!” în care repetă frenetic cuvântul „abject” (postat la 29.04.2010, http://patrasconiu.ro/?p=6259). Va urmări, în acelaşi stil, intervenţiile ziaristei de la *Evenimentul Zilei* numite „serialul dedicat unui personaj abject al culturii române”

(postat la 2.05.2010, http://patrasconiu.ro/?tag=marino). Şi iată conexiunea: Cristian Pătrăşconiu va edita la Editura Humanitas, în anul 2011, volumul *Noua şcoală de gândire a dreptei*. Îi vor oferi interviuri Monica Macovei, Sever Voinescu, Teodor Baconschi, Cristian Preda, Traian Ungureanu, Mihail Neamţu, Dragoş Paul Aligică, Ioan Stanomir, Marius Lazurcă, Ionuţ Popescu, Radu Paraschivescu, Dan C. Mihăilescu, Mircea Mihăieş, Cosmin Alexandru, Sebastian Lăzăroiu, Cătălin Avramescu, Sorin Ioniţă, Cristian Ghinea, Bogdan Călinescu, Vitalie Ciobanu. Detaliul completează portretul unei coerente comunităţi cu identitate politică-etică-intelectuală (din care Cosmin Alexandru şi Vitalie Ciobanu, ajunşi întâmplător pe această listă, nu fac, în sens etic, parte).

II. Constantin Noica în arhive. Atașamentul victimei față de torționari

Imaginea lui Constantin Noica datorează semnificativ întâmplării de a fi devenit eroul *Jurnalului de la Păltiniș*, personajul-cheie al unei narațiuni, dovada a cât de concret seducția poveștilor grefează cultura*. *Jurnalul…* lui Gabriel Liiceanu a apărut într-un moment când se simțea intensa nevoie a evadării din real. Cititorii s-au întâlnit cu ceva ce era permis atunci, o utopie nonumanistă și nondemocratică, dar suplinind foamea aspirațiilor individualizate. Este interesant felul în care Constantin Noica însuși a fost sedus de propria-i poveste. Cu insațiabila ei poftă de a arhiva evenimente, Securitatea ne face martori la schimbările din viața filozofului la nivel de detaliu, dezvăluind modul în care i s-a transformat acestuia autoreprezentarea și comportamentul începând cu anul 1983, când a fost publicată cartea.

Din ce spun documentele, până la apariția *Jurnalului de la Păltiniș*, relația lui Noica cu tinerii fusese o temă de viață printre altele. Întemeierea unei „Școli" filozofice nu era prima pe listă sau, oricum, nu reprezenta un proiect actual. Avea de dus, întâi și-ntâi, bătălia pentru propria afirmare intelectuală. Chiar înaintea experienței carcerale, se adresase autorităților ca unor posibili parteneri ai unui proiect cultural național. La 28 octombrie 1958 a transmis ministrului Învățământului solicitarea unei audiențe pentru a prezenta contribuția în măsură să o aducă „la efortul cultural ce se întreprinde în RPR"[1]. Nu reiese în acel moment preocuparea pentru o „Școală" în sens practic**.

---

* Științele empirice ne asigură și ele astăzi că poveștile, individuale sau culturale, sunt chiar materialul prin care înțelegem lumea. O probează și recenta carte a lui Jonathan Gottschall, *The Storytelling Animal: How Stories Make Us Human*, Houghton Mifflin Harcourt, 2012.

** Ne referim exclusiv la dimensiunea practică pe care o putea lua proiectul unei Școli Filozofice. La Noica, tema Școlii este desigur

După ieşirea din închisoare, în 1964, Noica a reluat legăturile cu foştii colegi de generaţie şi aspiraţii. Este văzut de cei din jur ca un continuator al unei anumite tradiţii din cultura naţională, iar el însuşi pare să se perceapă la fel[2]. În intervalul 1964 – sfârşitul anilor '60, Noica devine din ce în ce mai prezent în presă, este invitat la conferinţe, pregăteşte traduceri şi volume personale. Pare stăpânit de „via şi exclusiva dorinţă de a face ceea ce nu au făcut înaintaşii noştri în cultura românească, în materie de filozofie: studii clasice adâncite, studii orientalistice, studii de istorie veche românească"[3].

Notele ofiţerilor indică în anii '70 polarizarea, în jurul lui Noica, a unor tineri cercetători în filozofie, Sorin Vieru, Alexandru Surdu, Gabriel Liiceanu, Vasile Zamfirescu, Anca Gheorghe şi alţii care „împărtăşesc concepţii idealiste în filozofie şi evită să se angajeze în elaborarea unor teme ale filozofiei materialiste, socotindu-se discipoli ai lui Noica Constantin"[4]. Pentru aceşti discipoli, el devine în timp un reper de identitate. Conform arhivelor, reciproca nu era valabilă în anii '60-'70.

Printre cei mai importanţi parteneri de dialog pentru filozof se afla Edgar Papu[5]. Lui i-a propus un club de discuţii cu întâlniri lunare din care să facă parte „cei «de formaţie veche»: Pappu, Şora, Sorescu, Paul Anghel"[6]. Printre apropiaţii lui Noica din acea perioadă îl găsim şi pe Paul Anghel, atunci redactor-şef la revista *Tribuna României*, căruia îi şi face declaraţii: „Ştii bine cât îmi eşti de drag…". Afecţiunea este reciprocă. O notă-raport din 22 noiembrie 1977 înregistrează telefonul solidar al lui Paul Anghel, care este indignat de oprirea lui Noica la graniţă, unde i se luase paşaportul[7]. Lui Anghel îi destăinuie Noica dorinţa de „a sta de vorbă cu cineva din conducerea de partid, pentru a se putea pleca cu o orientare precisă, cu o viziune exactă a necesităţilor reclamate de prezenţa sa în străinătate"[8]. Cornel Burtică îi va oferi lui Noica o audienţă pentru a aborda „mai multe probleme privind cultura".

Filozoful era apropiat de protocronişti. Rămâne deschisă întrebarea Alexandrei Tomiţă: cât vorbim în cazul lui despre anexare, cât despre adeziune[9]? Avea contacte cu Virgil Cândea şi Dan Zamfirescu[10]. Căuta compania celor de vârsta lui, cu ideologia lui sau cu putere de decizie în viaţa culturală[11]. Documentele din

---

constantă, cum o spune el însuşi în *Jurnal filozofic* relativ la „cele două mituri proprii: mitul Şcolii şi mitul Fratelui" (Sorin Vieru, „Pagina dispărută", *Idei în Dialog*, nr. 12, 2007, p. 40).

Arhiva Securității sunt clare în identificarea afinităților lui Constantin Noica până la începutul anilor '80. O arată și următoarea discuție cu unul dintre discipoli, din anul 1977, un scurt schimb de cuvinte despre confruntarea Nicolae Manolescu – Edgar Papu care atrăsese atenția publică în acel moment, sintetizând și situarea lui Noica față de generații, și sensibilitățile sale culturale, și intensitatea opțiunilor subiective.

Discipolul venise să-l anunțe: „În altă ordine de idei, ați văzut că Manolescu s-a dat și la Papu".

Răspunsul lui Noica: „Da, și cu o răutate pentru care nu-l iert, mai ales chestia Caragiale, dar o plătește săracul, e un om pentru mine sfârșit, a învățat prost și are o vrednicie, deși are calitate, citește mult, dar citește prost".

Discipolul: „Da, e de necrezut!".

Noica: „Da, n-are orizont de cultură, s-a dus la Heideger [sic!] și a luat cărți cu autograf, dar nu știe destulă germană, nu-și face treaba, nu mai pot miza pe el".

Discipolul: „Ați văzut că Paul Anghel a încercat să-l pună la punct".

Noica: „Da, sigur, are și Papu naivitățile lui. […] O să-ți arăt ce-a scris [Manolescu], trei cărticele de opinii despre Maiorescu, despre Sadoveanu, așa un Odobescu, toate slăbuțe. Da, în sfârșit, e deștept și are efect. Da' e pierdut pentru mine"[12].

Asemenea detalii din viața filozofului arată cât de mult *Jurnalul de la Păltiniș* a „deturnat" „cazul Noica" de la vecinătatea protocronistă, transformându-l în simbolul unei școli originale. Documentele de arhivă întăresc adevărul că realitatea este mai surprinzătoare decât ne închipuim. Ofițerii care-l controlau pe filozof sunt primii care vorbesc (în documente) despre întemeierea unei „școli de gândire", observând activa încurajare a tinerilor care gravitau în jurul lui. Noica îi comunică legăturii sale, în anul 1980, o listă cu nume de „scriitori și filozofi tineri, de 35-40 de ani", care ar trebui ajutați să-și perfecționeze studiile în străinătate. Ofițerul îi iese în întâmpinare: „I-am spus că este bine că formează o școală de gândire, c-o să-l ajutăm. Să ne prezinte mai multe despre ei și în niciun caz să nu fie aventurieri, să fie legați ca și el de țara noastră"[13].

După apariția *Jurnalului de la Păltiniș* în 1983, Noica se va identifica deplin cu rolul pe care i-l atribuise autorul volumului*.

---

* Inclusiv în a-și reevalua cunoștințele și preferințele. Primul care s-a declarat public „discipol al lui Constantin Noica" a fost logicianul

Ofițerii găsiseră un excelent pretext de a-și ușura și perfecționa munca punându-l pe Noica să-i facă inventarul oamenilor care gravitau în jurul lui. După 1983, și Securitatea și-a însușit descrierea făcută de cartea lui Liiceanu. În luna februarie 1984, la mai puțin de un an de la apariția *Jurnalului…*, un plan de măsuri de luare în lucru a numitului „Năstăsescu" (real, Noica Constantin) anunță că filozoful de orientare idealistă „intenționează să selecteze intelectuali, în special tineri, pentru a-i îndoctrina în cadrul unei «școli filozofice» pe care intenționează să o organizeze la Păltiniș-Sibiu"[14]. Nu am găsit înainte de anul 1983 referiri în arhive la „școala filozofică *de la Păltiniș*". Într-un raport din anul 1986, portretul sintetic făcut lui Noica de ofițerul care se ocupa de caz cuprinde aceleași atribute: „filozof idealist adept al filozofiei clasice germane cu preocupări pe linia creării unei școli filozofice *în stațiunea Păltiniș* [subl.n.]"[15].

Noica în perioada închisorii

În momentul exproprierii moșierilor, Constantin Noica a fost găsit pe domeniul lui și reținut. I s-a comandat domiciliu obligatoriu la Câmpulung. Aici a înființat un cenaclu literar, în casa lui Radu Rosetti, pe care Securitatea l-a pus sub supraveghere în anul 1954, când fusese „semnalat de unii agenți din proprie inițiativă având un comportament suspect"[16]. La 5 aprilie 1958, dosarul de verificare deschis pe numele său va fi preschimbat în dosar de acțiune informativă, motivându-se contactele lui Noica cu Gabriela Bucșan, funcționară la Legația Franceză din București, corespondența cu Emil Cioran și redactarea lucrării *Povestiri din Hegel*, calificată „cu conținut idealist reacționar", pe care intenționa să o publice în străinătate.

Securitatea află abia după câțiva ani de la punerea lui Noica sub supraveghere despre scrierile sale legionare. Nici nu fusese ajutată de acesta, căci în declarațiile luate la interogatorii, precum cea din 17 august 1955, filozoful afirma: „Nu am făcut niciun fel de politică..."[17]. Urmărind atitudinea mai generală a lui Noica,

---

Sorin Vieru, printr-un articol în *Cronica*, nr. 6-7, 1968 (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 3, f. 240). Pentru tema mai generală a relațiilor lui Noica cu tinerii intelectuali, vezi Vasile Dem. Zamfirescu, *În căutarea sinelui*, Cartea Românească, București, 1994.

era probabil sincer în interpretarea lui. Posibil, participarea la confruntarea ideologică de la sfârşitul anilor '30 nu avea, pentru el, o natură politică.

După descoperirea filiaţiei, manifestările lui Noica vor fi citite de Securitate prin asociere cu eticheta legionară. Lucrarea sa *Anti-Goethe*, scriu ofiţerii, ar fi înţesată de teorii reacţionare, susţinând teza legionară a cultului morţii. În *Povestiri din Hegel*, Noica îl interpretează pe filozoful german în direcţia „trăirismului" legionar şi în acelaşi timp „introduce teze fasciste şi revizioniste…"[18]. Noica ar avea aceleaşi convingeri cu „legionarii Eliade Mircea şi Cioran Emil, puşi în slujba serviciilor de spionaj imperialiste"[19].

Căpitanul Mircea Onea a hotărât trimiterea în judecată a grupului „de elemente contrarevoluţionare" care „sub conducerea lui Noica Constantin şi Pillat Constantin au desfăşurat vreme îndelungată o intensă activitate împotriva puterii populare"[20]. La 11 decembrie 1958, maiorul Constandache aprobă referatul de arestare a lui Noica. Va fi încarcerat în aceeaşi zi. La 1 martie 1960, Tribunalul militar al Regiunii a II-a Militare l-a condamnat la 25 de ani muncă silnică, 10 ani degradare civică şi confiscarea întregii averi personale pentru crima de uneltire împotriva orânduirii sociale. Întrucât fusese judecat şi condamnat, Securitatea a propus clasarea dosarului său de urmărire informativă, cu menţinerea în evidenţa operativă sub eticheta „organizator al grupului contrarevoluţionar care a fost judecat în cadrul aceleiaşi cauze: Vetra Gheorghe, Noica Iacob, Dinu Sighireanu, Lambrino Ion, Rosetti Scarlat, Rosetti Radu, Noica Iacovache, Noica Andrei, Georgescu Constantin, Donici Ion, Noica Vlad".

Ca oricine aflat în situaţia lui, Constantin Noica a fost supus la interogatorii: în perioada domiciliului obligatoriu, în perioada arestării, în anii când a stat în închisoare, după condamnare. Documentele sugerează un comportament submisiv indiferent de perioadă. Noica a spus şi scris ce i se cerea, asumând calificările anchetatorilor care-i dictau ce să pună pe hârtie.

În procesul-verbal al interogatoriului din 12 decembrie 1948, citim: „Emil Cioran […] se ocupă cu diferite scrieri duşmănoase la adresa regimului"[21]. La începutul domiciliului obligatoriu, întrebat despre Marietta Sadova, declaraţia sa conţine cuvinte aspre: „Marietta Sadova a mai adus şi de la alţi fugari români cărţi cu caracter duşmănos regimului"[22].

Nu ne aflăm în faţa unor înfloriturі, căci pasajul face parte din Procesul-verbal de interogatoriu din 13 decembrie 1948 (la

Pitești) și este semnat. Noica se acuză și pe el, cu același limbaj: „Paralel cu primirea de material cu caracter dușmănos primit pe căi ilegale, enunțate mai sus, eu am trimis tot pe căi ilegale o serie de materiale de același gen […]”[23]; „În luna septembrie 1957, am citit în gazeta literară un articol al lui Radu Popescu asupra scrisorii numitului Cioran, apărută în revista franceză sus-menționată [*Nouvelle Revue Française*]. Întrucât Radu Popescu a scris în articolul său că numitul Cioran Emil se adresează unui prieten imaginar, i-am scris îndată o scrisoare, deși nu-l cunoșteam, prin care-i făceam cunoscut că scrisoarea lui Cioran Emil îmi este adresată în parte mie […]”[24]. Un ultim exemplu, extras dintr-un alt Proces-verbal de interogatoriu, din 29 decembrie 1958: „[…] mi-am permis odată de față cu diverși cunoscuți, de care în prezent nu-mi amintesc, s-o numesc generația stalinistă, afirmând că au nevoie de puține libertăți pentru dezvoltarea lor culturală”[25].

Ar fi aici de reamintit că textul interogatoriilor era dictat de către anchetatori în funcție de informațiile primite la întrebări și propriile intenții. A nu scrie și a nu semna ce ți se cerea, în anii stalinismului, presupuneau o luptă și un risc.

Anul 1962 va fi decisiv pentru relația filozofului cu opresorii. Securitatea își propune apropierea și utilizarea lui Noica. Pașii sunt prudenți. Noica a fost contactat la 22 mai 1962 „pentru a vedea pe ce poziție se situează”. Ofițerul responsabil descoperă că „sus-numitul își recunoaște vinovăția și consideră justă pedeapsa primită”[26]. În timpul discuțiilor, deținutul a exprimat dorința de a primi niște cărți, dar și „publicații reflectând actualitatea din punct de vedere politic și social”[27]. Le primește. Colonelul Rusu, responsabilul de caz, a dat ordin să i se aducă *Cercetări filozofice*, *Probleme de filozofie* nr. 2, 1962, ziarul *Contemporanul* din 26 mai. „A rămas încântat de faptul că i-am dus aceste scrieri. Are însă nevoie de ochelari căci altfel nu poate citi. I-am promis că îi vom rezolva și această problemă”, notează un căpitan cu semnătură indescifrabilă[28]. I se vor aduce ochelarii, lucrările lui Lenin *Materialism și empiriocriticism*, *Tezele din Aprilie*, *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al Capitalismului*, *Contemporanul* din 18 mai, 2 iunie și 8 iunie. Ofițerul și captivul său au purtat discuții referitoare la slăbirea lagărului imperialist și eliberarea unei serii de colonii, primul i-a adus și un pachet de țigări Mărășești, după care s-a vorbit „despre ce va trebui să facă el în viitor”[29]. Noica dorește hârtie și creion; i s-au eliberat de la Dir. a VIII-a, precum și o sumă de 100 de lei pentru îmbunătățirea hranei. I s-a pus

la dispoziţie o celulă mai luminoasă. Ba chiar 2 prăjituri „care au costat 5 lei". I se cumpără pulover, ciorapi, pastă, săpun de faţă şi rufe[30].

Opera de *captatio benevolentiae* decurge ca la carte. Noica este vizitat în luna iulie de însuşi şeful operaţiei, colonelul Rusu. Deţinutul îi va preda acestuia 79 de pagini de autobiografie şi patru pagini din prefaţa unei lucrări pe care intenţionează să o scrie. Solicită repararea unui bocanc, 100 coli de hârtie şi alte cărţi. Căpitanul de legătură revine cu cele cerute, adaugă nişte tenişi, primeşte în schimb 80 de pagini din prezentarea autobiografică.

Arhiva ne introduce în cele mai mici detalii ale strategiei de influenţare şi atragere. Lui Noica i se opreşte o perioadă alimentaţia îmbunătăţită. La prima întâlnire cu ofiţerul se plânge de schimbare, iar acesta îi promite că se va ocupa de repararea situaţiei. Plusul de hrană revine. Fusese retras evident pentru a spori recunoştinţa lui Noica.

Filozoful se dă, naiv, „pe mâna securiştilor". Căpitanul merge la deţinut, iar acesta

> În cadrul discuţiilor a scos în evidenţă faptul că ar dori să continue a scrie lucrări, însă ar dori să cunoască în ce măsură corespund timpului cele trei lucrări predate organelor noastre şi dacă în general activitatea lui pe această linie este utilă societăţii. L-am asigurat că cele 3 lucrări predate către organele noastre sunt în atenţia tovarăşului colonel Rusu…[31]

Rămânea de văzut dacă ce scrie Noica poate fi util. Se va apela la serviciile agentului „Şerban", filozof, o perioadă evaluator al materialelor provenite de la deţinut. Despre prima lucrare, *Timpul logic*, specialistul afirmă

> nu doar că nu este marxistă, dar dovedeşte că autorul nu cunoaşte marxismul. […] El încearcă să justifice o atitudine de „înţelegere" faţă de socialism, cu argumente luate din filozofia idealistă a lui Hegel. Tocmai datorită acestui lucru, scrierea lui Noica ar putea stârni oarecare interes în străinătate şi ar putea convinge unele cercuri de fugari că în ţară nu se siluesc conştiinţele oamenilor[32].

„Şerban" conchide:

> Prima parte, refăcută, s-ar putea folosi pentru străinătate […] Dacă există vreun motiv de ordin politic ca lucrarea să se publice şi Constantin

> Noica să fie folosit în propaganda noastră pentru străinătate, atunci textul văzut de noi ar putea constitui o bază pentru o nouă lucrare. […] Însă publicarea lucrării în țară ar fi contraproductivă, căci ar constitui un izvor de confuzii ideologice și politice. […] Întrucât numele autorului este cunoscut în cercurile legionare din străinătate, aderarea lui publică ar putea fi utilă. Lucrarea de față constituie un punct de plecare.[33]

Deducem din cele spicuite anterior că folosirea lui Constantin Noica pentru intoxicarea exilului românesc din Occident este ideea unui plan pus la punct în anul 1962. Concluzia se verifică de cele enunțate la un moment dat chiar de Securitate: „Începând cu anul 1962, sus-numitul este contactat periodic de către organele noastre, în scopul influențării lui pozitive și atragerii la activități utile statului nostru”[34]. Aceeași acțiune operativă se aplica simultan lui Radu Gyr. Comportamentul celor doi va fi fost influențat, din 1962 și până la moarte, de colonelul Rusu.

Neobișnuită la Noica este „stilistica” punerii la dispoziție. După ce ofițerul de legătură îi va fi transmis observațiile agentului „Șerban”, Noica se predă cu totul: „Ca atare, și întrucât nu mă socotesc în măsură să dau lucrărilor [cele trei] o formă marxistă satisfăcătoare, le ofer spre refacere și reformulare oricărui cercetător filozofic autorizat și interesat la aceasta, subsemnatul fiind total de acord ca să semnez lucrările”[35]. Chiar și propune un gânditor marxist pentru intervenție: Henri Wald*. Nota-raport din 25 februarie 1964 îi înregistrează afirmația: „rușinea lui este că până în anul 1944 nu a putut lua contact cu lucrări marxiste pentru că ar fi văzut lumea mai bine decât o concepea ca idealist”[36].

Noica după eliberare

Pentru eliberarea lui Constantin Noica s-au făcut intervenții din Occident, din partea familiei și Amnesty International. Scrisorile

---

* ROPHIDAS, o bază de date privind filozofii români, îl prezintă pe Henri Wald (1920-2002) drept unul dintre filozofii onești din perioada comunismului. Gândirea lui ar fi reprezentat o mixtură între structuralismul francez și marxism. Este cunoscut și pentru volumul *Introducere în logica dialectică*, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1959, http://www.rophidas.ro/page.php?url=http://en.wikipedia.org/wiki/Romanian_philosophy.

erau purtate de la responsabil la responsabil, la cel mai înalt nivel al Ministerului de Interne, fapt ce arată creşterea importanţei factorului extern în primii ani ai poststalinismului[37].

Va fi eliberat la 31 iulie 1964[38]. Cu prilejul ieşirii din închisoare, doi ofiţeri de Securitate au purtat o nouă discuţie cu Constantin Noica în arestul Ministerului Afacerilor Interne pentru a stabili poziţia sa în acel moment, intenţiile de viitor şi locul unde doreşte să-şi aleagă domiciliul. Noica intenţiona să-şi ofere serviciile pentru cercetări în domeniul filozofiei, la un institut din ţară, de preferat oraşele Iaşi şi Cluj. „Discutându-se cu el referitor la necesitatea slujirii patriei", filozoful s-ar fi situat, scriu lt.-col. Constandache şi mr. Cornel, „pe o poziţie idealist-reacţionară, afirmând că el nu are patrie, că pentru el patria este o noţiune abstractă şi ireală şi făcând aluzie la un diction latin că «Ubi bene, ubi patria», a arătat că pentru el patria este acolo unde poate munci, creia [sic!] şi câştiga existenţa"[39].

Evident, cei doi ofiţeri erau sub nivelul colonelului Rusu.

În final, dialogul despre patrie este adus de ofiţeri la chestiuni mai prozaice. Cum aveau în plan folosirea lui Noica în favoarea regimului, ei propun să i se acorde câteva piese de îmbrăcăminte[40].

La ieşirea din închisoarea mai mică şi intrarea în închisoarea mai mare a tuturor, Noica va continua drumul cedărilor. Această atitudine îl ajută să se integreze rapid[41]. Face demersuri pe lângă C. Ionescu-Gulian şi Athanase Joja pentru un serviciu. Într-un final, va fi primit la Centrul de Studii şi Cercetări de Logică. Cere o locuinţă, iar la 2 iunie 1965 generalul-colonel Alexandru Drăghici o aprobă, informat fiind printr-un raport că Noica a publicat un material în coloanele ziarului Ministerului de Interne care i-a derutat pe cei din exil şi e util muncii organelor[42].

Constantin Noica îşi ţine şi el promisiunile. La 4 noiembrie 1964, retrage o scriere trimisă cu ceva timp în urmă prietenilor din exil. O declară idealistă şi nu mai este de acord cu conţinutul ei[43].

Comportamentul, susţinerile nu descriu vreo mască pregătită de Noica a fi arătată organelor. El exprimă aceleaşi gânduri în faţa apropiaţilor. Derutantă este suspiciunea faţă de exilul anticomunist, „înrăit", comunicată şi unei cunoştinţe care-i ceruse ajutorul şi povestită de aceasta ofiţerului de Securitate ce-l descususe[44]. Strania consecvenţă a lui Noica de a condamna personalităţile exilului militant se menţine până la dispariţia sa, în decembrie 1987. Declaraţiile de ostilitate puteau fi şi inventate de autorii informărilor, pentru susţinerea unei imagini convenabile lui Noica în faţa Securităţii.

Nimic nu sugerează totuşi, din documente şi din viaţa reală, ca filozoful să fi avut o altă poziţie decât ce afirmă sursele.

În ciuda confirmărilor multiple, când la 24 mai 1966 Noica (în acel moment cercetător la Centrul de Logică al Academiei RSR) face prima cerere de plecare pentru a-şi reîntâlni familia, Securitatea rămâne precaută. Înainte de a lua o hotărâre, ofiţerii cer unei surse de încredere, lui „Șerban", să analizeze avantajele şi riscurile. Evaluarea şi concluziile merită atenţie:

> Constantin Noica este persoana cea mai viu discutată în emigraţia română din Occident. Intelectualii din emigraţie pun la îndoială autenticitatea convingerilor pe care le manifestă la ora actuală, socotind că „i s-a forţat mâna" şi că limbajul pe care îl ţine i s-a impus. Argumentele care se aduc în sprijinul acestei teze sunt următoarele:
> 1/ Nu i-a apărut nicio lucrare, deci, sau el stă în rezervă şi nu vrea să publice, sau nu i se publică nimic fiind cunoscută lipsa de adeziune sinceră […];
> 2/ Nu este lăsat în Occident să plece spre a-şi vedea familia, ca nu cumva să declare prietenilor că a fost constrâns la atitudinea pe care a luat-o.
> Faţă de prestigiul care i s-a creiat [sic!] şi de importanţa care i se acordă în emigraţie, prezenţa lui Constantin Noica în Occident este mai mult decât utilă, oarecum chiar necesară [pasaj subliniat]. Rezultă însă că există motive pro şi contra lăsării sale. Între cele pro: Constantin Noica este un om de convingeri şi de onoare. Nu face niciodată nimic împotriva convingerilor sale şi ceea ce se angajează să facă sau să spună, respectă întocmai.
>
> Concluzii:
>
> […] sursa crede că prezenţa lui Noica în mijlocul emigraţiei româneşti ar fi de mare necesitate şi importanţă pentru acţiunea care se urmăreşte; că eventuala sa plecare ar trebui precedată de două lucruri:
> 1/ O conversaţie cu Noica şi o prelucrare prealabilă;
> 2/ Publicarea prealabilă a unor lucrări sau studii […][45].
> Interesant de urmărit cum gândeşte „Șerban". Pare neutru, dar opinia lui conţine o simpatie discretă şi, per total, acoperindu-şi spatele, cum se spune, oferă argumente mai multe şi mai consistente pentru ca Noica să fie lăsat să plece. Nota de constatare de la 3 martie 1967 este totuşi negativă, căci cheltuielile învestite în munca cu Noica nu ar echivala serviciile aduse de el organelor şi nu prezintă garanţii odată aflat în străinătate[46].

Noica a plecat cu intervenţii în Occident abia în anul 1972.

Înainte însă Securitatea pregăteşte terenul luând parcă drept ghid observaţiile lui „Şerban". Un raport din 19 aprilie 1968 vorbeşte despre satisfacţia lui Noica de a putea publica. Are contracte cu unele edituri, începe să spere în privinţa plecării în Anglia. Îşi manifestă în continuare dorinţa de a aduce servicii ţării „în sensul de a discuta cu o serie de vârfuri ale emigraţiei româneşti, urmărindu-se atragerea acestora pe poziţii favorabile ţării noastre. El a enumerat, de altfel, o serie de emigranţi pe care intenţionează să-i contacteze, elemente cunoscute de noi şi care prezintă interes din punct de vedere informativ-operativ"[47].

Cu trecerea timpului, ofiţerii se arată din ce în ce mai mulţumiţi de rezultatele operaţiei de influenţare. Munca dusă cu el „şi-a atins scopul, în sensul că Noica Constantin s-a legat de organele noastre, a scris o serie de articole în ziarul *Glasul Patriei*, iar pe tărâm ştiinţific a scris o serie de lucrări filozofice şi culturale cu un pozitiv ecou în ţară şi străinătate"[48]. Aceste adnotări pozitive au fost trimise în 1969 preşedintelui Nicolae Doicaru, pe atunci adjunct al ministrului de Interne şi şef al Direcţiei Generale de Informaţii Externe, pentru a aproba plecarea lui Noica în Anglia. Se adăugau invitaţiile de călătorie făcute lui Noica şi cererea acestuia, redactată în următorii termeni:

> Lucrez şi creez în cultura umanistă, fiind legat de cuvântul şi spiritualitatea românească; [...] La fel de firesc mi se pare să resimt – şi să fiu crezut că resimt – recunoştinţă pentru condiţiile de viaţă şi de lucru ce mi s-au creat în ultimii ani, ca şi, în calitate de român, pentru situaţia ce s-a creat în lume ţării noastre de către regimul socialist. Astăzi, când toată lumea se interesează – şi probabil nu în chip trecător – de România, cum ar putea cineva renunţa la calitatea de om de cultură român, cu sorţi de a fi tradus în orice limbă, dacă are lucrări de valoare, şi cu avantajul de a se afla în mijlocul unui tineret mai avid de cultură decât aproape oricare din Apus...?

Afirmaţiile sunt încununate cu o îngenunchere: „...dacă există totuşi o umbră de îndoială în ce priveşte intenţiile mele, să nu mi se autorizeze plecarea nici anul acesta"[49].

Plecarea lui Noica se va amâna din nou. Documentele demonstrează că Securitatea se temea ca nu cumva filozoful să rămână în străinătate. I se va da viza pentru Franţa şi Anglia în 1972, numai după ce discuţiile sale private au fost amplu controlate

prin instalarea unor mijloace de ascultare, iar maiorul Pătrulescu va stabili că acestea dovedesc intenţia lui de a se întoarce acasă[50].

Securitatea a ştiut să folosească ascendentul de autoritate asupra lui Constantin Noica. Relaţia psihologică stabilită între Noica şi vânătorii săi a generat reacţii complexe ale victimei, uneori stânjenitoare. O impresie a rolurilor asumate încet-încet de filozof este oferită de nota din 8 mai 1972[51], din care aflăm despre „încurcătura" în care intrase revista de referate, recenzii şi sinteze, filozofie şi logică a Centrului de Informare şi Documentare în Ştiinţele Sociale şi Politice (CIDSP). când a fost să primească o contribuţie a lui Noica. Redactorii Centrului îi ceruseră un referat pe marginea unui articol apărut în revista cehoslovacă *Filozofia*. La comandarea textului, i s-a atras atenţia lui Noica de prezenţa unor idei nemarxiste în articolul cehoslovac. Conform notei, credibile, Noica ar fi întrebat dacă trebuie să ia atitudine în legătură cu ideile contestate, şi în ce măsură. Redactorii i-au dat libertatea să aprecieze singur ce este nemarxist în articolul cehoslovac şi ce critică merită.

Surpriza a fost că Noica a redactat un referat accentuat critic de pe poziţii marxiste. Citǎm mai departe pasajul care descrie absurdul situaţiei:

> Arătând această parte a referatului lui Noica tovarăşului Ioanid Mircea, acesta a observat că redacţia a greşit încredinţând o asemenea lucrare lui Noica, care a ajuns în acest fel să se manifeste ca apărător al marxismului, ceea ce nu ar fi potrivit. La remarca făcută că, probabil, Constantin Noica a considerat necesar să ia poziţie foarte combativă întrucât a primit un paşaport pentru Anglia, Ioanid M. a replicat că probabil Noica crede că unul dintre noi este în contact cu organele de securitate şi că aceasta este deja informată că Noica a scris un articol de atitudine marxistă. În final, Ioanid M. a fost de acord ca articolul lui Ctin Noica să fie publicat, însă cu condiţia ca un alt autor să facă un al doilea referat asupra articolului cehoslovac, luând eventual, dacă este cazul, atitudine şi împotriva articolului lui Noica. Publicând ambele referate concomitent, eventualul răsunet al articolului lui Noica ar fi atenuat. Ioanid Mircea a propus ca acest al doilea articol să fie cerut prof. Pavel Apostol[52].

Revenirea lui Noica din călătoria în Anglia şi Franţa întăreşte încrederea Securităţii în filozof. Ofiţerii notează din ce în ce mai des „schimbarea în bine". Şi totuşi, „simfonia" dintre Noica şi agenţii care-i trasau sarcini este supusă încă unor încercări. La

28 februarie 1974, un raport propune chiar sancţionarea lui Noica întrucât nu renunţă la concepţiile sale cu orientare idealistă şi naţionalistă şi face chiar declaraţii de genul „el «nu concepe să sărute mâna care l-a lovit»”[53].

Chiar şi acest raport cu rol sancţionator menţionează că Noica „are şi unele preocupări politice, doreşte să-şi aducă contribuţia la îmbogăţirea tradiţiei noastre culturale [...] vrea să dovedească că trebuie adăugaţi 150 de ani vechimii învăţământului românesc”[54]. Ofiţerul de caz cere totuşi ca Noica să fie avertizat, în care scop să fie chemat la sediul organului de Securitate, unde să predea colecţia revistei *Destin* şi alte publicaţii din străinătate. Aflăm că secretarul sect. 1, tov. Gheorghişan, a fost de acord cu avertizarea.

Frapează obtuzitatea comentariilor de mai sus, în condiţiile în care Securitatea aştepta de la Noica să-i asigure, în timp, servicii „înalte”. Nu am găsit în arhivele a zeci de persoane urmărite de Securitate în anii ’70 şi ’80 vreun caz în care opiniile idealiste şi naţionaliste, scrierea unor articole ce nu trec de cenzură etc. să fi dus la avertizări. Este posibil ca organele să fi descoperit că în cazul filozofului apostrofarea îi sporea devotamentul.

Ansamblul documentelor sugerează că Securitatea avea să perceapă potenţialul exploatării gânditorului, la toată anvergura lui, abia la jumătatea anilor ’70. Mai multe note reiau ideea schimbărilor pozitive în atitudinea filozofului[55]. Instituţia pare grijulie să întărească sentimentul de confort al filozofului, eventual printr-o mai bună aşezare profesională[56].

Rapoartele subliniază repetat capitalul simbolic de care se bucură Noica, faptul că el continuă să fie privit de cercurile ştiinţifice din ţară şi străinătate cu aceeaşi simpatie, mulţi considerându-l o personalitate de prestigiu a gândirii filozofiei idealiste şi a esteticii. Începând cu 1977, anul Mişcării Goma, Securitatea devine în mod particular sensibilă la surprinzătoarea opoziţie a lui Noica faţă de apariţia vocilor contestatare. Acestea nu ar fi, susţine filozoful, decât un ecou al modei, al protestelor din Cehoslovacia şi URSS, fără bază în ţară[57].

Asemenea luări de poziţie făceau ca prezenţa lui Noica în străinătate să ofere un beneficiu net autorităţilor. Dar temerea rămânerii lui în Occident se păstrează şi, în consecinţă, la o nouă solicitare de călătorie, în 1977, se repetă supravegherea prin tehnici operative. Rezultatul e liniştitor. Atitudinea sa „realistă” a fost reconfirmată cu ocazia unei ultime mese oferite prietenilor apropiaţi[58].

Și totuși, în anul 1977, Noica a fost dat jos din tren la graniță pentru control. Având în vedere conținutul rapoartelor Securității din acel moment, ce interpretare mai realistă putem da evenimentului decât că Securitatea păstra constant presiune asupra lui Noica? Sau că spectacolul era menit să ascundă de ochii lumii planurile pe care le avea în privința filozofului? În acest al doilea caz, vizibila scenă viza eliminarea suspiciunilor față de filozof, pentru contrazicerea oricărei bănuieli de conivență între el și regim.

Detalii

Atitudinile și susținerile lui Noica în anii '70-'80 aveau să creeze în exil neîncredere, unora chiar stupoare. În volumul ei de amintiri *La apa Vavilonului*, Monica Lovinescu îl judecă pe Noica cu ironie:

> Felul în care mă ținea la curent cu întrevederile sale securistice la întoarcerea din prima călătorie ni se părea, și el, incompatibil cu un serviciu comandat. Pe scurt, nu ajungeam să credem, cum fusesem avertizați, că e în „serviciu comandat". Martor îi era Cioran, cu râsul său enorm când dădea de ceva incredibil și exclama, trecându-și mâna prin păr, „C'est pas possible!". Ba da, era posibil ca Noica să-l atace pe Soljenițîn și să găsească în schimb că N. Ceaușescu reprezenta un rău necesar dar trecător, că trebuie „colaborat" pentru salvarea culturii*.

Declarațiile de susținere a regimului făcute de Noica în străinătate erau cunoscute și în țară, purtate fiind de intelectualii umaniști care făceau drumul România-Occident și înapoi, cu o frecvență sensibil mai mare decât cea imaginată de opinia publică. Ele rimau cu multe din atitudinile lui din țară, dintre care una merită povestită pe scurt, căci acest exemplu, intersectând viața lui Noica cu cea a lui Dorin Tudoran, are o dublă semnificație.

Într-un moment când autoritățile comuniste reduceau masiv relațiile profesioniștilor cu Occidentul, filozoful a publicat un articol referitor la oportunitatea deplasării scriitorilor români, beneficiari ai unor burse, în străinătate. Noica susținea că „terenul cel mai fertil în care un scriitor român se poate realiza, în care poate crea și i se poate recunoaște valoarea, este România, și nu alt

---

* Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, Humanitas, București, 2010, pp. 186-188.

loc”[59]. Chiar a menţionat cazul unui scriitor român (nu i-a dat numele) plecat cu o bursă în străinătate, dar fără consecinţe, fără contribuţii, căci îşi „pierduse timpul cu lucruri nesemnificative”[60].

Fraza reprezenta un afront adus tinerilor, ale căror aripi erau tăiate brutal în acea vreme. Aflăm şi că articolul lui Constantin Noica trezise nemulţumiri între tinerii scriitori. Poetul Dorin Tudoran a pregătit o replică în care amintea, printre altele, munca lui Mircea Scarlat (scriitorul invocat) la doctoratul luat de altminteri cu bine. Tudoran acuzase şi contrastul dintre situaţia lui Constantin Noica, cunoscut peste tot, cu relaţii în Occident, şi dificultăţile de afirmare ale tinerei generaţii.

Conform documentului de arhivă, replica lui Tudoran trimisă revistei *Tribuna* s-a întors cu răspunsul: „[…] ne pare rău, dar nu-ţi putem publica articolul cu Noica. Avem indicaţii să nu-l deranjăm, ăsta a fost în închisoare, e fost legionar”[61].

Astăzi, Dorin Tudoran corectează şi completează acest episod cu partea nespusă: Noica i-a trimis un mesaj prin care a dorit să se explice, şi într-un mod foarte prietenos, mai tânărului său coleg-scriitor[*]. Comportamentul sintetizează întregul „complex Noica” devoalat de documentele Securităţii puse în conexiune cu faptele sale: pe de o parte, nedrepte judecăţi menite să legitimeze regimul, pe de alta, înduioşătoare gesturi umane.

Nimic nu este banal în istoria interacţiunii dintre prădători şi victimă. Evenimentele invocate mai sus, ca şi altele care vor urma, ar putea sugera o conivenţă totală între Securitate şi Noica. Nu a fost aşa, căci în ciuda serviciilor făcute, filozoful a păstrat un specific de gândire şi standarde de atitudine umană care, evident, îi incomodau pe interlocutori. Se adaugă faptul că, în timp ce unele cadre deveniseră mai mult pragmatice decât dogmatice, acomodându-se cu deviaţiile de la canon, altele rămăseseră la bruta

---

* Despre episodul narat de raport, Dorin Tudoran îşi aminteşte că ar fi trimis textul la revista *Steaua* (şi nu la *Tribuna*), unde, după o anumită ezitare, Aurel Rău l-a publicat cu o singură modificare – şi cu teama ca Noica (aflat în acel moment în Occident) să nu se supere. După ce Noica a revenit în ţară, a citit „scrisoarea deschisă”, i-a scris călduros lui Aurel Rău şi l-a rugat să-i transmită lui Tudoran un mesaj. Îi spunea că textul l-a pus pe gânduri, că şi unii dintre prietenii săi îi spuseseră cam acelaşi lucru (ar face jocul autorităţilor) şi că nu s-a gândit să facă jocul cuiva. Noica i-a propus lui Tudoran să-l ajute să studieze în Occident, să scrie în acest scop scrisori de recomandare pentru universităţi şi fundaţii occidentale etc.

lor condiţie din deceniile stalinismului. Aceasta face ca adnotările critice să fie prezente până la dispariţia sa. În 1975, după servicii deja importante, ofiţerul va scrie din nou în dosarul de urmărire informativă că Noica se exprimă ostil faţă de realităţile noastre sociale şi tratează critic unele texte din opera lui Marx[62].

La mijlocul anilor '80, contururile se mişcă puţin. Securitatea pare să devină mai curând martoră la activismul celui care căpătase faima îndrumătorului cultural, în mare măsură datorită *Jurnalului de la Păltiniş*. Referatele ofiţerilor pierd notările puse deseori pe marginea documentelor ce hotărăsc susţinerea ori respingerea iniţativelor filozofului. Cresc ca frecvenţă informările neutre. Se regăsesc din când în când trimiteri la preocuparea lui Noica de a înfiinţa o şcoală filozofică de vară. Conform unui document, aceasta ar fi urmat să fie liberă ca frecvenţă, gazdă pentru zeci de studenţi şi cercetători din toată ţara, loc de iniţieri, comunicări şi discuţii de natură să stimuleze interesul pentru „filozofia în spirit socialist". Din lecţiile de matematică, fizică, biologie şi introducere în greacă, „ideea socialistă s-ar putea desprinde în chip firesc, ca singura capabilă să exprime sensurile lumii de astăzi, mai ales, de mâine"[63].

Pus pe piedestal de opinia publică, Noica îşi joacă rolul lansând proiecte rupte de realitatea lumii în care trăia şi pe măsura aurei ce-l înconjura. La 27 octombrie 1987, Securitatea transmite secretarului general al Comitetului Judeţean PCR Sibiu informaţia că Noica vrea să organizeze la Sibiu o „superuniversitate". Sibiul s-ar preta la statutul de „capitală culturală a României". Va fi promovată cultura de performanţă, acolo vor fi pregătiţi la un standard foarte înalt oamenii de cultură din ţară[64].

Secretar general al Comitetului Judeţean Sibiu era pe atunci Nicu Ceauşescu, iar atitudinile acestuia faţă de idei extravagante puteau fi imprevizibile. Nota lui „Roşianu" din 21 noiembrie 1987 o dovedeşte. Noica tocmai îi spusese

> că este timpul să stăm de vorbă cu tov. Nicu Ceauşescu. […] Toate datele ce le deţine lasă concluzia deschisă că se pot face chestiuni bune şi foarte bune în domeniul cultural. Ştie că tov. Nicu Ceauşescu a cerut şi citit *Jurnalul de la Păltiniş* şi *Epistolarul*, ceea ce înseamnă că s-a familiarizat cu intenţiile de la Păltiniş. […] Adrian Păunescu i-a spus că la ora actuală […] un singur om poate contribui realmente la realizarea acestor proiecte. Şi pentru ca să nu spună numele, a luat o foaie de hârtie şi a scris numele Nicu Ceauşescu şi i-a întins

foaia. Problema rămâne doar modul de organizare a unei întâlniri. A regretat că nu poate să mai meargă singur, se simte prea bătrân… I-a dat o cerere de audienţă ca să o lase la biroul de audienţe[65].

Vecinătatea cu fiul şefului de stat scădea gradul de libertate al ofiţerilor de Securitate.

Din cauza vârstei, Constantin Noica pleacă mai greu în străinătate. Are în schimb contacte cu oameni ai regimului, iar interferenţele le complică securiştilor activitatea. Şi lui Noica apropiaţii îi cer explicaţii pentru contactele compromiţătoare. Tabloul relaţiilor devine mai confuz, sau cel puţin aceasta este impresia dată de arhive. Documentele înregistrează reproşul pe care Aurel Cioran i-l face lui Noica, de a se fi dus la reşedinţa temporară a lui Păunescu de la Trecătoarea şi a se fi fotografiat cu el[66].

După retragerea lui Constantin Noica la Păltiniş, după stabilirea unor relaţii cu oameni apropiaţi de conducerea PCR, incomode pentru urmăritori, activitatea ofiţerilor se direcţionează spre informare şi prevenire[67]. La 14 mai 1987, circa o jumătate de an înainte de deces, Inspectoratul Judeţean de Securitate Sibiu, care-l avea sub supraveghere de când se stabilise la Păltiniş, anunţa că Noica nu renunţase la ideea înfiinţării unei şcoli filozofice la Sibiu. În plus, „cu privire la unele aspecte ale vieţii interne, la anumite măsuri întreprinse pentru modernizarea capitalei [sic!], a unor sectoare economice […] face afirmaţii denigratoare care atestă atitudinea ostilă faţă de orânduirea noastră socialistă”[68].

Noica, agent de influenţă

Natura relaţiei lui Constantin Noica cu organele a fost stabilită, din perspectiva Securităţii, în anul 1962. Comportamentul lui Noica nu reflectă doar succesul operei de influenţare de atunci. Purtarea filozofului în relaţiile cu oficialităţile sau mesajele trimise exilului poartă cu ele sensul traumei suferite dinainte de a intra în închisoare. Dramele personale şi ale celor apropiaţi pervertiseră situarea lui Noica faţă de lume, în acelaşi timp încercările i-au făcut parcă mai fine simţurile omeneşti. Iată câte nuanţe se confruntă în declaraţia ce a urmat vizitei făcută lui de Alexander Lieven, director la BBC Londra. În octombrie 1966, Constantin Noica explica ofiţerului de legătură următoarele:

> Acum doi ani, în preajma eliberării mele, am fost întrebat dacă doresc să păstrez un contact cu autorităţile. Am răspuns că, în înţelesul obişnuit, de a da informaţii, nu; dar în înţelesul de a comenta idei, curente de opinie, sau de a spune sincer care sunt părerile mele, nu numai că primesc, dar o doresc din plin. Redau în acest sens cele ce-mi amintesc din întâlnirea cu Lieven, unul din conducătorii BBC-ului avută la domiciliul meu spre finele lunii septembrie. Aş fi relatat-o singur, de altfel, dacă aş fi avut prilejul mai devreme. Poate că vizitatorul meu englez s-ar mira să ştie că mă grăbesc să comentez, ba chiar că sunt întrebat în legătură cu vizita sa. I-aş răspunde, atunci, că într-un stat socialist ca al nostru, de astăzi, acest lucru nu mai are caracterul unei restrângeri a libertăţii […] Pentru noi […] „libertatea" nu e însă libertatea de a poseda, nici libertatea de a face ce vrei, ci libertatea de a face, de a crea. Fiindcă sunt cărturar, problema este deci libertatea de creaţie culturală[69].

Impresionează în citatul anterior scrupulul viu, nu jucat, trimiterile prevenitoare la un om care nu era prezent, amestecate cu un discurs care relua, în fond, cel mai sumbru conţinut dejist: libertatea nu de a face ce vrei, ci libertatea de a face etc.

Până în anul 1980, raporturile lui Noica cu Securitatea mai păstrau ambiguităţi. Din acel an, statutul său a căpătat un cadru bine fixat şi descris de ofiţerii responsabili de caz: important agent de influenţă. Un raport din 1980, „de folosire a lui Noica", cuprinde viziunea Securităţii asupra a ceea ce reprezenta pentru ea colaboratorul cu ultimul nume de cod „Aristotel"[70]. Conform documentului, „Aristotel" fusese luat în preocupări operative pentru a fi atras în colaborare organizată şi folosit în recuperarea unor personalităţi culturale din emigraţie, neutralizarea activităţilor propagandistice ostile, defăimătoare, difuzate de Secţia pentru România a Europei Libere la adresa intelectualilor din ţară. Cu „Aristotel" s-au organizat mai multe contacte, „în numele organelor de securitate". Acesta ar fi adoptat o poziţie corectă, deschisă, „susţinând că el personal se consideră un intelectual recuperat încă din anul 1964". Şi-ar fi manifestat „dorinţa să ne ajute în recuperarea unor intelectuali din străinătate" şi în special aducerea lui Mircea Eliade în ţară.

Aceeaşi poziţie „corectă" ar fi adoptat-o Noica în privinţa aprecierii rolului denigrator al unora dintre angajaţii Secţiei pentru România a Europei Libere (Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Noël Bernard, Emil Georgescu şi alţii)[71]. Raportul susţine că „Aristotel" a fost receptiv, s-a declarat dispus să coopereze cu „noi" pe linia demascării

agitaţiilor iredentist maghiare în problema Transilvaniei şi a promis tot sprijinul său în vederea promovării intereselor ţării noastre în străinătate, dând asigurarea

> că aceste sarcini îl onorează, că se simte legat de neamul românesc şi că tot ce realizează este legat de spiritualitatea românească cu care se confundă. A menţionat, de asemenea, că ceea ce noi îi cerem să facă coincide cu convingerile lui filozofice şi consideră că este o obligaţie morală faţă de neam să-şi aducă contribuţia în aceste domenii de interes naţional-românesc. Cu privire la vizita pe care urma să o desfăşoare în Anglia şi Franţa, la sfârşitul lunii decembrie 1980, de comun acord s-a stabilit ca „Aristotel" să se întâlnească cu ofiţerii de legătură fie la Bucureşti, fie la Sibiu. Agentul va fi pregătit să rezolve, ca sarcini: influenţarea unor personalităţi culturale din Franţa, R.F. Germania, SUA şi alte ţări, de a lua poziţie împotriva activităţii duşmănoase desfăşurate de Monica Lovinescu, Virgil Ierunca şi ceilalţi membri ai grupului de la Paris; prezentarea Monicăi Lovinescu şi lui Virgil Ierunca ca nişte impostori, arătând că aceştia nu sunt scriitori, ci agenţi în slujba unor servicii de spionaj străine; influenţarea unor intelectuali din ţară pentru a evita orice contacte cu grupul de la Paris, care încearcă să prezinte în mod deformat cultura românească din ţară; promovarea adevărului istoric în problema Transilvaniei[72].

În urma raportului, la data de 12 august 1980, ofiţerul responsabil a organizat o discuţie la domiciliul lui Constantin Noica. La întâlnire, Noica ar fi susţinut că Noël Bernard, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca şi alţii „l-au curtat şi influenţat să rămână în străinătate". A afirmat că „noi le acordăm prea multă importanţă şi, din nefericire pentru noi, cei de la Europa Liberă cunosc acest lucru"[73].

Ofiţerul discută despre aducerea în ţară a lui Mircea Eliade, apoi sugerează că el, Noica, poate „să-i mai tempereze pe aceşti funcţionari plătiţi […] să calomnieze patria natală"[74]. De remarcat limbajul jos, stilul şablonard al calificativelor securistului. Filozoful nu susţine grobianismele, dar nu sare în sus la auzul cuvintelor, cum zic apologeţii*.

Urmează concluzia ofiţerului: „C.D. Noica merită să intre în preocupările noastre operative şi antrenat la activităţi de influenţă,

---

* Un mare avantaj în urmărirea documentelor din dosarele Noica este stilul său atât de aparte în raport cu cel al interlocutorilor cu grade, încât le putem separa fără teama de a greşi. În acest fel, stilul spuselor lui Noica şi stilul limbajului folosit de ofiţeri autentifică simultan documentul.

recuperarea unor personalităţi din emigraţie şi neutralizarea unor angajaţi ai Secţiunii pentru România ai Europei Libere”[75].

Spuneam că aceste documente sunt importante întrucât stabilesc statutul lui Noica din perspectiva Securităţii. Dar ce spun ele despre fapte? Am insistat asupra necesităţii de a nu miza pe ce planuri au ofiţerii, ce aprecieri fac şi ce concluzii trag. Pentru Securitate, Noica era din acel moment un agent de influenţă în sensul tehnic al cuvântului. Şi-a asumat el rolul? O dovedeşte consistent ansamblul materialelor de arhivă. Multele sale încercări de a schimba imaginea exilului despre regimul de la Bucureşti sunt confirmate de documente şi de amintirile exilaţilor. Pe de altă parte, nu există niciun material în care Noica să-i fi prezentat pe Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca drept agenţi CIA, cum i s-a cerut la un moment dat. Știa adevărul, tot dosarele confirmă incompatibilitatea sa cu minciuna şi atitudinile ignobile. Noica nu a vituperat pe tema iredentismului maghiar, cum de asemenea a fost invitat. Filozoful pare să se fi ferit de abisurile acestei marote a propagandei ceauşiste.

Un amănunt interesant pentru istoria vieţii intelectuale este asistenţa dată de Noica în influenţarea lui Mircea Eliade, „neutralizarea” acestuia şi valorificarea propagandistică a venirii lui în ţară. Dosarele pe numele lui Noica şi ale altor oameni de cultură arată că planul de atragere a lui Eliade era în plină desfăşurare la începutul anilor ’70. Mircea Eliade sperase ca Academia Regală de Ştiinţe din Suedia să-i acorde Premiul Nobel pe anul 1973, şi era preocupat ca nu cumva Bucureştiul să se opună[76]. În arhiva consultată nu apare vreo referire la poziţia regimului, în acel moment, faţă de eventualitatea primirii Nobelului de către Eliade. În schimb, este sigur că se dorea venirea lui în ţară. Planul de apropiere a filozofului religiilor va fi susţinut până la sfârşitul deceniului nouă. Nu reiese din documentele consultate de ce erau făcute eforturi atât de mari pentru atragerea lui Eliade, utilă pentru regim, dar fără o miză pe care s-o numim excepţională.

Iniţial, Securitatea păruse reticentă în a-l implica mai mult pe Noica în proiectul Eliade. Ea este încântată să obţină informaţii despre istoricul religiilor şi despre cei din jurul lui, dar nu-i trasează filozofului sarcini. Notele-raport arată că Noica e contactat din când în când de Securitate şi este întrebat doar în trecere despre gânditor. Noica începe cu declaraţiile tipice, de genul: „Am discutat anul trecut cu Eliade la Paris şi el este convins că noi românii suntem chemaţi să pregătim dialogul Apusului cu Răsăritul

îndepărtat. Mircea Eliade e necesar culturii noastre româneşti”[77]. La care ofiţerii aduc vorba despre ce aşteptau, date operative, precum numele celor care i-au plăcut lui Eliade: Matei Călinescu, Mircea Zaciu, Cezar Baltag, Paul Anghel, Poghirc. Altfel spus: iniţial, implicarea lui Mircea Eliade în viaţa culturală din ţară e mai mult miza lui Noica decât a ofiţerilor cu care discută.

În urma planurilor elaborate de Securitate începând cu 1980, Noica ajunge să ocupe un loc central în proiectul de atragere a lui Mircea Eliade – ceea ce, cum spuneam, nici nu ar fi fost nevoie să i se ceară. Cât de mult putea conta Noica în „cauza Eliade” o arată convorbirile telefonice. Istoricul religiilor este de acord să fie preşedintele de onoare al Societăţii de Orientalistică pe care dorea să o înfiinţeze Noica[78]. Pentru a infirma campania privind situaţia oamenilor de cultură din România şi interdicţia de a se publica Eliade, Noica va scrie despre el în reviste din ţară.

Dar Bucureştiul spera cel mai mult să fie ajutat de filozof împotriva causticelor voci de la Europa Liberă. O spune precis un ofiţer superior care scrie cu cerneală pe marginea unei note: „Să adopte atitudini deschise de respingere a agitaţiilor şi acţiunilor antiromâneşti promovate de Europa Liberă”[79]. Adăugă o nedumerire care acum pare amuzantă: „F. bine, dar cum?”.

Referiri la utilizarea lui Noica pentru combaterea Europei Libere revin sistematic de-a lungul anilor. Nota-raport din luna februarie 1982 trasează pentru viitoarea lui plecare în Occident sarcina de a-şi „exprima dezaprobarea şi pentru faptul că Europa Liberă prezintă în mod deformat realităţile culturale româneşti şi că în mod nejustificat neagă valoarea şi competenţa instrinsecă a scriitorilor şi oamenilor de cultură din ţară care au înţeles să-şi apere în mod cinstit patria natală şi neamul românesc”[80].

Noica face ce i se cere, atât cât poate fi rezonabil etic şi stilistic din perspectiva lui, împotriva activităţii biroului Europei Libere de la Paris. Nu doar că înţelege implicarea sa într-o acţiune de influenţare, ci dă sfaturi agenţilor de Securitate cum pot fi eficienţi. Şi în această privinţă, atitudinea lui este consecventă, asumată de mult timp şi sinceră, cum o arată următorul dialog dintre Noica şi un ofiţer, desfăşurat în anul 1972:

> *Ofiţerul*: Dar Monica şi Ierunca din ce trăiesc? Nu sunt subvenţionaţi cumva pentru anumite interese? Cu ce trăiesc?
> *Noica*: Nu i-am întrebat. Sunt câţiva oameni acolo care au făcut bani cum este acest Cuşa şi cum este Mămăligă, pe care nu l-am văzut.

> Dar n-aș crede că sunt subvenționați de ăștia. Cred că fac o mică treabă la o editură, cum făcea Cioran la un moment dat, referate. Are și de la Europa Liberă un venit sigur. Monica se crede o eroină, că vocea ei ar fi vocea unei Românii absolute. Dar Ierunca Virgil este ceva mai abordabil, are ceva și de publicat, a fost asistentul lui Călinescu, coleg al lui Dinu Pillat. Cred că ar trebui folosit și Dinu Pillat pentru influențare. Pe cei din emigrație asta îi doare, că ei pe undeva nu apar, nu li se publică și trebuie să facă un act de prezență într-o cultură din asta de seră, cu publicațiile lor, așa cum scoate Uscătescu G. o revistă *Destin*[81].

Specificul acestei informări nu este atât critica acidă la adresa redacției cu adevărat „eroice" de la Paris, ci sinceritatea. Noica interiorizase verdictele opresorilor săi.

Paradoxul Noica. Discursul docilității

La Constantin Noica frapează stilistica supunerii, într-un grad cum nu am descoperit în dosarele altor oameni de cultură. Mulți intelectuali au fost implicați în partea murdară a colaboraționismului: delațiuni cu consecințe grave, provocări, participarea la scenarii. Dintre informatorii plasați în apropierea lui Noica, „Cristian" (alias Octavian Chețan) îl invită pe Noica la un drum cu mașina, la solicitarea organelor[82]. „Tudor", prezență frecventă în casa lui Henri Wald, face o listă cu cititorii cărților lui Paul Goma etc. Totuși, în niciuna dintre notele informative ale colaboratorilor indicați nu găsești exprimări de docilitate cum sunt cele ale lui Noica.

În închisoare, Noica face năucitoare declarații de recunoștință față de regimul care l-a încarcerat:

„Eu nu v-am înțeles, dar mi-am dat seama că lucrați pentru binele poporului român și de aceea caut să înțeleg și concepția voastră despre lume"[83].

Sau:

„Solicit deci, cu supunere și cu sentimentul că revendic o favoare dreptul de a fi de folos. Un minimum de utilitate, spre capătul unei existențe inutile, este de altfel singurul sens de viață de care înțeleg să mai beneficiez, în urma greșelilor pe care le-am săvârșit față de regim, față de alți oameni și față de mine"[84].

După ieșirea din închisoare, continuă spusele exaltate. Le remarcă și ofițerii: „Datorită fanatismului său, cu ocazia eliberării

din detenţie [Noica] a afirmat faţă de organele care i-a[u] adus la cunoştinţă evenimentul eliberării că ar fi fost bine ca el să rămână în continuare ca să-şi execute pedeapsa”[85].

Astfel de excese se vor repeta:

> Ţin să fac o declaraţie după câteva zile de contact cu lumea mea regăsită, nu numai că aş primi să fac unele referate pentru autorităţi, dar aş cere dreptul acesta. […] Esenţialul pentru mine s-a produs, mi-am regăsit patria şi sensul de viaţă printre oameni. Mulţumesc regimului pentru răbdarea şi bunăvoinţa pe care le-a avut cu mine; şterg din amintirea mea tot ce a fost negativ în aproape 16 ani de îngrădire (10 ani de domiciliu obligatoriu, ceilalţi de detenţie); rog la rândul meu să mi se şteargă de pe fişă, pe cât se poate, strâmbătăţile şi păcatele trecutului – şi mă pregătesc să-mi încep viaţa la 55 de ani, în această ţară unde totul vesteşte marile începuturi[86].

Noica se scuză pentru scrisorile primite ce pot fi considerate ostile regimului şi le pune la dispoziţia ofiţerilor:

> Spre părerea mea de rău, am primit de la un inginer Duiliu Sfinţescu, fost coleg de şcoală, stabilit în Franţa în condiţii despre care am vorbit eu însumi în cadrul audienţei avute, scrisoarea pe care o redau în copie. Reamintesc respectuos că în cadrul acelei audienţe mi s-a spus că am procedat foarte bine invitându-i fata să ne viziteze ţara[87].

Explicaţiile pe care Noica, ajuns la Paris, le dă Monicăi Lovinescu şi lui Virgil Ierunca pentru comportamentul său echivalează cu a-şi pune cenuşă în cap: „Dar voi vă aşteptaţi să fac pe nebunul, să fiu ultimul mohican, să rezist, deci pentru ce?, mai ales că un om ca mine care are trecutul meu, cu pete, pentru ce să rezist, pentru lumea moşierească?, mai ales că după 1964 România este o ţară liberă (?)”[88].

Acelaşi persoane filozoful nu doar le explică, ci le legitimează fărădelegile regimului. Iată termenii:

> I se reproşează [lui Noica] că a uitat perioada de detenţie iar el trebuie să recunoască şi să aprecieze faptul că la scurt timp de la ieşirea din detenţie a fost ajutat să se reintegreze în societate, să-şi facă un rost, să aibă o locuinţă, o slujbă. La un moment dat, el şi cei din clasa lui s-au speriat de faptul că „în noile condiţii nu vor mai fi niciodată folosiţi decât în posturi secundare şi nu pe măsura pregătirii lor, însă lucrurile s-au schimbat în bine; toţi cei care au o pregătire sunt valorificaţi fără discriminări”[89].

Manifestările de docilitate ale lui Noica au uneori natura unor piese din arsenalul propagandei pentru regim. Ideile regăsesc întreaga falsitate a discursului procomunist. În schimb, stilul se află la o distanţă cosmică de cenuşiul limbajului folosit de activiştii partidului hegemon. Iată un pasaj al contrastelor:

> S-a întâmplat ceva curios în ţara aceasta. Caragiale şi-a pierdut subiectele de inspiraţie. S-a creat, în speţă, o Românie în care nu mai e posibil Caragiale. E ceva regretabil pentru el […] dar e bine pentru ţară. Acum mulţi ani, cineva de prin ţările acestea socialiste a plecat dintre ai săi şi a scris o carte: „Am ales libertatea". Câţiva de aici, care am putea face la fel, adică pleca în lume şi defăima ţările noastre, îi răspundem: Am ales sinceritatea. […] S-a obţinut, în ultimă instanţă, o mare promisiune umană şi românească, pe care în trecut n-am crezut-o cu putinţă, sub chipul socialismului, şi pe care personal am înfruntat-o, într-un fel sau altul, multă vreme. […] Trec anii şi ţi se întâmplă că tu ai fost rinocer şi ceilalţi s-au dovedit a fi oameni. E o poveste tristă[90].

Semnificaţia pasajului e uşor de decodat. Noica a ajuns să susţină socialismul întrucât acesta a recâştigat naţionalismul. Argument suficient asupra naturii distructive a filozofiei nicasiene. În schimb, citind rândurile reproduse, nu ştii care detaliu surprinde mai întâi: Al transformării albului în negru, precum în zicerea despre Caragiale? Siluirea condiţiei de refugiat? Blamarea victimelor? Sau fina dulceaţă a acelui fel de a scrie nicasian, incompatibil cu natura relei-credinţe?

Este relevant că astfel de susţineri de tip propagandist sunt destinate şi cadrului privat. Noica foloseşte formulări ce nu pot fi inventate de către păpuşarii săi, cu o sinceritate ce, nici ea, nu are cum să fie jucată. În discuţia din 8 iulie 1972 la care ne-am mai referit, filozoful povesteşte:

> În primul rând, celor cu care m-am întâlnit le-am pus problema direct. Eu vin aici din România, dintr-o cultură care mai este vie. Voi aveţi aici o imagine care este îngheţată a României, pe undeva voi credeţi că deţineţi cheile unei Românii eterne […] nu spun că în probleme de politică eu nu mă amestec, dar cultural, acolo cresc oameni, sunt tineri care trebuiesc favorizaţi, este o cultură în curs[91].

Împunsătura cu „imaginea îngheţată" contrastează cu supuşenia blândă faţă de securişti. O poziţionare, poate, pentru ce urmează:

> Le-am spus apoi că în țară, în cultura științifică lucrurile merg foarte bine, că oamenii au posibilitatea de a se deplasa în străinătate, că în cultura umanistă lucrurile merg mai prost, că acolo se întârzie puțin fiindcă au lipsit profesorii la un moment dat, că ei îi trebuiește o perioadă mai lungă 15-20 de ani etc. Le-am spus că am impresia că România cunoaște la ora actuală o afirmare pe plan politic. Acum avem o politică externă care ne pune pe prim plan și ne dă o mândrie pe care nu am avut-o niciodată[92].

Exaltarea bruscă din final nu sugerează lipsa de înțelegere, ci căutarea a ceva care să-l justifice pe el și pe corupătorii lui. Noica va pedala pe tema politicii externe până la această ofrandă dăruită grobianului șef al statului din acei ani:

> Suntem datori să secondăm ceea ce se petrece în politica noastră externă, ceea ce face președintele țării noastre în această politică planetară, să încercăm să planetizăm și noi puțin și în cultură, să ne afirmăm mai mult. În judecata lumii contează ce afirmări mari avem, ce identitate spirituală, nu numai ce putere economică posedăm. [...] Afirmarea se realizează sigur printr-o personalitate excepțională cum este președintele țării noastre: oamenii sunt trecători dar valorile, creațiile lor vor rămâne[93].

S-a întâmplat în atâtea cazuri ca anchetatorii, ofițerii de legătură, autorii de rapoarte să pună în gura victimelor cuvinte care nu le aparțineau. Nu a fost cazul acestui citat. Căpitanul de Securitate Mircea Prunescu, care semnează documentul, nu avea cum să inventeze enunțul „să planetizăm și noi puțin și în cultură”.

Paradoxul Noica. Confortul afectiv în relația cu organele

Noica face constant gesturi în întâmpinarea interlocutorilor săi cu grade, adevărate „tehnici de apropiere” a căror semnificație probabil îi scăpau. Una este să le povestească ofițerilor frământările interioare: „La Paris am avut rezerva de a merge deoarece sunt prea mulți români, prea zgomotoși și au interes de a cunoaște și interpreta lucrurile despre țară. Mă gândeam că dacă le spun lucruri bune despre țară zice că sunt vândut; dacă le spun lucruri proaste, raportează poate la legație și mă trezesc aici cu cine știe ce în sarcină”[94].

O formă de dezghiocare a intimităţii este expunerea sentimentelor sale, cu atât mai mult atunci când acestea nu sunt, cum ştie prea bine, apreciate de autorităţi:

> Ca să nu abuzez, voi trece la un al treilea prieten şi coleg de facultate, la Emil Cioran, care mi-e foarte drag, dar care văd că a luat o atitudine care a supărat cândva, că s-a apucat prosteşte să scrie despre politica noastră externă, să spună că noi ne prăpădim, că ne ducem de râpă, că nu ne dăm seama ce facem, cu toate că, ca academician francez, are şi el sentimente pentru România[95].

Poate şi mai specială este „intimitatea intelectuală". Noica vorbeşte unor securişti obtuzi despre gânduri şi aprecieri rafinate trezite de (foştii) apropiaţi. Datorită acestei forme de sinceritate, ne aflăm astăzi în posesia unui adevărat document de istorie culturală, „Relatările complete despre Emil Cioran", text pe care Noica l-a predat imediat după ieşirea sa din închisoare. Citez un pasaj excepţional, ales din cele 29 de pagini aşternute pe hârtie între 18 şi 20 august 1964, la cererea Securităţii:

> Întrucât mi se cere să fac declaraţie despre Emil Cioran – al cărui caz speram că se va clasa între timp, ca lipsit de interes efectiv – voi spune tot ce ştiu despre el. Fac aceasta numai din respect faţă de autorităţi. Personal am socotit cazul ca absolut secundar, cunoscându-l pe Cioran drept un neuroastenic, de o excepţională înzestrare şi atâta tot. Dacă l-am apărat timp de 30 de ani împotriva tuturor, chiar şi împotriva tatălui său, care părea pe punctul să-l renege la un moment dat, l-am apărat ca pe un frate bolnav.
> *Îmi dau seama că a putut face rău societăţii şi ţării sale*[96], dar răspunzători suntem noi, câţiva cari au făcut oarecare vâlvă asupră-i. E un fugar în sensul absolut al cuvântului. Singura sa casă a fost cafeneaua, singurul său adevăr, cuvântul reuşit. Dacă totuşi, după atâţia ani, se mai vorbeşte despre el, înseamnă că punctul meu de vedere este greşit. Mă întreb – unde. De la început mă socotesc dator să spun că politiceşte nu-i cunosc nicio vină după 1940 în afară de cea de [a fi] fugar, vreau să spun, niciun gest sau cuvânt direct îndreptate împotriva regimului, cel puţin până în anul 1958, când am fost arestat. Omeneşte şi moralicеşte s-a condamnat el singur, prin scris, cu mult mai grav decât l-ar putea osândi oricine altcineva. Voi relata deci faptele şi vorbele ce sunt cunoscute – căci viaţa sa se reduce la câteva vorbe de duh.

Textul continuă pe acelaşi ton de sinceritate patetică:

> Față de valorile irațională pe care le glorifica el, eu slăveam ideea și rațiunea față de omul natural […] Singura sa participație politică era de ordin afectiv: își exprima speranța, după asasinareea lui Codreanu, că palatul regal din București va sări în aer. Dar e drept că simpatia sa pentru fascismul românesc a fost mai afirmată în anul acela, când toate răsturnările păreau posibile, de la distanță. […] Cer scuze că relatez astfel de lucruri și de vorbe deșarte, dar acesta este Cioran pentru mine. Înțeleg să fiu criticat pentru faptul că am purtat prietenie unui astfel de om deșuchiat, dar nu mă poate face nimeni să-l văd altfel de cum l-am înregistrat, timp de 30 de ani pe pelicula memoriei mele. Nu-i un om, e un refuz uman. Repudiază totul începând cu persoana proprie. Nu-i cunosc nicio formă de pietate, decât pentru expresie[97].

Ce așteptau securiștii și ce le oferă Noica.

Suprema dovadă a căutării unei relații de încredere cu ofițerii de Securitate este oferirea unei adrese pe care o ține secretă și față de prieteni:

> În speranța că pe perioada în care lipsesc […] vă încredințez ca pe un secret mare adresa de la Snagov-Sat: familia Ochinca Ecaterina… Mă găsiți liber zilnic, după orele 15, în cameră la Snagov […] Vreau să fie secretă această adresă, pentru a nu fi deranjat de prieteni și cunoștințe[98].

În discuțiile cu legăturile sale, Noica folosește deseori cuvântul „noi". Frapează contrastul cu situarea față de vechile cunoștințe, despre care filozoful dă declarații, deveniți „ceilalți". Iată o mostră:

> …supărător pentru *noi* este faptul că el [George Uscătescu] a fost dezaprobat de refugiații aceștia pe motivul că a venit în țară și el a făcut prostia să spună că nu a fost el, ci fratele său. […] Or, aceasta a fost una din temerile mele și le-am spus, cum vă permiteți să puneți în discuție pe oamenii care vin în țară că ne întind o mână și ne ajută să facem un plus de treabă aci [subl.n.][99].

E de imaginat că Noica era conștient de satisfacția cu care ofițerii de Securitate îi ascultau reproșurile adresate Monicăi Lovinescu și lui Virgil Ierunca. Iată cum vorbește în următorul pasaj:

> Monica Lovinescu zice: Tu crezi că ai vreo activitate în țară. Aici, în trei zile ne împrietenim cu… Crezi că poți face ceva în țară? Poți să

> publici. Nu vezi că abia publici câte o carte? Dar dacă ai sta aici, ai vorbi o dată pe săptămână întregii naţiuni române… Eu le-am spus că nu-i mai ascultă lumea. Că eu nu-i mai ascult de ani de zile, şi ştiţi de ce?: nu pentru că îmi este greu… Nu vă ascultă lumea aşa cum credeţi. Din când în când, mai deschide unul radio, ia să vedem ce spun ăia, dar nu sunteţi chiar aşa de… Adică ea (Monica Lovinescu) aşa credea, că de acolo aş putea face treabă mai multă decât aici. Eu le-am spus însă că chiar dacă nu mi se publică cărţile, suntem oameni de cultură, tendinţa noastră este frecvent să creem o obligaţie, că intrarea mea în cultură a creat în specialitatea mea anumite obligaţii. Nu se poate face filozofie fără greacă, fără matematici, fără germană, trebuie o pregătire, nu mai poţi să faci aşa lucrurile să le scoţi din buzunar. Am tipărit, o să mai tipăresc, o să fac… Ei, şi m-am despărţit de ei aşa, ba au venit şi la gară (la Paris) să mă conducă cu alţi prieteni, foarte drăguţi toţi…[100].

Muzica pasajului îl exclude din categoria „turnătoriilor". Dacă s-a dus la „Monici"* să le schimbe opiniile, o face întrucât şi-a interiorizat logica organelor de acasă. Dacă le-ar domoli ostilitatea, el cu securiştii ar „putea face ceva" acolo, la Bucureşti. Însă discursul critic nu exclude apropierea lui de „inamicii" regimului. Păstrează salutul, trimis peste timp, din intimitate, cu căldură, celor ce-l conduseseră cu graţie la gară. Cuvintele respiră sinceritate. Asistăm la ceva neobişnuit: Noica umanizează discuţiile dintre el şi ofiţerii de Securitate. Astfel de citate demonstrează nevoia de a aplica o adevărată hermeneutică în studiul dosarelor Securităţii, cel puţin în sensul că interpretarea lor apelează la capacitatea noastră de a da semnificaţie cuvintelor, enunţurilor, comportamentului.

Când vorbeşte despre acei exilaţi critici la adresa Bucureştiului, Noica îi tratează ca pe oameni cu lumini şi umbre. Nu asumă ostilitatea comanditarilor săi, dar dă cezarului ce-i al cezarului prin opinii care-l aşază în tabăra organelor:

> La întrebarea dacă a întâlnit şi alţi emigraţi români care nu privesc cu ochi buni actuala politică a ţării noastre, Noica C. a afirmat că „regimul le dă prea multă importanţă, în fond aceştia trebuind să fie compătimiţi. Este adevărat că probabil lumea îi ascultă, aşa că

---

* „Monici" era numele cu care erau alintaţi de prieteni Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, recunoaştere implicită a vizibilităţii primei şi, respectiv, a discreţiei ultimului.

n-au ce face, ştiut fiind că oamenilor în general le place critica, bârfa, să vadă că unul muşcă. Spre exemplu, un anume Podea, unul din ultimii elevi ai lui N. Iorga, dacă rămânea în ţară putea realiza ceva deosebit în domeniul istoriei, or, el şi-a irosit 20 de ani de viaţă la secţia română a BBC, pe vremea când acesta critica regimul din România, ca până la urmă să se convingă că a luptat pentru o himeră, şi-a ratat viaţa pentru o himeră [...] În aceeaşi situaţie sunt şi ceilalţi, V. Ierunca, Mămăligă, Cuşa, care sunt victimele propriei lor încăpăţânări. Noica C., personal, i-a reproşat lui Mămăligă că preferă să irosească bani pe diverse publicaţii în loc să traducă şi să publice cărţi bune care au apărut în ultimii ani în ţară, dacă doreşte cu adevărat să valorifice cultura românească. Or, ei preferă să publice în ghetoul românesc de la Paris"[101].

Noica îşi însuşise viziunea Securităţii asupra rolului dăunător al exilului militant pentru „proiectul cultural românesc" pe care-l promova la Bucureşti în logica „complexului deţinutului", fapt asupra căruia vom reveni. Ultimul pasaj citat exprimă nu o spunere menită să le facă plăcere organelor*, ci solidarizarea implicită cu hăituitorii unor oameni cu care împărţise un adevăr de viaţă şi de condiţie culturală.

***

Docilitatea lui Noica în faţa ofiţerilor va fi fost sursa a numeroase ironii între gardienii regimului. Uneori, ele transpar chiar în timpul conversaţiilor înregistrate, în ciuda grijii probabile a interlocutorilor cu epoleţi de a nu genera reacţii de respingere, mai târziu imputabile. După schimbul de cuvinte introductive la întânirea de la Tunari din 1972, la sosirea din călătoria în Anglia şi Franţa, Noica „spune că va sta la dispoziţie, având în acest sens carnetul său în care a notat zi de zi ce-a făcut pe timpul şederii"[102].

Or, lui Noica pare să nu i se fi cerut aşa ceva. El va păstra tonul servil până la sfârşitul întrevederii: Noica Constantin: „Poate vă interesează întâlnirile mele cu românii acolo, după cum vedeţi că sunt vorbăreţ şi vă rog să canalizaţi aceste discuţii dv.". La o asemenea adăugire, răspunsul sună ironic: „Da, o să ne străduim". Conversaţia continuă. Noica: „Doriţi să relatez ceea ce am făcut în fiecare zi sau să arăt românii cu care m-am întâlnit?". Ofiţerul:

* Autenticitatea pasajului nu rezultă doar din folosirea de către ofiţer a ghilimelelor, ci mai ales din stilistica inconfundabilă a lui Noica.

„Să arătaţi cu cine v-aţi întâlnit şi pe urmă să-i luăm pe rând pe fiecare, dar să urmărim două lucruri”[103].

Securiştii au regula de a domina relaţia cu sursele lor. O referinţă la procedură e scăpată într-unul din dosarele de urmărire informativă a obiectivului Noica: „În mod deosebit se poate începe discuţia cu Noica Constantin şi întreţinută într-o notă de superioritate pentru noi pornind de la multiplele probleme dezbătute la data de 8 iulie 1973, când el a fost contactat de tov. adjunct al ministrului general-maior Stoica Ctin…”[104]. Asemenea trimiteri descriu şi explică atmosfera în care se desfăşurau întâlnirile dintre Noica şi ofiţerii care-l controlau. Acestea erau condiţionate de procedurile de lucru precise ale Securităţii, cu totul altele decât naraţiunile fanteziste ale apologeţilor filozofului.

Emoţia victimei în faţa torţionarului

Trimiterea în închisoare pentru 25 de ani era a doua – sau a treia, sau a patra – lovitură teribilă dată lui Constantin Noica (după expropriere, domiciliu forţat, excludere socială). Timp de patru ani, cât a durat recluziunea, deţinutul Noica se va fi imaginat petrecându-şi restul vieţii între ziduri de celulă. Cum au arătat (şi) subiectiv acei ani avea să transpară în volumul *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru*[*]. Arhivele Securităţii devin martore ale şocului existenţial din momentul în care Noica află de finalul detenţiei. Declaraţia deja amintită: „…cu ocazia eliberării din detenţie [Noica] a afirmat faţă de organele care i-a[u] adus la cunoştinţă evenimentul eliberării că ar fi fost bine ca el să rămână în continuare ca să-şi execute pedeapsa” vorbeşte despre o emoţie ieşită din cadrele obişnuite. Aceasta va fi de recunoscut în tot ce va face mai departe gânditorul. Cartea *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru* este, în fond, varianta elaborată a declaraţiei din momentul întâlnirii cu „eliberatorul”.

Pare aproape exclus ca ofiţerul să fi avut imaginaţia de a inventa o asemenea atitudine. Şi în cazul documentelor despre Noica, şi în celelalte analizate în acest volum, am cercetat enunţ cu enunţ contextul şi semnificaţiile. Relativa siguranţă cu care

---

* Constantin Noica, *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru*, Humanitas, Bucureşti, 1990.

mă refer la „spusele lui Noica" este rezultatul investigaţiei, şi nu o presupoziţie de la care am plecat. Oare ce expresie mai puternică decât replica anterioară ar putea descrie faptul că victima Constantin Noica îşi însuşise vinovăţia şi adoptase perspectiva torţionarilor? Nicolae Steinhardt a descris în memoriile sale acest tip de abandon psihologic, „complexul deţinutului"*. Şi alţi autori s-au oprit asupra lui: „Deţinutul devine vulnerabil şi atunci când i se inculcă ceea ce unii memorialişti numesc «complexul deţinutului»: candid şi impresionabil, deţinutul politic se lasă uneori impregnat de vinovăţia pe care i-o injectează mental membrii aparatului de represiune"**.

Doar că Noica intrase în hainele victimei care suferea de remuşcări înainte de intrarea în recluziune. Se pusese la dispoziţia autorităţilor când nu ştia că va fi condamnat. În anii detenţiei a început elaborarea „Amintirilor din închisoare". Vor publicate în 1990, cu titlul schimbat, am amintit, la Editura Humanitas. Când o parte din manuscris a ajuns la Securitate, ofiţerii au găsit interesante fragmentele ce vorbeau despre „entuziasmul cu care [Noica] s-a avântat asupra operelor lui Marx şi Engels". Agenţii propuneau chiar să se intre în întregul material al cărţii şi eventual să fie difuzate unele secţiuni în buletinul informativ intern[105].

Interpretarea „cazului Noica" în termenii relaţiei torţionar-victimă a fost teoretizată de Alina Mungiu-Pippidi în cartea ei *Românii după '89*, lucrând pe textul postum al lui Noica, *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru****. Alina Mungiu foloseşte sintagma „sindromul Fratelui Alexandru" pentru a defini acea „mostră de succes desăvârşit al persuasiunii coercitive" manifestată deja în scrisoarea adresată de Noica lui Emil Cioran, *Lettre à un ami lointain*: „Autorul încearcă să justifice în acest text starea în care se afla, ca şi cum aceasta ar fi urmarea unei alegeri libere, şi nu impusă de forţe exterioare, mergând până la a afirma că «ni se pare acum că omului nu-i e proprie libertatea, ci necesitatea»"****. Datele de arhivă

---

* Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Dacia, Cluj-Napoca, 1991.

** Dumitru Căruntu, „Analiza dictaturii comuniste (LXIV)", http://cornelcaruntu.blogspot.com/2009_07_05_archive.html.

*** Alina Mungiu-Pippidi a folosit referinţe psihiatrice (vezi L. Hinsie, şi J. Campbell, *Psychiatric Dictionary*, Oxford University Press, New York, 1970, pp. 243, 526-527) şi metafora orwelliană (Alina Mungiu-Pippidi, *Românii după '89. Istoria unei neînţelegeri*, Humanitas, Bucureşti, 1995, pp. 276-279).

**** Alina Mungiu-Pippidi, *Românii...*, p. 277.

susţin complet argumentele expuse de Alina Mungiu-Pippidi în anul 1995.

În cazul lui Noica, complexul deţinutului pare să fi lucrat în adâncime şi să fi fost prelungit până la sfârşitul vieţii. Preocupările sale culturale au căpătat o formă misionară, de o fervoare de-a dreptul mistică, menite să alunge cât mai departe orice posibile conotaţii politice. Arhivele confirmă aşezarea lui Noica faţă de viaţă, dintotdeauna, în termeni culturali. Doar că în universul poliţienesc în care a trăit devotamentul cultural a ajuns o formă de evaziune, pe cât de patetică, pe atât de artificială. Dogmatici şi primitivi, ofiţerii vor comenta ostil, în rapoartele de urmărire, aceste forme benigne de fantezie culturalistă.

Marta Petreu elaborează asupra paradoxului Noica, plasându-l dincolo de complexul psihologic, pe linia unei atitudini filozofice şi, mai departe, a unei spiritualităţi ateiste. Volumul *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru* s-ar afla sub semnul eticii hegeliene, al mişcării recunoaşterii, al acelei înfruntări dintre stăpân şi slugă la capătul căreia primul se alienează, în timp ce în celălalt „se trezeşte conştiinţa de sine". Dar în final autoarea pare să regăsească „complexul deţinutului", fără să-l numească, atunci când invocă, într-o ultimă încercare de explicare, resortul de autoapărare prin care cei umiliţi în închisoare descoperă în compasiunea pentru torţionari unica modalitate de conservare a respectului de sine[*].

„Paradoxul Noica" nu rămâne un sindrom „al puşcăriei". Sub denumirea „Sindromul Stockholm", fenomenul a fost cercetat din perspectiva legăturilor emoţionale de ataşament care se stabilesc, în cazul mai general, între un ostatic şi cel care abuzează de el[**]. Cedarea afectivă constituie o strategie de supravieţuire a victimelor, o formă de apărare a celui pentru care viaţa atârnă de o voinţă exterioară.

Recunoaştem la Noica simptomele standard ale fenomenului: schimbarea viziunii proprii asupra lumii cu viziunea Securităţii, atingând nivelul unei disonanţe cognitive[106]; sentimentul victimei

---

* Marta Petreu, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească*, Polirom, Iaşi, 2011, pp. 477-505.

** Între 23 şi 27 august 1973, angajaţii Kreditbanken din Stockholm au fost capturaţi de un grup de teroriştii şi folosiţi în şantajarea autorităţilor. În timpul negocierilor, circa 28% dintre ostatici au arătat empatie faţă de cei care-i ţineau în captivitate. Unii au luat apărarea teroriştilor după ce au fost eliberaţi.

că păstrarea legăturii cu torţionarul este nu doar acceptabilă, dar chiar necesară[107]; transformarea acestei relaţii într-o măsură a stimei de sine şi a sănătăţii emoţionale care implică în context apărarea patetică a statului-închisoare[108]; atitudinea ostilă faţă de aliaţii naturali arată că aceştia sunt percepuţi ca ameninţători pentru relaţia cu autorităţile represive[109]; sensibilitatea faţă de orice mică îmblânzire a ofiţerilor[110]; în sfârşit, căutarea salvării în proiecte fabulatorii[111].

Supunerea lui Noica faţă de Securitate nu l-a făcut un susţinător al comunismului, nici nu l-a transformat într-un „salvator" al culturii române. Ce s-a întâmplat cu el dovedeşte că există şi alte teme adânci ascunse în Arhivele Securităţii, dincolo de întrebarea: „Au fost oamenii *pro* sau *contra* regimului?". Documentele ne spun mai puţin despre faptele ofiţerilor – cele mai grave acte ale acestora nu sunt devoalate pe hârtie – şi mai mult despre vieţile supuse teribilei instituţii de represiune. Felul în care oamenii s-au comportat în situaţiile-limită ale totalitarismului nu a ţinut atât de simpatia-antipatia lor faţă de instituţii, iar de multe ori nici de evaluarea raţională a unor interese personale, culturale sau de alt gen, ci de nenumăratele unghere ale fiinţei fiecăruia.

Comportamentul lui Noica şi al altor victime asemenea lui nu e relevant doar pentru deţinuţii ajunşi după eliberare să fie luaţi la întrebări de miliţieni, procurori, activişti şi securişti. Într-un anumit fel şi într-o anumită măsură, ce rămân de cercetat, spun ceva „în general" şi despre populaţiile captive ale totalitarismelor. Înţelegerea complexităţii raporturilor dintre populaţie şi gardienii regimurilor criminale cere multă (mult mai multă) empatie pentru situaţia fiinţelor supuse unui regim înzestrat cu puterea de a hotărî asupra vieţii fiecăreia dintre ele*.

Constantin Noica în memoria colectivă

În ciuda faptelor cunoscute de apropiaţi, şi notorii în exil, la sfârşitul anilor '80 Noica era perceput ca un opozant „cultural" al regimului. Astfel pare a gândi şi Ovidiu Pecican, de vreme ce vorbeşte despre „aureola personajului şi coerenţa unei percepţii

---

* Vezi şi comentariile lui Lucian Boia referitoare la „votul" acordat de germani lui Hitler (Lucian Boia, *Tragedia Germaniei. 1914-1945*, Humanitas, Bucureşti, 2010, pp. 110-111).

oarecum generalizate, care înainte vreme vedea în el un personaj central, un «salvator» al culturii naţionale în vremuri de presiune ideologică roşie”[*]. Mărturii despre imaginea lui publică, enunţate atunci, la „cald” şi necenzurate, pot fi recuperate din arhiva Europei Libere[**]. Doina Cornea, pentru care Noica ar fi fost unul dintre cei mai de seamă filozofi, cerea consultarea acestuia la dorita reformă a învăţământului de la sfârşitul deceniului nouă[***]. La 20 martie 1988, imediat după trecerea în nefiinţă a filozofului, o scrisoare exprimă emoţia expeditorului şi aşteptarea unui val naţional de emoţie, printre intelectualii din ţară şi de peste hotare[112].

După anul 1990, memoria lui Noica va avea de întâmpinat variate contestaţii. O direcţie critică a privit opţiunile sale politice exprimate la sfârşitul anilor ’30. Cele 19 texte prolegionare scrise până în anul 1940 au adus în discuţie ataşamentul din tinereţe pentru extrema dreaptă[****].

Al doilea tip de atitudini contestatare priveşte relaţiile cu regimul comunist. Am amintit perspectiva lui Adrian Marino asupra „colaborării” lui Noica cu sistemul: opera lui a făcut servicii naţional-comunismului. În timp, comentariile din această categorie s-au precizat şi radicalizat[*****]. Gheorghe Grigurcu vede în Noica şi pe tinerii din grupul său nişte manipulaţi, persoane care se arătaseră dispuse „a intra în jocul abstragerii cu învoire «de sus»”[******].

---

* Ovidiu Pecican, „Noica şi noicienii. După douăzeci de ani”, *Apostrof*, anul XXI, nr. 9 (244), 2010.

** Sau erau trimise spre o eventuală publicare în Occident (vezi Gabriel Andreescu, „Resurecţie spirituală la Păltiniş?”, în Gabriel Andreescu, *Spre o filozofie a disidenţei*, Litera, Bucureşti, 1992).

*** Doina Cornea, „Ce e de făcut? – sau să nu dăm Cezarului ce i se cuvine lui Dumnezeu”, în Doina Cornea, *Scrisori deschise şi alte texte*, Humanitas, Bucureşti, 1991, pp. 45-52.

**** Pentru prima publicare integrală a acestor texte şi interpretarea lor, vezi volumul lui Adrian Niţă *Noica: o filozofie a individualităţii*, Paideia, Bucureşti, 2009. Este de notat că Institutul de Istorie a Religiilor a renunţat să-şi pună titlul sub autoritatea simbolică a lui Mircea Eliade, pentru a se numi Institutul de Istorie a Religiilor „Ioan Petru Culianu”.

***** Vezi aceeaşi temă în Gabriel Andreescu, „Melodrama forului. Documentele Securităţii despre identitatea şi rezistenţa intelectualilor”, în Vasile Boari, Natalia Vlas, Radu Murea (coord.), *Intelectualii şi puterea*, Institutul European, Iaşi, 2012, pp. 167-209.

****** Gheorghe Grigurcu, „Dezbaterea continuă”, *22*, 14 iulie 2004.

Beneficiaseră de rafinarea tacticilor Securității, care mersese până la potemkiada liberalismului. Iată concluzia: „Sub pavăza «modelului paideic», a «culturalismului ontologic», a posturii de «antrenor cultural» etc., [Noica] a desfășurat o strălucitoare demonie creatoare în negativ, printr-un sistem de disocieri, de reducții, de sacrificii în fond, trădând o funciară inadaptabilitate corijată printr-o paradoxală năzuință a adaptării (e adevărat, la extremitățile politice)”*.

Caius Dobrescu vorbește despre conivența filozofului cu regimul comunist. O consideră involuntară, expresie a convergenței viziunilor despre lume: „Ceea ce le lega era deraparea de la realitate, de la complexitatea condiției concrete a omului în comunismul mioritic, o simplificare confortabilă a lumii de opțiuni morale, o devoțiune unică și unilaterală, o anumită formă de «unidimensionalitate»”**. Ca și Marino, Zigu Ornea atrage atenția asupra serviciilor făcute naționalismului ceaușist. Ele ar explica prezența editorială și de presă a lui Constantin Noica în anii ’70-’80: „S-ar fi bucurat oare C. Noica, în vremea ceaușismului, de statutul său de guru, de nu se întâlnea, în temele tratate (inclusiv în *Ontologia* sa) cu naționalismul ceaușist, care i-a deschis calea?”***. Poziția privilegiată era asigurată și prin excluderea manifestărilor intelectuale concurente****.

Opiniile critice la adresa operei, după 1990, rămân totuși periferice față de intensa și întinsa operă de valorificare a moștenirii Noica. Admiratorii lui și chiar beneficiarii capitalului simbolic al Școlii de la Păltiniș nu ating, și nici nu-și propun, aprofundarea conexiunilor

---

* Gheorghe Grigurcu, „Dezbaterea…”. Este de reținut că Adrian Marino califica scrierile lui Noica drept pline de complexe și preconcepte care nu ar fi fost posibile într-o mare cultură scrisă, într-una majoră (Adrian Marino, *Politică și cultură*, p. 84).

** *Apud* Gheorghe Grigurcu, „Dezbaterea...”.

*** *Apud* Andrei Cornea, „A fost «Școala de la Păltiniș» o experiență utopică?”, *22*, 13 aprilie 2004.

**** Pentru tema destinului altor „școli” posibile, precum „Grupul de la Iași” (Dan Petrescu, Luca Pițu, Sorin Antohi, Liviu Antonesei, Alexandru Călinescu, Dan Alexe, Mihai Dinu Gheorghiu ș.a.), autentic liberale, modernizatoare, și represaliile împotriva Grupului, vezi Gabriel Andreescu, „Melodrama forului. Documentele Securității despre identitatea și rezistența intelectualilor”, în Vasile Boari, Natalia Vlas, Radu Murea (coord.), *Intelectualii și puterea*, pp. 167-209. „Grupul de la Iași” este sintagma lui Luca Pițu, *Documentele antume ale „Grupului de la Iași”*, Opera Magna, Iași, 2010.

lui Noica cu Securitatea. Nici Stelian Tănase, în volumul său *Anatomia mistificării. Procesul Noica-Pillat*[*], nu a ridicat problema sensibilă a cedărilor unora dintre membrii lotului.

Discuţia în jurul „cazului Noica" a evoluat prin exploatarea documentelor devenite disponibile în urma adoptării legii de deconspirare a Securităţii. Într-un articol publicat în *Observator cultural* în anul 2005, George Ardeleanu a recuperat mai multe piese care povestesc aspectul strict represiv şi, mai precis, urmărirea lui Noica de Securitate în anii 1957-1958[**]. Abia în 2006, din dosarul de urmărire informativă a lui Constantin Noica, *Adevărul literar şi artistic* a scos la lumină extrase care sugerau contacte cu Securitatea greu de imaginat[***]. Autoarele citau rapoarte din care rezulta că „Înainte de a pleca din ţară [Noica] a solicitat o audienţă la tovarăşul Cornel Burtică pentru a stabili modul cum să acţioneze spre a-l determina pe M.E. să vină în România"; sau: „În cadrul discuţiilor, N[oica] a dezaprobat acţiunile unor intelectuali de ţinută discutabilă cum este [Paul Goma] ori [George Bălan] care pretind că în ţară nu se poate face cultură şi îndeamnă să se lupte «împotriva întunericului» ignorând faptul, aşa cum este cazul lui B.G., că nu în străinătate, ci în ţară şi-au făcut un renume, iar acum au ajuns să o denigreze la postul de radio Europa Liberă".

Informaţiile puse la dispoziţie de autoarele Carmen Chivu şi Raluca Vasilescu nu au dus totuşi la o reflecţie, în adevăratul sens al cuvântului, asupra „cazului Noica". Conform unor interpretări, dezvăluirile *Adevărului literar şi artistic* nu doar că nu ridicau vreo nedumerire, ci chiar demonstrau statutul lui Noica de reper al rezistenţei, dovada fiind faptul că „...cele două cercetătoare care publică documentele în discuţie ştiu foarte bine ce publică". Şi o spun: „e vorba de «a exemplifica faptul că unii oameni au rezistat în faţa presiunilor» şi de «poziţia de fiecare dată categorică» a lui Constantin Noica"[****].

---

* Stelian Tănase, *Anatomia mistificării. Procesul Noica-Pillat*, Humanitas, Bucureşti, 1997, 2003.

** George Ardeleanu, „Constantin Noica în vizorul Securităţii", *Observator cultural*, nr. 277, 14-20 iulie 2005.

*** Carmen Chivu, Raluca Vasilescu, „Contactarea în mediul literar!", *Adevărul literar şi artistic*, 22 iulie 2006.

**** Andrei Pleşu, „Noica a fost filat ca un obiectiv militar", în Dora Mezdrea, *Constantin Noica în arhiva Securităţii*, Humanitas, Bucureşti, 2009, p. 27. Documentele reproduse în *Adevărul literar şi artistic*

În anul 2009, Dora Mezdrea a editat două volume cu materiale din Arhiva CNSAS: *Noica şi Securitatea*, la Editura Muzeul Naţional al Literaturii Române, şi *Constantin Noica în arhiva Securităţii*, la Editura Humanitas. Al doilea volum, un grupaj de documente dintr-un dosar de urmărire informativă, a acoperit perioada 1971-1978 şi se ocupa mai curând de sursele din jurul lui Noica decât de el, ceea ce face selecţia puţin relevantă în raport cu ce se cunoştea deja, iar dintre cele 155 de documente alese pentru a fi reproduse, doar câteva emană de la Noica[113].

Volumul a fost deschis de două texte introductive semnate de Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu, centrate pe tema: „A colaborat Constantin Noica cu Securitatea?". Liiceanu neagă complet o astfel de interpretare. Andrei Pleşu întâmpină eventuala referire la „colaboraţionismul" lui Noica cu imprecaţii profilactice: „Trebuie să ai un uriaş balast de nerușinare ca să vorbeşti de «compromisurile» unui asemenea om..."[*].

Această prezentare va face prozeliți. Unul este Cristian Teodorescu:

> Când vorbea cu un securist sau cu altul dintre cei care s-au ţinut după el, în loc ca ei să-i spună ce are de făcut, el [Noica] le spunea ce ar trebui făcut pentru propăşirea culturii române, încât îi lăsa, mai de fiecare dată, în ceaţă. Noica a refuzat în închisoare, chiar bătut, să devină informator şi n-a acceptat nici după ce a fost eliberat din puşcărie decât să discute cu securiştii pentru a le da lecţii de cultură şi pentru a-i transforma, din ceeea ce erau, în apărători ai culturii române[**].

Şi lui Dan C. Mihăilescu, volumele Dorei Mezdrea îi demonstrează că ar fi vorba „despre o dublă, uriaşă amăgire: a Securităţii că l-ar folosi pe Noica drept agent de influenţă întru «frăgezirea» la comunism a diasporei româneşti"[***].

Vladimir Tismăneanu a comentat volumele editate de Dora Mezdrea atent la opiniile apropiaților și total indiferent la textele

---

au dus şi la câteva declaraţii radical-acuzatoare. Au reprezentat vocea ziariştilor încântaţi de scandal.

* Andrei Pleşu, „Noica a fost filat...", p. 28.

** Cristian Teodorescu, „Peste 100 de securişti şi informatori l-au urmărit pe Noica. Efectul ar fi putut fi miraculos", http://teodorescu.catavencu.ro/2009/06/peste-100-de-securisti-si-informatori-l-au-urmarit-pe-noica-efectul-ar-fi-putut-fi-miraculos/.

*** Dan C. Mihăilescu, „Constantin Noica, la o sută de ani", *Evenimentul Zilei*, 24 iulie 2009.

din arhivă: „Pentru cei care au vorbit despre «colaboraționismul» lui Noica, aceste volume ar trebui să servească drept un duș rece, o invitație la recunoașterea, chiar târzie, a realității...”*.

După publicarea documentelor, au apărut materiale demonstrative anti-Noica, precum „cadoul” făcut de *Cotidianul* la 18 mai 2010, textul publicat de filozof în *Glasul Patriei* la 20 aprilie 1965, în care omagia regimul**. În logica adagiului „călăii nu-și iartă victimele”, fostul ofițer de Securitate, azi generalul în rezervă Aurel Rogojan, l-a plasat pe Noica în categoria „operator voluntar într-un joc dublu, cu șanse sporite pentru serviciul care făcea mai multă investiție de inteligență în menținerea inițiativei și în controlul agentului”***. Sunt speculații stupide, contrazise atât de arhive, cât și de bunul-simț, ce vor fi având semnificație pentru soarta României postcomuniste, dar nu pentru caz.

Impresia globală lăsată de intervențiile care au folosit doar parțial sau deloc dosarele existente la CNSAS pe numele lui Constantin Noica este confuză. Poate în niciunul dintre cazurile analizate în prezenta carte dezbaterea publică asupra relației cu Securitatea nu produce atâta nesiguranță privind corecta interpretare. Aceasta nu pentru că opiniile unuia sau altuia dintre intervenienți ar exprima nedumeriri cu privire la conținutul dosarelor. Dimpotrivă: sunt ferme, deseori vehemente, dar refuză să întâlnească filele de arhivă, cu atât mai puțin să dialogheze cu ele. Și aceasta deși parcurgerea textelor de arhivă oferă surprize și o complexitate impresionante; accesul la o realitate mult superioară, uman și istoric, speculațiilor ce privesc raporturile lui Constantin Noica cu organele de represiune ale regimului comunist****.

---

* Vladimir Tismăneanu, „Șoarecele și pisica: Noica și Securitatea”, http://tismaneanu.wordpress.com/2009/07/09/soarecele-si-pisica-noica-si-securitatea/.

** Dora Mezdrea a identificat cinci articole scrise de Constantin Noica în revista *Glasul Patriei*, între anii 1965 și 1970 (Dora Mezdrea, *Constantin Noica în arhiva Securității*, p. 91). Revista a apărut între anii 1955 și 1972, sub egida Comitetului Român pentru Repatriere.

*** Vezi volumul de trist succes al lui Aurel Rogojan *Fereastra serviciilor secrete. România în jocul strategiilor globale*, Compania, București, 2011, p. 301. Fostul șef de cabinet al lui Iulian Vlad a preluat tezele colegilor săi din ultimul deceniu comunist: „A fost luat în lucru prin DUI la data de 11.02.1984 pentru suspiciuni de trădare în favoarea Marii Britanii” (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 2172, rola 1, f. 1).

**** În 2010 și 2011 am publicat analize care au utilizat exhaustiv dosarele din Arhiva CNSAS deschise pe numele lui Constantin

Un alt fel de abuz

Paginile anterioare, rezultatul parcurgerii exhaustive a dosarelor de arhivă pe numele lui Constantin Noica, la care se adaugă resurse complementare, clarifică folosirea acestuia de Securitate în operaţia de legitimare a regimului de la Bucureşti timp de circa un sfert de veac. Rolul său de agent de influenţă a fost precis definit de organe, conţinutul a fost asumat în cuvinte şi fapte, de la articolele din *Glasul Patriei* până la mărturiile exilaţilor ori înregistrările ziariştilor. Nu a fost doar o convergenţă de idei, cum argumentează Caius Dobrescu sau Zigu Ornea (deşi a fost şi aceasta), ci planuri concrete de susţinere a tezelor dubioase ale regimului urmate de Noica punctual. Documentele au o limpezime deconcertantă.

Şi totuşi, în ciuda a ceea ce vedem, tonul public a fost dat de susţinerile care întorc probele cu susul în jos. Notorie este poziţia lui Gabriel Liiceanu, de a reduce atitudinile maestrului său, când se afla în Occident sau în ţară, la o variantă de comportament social transistoric. Prefaţa la volumul *Constantin Noica în arhiva Securităţii* oferă modelul acestei interpretări. Iată un pasaj:

> Pe Noica nu-l costă nimic să îi cânte în strună ofiţerului de Securitate omagiindu-i regimul, lăudându-l pe preşedintele ţării, spunându-i că binecuvântează ceasul istoric în care se află astăzi România […] Satana este tras în felul acesta *pe singurul teritoriu în care el nu e la el acasă: cel al spiritului*. Orice încercare de a fi mutat de pe acest teren este stopată de la bun început cu o bruscă înclinare a capului cu o vehemenţă nebănuită până atunci. („Securitatea să nu-mi ceară să fac servicii la nivelul Securităţii", „Acest tip de informaţii nu l-am dat niciodată şi nici nu-l voi da", „Eu nu ling mâna care m-a lovit", „Eu nu raportez despre legăturile cu străinii" etc.) Dacă cineva vrea să-l mute pe Noica pe acest teren, jocul încetează. Nu i se poate dicta nici ce să spună, nici ce să scrie. („Eu nu fac filozofie ieftină…") Dacă

Noica: două dosare de urmărire informativă, de 14 şi, respectiv, 3 volume, un dosar penal de 16 volume şi două dosare SIE, microfilmate, unul personal/de agent, unul de urmărire (vezi Gabriel Andreescu, „Constantin Noica în arhive: ataşamentul victimei faţă de torţionar", *Timpul*, nr. 11, 2010, şi „Note privind colaboraţionismul lui Constantin Noica", *Timpul*, nr. 12, 2010; Gabriel Andreescu, „Interpretarea documentelor de arhivă referitoare la Constantin Noica", *Cotidianul*, 25 ianuarie 2011).

e nevoie, se poate întoarce oricând la Jilava. În fond, la aceste întâlniri a venit de bunăvoie. Ba mai mult, Noica e cel care îl caută pe diavol („Eu vă caut pe d-stră…") și dacă îl caută o face pentru un singur lucru: pentru a-l trage pe terenul culturii. Și ce-i propune el diavolului? „Să mă ajutați să facem ceva în cultură"*.

Pentru a-și finaliza operația de convingere, Liiceanu ia loc și pe coperta a patra a cărții Dorei Mezdrea, locul unde editurile vizualizează ideile de fond și oferă concluzia ultimă pentru cititori:

A reușit oare Noica, în tentativele sale de „prelucare" a ofițerilor Securității, să mute cu vreun milimetru limitele pe care Securitatea și le dăduse dinăuntrul ei și prin care se definea din capul locului? După frenezia cu care, în anii '80, se dărâmau biserici, se desființau institute și se blocau contactele cu tot ce era „străin", înclin să cred că nu. Dar asta nici nu înseamnă că tot ce conține Dosarul său de urmărire vorbește vreo clipă de cedarea lui Noica (de ce ar fi făcut-o? Noica nu mai putea fi speriat – frică nu-i mai era, cred, de mult –, pentru că personal nu mai avea nimic de pierdut, nici de cerut), ci doar de nerenunțare, încăpățânare, disperare și inadecvare.

Sub acest pasaj de pe coperta a patra, se află un altul, semnat de Andrei Pleșu:

Noica le spune în față securiștilor că, dacă i se cer servicii de turnător, e gata să se întoarcă la pușcăria Jilava, le amintește că a fost pălmuit în închisoare pentru refuzul de colaborare și le explică, necomplezent, că o lege care interzice românilor să stea de vorbă, fără să raporteze, cu cetățeni străini e o lege „ofensatoare", „de proastă calitate". În 1971 refuză să participe la un congres internațional de logică tocmai ca să nu i se ceară să relateze eventualele convorbiri cu străinii.

Ne aflăm în fața unei formidabile contorsionări interpretative. Din câteva rânduri, Noica devine un erou care le impune securiștilor ce să asculte, îi apostrofează, le face agenda. Noica ar fi ajuns la ei întrucât îi căutase (și nu mai ales invers) ca să-și atingă țintele culturale. Când ofițerii exagerează, îi pune la punct – chiar cu o ușoară bruscheță.

Contrar acestui discurs, documentele ne descriu un om frânt de trauma întâlnirii cu „Satana". Pentru Securitate, Noica a fost o captură comodă, care s-a predat cu totul încă dinainte de a i

* Dora Mezdrea, *Constantin Noica în arhiva Securității*, pp. 15-16.

se cere. În anii '60-'80 nu mai putea fi speriat doar în sensul că era copleşit. El percepe natura activităţilor de influenţare pe linia cerută de Securitate şi subscrie la ele. Arhiva conţine şi declaraţii de autonomie precum cele citate de apologeţi, altele citate şi aici, doar că ele au fost flagrant scoase din context.

Apologeţii lui Constantin Noica au ales tot ce putea arăta mai brav din documentul care le servea cel mai bine tezele. „Eu nu ling mâna care m-a lovit…"*; sau: „Eu nu fac filozofie ieftină". Dar câtă semnificaţie aveau cele câteva cuvinte? Iată, în acelaşi text, fraza anterioară menită să probeze supunerea: „Cum să nu binecuvântăm ceasul istoric în care se află acum România, ca să nu mai spun de politica noastră externă, de mândria de a fi român?". Ori propoziţia care precedă referirea la filozofia ieftină: „Eu îl laud pe conducător, dar nu ca filozof". Şi fraza imediat următoare: „Eu vin numai, ca un om de formaţie veche, să mă închin în faţa operei regimului, să recunosc tot ce s-a făcut…". Ceva mai încolo: „Securitatea care este necesară într-un regim ca acesta, pentru că nu mai este un organ represiv…"**. Documentul din care apologeţii pescuiesc enunţuri „indisciplinate" copleşeşte prin reverenţele făcute ofiţerilor cu care Noica discuta. Rândurile menite să susţină ideea că filozofului nu i se poate dicta ce să spună sunt contrazise de tot restul materialului documentar. Dar pentru apologeţi, restul materialului nu contează.

Sub pana lui Gabriel Liiceanu, Noica i-ar fi repezit pe oamenii Securităţii: „Eu nu raportez despre legăturile cu străinii". Or, dosarele sunt pline de declaraţiile lui privitoare la întâlnirile cu occidentalii. Una (de reţinut şi tonul): „un moment, să-mi scot ceva pe care am notat unele lucruri […] mă aştepta fosta mea soţie, cu un tânăr cu maşina […] unul Mititelu, care a fost inginer aici şi a rămas în Franţa, care s-a îndrăgostit de o femeie […] are o slujbă degradată la BBC"[114]. O alta: „Redau în acest sens cele ce-mi amintesc din întâlnirea cu Lieven, unul din conducătorii BBC-ului avută la domiciliul meu spre finele lunii septembrie. Aş fi relatat-o singur, de altfel, dacă aş fi avut prilejul mai devreme"[115]. Au mai fost expuse numeroase astfel de contra-probe, dar sunt de completat, dată fiind răsturnarea de o asemenea proporţie a realităţii. Am citat şi cum s-a adresat Noica securiştilor după

---

* Afirmaţia apare şi într-o declaraţie făcută de Noica unei cunoştinţe, ajunsă sub ochiul instituţiei de supraveghere.

** Dora Mezdrea, *Constantin Noica în arhiva Securităţii*, pp. 233, 236.

prima sa vizită în Occident: „poate vă interesează întâlnirile mele cu românii acolo, după cum vedeți că sunt vorbăreț și vă rog să canalizați aceste discuții dv.”.

Să fi refuzat Noica în anul 1971 participarea la un congres internațional de logică de teama de a „fi întrebat” ce a vorbit cu străinii (conform discuției cu mr. Pătrulescu din 20 octombrie 1973)? Nu am găsit, în cele cercetate (toate dosarele pe numele lui Constantin Noica), documentarea unui asemenea caz. Noica cerea de câțiva ani plecarea la familia sa în Anglia, primea avize negative, cunoștea intervențiile făcute din afară și repeta solicitările. Există o corespondență între ofițerii de caz și conducerea Ministerului Afacerilor Interne care confirmă refuzurile de a i se acorda viza de călătorie până în anul 1972. Să fi întors Noica spatele unei invitații în 1971 de teama a ce va trebui să scrie? A făcut constant cereri de plecare în străinătate, a tot călătorit și după fiecare întoarcere în țară a dat declarații despre străini*.

Este de văzut și absurdul rolului pe care Noica îl asuma, asemenea unui „posedat”, de antrenor cultural al națiunii. Are oare sens să te adresezi ofițerilor de Securitate și să le ceri: ajutați-mă să facem ceva în cultură? Securitatea face cultură? Eventual, își dădea acordul pentru plecarea câtorva persoane în străinătate, sau renunța să se opună publicării unei cărți ce nu corespundea canonului politic al anilor ’70-’80[116]. Dar ce pot însemna cele câteva ridicări de piedici, oarecare, pentru soarta unei culturi? Cum ar putea sprijini în plus Securitatea cultura, chiar dacă am accepta că un număr de agenți s-ar putea „lăsa convinși” – deși chiar și ideea „convingerii” lor suportă o cantitate de ridicol? Are oare sens să asumi o operă de propagandă pentru regim întinsă pe două decenii pentru succesul cu implicații „culturale” a zece-douăzeci de vize și tot atâtea aprobări de publicare? Este oare imaginabil ca asemenea detalii să facă diferența într-o cultură?

Pentru cine a inventariat documentele privind „cazul Constantin Noica” și mărturiile exilului asupra comportamentului său, asumpțiile apologeților săi sunt nerezonabile. Dacă asistența dată de Noica regimului a făcut totuși „o diferență”, atunci aceasta acoperă

---

* În documentul din 1973, referirea la congresul de logică face parte dintr-un discurs al datului înapoi: „Eu nu mai vreau să plec... nu mă duc... nu mă tentează. Eu acum îmi scriu opera și nu vreau să pierd timp...” (Dora Mezdrea, *Constantin Noica în arhiva Securității*, pp. 245-246). Atitudinea este o excepție între cele ce descriu comportamentul lui Noica ori relațiile filozof-ofițeri.

exclusiv viaţa filozofului şi a apropiaţilor, căci fără colaborarea lui ei nu ar fi făcut drumurile în Occident şi nu şi-ar fi văzut publicate cărţile. A asigurat proeminenţa lui Constantin Noica şi a promotorilor unei „Şcoli de la Păltiniş", întrucât s-a pliat măcar parţial pe filozofia culturală a regimului, în condiţiile în care tendinţele alternative, liberale, au fost strivite în faşă. Teza conform căreia Noica a susţinut colaborarea lui cu Securitatea pentru viitorul culturii române poate avea un sens subiectiv pentru filozof, dar ideea că ar fi fost o strategie efectivă de promovare a culturii constituie o speculaţie frauduloasă. Nu avea sens şi nici nu era posibil să faci cultură apelând la Securitate, nici cu ea, nici prin intermediul ei. Şi oare cum putea arăta un eventual succes[*]?

De ce se consumă energie pentru a nega evidenţe de neînfruntat? Cum sunt posibile interpretări aiuritoare ale sensului a ceea ce Noica a spus şi a făcut? Lămurirea este oferită, paradoxal, tocmai de Gabriel Liiceanu, care ne explică:

> De fapt nu Noica a fost în aceşti ultimi ani în discuţie, ci doar iritarea care urcă spre el pornind de la cei vii care i-au fost aproape. Aceştia sunt cei care incomodează cu adevărat. Răfuiala cu Noica nu e cu cel dispărut şi inofensiv, ci cu „discipolii" lui. Şi atunci, pentru această răfuială, Noica devine interesant. Dacă-l numim „filozoful legionar", atunci se cheamă că discipolii lui sunt „discipolii filozofului legionar", ceea ce nu afirmă, desigur, nimic despre „legionarismul" lor, ci doar îl sugerează. La fel, dacă-l numeşti „filozoful colaborator", atunci se cheamă că discipolii lui vor fi „discipolii filozofului colaborator", şi aşa mai departe. Or, splendoarea este că Noica *ne-a născut punând în noi ce era mai bun în el…*[**]

Conform pasajului citat, documentarea colaboraţionismului la Noica înseamnă să creezi suspiciune asupra celor ce l-au urmat. Să-i pui în discuţie drumul în viaţă echivalează cu subminarea virtuţii umane şi intelectuale a apologeţilor. Devine logică, atunci, negarea oricărei probe care l-ar descrie pe Noica cum era el, căci bătălia pentru memoria gânditorului de la Păltiniş a fost transformată

---

* Dintre ideile stranii şi contraproductive ale lui Noica, una era necesitatea mutării capitalei ţării la Târgovişte. Nota din 22 martie 1977 face referire la o scrisoare pe care Noica doreşte să o trimită conducerii superioare de partid, care ar cuprinde „argumente" în acest sens (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 1, f. 164v).

** Dora Mezdrea, *Constantin Noica în arhiva Securităţii*, p. 23.

într-o bătălie personală. Atitudinea, cu marea ei doză de vanitate (*a pus în noi ce era mai bun în el*), îl trădează pe Noica însuşi, căci îi reconstruieşte personalitatea în funcţie de interesele apologeţilor. Aceştia sunt gata să pitească, între umbrele istoriei, una dintre cele mai dramatic-înalte poveşti despre viaţa unui om vânat de sistemul poliţienesc al comunismului pentru a se proteja pe ei. Imaginea falsificată exprimă indiferenţă faţă de fiinţa gânditorului.

Marea surpriză a dosarelor de Securitate este de a-l dezvălui pe Noica drept unul dintre cei mai harnici agenţi de influenţă, care a emis enormităţi în favoarea regimului şi a asumat un discurs al docilităţii depline; şi, simultan, drept un om de o corectitudine şi o blândeţe covârşitoare. Fără să vrea, Arhiva Securităţii a devenit o martoră a umanităţii lui. O notă de investigaţie din 10 mai 1960 înregistrează opinia oamenilor care-i lucraseră proprietatea: „atunci când îşi vizita moşia avea comportări frumoase faţă de cetăţeni”[*]. Chiar şi derapajul lui legionar apare din umbra arhivelor într-o nouă lumină. La unul dintre interogatorii, Herbert Zilber afirmă că l-a cunoscut pe Noica în cadrul asociaţiei „Criterion” în 1933:

> Nu făcea politică şi nici nu avea intenţia să facă altceva decât carieră universitară. Prietenii lui intimi din acea perioadă erau Mihail Polihroniade, legionar, omorât în 1938 împreună cu Codreanu, Barbu Brezeanu (magistrat din Bucureşti, antilegionar), Petre Comănescu, publicist din Bucureşti, antilegionar, Ionel Jianu, avocat din Bucureşti. Alţi cunoscuţi ai lui Noica erau: Mircea Vulcănescu, Emil Cioran, Nae Ionescu, Mircea Eliade, Ionel Ghera, Floru (filozof). Nu cunosc relaţiile cu aceştia. […] După omorârea celor 13 legionari în frunte cu Codreanu şi Polihroniade, mi-a spus că din această cauză se va apropia de legionari[117].

Asemenea explicaţii motivează cercetarea mai în adâncime a relaţiei lui Noica atât cu legionarismul, cât şi cu elitele culturale ale perioadei, dincolo de opiniile fruste ale textelor sale din acei ani. Detaliile de personalitate fac credibile motivaţii mai sofisticate pentru aventura ideologică în care s-a implicat la sfârşitul deceniului patru. În logica citatului devoalat de arhive, apropierea de legionari ar fi fost un gest de frondă-prin-solidarizare cu victimele represiunii sângeroase.

---

* Arhiva CNSAS, dosar I nr. 3718, vol. 6, f. 10.

Asemănător, implicarea lui Constantin Noica în opera de propagandă a regimului comunist a avut un determinism psihologic complicat. Atitudinile şi comportamentul filozofului par rezultatul unei traume psihologice de care cel deposedat de avere, apoi trimis în domiciliu obligatoriu, apoi deţinut, apoi hărţuit nu poate fi pe deplin responsabil. *Nu este*, în sensul în care victimele atacului de la Kreditbanken din Stockholm, din 1973, care au simţit proximitatea morţii, nu pot fi acuzate pentru a fi arătat empatie teroriştilor care le luaseră captive.

Note

1. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 3718, vol. 2, f. 430.
2. „Tocmai fiindcă este convins că are de îndeplinit o «misiune de a asigura continuitatea valorilor culturii naţionale», Noica a spus că «n-am plecat în Anglia, unde am un fiu». Preferă să rămână aici pentru a contribui la «afirmarea culturii naţionale»" (Din nota informativă a sursei „Şerban", predată lt.-col. Anculia Mioc la 24 februarie 1967: Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 3, ff. 248-249).
3. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 3, f. 234.
4. Nota-sinteză din 6 august 1973, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 1, f. 12.
5. În documente, apare când „Pappu", când „Papu" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 11, f. 160).
6. Nota din 7 iunie 1977, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 1, ff. 136-137.
7. Nota-raport din 22 noiembrie 1977, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 1, f. 7. Nu există în dosarul de urmărire informativă vreun document care să motiveze, pregătească, descrie şi să tragă concluzii cu privire la oprirea lui Constantin Noica la graniţă şi ridicarea paşaportului. De vreme ce hotărârea unei măsuri cu o asemenea vizibilitate, de un asemenea impact, lipseşte din dosarul de urmărire informativă, este cel mai probabil ca Securitatea să fi acţionat pentru a sugera opiniei publice existenţa unei tensiuni între ea şi filozof. Asupra acestui eveniment vom reveni.
8. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 1, f. 7.
9. Vezi Alexandra Tomiţă, *O istorie „glorioasă". Dosarul protocronismului românesc*, Cartea Românească, Bucureşti, 2007. Cercetătoarea preferă să trimită la fapte şi la disputele pe temă, în particular, la luările de poziţie ale lui Mircea Martin şi Adrian Marino, pentru a concluziona: „În ce-l priveşte pe Noica, lucrurile par şi mai complicate" (p. 236).
10. Nota din 24 aprilie 1974, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 315. Într-o sinteză a convorbirilor telefonice din 1978, „în frunte"

se aflau Paul Anghel, Alecu Paleologu, Petru Creția, Edgar Papu, Octavian Nistor, Gabriel Liiceanu, Alexandru Dragomir, familia Uscătescu, George Munteanu, Alexandru Surdu, Radu Boroianu, Relu Cioran, Nicolae Carandino, Athanase Joja, Catinca Rosetti, Barbu Brezeanu, Iordan Chimet, Nicu Steinhardt, Sorel Vieru, Părintele Galeriu, pictorul Spiru Vergulescu, Uşer Morgenstern, Vasile Zamfirescu, Mihai Şora („care a făcut o treabă splendidă la ESPLA"), Idel Segall, Adrian Anghelescu, Costache Lăzărescu, Marin Sorescu, Nicu Wald, Petre Ghelmez, Radu Bogdan, Stela Covaci și străini precum Paul Miron, Stolojan etc. Discuții lungi întreține și cu Liviu Petrina, care în cadrul Ministerului de Externe se ocupă de elaborarea de articole pentru străinătate și îi solicită lui Noica colaborarea (dosar I nr. 15156, vol. 12, ff. 49-49v).

11. Vezi nota semnată de șeful Securității Județene Sibiu, lt.-col. Măceșanu Constantin: „Pentru a-și spori șansele de reușită, preconizează să angreneze în susținerea ideilor sale și o personalitate în prezent controversată a vieții culturale românești [Păunescu], mizând pe factori subiectivi de influență" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 12, f. 118).
12. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 12, f. 160.
13. Și continuarea: „C. Noica a promis că ne oferă date mai complete despre acești cercetători, scriitori etc. I-am sugerat să se gândească la ce universități vrea să-i propună și cum vede oare obținerea unei burse pentru ei [text subliniat]" (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, ff. 255-256).
14. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 2172, rola 2, f. 1.
15. Raport cu privire la luarea în lucru prin dosar de urmărire informativă a lui Noica Constantin, Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 2172, rola 1, f. 1.
16. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 3718, vol. 1, f. 45.
17. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 3718, vol. 6, f. 3.
18. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 3718, vol. 4, f. 14.
19. *Ibidem*, f. 15.
20. *Ibidem*, f. 12.
21. Arhiva CNSAAS, dosar P nr. 000777, vol. 1, f. 282.
22. Și în continuare: „Concret, cunosc că de la fugarul Mircea Eliade a adus în țară cartea «Pădurea interzisă», scrisă de către acesta, având un conținut dușmănos regimului democrat-popular din RPR." (Arhiva CNSAAS, dosar P nr. 000777, vol. 1, f. 289).
23. *Ibidem*, f. 290.
24. *Ibidem*, ff. 300-301.
25. *Ibidem*, f. 306.
26. Nota-raport din 23 mai 1962, Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, f. 8.
27. *Ibidem.*
28. Nota din 30 mai 1962 (*ibidem*, f. 9).

29. Nota din 8 iunie 1962.
30. Notele din 19, 23 şi 25 iunie (*ibidem*, ff. 11-13).
31. Colonelul Rusu „în curând va face discuţii cu dânsul pe această temă. În general în cadrul discuţiilor [Noica] a căutat să scoată în relief dorinţa ca chiar în situaţia în care se află să poată lucra mai mult în orice domeniu în care posedă cunoştinţe" (Raportul din 28.09.1963; *ibidem*, f. 23).
32. *Ibidem*, f. 27.
33. *Ibidem*, ff. 27, 28, 38.
34. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, f. 48.
35. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, f. 41.
36. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, f. 44.
37. Scrisorile erau expediate de John Grenwell şi R.A. Murray în luna august 1963, şi de Gordon Stuart în decembrie 1963, fiind trimise gen.-loc. Vasile Negrea, adjunct al ministrului de Interne (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 3718, vol. 5, f. 29).
38. Imediat, la 19 octombrie 1964, i se deschide un alt dosar de urmărire informativă, pe numele de cod „Nadolu Costel". Argumentul: „suspect de spionaj în favoarea statului francez" şi „nu este exclus ca acesta" să continue legătura cu Cioran (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 3718, vol. 5, f. 5).
39. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, f. 52.
40. „Având în vedere necesitatea continuării şi în libertate a muncii de apropiere a profesorului Noica Constantin, în scopul folosirii pe linia pregătirii sale de specialitate în favoarea regimului nostru, propunem să i se aprobe un costum de haine, două cămăşi, indispensabili, o pereche pantofi şi două perechi de ciorapi. Semnat: Lt.-Colonel Popescu George, General Maior, Tănase Evghenie" (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, f. 53).
41. În luna august 1965 Noica va întocmi un material al cărui titlu sintetizează noul profil: „Referat despre folosirea posibilă a unui intelectual de formaţie veche" (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, ff. 66-67).
42. „Noica Constantin eliberat din detenţie în iunie 1964 se află în preocupările acestui serviciu pe linia ziarului *Glasul Patriei* şi a muncii de influenţă. Sus-numitul a redactat un material ce a fost publicat în coloanele ziarului nostru la data de 20.IV.1965, articol ce a produs derută în rândurile fugarilor români. De la data eliberării, Noica Constantin se află fără serviciu şi fără locuinţă, lipsindu-i mijloacele de existenţă. Având în vedere faptul că Noica Constantin este util muncii noastre, rugăm a aproba să i se repartizeze o locuinţă compusă din 2 camere şi dependinţe […] din cota MAI. […] Totodată rugăm a i se aproba un ajutor de 3.000 de lei" [căci prin Sf. Popular se obţin cu greutate, explică ofiţerul!] (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, f. 75).

43. „Subsemnatul Constantin Noica […] Aflu întâmplător că e pe punctul de a fi difuzată în Franţa o lucrare sub numele meu. După câte înţeleg, este vorba despre o scriere trimisă de mine prin 1949-1950, spre publicare […]. Declar că nu mai sunt de acord cu conţinutul lucrării acesteia, ca şi al altora, anterioare anului 1958 (lucrări ce nu conţin nimic îndreptat împotriva marxismului sau a realităţii socialiste – aşa cum s-a constatat – dar care poartă, desigur, o pecete idealistă)" (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, f. 59).
44. „Mi-a recomandat în străinătate, dacă voi avea nevoie cumva de vreun sprijin, de vreo îndrumare, să apelez la o nepoată a sa din Italia şi la o rudă a sa, Paraschivescu, stabilită la Paris. Totodată m-a prevenit să nu iau legătura cu o serie de români atât în Italia şi în Franţa, care au rămas neschimbaţi în opiniile lor învechite şi sunt încă înrăiţi, citând în acest sens, dar cu o nuanţă mai slabă, numele Monicăi Lovinescu" (Nota informativă a lui „Șerban", predată lt.-col. Anculia Mioc la 24 februarie 1967 – Arhiva CNSAS, dosar I nr. 015156, vol. 3, f. 214).
45. Raport datat 3 decembrie 1966 (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, ff. 140-141).
46. „1/ Elementul prezintă importanţă pe linia muncii noastre, fiind cunoscut de o serie de vârfuri ale emigraţiei din Occident, cât şi de Serv. de spionaj (îndeosebi englez); 2/ Până în prezent el a fost folosit uneori pe linia scrierii de articole la ziarul *Glasul Patriei*, în care i s-au publicat un număr de două articole (menţionez că este în legătura noastră din anul 1964). Dar cheltuielile investite în munca cu Noica nu echivalează nici pe departe cu serviciile aduse de el organelor noastre, respectiv GDI (i s-a dat un apartament cu 3 camere, a fost băgat în serviciu şi diferite sume de bani, plus timpul şi energia de muncă consumată); 3/ O [indescifrabil] în Occident ar putea fi folositoare muncii noastre. Noica C. nu prezintă însă suficiente garanţii pentru o astfel de acţiune. […] Ordon: 1/ Să se organizeze dosarele elementului; 2/ Să se facă un plan curent de lucru cu elementul în care să se prevadă câte o întâlnire pe lună […]. Şeful serv. M5, Col. [indescifrabil]" (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, ff. 167-168).
47. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, f. 201.
48. Nota-raport din 28 iulie 1969 (*ibidem*, ff. 229-230).
49. Cerere datată 29 noiembrie 1969 (*ibidem*, ff. 233-234).
50. „În perioada de la 29.01.1972, de când este instalată tehnica, şi până la 3.03.1972, deşi s-au purtat diverse discuţii despre persoane din străinătate, […] nu a afirmat că ar intenţiona să rămână în străinătate" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 3, ff. 129-130).
51. Nota din 8 mai 1972, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 3, ff. 137-138.
52. *Ibidem*.

53. „Rezultă că Noica Constantin nu renunţă la concepţiile sale cu orientare idealistă şi naţionalistă [în legătură cu o scrisoare trimisă în luna decembrie 1971 lui George Uscătescu]. Şi continuă să fie privit de cercurile ştiinţifice din ţară şi străinătate cu aceeaşi simpatie, mulţi considerându-l ca o personalitate de prestigiu a gândirii filozofiei idealiste şi a esteticii [...] sus-numitul se situează ca susţinător al teoriei dezangajării în filozofie […] în ultimele luni de zile […] manifestă multă virulenţă şi răutate în atitudinea sa, scrie articole despre care ştie că nu-i pot fi publicate datorită conţinutului lor. […] încearcă pe toate căile să convingă pe unii reprezentanţi ai emigraţiei cât şi persoanele din anturajul său din ţară că aprobarea pentru Franţa şi Anglia a obţinut-o numai în baza intervenţiei făcute de copiii săi la conducerea statului român, că el «nu concepe să sărute mâna care l-a lovit», că «se simte jignit pentru faptul ca unii îl cred agent plătit al oficialităţilor»" (Raportul din 28 februarie 1974 cu propuneri de avertizare, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, ff. 14, 20).
54. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 36.
55. „Începând cu anul 1974 în atitudinea lui Noica s-au înregistrat schimbări pozitive, la care au contribuit şi facilitarea unor scrieri personale cum au fost *Despărţirea de Goethe*, *Sentimentul românesc al fiinţei* şi altele, cât şi admiterea sa ca membru al Uniunii Scriitorilor ceea ce a avut drept urmare o creştere substanţială a pensiei" (Nota din 21 iulie 1978, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 33v).
56. Nota din 19 ianuarie 1976 înregistrează o intervenţie la Aurelian Bondrea, în acea perioadă şef de serviciu în Direcţia Învăţământului Superior şi Cercetării Ştiinţifice, pentru o poziţie de secretar general de redacţie la o revistă. Surprinzător, documentul face referire la un „post la «Ştefan Gheorghiu»" oferit lui Noica (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 9, f. 39).
57. „De menţionat în acest sens poziţia sa faţă de acţiunile protestatare pe care au încercat să le iniţieze în prima parte a acestui an anumiţi scriitori, cel în cauză exprimându-şi părerea că «asemenea atitudini nu se sprijină pe o bază reală în actuala societate românească, ele nefiind decât un ecou al modei, al atitudinii protestatare din unele ţări socialiste cum sunt Cehoslovacia şi URSS»" (Nota din 18 noiembrie 1977, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 1, f. 89).
58. „Ţinând cont de evoluţia pozitivă a atitudinii lui Noica, fapt rezultat atât din supravegherea informativă […] cât şi prin extinderea acestor măsuri şi în perioada şederii sale la Păltiniş, s-a apreciat oportun avizarea favorabilă a cererii de plecare în străinătate. Această atitudine realistă din partea sa a rezultat şi cu ocazia unei întâlniri controlate de noi, organizate de el sub forma unei mese oferite prietenilor săi apropiaţi…" (*ibidem*, f. 89v).
59. Raportul din 28.01.1982 al UM 0625, Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 2, f. 292.

60. *Ibidem*.
61. Raportul din 28.01.1982 al UM 0625, Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 2, f. 292. Un astfel de răspuns ciudat prin stil și conținut nu putea emana de la un redactor (fie el șef) al unei reviste în anii '80. De altfel, Dorin Tudoran a dezmințit să fi primit așa ceva.
62. „În memoriile pe care și le scrie ca și în alte lucrări sau discuții, se manifestă ostil față de realitățile sociale. Analizează critic, de pe poziții dușmănoase, unele texte din opera lui Marx, are multe interpretări tendențioase, face largi referiri la concepții și reflecții personale cu caracter filozofic idealist" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 9).
63. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 2, f. 67.
64. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 2172, rola 1, ff. 116-117.
65. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 2172, rola 2, f. 202.
66. Replica lui Noica: „Păunescu este inofensiv. Eu și așa sunt uneori tolerant și le atrag atenția prietenilor mei că odată au intrat 15 inși în închisoare pentru mine, deci prietenia cu mine (vezi Puiu) este pentru oricine un risc. Păunescu nu poate să-mi dăuneze cu nimic. Și apoi, dacă pui problema așa, îți răspund: și eu rup relațiile cu tine dacă continui prietenia cu C.I. Drăgan, care nici măcar nu are merite ca Păunescu". Dar și Noica „s-ar fi purtat blând cu Drăgan căci speră ca acesta să finanțeze publicarea seriei de *Caietele lui Eminescu*" (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 2172, rola 1, f. 77).
67. Un document din februarie 1984 vorbește încă de „Prevenirea organizării «școlii filozofice» preconizate sau a altor acțiuni ostile R.S. România" (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 2172, rola 2, f. 2). Mai târziu, activitatea ofițerilor pare mai puțin interesată de proiectele instituționale și mai mult de identitatea celor ce sperau să ia contact cu filozoful.
68. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 2172, rola 1, f. 4.
69. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 2, ff. 103, 108.
70. Ministerul de Interne, Departamentul Securității Statului, UM 0544/ nr. 225/f. 3/0030782 din 8.08.1980, „Raport de folosire ca sursă de influență a lui Constantin Noica, în viitor «Aristotel»", Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, ff. 244-245v.
71. Aceștia „prezintă în mod cu totul deformat realitățile românești, negând valoarea și competența intrinsecă a cercetătorilor, scriitorilor și oamenilor de știință români care au înțeles să-și apere în mod cinstit patria natală și neamul românesc" (*ibidem*).
72. Ultimele trei citate din raport: Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, ff. 244-244v.
73. „În 1978, Monica Lovinescu i-a spus că dacă rămâne în străinătate, cel puțin o dată pe săptămână va avea posibilitatea să se adreseze națiunii române prin Europa Liberă" (*ibidem*, ff. 250, 252).
74. *Ibidem*, f. 253.

75. *Ibidem*, ff. 255-256.
76. Conform mărturisirilor făcute de Mircea Eliade lui Noica în anul 1972, în Franţa (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 3, ff. 127-128).
77. Nota-raport din 1 iunie 1973, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 85.
78. „Într-o convorbire telefonică cu Constantin Noica, Mircea Eliade şi-a dat acordul să fie preşedinte de onoare al acestei societăţi [Societatea de Orientalistică], afirmând că va sprijini, prin toate mijloacele de care dispune, difuzarea culturii şi civilizaţiei româneşti în străinătate." Ofiţerul care evaluează această notă din 1982 a propus „să fie informat tovarăşul Petru Enache, secretar al CC al PCR" (Nota din 4.03.1982; *ibidem*, f. 297, 297v).
79. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, f. 280v.
80. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, f. 299.
81. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 102.
82. Dintr-un document rătăcit în dosarul lui Noica aflăm despre una dintre cele mai condamnabile fapte ale lui Cheţan, denunţarea unui cercetător în speologie care s-a plâns de condiţiile din ţară într-o scrisoare trimisă la Europa Liberă. Căpitanul Prunescu, beneficiarul informaţiei, a cerut anunţarea organelor (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 1, f. 75v).
83. Raportul din 28.09.1963, Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, f. 26.
84. Nota din 26.10.1963, Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, f. 43.
85. Adresa Direcţiei Regionale Argeş din 20 martie 1965, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 3718, vol. 4, f. 3).
86. Din materialul elaborat între 18 şi 20 august 1964, Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 2, ff. 37, 39.
87. Nota din 6 octombrie 1972, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 125. Textul olograf al lui Noica e semnat C. Noica, dar peste el s-a intervenit cu pixul să apară „Nica" – procedură de a demonstra includerea în reţea, precum în cazul lui Mihnea Berindei, despre care vom vorbi.
88. Nota din 8 iulie 1972, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 96. Nu e clar ce-i cu semnul de întrebare pus de ofiţerul de Securitate.
89. Raport din 20 iulie 1978, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, ff. 29v-30.
90. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, ff. 86, 89, 94.
91. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 89.
92. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 96.
93. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 31.
94. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, ff. 91-92.
95. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 94.
96. Enunţ subliniat de un ofiţer de Securitate.

97. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 1, ff. 8-9, 12, 17, 21.
98. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 1, f. 87.
99. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, ff. 94-95.
100. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, ff. 98-99.
101. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 1, f. 30.
102. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 89.
103. Nota cu reproducerea discuţiei purtată de conducerea ministerului cu Noica Constantin din ziua de 8 iulie 1972 la Tunari, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, ff. 89-90.
104. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 70.
105. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 15156, vol. 2, f. 40.
106. Să ne amintim citatul: „Securitatea nu este numai un organism represiv, este conştient de rolul şi importanţa activităţii pe care o desfăşoară şi ca atare, oamenii ca el nu au nici o reticenţă în a purta o discuţie cu reprezentanţii ei".
107. Înainte de plecările în străinătate, cere întâlniri cu ofiţerii ori cu conducerea de partid, pentru îndrumări.
108. Un alt citat din dosarele deschise de Securitate pe numele lui Constantin Noica: „Erau mulţi români între care şi Noël Bernard, tuturor putea să le crape obrazul de ruşine că pentru un blid de linte au venit aici, când şi în ţară, dacă ai ceva pe suflet, în cap sau în inimă poţi face ceva. D. Noica a fost de o violenţă, de o agresivitate unică, neaşteptată, în discuţiile de după conferinţă".
109. Vezi în special critica aspră a lui Noica la adresa celor care au ales calea exilului, refuzând celula şi ochiul gardienilor.
110. Un exemplu: „[…] în mod sincer, este fericit pentru el personal dar şi pentru societatea în care trăieşte, pentru regimul pe care trebuie să-l aprecieze pentru obiectivitatea şi patriotismul său, pentru faptul că nu lasă să se usuce ori să se taie crengi încă roditoare, acestei păduri româneşti".
111. Despre care vorbeşte aventura „politicilor culturale" ale lui Noica, printre altele, transformarea Sibiului într-o capitală culturală şi intervenţiile sale pentru mutarea capitalei la Târgovişte.
112. „M-am aşteptat ca decesul lui Constantin Noica, atât de prezent în conştiinţa opiniei publice din ţară, mai ales în ultimii ani […], să provoace un val de emoţie printre intelectualii din ţară şi chiar de peste hotare, români ori de alte naţionalităţi, dată fiind notorietatea filozofului retras de câţiva ani la Păltiniş." Autorul explica tăcerea presei prin cenzura care afecta până şi paginile cu anunţuri mortuare („Listeners Mail", nr. 55, 20 martie 1988, în Gabriel Andreescu, Mihnea Berindei, *Ultimul deceniu comunist. Scrisori către Radio Europa Liberă. Vol. II: 1986-1989*, Polirom, Iaşi, în curs de apariţie).
113. Astfel, avându-i în vedere relevanţa, surprinde renunţarea la importanta notă din 24 iulie 1972, „Nota cu reproducerea discuţiei purtată

de conducerea ministerului cu Noica Constantin din ziua de 8 iulie 1972 la Tunari" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 015156, vol. 3, ff. 89-103).

114. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 015156, vol. 2, ff. 89-90.
115. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 2, f. 103.
116. După apariţia *Jurnalului de la Păltiniş*, Noica intensifică activitatea de identificare a unor tineri care „merită" trimiterea lor în străinătate – vezi, printre altele, nota din 1984 despre o cerere adresată de Noica profesorului Solomon Marcus „să-i indice numele şi adresele unor tineri merituoşi în orice specialitate, cunoscători de germană, pe care să-i ajute în obţinerea unor invitaţii şi burse pentru studii în străinătate" (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 4862, vol. 3, f. 152).
117. Continuarea: „În septembrie a fost numit la oficiosul legionar *Buna Vestire*. În această calitate a scris aproape zilnic articole de fond. Din câte am auzit aceste articole nu au fost pe placul şefilor legionari şi în decembrie 1940 şi-a încetat activitatea plecând la Berlin pentru a studia pe Aristot". Autorul declaraţiei este Belu (Herbert) Zilber, care, după o perioadă petrecută în închisoare, până în 1933, a devenit membru al grupului „Criterion" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 3718, vol. 1, ff. 153-154).

III. Nicolae Balotă față în față cu Alexandru Paleologu. Puterea subiectivității

Nicolae Balotă: cruzimea calificativelor

Dacă în manipularea dosarelor Securității referitoare la Adrian Marino se recunoaşte uşor logica precisă a vânătorii în grup, iar în ceea ce-l priveşte pe Constantin Noica, răsturnarea dirijată a semnificaţiilor, în alte situaţii spirala interpretărilor nu pare să aibă vreo premeditare. Este cazul unei alte personalităţi culturale de anvergură, Nicolae Balotă. Cărturarul nu a fost ţinta vreunei campanii de presă, nu a devenit nici temă de cercetare a editorilor de documente de arhivă. Susţinerile privind relaţiile acestuia cu Securitatea fac parte mai curând din folclorul deconspirării: pe marginea a două-trei texte citate, mai ales păreri şi poveşti amendate, întărite şi colportate cu prioritate în presa electronică.

Nu cu mulţi ani în urmă, numele lui Nicolae Balotă era rostit cu respect în presa culturală, în ciuda câtorva texte de complezenţă pe care le semnase cândva, în deceniul şapte. Pentru un mic grup, nu şi omogen, trecerea anilor şi poate aşezarea, undeva departe de tumultul lumii postcomuniste, aveau să mitizeze imaginea cărturarului. O probează evocări ale oamenilor care l-au cunoscut, precum gândurile acestui scriitor ocazionate de decernarea, lui Balotă, în martie 2003, a titlului de Doctor Honoris Causa al Universităţii „Babeş-Bolyai": „[…] pentru mine, Domnul Balotă a însemnat multă vreme o enigmă existenţială şi un reper de profesionalism, o umană tolerantă-înţelegere superioară a tot ce ni se întâmplă în viaţă"*.

Când în anul 2008 revista *Vatra* i-a dedicat lui Nicolae Balotă un „Profil de cărturar", Marta Petreu, atât de parcimonioasă cu laudele, şi-a revărsat admiraţia: „Îi place să vorbească, iar verbul său creează instantaneu lumi epice mirifice, reînvie pentru o clipă

---

* „Nicolae Balotă, DHC al Universităţii clujene", *Curierul Naţional*, sâmbătă, 8 martie 2003.

fugară oameni care sunt de mult oale şi ulcele, locuri ce-au devenit de mult praf şi pulbere. Îi place să fie ascultat, vorbirea lui hrănindu-se din curiozitatea şi privirea ascultătorului. Are o delicateţe pe care, ce păcat, ce durere, am întâlnit-o numai la bărbaţii generaţiei lui, care este şi generaţia tatălui meu, şi, dacă-ţi surprinde o problemă, încearcă să te încurajeze firesc, preocupat de problema ta care a devenit, pur şi simplu, a lui. Îi place să râdă, de trecut şi de prezent, de morţi şi de vii, de alţii şi de el însuşi, căci aproape nimic nu e destul de serios, de grav, pentru a nu deveni, într-o ultimă instanţă, cauza unui foarte contagios hohot de râs. Un râs catharctic, mântuitor, care permite oamenilor şi lucrurilor să continue *să fie*. […] Erudiţia lui este uimitoare, dar atât de naturală, de firească, încât, în loc să creeze complexe, produce interlocutorului o bucurie intelectuală pură; de aceea, poţi conversa cu el cum ai conversa cu o... bibliotecă; una însufleţită, vie, sensibilă. Căci, iubind ideile, profesorul meu într-ale râsului iubeşte, totuşi, mai mult, o, incomparabil mai mult, oamenii. Şi viaţa”[*].

Erudiţia lui Nicolae Balotă e cel mai des admirată[**], dar mai întotdeauna evocările lasă spaţiu, cum am văzut deja, omului. O face şi schiţa de portret, tot din 2008, a lui Alex Ştefănescu: „În locul criticului literar cu o retorică solemnă, oarecum desuetă, prin care mulţi dintre noi şi-l reprezintă, simplificator, pe Nicolae Balotă, se configurează imaginea unui erou al culturii. Lumina pe care o ţine peste noapte aprinsă în camera lui de lucru, într-o ţară scufundată în întuneric, simbolizează tocmai forma sa de luptă, care este lectura. […] La treizeci de ani, Nicolae Balotă este fericit cu cărţile sale (uneori mulţumindu-se doar să privească în extaz cuvintele, să ştie că ele există; în închisoare va zgâria cu o sârmă pe suprafaţa săpunului dată cu DDT literele din care se compun numele unor filozofi, numai pentru a le vedea”[***].

Astăzi, peste portretul „clasic”, idealizat, s-a aşezat unul proaspăt, bine conturat de Internet, care pare să devină principalul depozitar

---

* Marta Petreu, „Omul cu caiet albastru”, *Vatra*, nr. 6-7, 2008.

** Uneori, demnă de anecdotică, precum în replica lui Ion Negoiţescu pusă în pagină de Nicolae Breban: „Când îi spuneam cu admiraţie”, îşi aminteşte Breban, „Nego, dar ce formidabil îi cunoşti tu pe Sf. Augustin sau Tomas din Aquino!/ El îmi răspundea cu un ciudat aplomb: – Da, mersi, dar Nicu Balotă îi citeşte în original” (Nicolae Breban, *Trădarea criticii*, Ideea Europeană, Bucureşti, 2010, pp. 48-49).

*** Alex Ştefănescu, „Nicolae Balotă, un erou al culturii”, *România literară*, nr. 17, 2008.

al imaginii publice a unei personalităţi, în orice caz pentru tânăra generaţie. Autorii noului Balotă sunt tot literaţi şi jurnalişti apropiaţi vieţii culturale. Șocante în declaraţii sunt cruzimea calificativelor, pornirea de a-i nega omului de cultură până şi acel nivel de demnitate recunoscut îndeobşte şi celor căzuţi în eroare. În cazul campaniei împotriva lui Adrian Marino se puteau percepe conştiinţe încurcate chiar în spatele celor mai vulgare epitete; în schimb, omul de cultură Nicolae Balotă este supus unui regim al dispreţului cu supremă relaxare.

Pentru „cariera" acestei imagini nu e de subestimat fervoarea intervenţiei lui Dorin Tudoran, scriitor cu autoritate şi, vom vedea, având un interes legitim în „cazul Balotă". În textul publicat pe pagina sa de blog, „Complicitatea – mod de existenţă", fostul disident notează: „În paginile celor două dosare ale mele […] nu apare, nici măcar o singură dată, cel ce pare a fi fost unul din cei mai activi şi murdari informatori ai Securităţii – «Someşan». În schimb, în volumul *Operaţiunile Melița şi Eterul*, Mihai Pelin citează şi comentează ce a raportat Securităţii «Someşan», în legătură cu mine, la 16 iulie 1983, proaspăt întors dintr-o misiune la München. Evident, cineva mi-l ascunde pe «Someşan»"[*].

Pe forumul cu reacţii la articol, Neculai Constantin Munteanu îl anunţă pe Tudoran de deconspirarea lui Nicolae Balotă de către CNSAS[**], iar Liviu Ioan Stoiciu conchide: „Someşan, fost puşcăriaş politic, a fost diabolic şi cu foştii puşcăriaşi politici – cum a fost cu Ion Caraion"[***].

---

* Dorin Tudoran, „Complicitatea – mod de existenţă", http://www.dorintudoran.com/2010/05/14/complicitatea-mod-de-existenta/.

** Documentul pe care îl reproduc mai jos este din 5 iunie 2008: „Colegiul Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, Nr. P 1387/03/05.06.2008, Doamnei Maria Sipoş: Având în vedere Nota Direcţiei Investigaţii nr. S/DI/154/08.04.2008, Colegiul Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, întrunit în şedinţa din data de 13.05.2008, în conformitate cu prevederile art. 1 alin. 7 din OUG nr. 24/2008 privind accesul la propriul dosar şi deconspirarea Securităţii, coroborat cu art. 28 din Regulamentul de Organizare şi Funcţionare al CNSAS adoptat prin Hotărârea nr. 1/2008, pe baza documentelor din arhiva proprie, a stabilit identitatea informatorului cu nume conspirativ «SOMEŞAN» în persoana numitului BALOTĂ Nicolae…" (*ibidem*).

*** Liviu Ioan Stoiciu , „Nicolae Balotă avea nume conspirativ Someşan, N.C. Munteanu îi aminteşte asta lui Dorin Tudoran. Cazul Breban?",

Pe o cale astfel bătătorită urmează mulţimea celor care exultă când simt mirosul de sânge[*]. Pe blogul său, Cristian Pătrăşconiu îl invocă pe cărturar de parcă i-ar fi fost tovarăş: „Oare ce o mai face Nicolae Balotă? Someşan, tot someşan?”[**]. Ioan T. Morar îl asistă şi el pe Mihai Pelin: „avem de-a face cu un foarte harnic colaborator al Securităţii, cu un turnător plin de zel”[***].

Consecvent atitudinii în tonuri albe-negre, Laszlo Alexandru dă umbrei câtă întunecime cuprinde: „Dezvăluirile din presa ultimilor ani, conform cărora, în situaţia lui Nicolae Balotă, am avea de-a face cu însuşi turnătorul securist Someşan reprezintă doar stafi(d)a pe colivă. Să fie oare un adevărat blestem, acela că ucenicii Domnului T. ţâşnesc în viaţa culturală ebluisant şi cârmesc în viaţa socială mizerabil?!”[****].

Laszlo Alexandru aduce, pe lângă calificative, şi exemple. Citează un pasaj din *Antologia ruşinii*, cules de Virgil Ierunca dintr-un articol semnat de Balotă în 1973[*****]: „Aş aminti, în acest sens, apelul adresat oamenilor de artă de către secretarul general al partidului, în urmă cu doi ani, la Expunerea la Plenara din noiembrie a Comitetului Central. Artiştii erau îndemnaţi să redea în operele lor transformările socialiste, munca milioanelor de oameni, contradicţiile şi conflictele reale alături de faptele măreţe emoţionante, frumosul şi iubirea, astfel încât arta să contribuie la perfecţionarea continuă a societăţii, a omului, la afirmarea dreptăţii şi echităţii socialiste, a modului de viaţă socialistă şi comunistă. Nu este

---

20 mai 2011, http://www.liviuioanstoiciu.ro/2011/05/nicolae-balota-avea-nume-conspirativ-somesan-n-c-munteanu-ii-aminteste-asta-lui-dorin-tudoran-cazul-breban/.

* Aceştia nu preiau şi atenţionarea lui Tudoran: „Pe de altă parte, sunt convins că substituindu-ne instituţiilor, riscăm să devenim complici, încă o dată, cu ce blamăm. Traficul de informaţii nu este parte a soluţiei. Este parte a problemei” (Dorin Tudoran, „Complicitatea…”).

** http://patrasconiu.ro/?p=4779. Acest blog este prezent pe site-ul revistei *22*, la care Cristian Pătrăşconiu a avut de altfel colaborări.

*** Ioan T. Morar, „Cine este turnătorul Someşan”, http://voxpublica.realitatea.net/freestyle/cine-este-turnatorul-somesan-29703.html.

**** Laszlo Alexandru, „Domnul T (7)”, http://revistatribuna.ro/blog/?tag=nicolae-balota.

***** Dar că aceste manifestări de obedienţă conjuncturale l-ar fi transformat pe Nicolae Balotă într-un „condeier la *Scânteia* şi la *România liberă*”, unde „exalta rostul măreţ al artei ceauşiste”, este din nou excesiv.

oare acesta rostul însuși al inițierii întru cultură, al introducerii în spațiul spiritual?”*.

Dacă pentru consumatorii de cultură Nicolae Balotă era înconjurat de o aură de intangibilă onorabilitate, lucrurile nu arătau la fel, iată, și pentru arhivarii oportunismelor. Ca altă probă, Laszlo Alexandru îi dă cuvântul și lui I.D. Sîrbu: „Balotă, de care nu am încetat să mă interesez în acei ani, a trecut cu nota zece [pușcăria – n. L.A.], după câte știu: a fost demn, excelent dascăl de celule, nu i se atribuie niciun moment de slăbiciune sau lașitate. Ca după ieșire să devină un hămesit al parvenirii și gloriei și un total lipsit de scrupule ipochimen al tuturor concesiilor. Și-a pierdut caracterul, dacă așa ceva se poate pierde”**.

La începutul anului 2012, relația lui Nicolae Balotă cu Securitatea va ajunge sintetizată pe Wikipedia, enciclopedia gândirii colective, în aceste trei rânduri: „Timp de 24 de ani, până la plecarea din țară ca refugiat politic, va colabora în mod asiduu cu Securitatea semnând, sub numele conspirativ de «Someșan», rapoarte în care își denunța camarazii de la cercul Cibinium”***.

„Referențialul”

E limpede, cărturarul Balotă a făcut reverențe regimului, iar citatul ajuns în *Antologia rușinii* este doar una dintre probele indubitabile. În „odiseea rușinii și nerușinii totalitare” căreia Virgil Ierunca i-a dedicat parte din viața sa, acesta se oprește de mai multe ori la cazul „mult mai ciudat” al lui Nicolae Balotă, pentru a deplânge felul cum hermeneutul „se convertește la materialismul dialectic confecționat în biroul lui Dumitru Ghișe”****. Din contribuțiile lui Ierunca, Sîrbu și alții știm adevărul: cărturarul Balotă a fost unul dintre zecile de mii de oameni care au scris despre „dreptatea și echitatea socialistă” și, spre deosebire de unii dintre zecile de mii, a făcut-o având conștiința deplină a falsului. Aceste fapte i se pot reproșa cu siguranță.

---

* Laszlo Alexandru, „Domnul T”.

** *Ibidem.*

*** http://ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Balot%C4%83.

**** Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*, Humanitas, București, 1994, p. 188. În același volum este reprodus textul „De la hermeneutică la materialismul dialectic”, apărut în martie 1975, în care Ierunca analizează distinct „cazul Balotă”.

Campania de calificative respingătoare depășește însă vina ce se află la lumina zilei. Oare cu ce alt tip de informații lucrează autorii care îi impută o relație cu Securitatea de o natură abjectă? Când trecem în revistă textele, descoperim marea precaritate a surselor. „Referențialul" în materie, tot invocat și reinvocat, direct sau indirect, este Mihai Pelin cu volumul său *Operațiunile Melița și Eterul: Istoria Europei Libere prin documente de Securitate*, unde autorul masivei lucrări reproduce acest pasaj dintr-un document cules din arhiva Securității:

> La 16 iulie 1983, reîntors de la München, informatorul „Someșan" i-a predat cuvenitul raport de activitate unui locotenent-colonel din Direcția I, în care mărturisea că cei de la Europa Liberă l-au întrebat ce ecou aveau emisiunile lor despre Dorin Tudoran. Sursa „Someșan" n-a avut un răspuns, iar Nicolae Stroescu-Stînișoară, omul pe înțelegerea căruia sursa conta, i-a spus că Dorin Tudoran, probabil, își pregătea descinderea la Europa Liberă. În consecință, în dosarele grupei operative Eterul, cazul Dorin Tudoran a devenit, codificat, cazul „Tudorache"*.

Volumul de la care interesații de „Someșan" își extrag adevărurile este o carte cinică ce-și asumă deschis perspectiva fostei Securități. Pelin numea postul de radio Europa Liberă „oficină în acțiuni ostile țării noastre". Referințele la Nicolae Balotă apar doar prin trimiteri din documente scrise de ofițeri de Securitate. Având în vedere instituția care le produsese și cercetătorul, circumspecția era motivată înainte de a descoperi toxinele răspândite în carte.

În volumul lui Pelin există și alte pasaje referitoare la „Someșan". Una îl așază într-o listă de informatori prin care Securitatea încearcă să influențeze personalitățile exilului, el fiind în contact cu Noël Bernard și Nicolae Stroescu-Stînișoară[1]. Se susține chiar că lui Eugen Ionescu i-ar fi fost transmise scrisori de temperare, semnate de unele cunoștințe și rude, „acțiunea desfășurându-se prin intermediul informatorului «Someșan» și ducând la adâncirea unor disensiuni și contradicție de concepție existente între Nicolae Stroescu și soții Ierunca"**.

Dacă descriu adevărul, ultimele două pasaje agravează natura relației dintre Balotă și Securitate. Să fi făcut acesta drumuri în

---

* Mihai Pelin, *Operațiunile Melița și Eterul: Istoria Europei Libere prin documente de Securitate*, Compania, București, 2007, p. 462.

** *Ibidem*, p. 268.

străinătate cu scopul expres de a îndeplini sarcini trasate de organe? Ar fi o implicare mai serioasă în activităţile Centrului de Informaţii Externe, dar note ale ofiţerilor precum cea reprodusă devin demne de luat în serios doar atunci când apar confirmările, măcar unele indirecte. Acestea nu au fost probate până astăzi.

Cunoaşterea relaţiei pe care au avut-o cu Securitatea victimele ei sau colaboratorii reali, dar cu responsabilităţi nuanţate, ajunşi în postcomunism ţinta calomniilor, are de înfruntat obstacole precum falsificarea datelor din documente, accesul doar parţial la arhive, interpretarea simplificată, eronată din neînţelegere, când nu prin premeditare. Uneori descoperim şi diversiunea, elaborată cu dexteritate, pentru a tulbura de tot apele. Cum altfel să considerăm următoarea intervenţie în caz, răspunsul forumistului „caraiman" la un articol al lui Dorin Tudoran[*], care merită din plin să vadă, pe ample bucăţi, lumina tiparului:

> Deocamdată, să reţinem că Securitatea avea un bun informator, „Someşan", cu intrare chiar la Nicolae Stroescu-Stînişoară, pe atunci director adjunct al Departamentului Românesc al Europei Libere. Să mai reţinem că „Someşan", deşi venea din România, nu ştia nimic despre ecoul protestului lui Dorin Tudoran în ţară, amplu reflectat în emisiunile Europei Libere. Nu ştia ceea ce era de notorietate în lumea literară? Nu a vrut să spună? […] „Someşan" este un peşte mare, un „crap îmblănit", cum ar veni. Avea intrare nu numai la conducerea Departamentului Românesc al Europei Libere, dar şi la Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca şi, prin ei, şi la alţi membri importanţi ai diasporei anticomuniste din Paris, inclusiv Mircea Eliade, Emil Cioran şi Eugen Ionescu[2].

Forumistul „caraiman" invocă drept sursă aceeaşi carte a lui Mihai Pelin, dar ce scrie el depăşeşte spusele autorului *Operaţiunilor Meliţa şi Eterul*. Îşi desenează un portret de antisecurist, îl completează cu unul de asiduu căutător al adevărului, ca să adauge ulterior, la lucrurile bine cunoscute şi cu grijă enumerate, informaţii şi sentinţe a căror sursă nu transpare deloc:

> S-a încumetat să-şi vadă dosarul. Având în vedere prestigiul, „Someşan" a fost servit peste rând. A fost un moment de panică la CNSAS.

---

* Dorin Tudoran, „Preoţi fără (niciun fel de) Dumnezeu: recviem pentr-un rapţigliu", postat la 28 august 2009 pe blogul său, http://www.dorintudoran.com/2009/08/28/preoti-fara-nici-un-fel-de-dumnezeu/.

> Fiind încă în organizare, cercetătorii nu apucaseră să-i studieze dosarul. Era un dosar de rețea, de informator, adică, și nu de urmărire informativă. L-a citit devenind din ce în ce mai pământiu la față. Era acolo partea din literatura de sertar scrisă pentru uzul Securității. A plecat fără să spună un cuvânt și fără măcar să mulțumească celui care înlesnise accesul la dosar peste rând.

Un navigator cu experiență printre texte de demascare va sesiza imediat ciudățenia a ce ne oferă „caraiman". Mai întâi, autorul bizarei intervenții ne epatează anunțând folosirea computerului și calcularea probabilității de identificare a lui „Someșan" cu Nicolae Balotă: 99,99%. De ce mai era nevoie, la trei ani după ce CNSAS făcuse deconspirarea*? Descoperim că numitul „caraiman", care dovedise atâta interes și dedicase atât timp pentru investigarea cazului, fără să fi semnat vreodată un articol cu descoperirile sale muncite, ar fi aflat că oamenii CNSAS-ului îl serviseră pe „Someșan" peste rând. A putut și înregistra momentul de panică la CNSAS, chiar și evoluția stărilor domnului Balotă, de vreme ce ne informează cum, pe măsura citirii dosarului, acesta devenea din ce în ce mai pământiu la față. Chiar să fi fost atunci în sala de lectură a CNSAS pentru a ști că Nicolae Balotă plecase fără să spună un cuvânt și fără să mulțumească angajatului care-i înlesnise accesul la dosar?

Acesta este cadrul dezbaterii publice. Întrebări, declarații, sentințe și speculații, dar deloc referiri la sursele primare, dosarele pe numele lui Nicolae Balotă pe care SRI și SIE le-au trimis în Arhiva CNSAS.

Dosarul de urmărire informativă pe numele Nicolae Balotă

În arhivă au intrat un dosar de urmărire informativă de 42 de pagini pe numele Nicolae Balotă, un altul de acțiune informativă, în trei volume, privind grupul Elena Boilă, Nicolae Balotă, Doina Langa, Ileana Lază, Maria Pescaru, și unul personal, SIE, de 33 de file. Din copia fișei sale de personal aflăm că Nicolae Balotă fusese arestat de organele de Securitate în luna noiembrie 1948

---

* Cifra 99,99% epatează poate un novice. Calculul unei probabilități de identificare a lui „Someșan" este fără sens în absența unui eșantion.

pentru „răspândirea de publicaţii interzise” şi condamnat la 6 luni cu suspendare[3]. În anul 1955 a redactat împreună cu fraţii Boilă (Matei, Ion şi Elena), nepoţi ai lui Iuliu Maniu, un „apel” privind probleme politice, culturale, sociale şi religioase din România pe care intenţiona să-l publice în Occident. A fost condamnat la 7 ani închisoare corecţională şi 24 de luni domiciliu obligatoriu în comuna Lăţeşti, Ialomiţa[4]. În momentul întocmirii fişei, Balotă era asistent. Documentul se referă şi la cunoştinţele lui de limbă germană, franceză, italiană, spaniolă, maghiară şi la statutul de critic respectat. Membru al Uniunii Scriitorilor din 1968, fusese propus pentru plecări în străinătate. Din 1979 a predat la universităţi occidentale cursuri de literatură română în calitate de profesor consultant.

Raportul Departamentului Securităţii Statului din 22 decembrie 1987 adresat conducerii Securităţii susţine că Nicolae Balotă a fost recrutat ca informator de Direcţia I la 7 august 1968. Motivaţia era încadrarea unor elemente „cu antecedente politice ori penale reacţionare”[5]. Nu există angajament de informator, iar pentru perioada dintre anul menţionat ca fiind al recrutării, 1968, şi anul deschiderii dosarului personal SIE, 1987, arhiva nu oferă nimic. Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii afirmă că pentru această perioadă SRI nu a trimis materiale – deşi, evident, trebuie să existe un dosar de reţea dacă documentul privind recrutarea spune adevărul, şi este probabil să-l spună de vreme ce există note semnate cu numele de cod „Someşan” în anii ’70 şi ’80[*].

Acelaşi document susţine că în luna iulie 1979, înainte ca Nicolae Balotă să plece în străinătate, Direcţia I şi UM 0544 îi făcuseră o pregătire contrainformativă. A părăsit ţara cu avizul colonelului Victor Achim, iar la revenire, adaugă documentul, „a semnalat aspecte de interes privind organizarea şi activitatea postului de radio Europa Liberă, poziţia şi atitudinea unor angajaţi ai acestui post şi a unor elemente din emigraţie, precum şi despre cetăţeni români ce au efectuat deplasări în străinătate”[6]. Nicolae

---

* În alte cazuri (N.C. Munteanu, Mihnea Berindei etc.) s-a putut verifica faptul că referirea la semnarea unui angajament şi folosirea unui cod nu au fost confirmate. Nu am dat peste niciun document olograf semnat de „Someşan”, totuşi, cele câteva note bătute la maşină identificate sugerează asumarea, în faţa ofiţerului de legătură, a posturii unui informator.

Balotă a fost ţinta măsurilor complexe de verificare şi înaintea plecării, şi în timpul stagiilor din afară, care ar fi confirmat informaţiile furnizate.

Securitatea stabilise intenţia lui Nicolae Balotă de a se muta definitiv în Franţa, împreună cu familia, dar îi acordase şi câte o bilă, pentru ea, albă: „deşi se află de mai mulţi ani în relaţii cu Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Nicolae Stroescu-Stînişoară şi alţi angajaţi ai Europei Libere", nu acordase interviuri postului de radio şi nu publicase materiale cu conţinut ostil. Totuşi, în martie şi iunie 1987, Balotă dă interviuri lui Nicolae Stroescu--Stînişoară şi Monicăi Lovinescu, în care face chiar „unele afirmaţii negative la adresa situaţiei culturii din ţara noastră"[7]. Şeful Direcţiei I, colonelul Gheorghe Raţiu anunţă că întreprinde măsuri pentru a-l determina pe Nicolae Balotă să adopte o atitudine corectă în exterior şi să revină în ţară.

O notă din 6 aprilie 1988 susţine că timp de trei ani, din 1983 până în 1986, Direcţia I trimisese la UM 0544 informaţii deţinute de Nicolae Balotă privind grupul de la Paris al Europei Libere, precum şi unele elemente de la München, care lucrează la postul de radio, „datele fiind utile în cazurile aflate în lucru, majoritatea verificându-se şi pe alte linii de muncă"[8].

Surse relevante privind exilaţii români sunt telegramele codate* schimbate cu unităţile de Securitate din Bucureşti (Centrala). La 8 ianuarie 1988, Centrala este anunţată că Nicolae Balotă nu a mai vizitat ambasada, ceea ce confirmă evoluţia atitudinii sale: în luna mai 1987 fusese contactat telefonic să participe la o conferinţă organizată de reprezentanţa României, a promis că va veni dar nu a făcut-o nici atunci, nici ulterior[9]. Nota din 27 noiembrie 1989 înregistrează că Nicolae Balotă devenise colaborator al Secţiei pentru România a postului de radio Europa Liberă şi corespondent în Franţa al Secţiei române a postului de radio BBC. Documentul ne oferă şi o justificare a rămânerii sale în Franţa: opţiunile sale religioase, el fiind greco-catolic, „cât şi pentru a oferi fiului său condiţii mai bune de realizare"[10]. Conţinutul notei sugerează întreruperea legăturii cu „Someşan".

Interesant pare documentul pe care-l citez aici integral, căci este întocmit la peste 3 luni de la revoluţie şi arată clar continuitatea serviciilor de informaţii, dinainte şi după 1989:

---

* Spre exemplu, pentru „ambasadă" se foloseşte cuvântul „primărie", pentru „conferinţă", termenul „examen" etc.

X-609
Nr. 0055603/16 din 9.04.1990
Aprob col./indescifrabil
Raport
Privește pe „Someșan" din Franța
„Someșan", în vârstă de 65 ani, de naționalitate și cetățenie română, doctor în litere și filozofie, scriitor și critic literar, stabilit în Paris, Franța, împreună cu familia, din 1987, în prezent lector la Universitatea din Tour, a intrat în atenția noastră în aprilie 1988, având în vedere datele ce le deținea privind unele legături ale sale cu Europa Liberă, al cărui colaborator devenise.
Întrucât elementul nu prezintă interes operativ, iar obiectivul cu care întreține legături nu mai este de actualitate pe linia muncii noastre specifice, propunem a se aproba clasarea materialelor existente despre „Someșan" în dosarul 55603.
Șeful serviciului/indescifrabil, Mr./indescifrabil
De acord, Lt.-col. Palade[11].

Domnul Palade, locotenent-colonel al SIE în aprilie 1990, într-un moment când făcea, se pare, inventarul foștilor agenți și fostelor obiective ale aparatului securist, îl avea pe Nicolae Balotă pe listă. Îl taie, întrucât „elementul nu prezintă interes operativ" și deoarece obiectivul Europa Liberă nu mai era de actualitate.

***

Ansamblul documentelor face probabilă existența unei relații de colaborare între cărturar și Securitate*. Dar nu apare nimic care să dea gravitate implicării lui „Someșan" în activități informative. Nicolae Balotă mai poartă pe umeri punerea pe hârtie a unor cuvinte omagiale inventariate în *Antologia rușinii*. Ofițerii scriu despre el că în timpul detenției fusese semnalat cu activitate dușmănoasă și mistică, ceea ce a dus la fixarea domiciliului obligatoriu după eliberare[12], însă un judecător exigent va găsi o piesă care i se poate reproșa, declarația din penitenciar privitoare la Nicolae Mavrocordat (fost industriaș), semnată sub anchetă, în care scrie: „E un apologet în acest sens al regimurilor politice și economice capitaliste, criticând în mod dușmănos realizările și regimul de democrație populară din RPR"[13]. Singura cu un astfel de conținut, și nu știm care vor fi fost condițiile în care a fost dată.

* Faptul că în dosarele din Arhiva CNSAS nu se găsește un angajament de informator aproape nu contează.

E tot ce aduce la lumină „negativ" Arhiva CNSAS consultată cu privire la Nicolae Balotă. Dosarul de acţiune informativă colectivă, în care Balotă apare ca obiectiv alături de Elena Boilă, Doina Langa, Ileana Lază şi Maria Pescaru, concordă cu dosarele pe numele său în ce priveşte comportamentul din închisoare sau din libertate[14]. Notele lui „Someşan", câte sunt, apar în dosarele altor persoane urmărite, cum e cazul doamnei Maria Sipoş. Pentru perioada când a fost folosit de Securitatea internă, am reuşit să dăm de un text predat maiorului Ionel Mitrea la 12 noiembrie 1975. Neutru, cea mai problematică afirmaţie, dacă o putem numi astfel, ar fi următoarea: „Nicolae Breban, Nicolae Manolescu, Al. Ivasiuc au alcătuit o «alianţă de sprijin reciproc». Astfel, atunci când Breban a fost ameninţat cu evacuarea din locuinţă, au intervenit pe lângă o serie de scriitori, mobilizându-i la locuinţa acestuia pentru a-l apăra"[15].

Până în luna august 2012, nu am dat peste documente olografe semnate de Balotă, în dosarele oamenilor de cultură la care face referiri actualul volum. Apar din când în când note ale ofiţerilor prezentate a fi scrise pe baza informaţiilor preluate de la cărturar. Iată nota întocmită de lt.-col. Victor Achim în luna iulie 1983 după întâlnirea cu „Someşan", revenit din Franţa:

> Someşan este chemat la familia Ierunca care zice: „V-aţi împrietenit cu Stroescu şi vă stimează foarte mult. Cu noi încă nu vreţi să fiţi prieten. Să ştii că tot ce am făcut noi în activitatea noastră am făcut din dragoste pentru literatura română". […] Vorbind despre ei, Nicolae Stînişoară spunea: „Au îmbătrânit şi doresc să-şi apere feuda. Mai cred că sunt în cultura română buricul pământului, că ei conduc totul. Nu este adevărat"[16].

Pasajul are caracter expozitiv. Reproduce spusele lui Stînişoară şi livrează astfel securiştilor, deloc elegant, antipatiile exilului, dar şi afirmaţia familiei Ierunca, pusă astfel într-o lumină pozitivă. Nu aş numi acest pasaj un text-problemă.

Peste texte-problemă nu arătau a fi nimerit nici cei care-l descriu pe fostul deţinut politic „diabolic şi cu foştii puşcăriaşi politici", „unul din cei mai activi şi murdari informatori ai Securităţii", „harnic colaborator al Securităţii", „turnător plin de zel". Materialele existente vorbesc despre un informator benign şi o colaborare formală. Balotă a acceptat acest tip de ambiguitate morală în schimbul posibilităţii de a călători şi a lucra în străinătate. Şi-a împlinit destinul cultural printr-un compromis. Documentele nu

confirmă însă acţiuni care să-l trimită în categoria informatorilor-parteneri ai Securităţii în diversiuni, precum Ion Caraion, Andrei Brezianu, Octavian Cheţan ş.a. Activi sunt ofiţerii, ei tot încearcă să obţină vreo informaţie de la Balotă, ei fac aprecieri compromiţătoare în ce-l priveşte, deşi, când îl citează, nu scot nimic relevant pentru instituţia de opresiune. Cruzimea calificativelor care i s-au adus lui Nicolae Balotă şochează prin gratuitatea lor.

Alexandru Paleologu: uimitorul succes al spectacolului

Referirea la dimensiunea culturală a lui Nicolae Balotă nu a dorit să dea acestui aspect vreo relevanţă în ceea ce priveşte responsabilitatea colaborării. Din contră, mai multă preţuire, mai multă putere aduc mai multă responsabilitate. În acelaşi timp, măsura în care sunt zdrobite aspiraţiile unei vieţi depinde şi de dimensiunea aspiraţiilor. Cu cât un om avea nevoie de condiţii mai elaborate pentru împlinirea potenţialităţilor sale, cu atât era mai vulnerabil. Se poate verifica şi înţelege astăzi cum numeroşi oameni de cultură au văzut în colaborarea *formală* cu Securitatea un păcat mic în raport cu valoarea operei pentru care se simţeau destinaţi.

Altfel spus, contează şi nuanţele de comportament, sunt relevante şi contextele în care s-a stabilit o legătură între informatori şi Securitate, şi de ele avem de ţinut seamă dacă este de construit o grilă coerentă, onestă, de evaluare a colaborărilor. Or, în citirea documentelor, la peste zece ani de când există accesul la dosarele Securităţii, în locul nuanţelor şi contextualizării predomină conjunctura şi incoerenţa.

Voi pune faţă în faţă materialele de arhivă ce-i privesc pe Nicolae Balotă şi Alexandru Paleologu ca exemplu al arbitrarului în care sunt „citite" urmele lăsate istoriei de Securitate. Paralela e motivată şi de multele fapte asemănătoare din istoria celor doi oameni de cultură. Copilăria şi tinereţea ambilor îi predestinau la o viaţă de împliniri. Amândoi au fost loviţi de coşmarul comunist, amândoi au făcut ani de închisoare, amândoi s-au integrat cu greu în viaţa lumii în care, iată, „socialismul" învinsese. Amândoi au fost recunoscuţi, începând cu anii '60, şi exclusiv datorită calităţilor lor, personalităţi ale lumii culturale.

Există şi diferenţe. Le notăm, deşi ele nu schimbă problematica dezbătută aici. Dacă Nicolae Balotă era devotat carierei de cărturar,

în cel mai propriu sens al cuvântului, Alexandru Paleologu avea şi datele, şi atracţia succesului social. Dacă primul trăia în numele unei mari opere, celălalt părea un predestinat al saloanelor. Balotă putea spera să ajungă un mare creator, Paleologu, un diplomat de succes, eventual un sclipitor eseist*. În timp ce Balotă a fost pedepsit cu domiciliu obligatoriu pentru atitudinea sa din închisoare, Paleologu a fost pus în prima listă de deţinuţi eliberaţi la propunerea Securităţii.

Am citat ce apare pe Wikipedia la numele lui Nicolae Balotă. Iată ce găsim în cazul colegului său eseist la capitolul „Colaborarea cu Securitatea":

> Paleologu este unul dintre rarii intelectuali români care, după ce a colaborat cu Securitatea, a recunoscut încă dinainte de 1989 această colaborare, iar după 1990 a fost primul caz de recunoaştere şi asumare publică şi explicită a acestei colaborări. În primele luni ale lui 1990 a fost primul şi unul dintre cei foarte puţini oameni de cultură români care şi-au recunoscut colaborarea cu Securitatea. Mărturia sa va fi publicată mai târziu într-un volum de convorbiri cu istoricul şi romancierul Stelian Tănase, *Sfidarea memoriei*. De asemeni, îşi cere public iertare pentru ceea ce va numi „o obnubilare a inteligenţei". Racolarea sa ca informator s-a petrecut în condiţii de detenţie la Botoşani în 1963, sub presiunea şantajului, bătăilor şi umilinţelor.

Prin vocea colectivă care este Wikipedia, tema relaţiei lui Alexandru Paleologu cu Securitatea este dominată de actul recunoaşterii publice a colaborării. Trimiterea din final la condiţiile racolării arată o atitudine empatică, nicicum pofta de vânătoare, ca în cazul lui Balotă. Acest destin al interpretărilor se regăseşte la extinderea cercetării. De la incursiunile în subiect ale majorităţii intelectualilor până la marele eveniment naţional al înmormântării lui Alexandru Paleologu, moment în care oamenii de presă, de cultură şi cei politici s-au regăsit în consensul admiraţiei, regăsim exonerarea colaborării în numele curajului recunoaşterii**. Excepţiile rămân excepţii, precum lucidul Adrian Marino***.

---

* Cam astfel a fost diferenţiată viaţa lor după anul 1990.

** Luările de poziţie critice au fost marginale, iar cele câteva formulări agresive sau vulgare au aparţinut, cu minime excepţii (de exemplu, Cristian Tudor Popescu şi ziarul *Adevărul*), unor persoane neimportante sau lipsite de credibilitate.

*** „Ceea ce mă dezgustă în cazul lui conu' Alecu Paleologu nu este faptul că a fost informator. Au fost zeci şi sute de mii. Nici măcar

Ce anume îi diferenţiază, din perspectivă etică, pe cei doi oameni de cultură, de vreme ce colaborarea cu Securitatea poate fi tratată atât de diferit? Întrebările noastre nu vizează atât ceea ce au făcut oamenii cu viaţa lor în momentele grele ale istoriei, căci acestea sunt acte pure, determinaţii, ci cum interpretează şi evaluează oamenii astăzi comportamentele semenilor lor. Nu faptele în sine dau conţinut vieţii noastre de comunitate, ci modul în care le semnificăm.

Din nou la dosare

Când ajunge la „cedarea" lui Alexandru Paleologu din 1961, descrierea Wikipedia face apel la propria prezentare a criticului reluată constant de comentatori. Punând lumina proiectorului pe acest aspect desigur relevant, totuşi unul dintre multe, se pierde din vedere comportamentul omului de cultură în faţa instituţiilor de opresiune. Alexandru Paleologu s-a comportat neuniform, în funcţie de moment, şi în niciun caz eroic sau devotat prietenilor. Nu a rezistat anchetelor. Nu se văd eforturi în a-i proteja pe alţii la interogatorii. În procesul-verbal din 8 septembrie 1959, Paleologu declară:

> În anul 1947, am început să am întâlniri la domiciliul meu sau al lui Paul Dimitriu (PNL-ist). […] Cu ocazia acestor întâlniri se făceau discuţii duşmănoase la adresa regimului democrat-popular din RPR, comentau duşmănos şi calomniau acţiunile întreprinse de PCR şi făceau propagandă împotriva acestor acţiuni[17].

Paleologu enumeră persoanele care l-au protejat în timp ce se ascundea de Securitate, dar şi pe Maria Balais, Dinu Noica, Lulu Lambrino, Scarlat Rosetti, Dinu Sighireanu, Vasile Iftimovici, Lucia Mirea, prietena lui Beatrice Streilisker[18]. La interogatoriul din 17 septembrie 1959 se referă la vina ideologică a lui Noica, aspecte pe care le putea evita, căci nu putea fi confruntat cu interpretări, ci doar cu fapte:

> Noica Constantin era şi el de părere că a fost o „greşeală" a legionarilor, recurgând la asasinarea acestuia [Iorga], dar în acelaşi timp

---

exhibiţionismul snob-monden al unei astfel de mărturisiri. Pe care, în treacăt fie spus, nu-l gust deloc. Ci mărturisirea că a fost plătit «cu bucata», cu 300-400 lei «informaţia»" (Adrian Marino, *Viaţa*…, p. 399).

căuta să justifice acțiunile criminale ale legionarilor și căuta să se manifeste ca legionar convins[19].

Un alt pasaj:

[…] cu ocazia întâlnirilor avute cu Noica Constantin, acesta mi-a comunicat că lucrează la o scriere despre „Goethe". Această scrisoare, după cum spunea Noica Constantin, ar fi o așa-zisă „lucrare de sertar", adică lucrare ce nu poate fi publicată în regimul democrat popular din RPR, ci după schimbarea acestuia. Până atunci urmând să fie difuzată doar în rândul cercului său de prieteni. În această scriere, Noica Constantin ataca și defăima învățătura materialist-marxistă și propaga filozofia sa idealistă. Prin conținutul ei mistico-idealizat, această scriere a lui Noica Constantin are un caracter antidemocrat și dușmănos față de orânduirea socialistă în general și față de regimul democrat popular din RPR în special[20].

Sau:

Reținem că la una din aceste întâlniri, Enescu Tudor a vorbit în termeni elogioși despre scrierea reacționară a lui Haidergher [sic!] (filozof german), intitulată „Drumuri prin pădure…"[21].

Paleologu preia întru totul ceea ce îi cere anchetatorul, acuzându-se și acuzându-i pe ceilalți în cadrul unui proces în care fiecare afirmație conta. În general, anchetatorul dicta după ce primea răspunsurile verbale la întrebările puse de el. Tot el cerea să se pună calificativele (reacționar, contrarevoluționar etc.). Condițiile în care trăia acuzatul, dependența lui față de anchetator erau cele ale unei închisori staliniste. Nu se poate pretinde astăzi celor deținuți atunci, moral vorbind, să se opună cererilor silnice ale ofițerilor. Același lucru este valabil, exceptând cazul inițiativelor, și în privința angajamentului de informator.

Trebuie totuși adăugat că, în timp ce unii „cedau", alții rezistau, deși nu aveau o situație familială sau altminteri mai ușoară[22]. Iată cum arată interogatoriul lui Sergiu Al-George, din 14 decembrie 1959, căruia anchetatorul îi pune în față o scrisoare.

Întrebare: Citește această scrisoare și declară ce anume îi scriai lui Noica Constantin în partea finală a scrisorii. […] D-ta susțineai mai sus că nu ai colectat ajutor pentru Noica Constantin, ori [sic!] această scrisoare dovedește că această susținere este lipsită de adevăr. Acum ce mai ai de spus?

Răspuns: Recunosc faptul că nu am declarat anchetei, deşi am fost întrebat, persoanele care mi-au dat bani pentru Noica Constantin, sau persoanele despre care am avut cunoştinţă că se ocupă cu colectarea de bani pentru Noica Constantin prin difuzarea scrisorilor sale[23].

Întrebare: Ce discuţii duşmănoase la adresa regimului din RPR şi a literaturii realist socialiste ai avut cu Noica Constantin şi cu restul de persoane menţionate de d-ta mai sus, cu ocazia întrunirilor pe care le-aţi avut?
Răspuns: Nu știu să fi purtat discuţii duşmănoase la adresa regimului din RPR și a literaturii realist socialiste cu cei de mai sus.
Întrebare: Nici această declaraţie nu corespunde realităţii. Toate persoanele menţionate mai sus declară că s-au purtat astfel de discuţii cu ocazia întrunirilor avute împreună cu ei. De ce nu declari adevărul?
Răspuns: Susţin că am declarat adevărul. Nu recunosc să fi avut asemenea discuţii cu cei de mai sus şi nu recunosc cele ce declară ei[24].

La mulţi dintre arestaţii anchetaţi se recunoaşte încercarea de ascundere a informaţiei care-i poate afecta pe cunoscuţi. La Alexandru Paleologu nu am sesizat acest comportament, dimpotrivă, criticul pare a veni în întâmpinarea anchetatorilor. Cum se împacă acest lucru cu naraţiunea: a înfruntat bătăile, dar nu a rezistat bunăvoinţei? La interogatoriul din 22 octombrie 1959, descrie pe larg atitudinea „duşmănoasă" a grupului celor arestaţi:

Întrucât în scrierea sa duşmănoasă Noica Constantin are referiri şi la contrarevoluţia din R.P. Ungaria, cei prezenţi au purtat discuţii şi în jurul acestei probleme. În legătură cu această problemă, cei prezenţi au afirmat duşmănos, precum că în R.P. Ungară ar fi avut loc o „revoluţie a muncitorilor" împotriva regimului comunist şi nicidecum o contrarevoluţie declanşată de reacţiune cu sprijinul imperialiştilor[25].

Propune chiar raţionamente în favoarea anchetatorului:

Pe de altă parte, nu cred că Noica Constantin să se fi mulţumit doar cu transmiterea scrierii prin poştă, acest fapt folosindu-l mai degrabă pentru acoperirea căii ilegale de transmitere, aşa cum a procedat şi cu transmiterea scrierii sale duşmănoase „Povestiri despre Hegel"[26].

Este un exemplu de exces sau cel puţin de lipsă de interes în a evita punerea pe hârtie a unor lucruri dăunătoare. Raţionamentul propus de Paleologu anchetatorului era dovada cooperării cu

autorităţile şi supunerii în faţa torţionarilor sistemului penitenciar. Pentru un deţinut era greu să refuze punerea pe hârtie a termenilor „scriere reacţionară", „activitate contrarevoluţionară", când i se dicta. Era limbajul pe care ofiţerii îl impuneau interogaţilor. Greu de înfruntat era şi evitarea aşternerii pe hârtie a informaţiilor cunoscute sau bănuite a fi fost cunoscute de anchetator. Deţinutul putea însă ocoli opiniile negative, sugestiile cu efecte dăunătoare pentru ceilalţi, căci nefiind vorba de fapte, anchetatorii nu aveau cum să ajungă la ele.

Cu atât mai impresionantă pare curăţenia interogatoriilor la oameni precum Adrian Marino. Aş da şi exemplul unei femei cu atitudine atunci temerară, al Mariettei Acterian-Sadova. Pentru comparaţie, iată mostre din interogatoriul din 17 octombrie 1959:

> *Întrebare*: Ceea ce declari dta nu corespunde nici pe departe cu adevărul. Reflectă mai adânc asupra întrebării şi pe urmă răspunde fără rezerve.
> *Răspuns*: Deşi am reflectat asupra întrebării, răspunsul meu este acelaşi, adică faptul că niciodată nu am desfăşurat vreo activitate politică. Susţin că acesta este adevărul[27].

> *Întrebare*: Dta ascunzi o serie de legionari cu care ai activat motivând că „nu-i mai reţin". Ancheta îţi atrage atenţia asupra acestei atitudini complet nesincere. Va trebui să te gândeşti asupra numelui acestor legionari şi să faci declaraţii complecte [sic!]. Cine anume este Iordache Maria?
> *Răspuns*: Susţin că nu din rea voinţă nu am declarat numele unor legionari şi adresele lor, ci pur şi simplu nu-mi mai amintesc. Pe măsură însă ce îmi voi aminti de ei, voi face declaraţii complecte [sic!]. Iordache Maria, nu cunosc ce activitate profesională desfăşoară, nu era căsătorită şi nu cunosc unde domicilia. Ştiu că după rebeliune a fost condamnată şi de atunci nici nu am mai văzut-o. Mai târziu, nu mai reţin de la cine anume, am auzit că s-ar fi călugărit[28].

Aceste exemple nu sunt menite să demonstreze „cine era mai curajos", Paleologu, Sergiu Al-George sau Marietta Acterian-Sadova. A pune lucrurile în aceşti termeni vulgarizează imaginea noastră despre fiinţele umane. Totuşi, anume contexte ne cer să vorbim despre comportamentul oamenilor în faţa represiunii. Acesta contează mai mult decât angajamentul de informator şi recunoaşterea existenţei lui, care a părut obsesia interpreţilor „vieţii lui Alexandru Paleologu". Ca şi cum ar conta mai mult decât toate celelalte teme etice la un loc. Accentul pus pe semnarea angajamentului este

unul artificial, care obturează chestiunea de fond: cum s-a așezat Paleologu între organele de represiune și semenii săi?

Aura romantică a „cedării”

Tudorel Urian a publicat în anul 2010 o cercetare asupra colaborării lui Alexandru Paleologu cu Securitatea[*]. Volumul său, *Viețile lui Alexandru Paleologu*, demonstrează o admirabilă bună-credință în efortul de a descoperi, a înțelege, a fi empatic, dar și exact, în ce-l privește pe omul de cultură pe care îl admira. Autorul *Vieților* pune în lumină ceea ce face farmecul acestei personalități desigur seducătoare, fără a uita să-i noteze, cu o ușoară, uneori prietenoasă ironie, contradicțiile. Punctează actele de răzvrătire ale eseistului și, în aceeași măsură, inventariază cedările, publică tabelul cu sumele plătite lui Alexandru Paleologu[**] și bonurile de casă ale unor produse făcute cadou informatorului. Urian nu a ocolit nicio ocazie care punea în lumină umanitatea eseistului, dar nici nu a lăsat de o parte probele ce puteau fi judecate drept compromițătoare[***]. Într-un pasaj unde se oprește la informațiile date despre Nicu Steinhardt de informatorul cu numele de cod când „Marin Oltescu”, când „Alexandru”, Tudorel Urian stabilește un fel de concluzie:

> Nu am cunoștință ca vreo notă informativă a lui „Marin Oltescu” să fi produs vreun prejudiciu cuiva. Acum există însă dovada palpabilă că cel puțin într-un caz notele acestui agent au acționat în favoarea celui urmărit. Și că, în orice caz, s-a străduit să nu facă rău nimănui. Felul în care și-a asumat erorile trecutului în momente în care nimeni nu îi cerea să facă acest lucru, discreția păstrată în jurul exemplarului din *Jurnalul fericirii*, în pofida riscurilor la care îl putea expune un asemenea gest și felul în care inteligentele sale informări au dus la închiderea dosarului de urmărire a prietenului său mă fac să cred

---

* Tudorel Urian, *Viețile lui Alexandru Paleologu*, Vremea, București, 2010.

** Sumele „presupuse” (notează cu rigoare Tudorel Urian) a fi primite de Paleologu. Criticul a recunoscut primirea doar unei părți din ceea ce Securitatea a înregistrat în dosare.

*** În formula lui Bogdan Crețu, „Pune degetul pe rană atunci când este cazul, nu trișează și nu «romanțează» unele fapte reprobabile” (Bogdan Crețu, „Fețele și viețile lui Alexandru Paleologu”, *Observator cultural*, nr. 525, 2010).

că vorbele pe care mi le-a spus în decembrie 2000, la câteva zile de la „marea deconspirare" făcută de CNSAS, au deplină acoperire în realitate: „Toate informaţiile pe care le-am dat au fost făcute în aşa fel încât să rămână fără efecte"[29].

Atitudinea subliniată de Tudorel Urian, pregnantă şi de importanţă capitală în protejarea manuscrisului lui Steinhardt, fostul coleg de închisoare, este confirmată şi de alte documente din arhivă. Paleologu nu a fost un informator plictisitor prin obedienţă şi servilitate. Când Paleologu este invitat în 1968 să meargă la Centrul pentru Studii şi Relaţii Internaţionale din Roma, cererea pentru aprobarea plecării este comentată de ofiţerul responsabil în următorii termeni: „Dat fiind însă faptul că în ultimul timp informatorul a avut unele manifestări ostile, nu i se vor trasa sarcini speciale cu privire la anumite elemente din cadrul emigraţiei […]"[30].

În raportul său din 15 iunie 1973, cpt. Ion Falcan se plânge cu privire la informatorul „Marin Oltescu" de nerealizarea sarcinilor trasate, amânarea unor întâlniri planificate şi neaducerea la cunoştinţă a unor contacte avute cu cetăţenii străini; ca şi decizia de a rămâne definitiv în Occident, în anul 1968, la care renunţase doar la insistenţele soţiei.

În sfârşit, raportul cu propunerea de scoatere din reţea, din 10 decembrie 1984, a informatorului „Alexandru" acuză evitarea ofiţerilor cu care fusese în legătură şi semnalările unor surse privitoare la „tendinţa de apropiere de grupul scriitorilor protestatari din Bucureşti […]"[31].

Ofiţerii nu erau motivaţi să se refere la defecţiunea informatorilor, căci aceasta le contesta eficacitatea şi autoritatea. Astfel de susţineri din documente au un mai mare grad de adevăr decât declaraţiile despre cooperarea, silinţa şi supunerea celor pe care-i aveau în legătură – atribute obligatorii dacă voiau să-i menţină în reţeaua informativă.

Imaginea lui Alexandru Paleologu, alias „Marin Oltescu", „Alexandru" şi „Alexandrescu", stilist al evitărilor şi subterfugiilor, rămâne totuşi parte a întregii istorii. Tudorel Urian, care de altfel nu pare să fi avut acces la dosarul SIE nr. 7346, are dreptate doar până la un punct. Dosarele completează tabloul cu detalii ce regăsesc spiritul cedărilor din închisoare. O notă îl surprinde pe Paleologu ridicându-se în plină şedinţă pentru a le arăta colegilor „acel document (în fotocopie) care-l acuza pe Mircea Sîntimbreanu pentru activitate legionară din perioada studenţiei"[32].

Nota pare credibilă. Ca și o alta, verificabilă în principiu, din 14 decembrie 1977, care-l prezintă implicat în campania anti-Goma (nume de cod „Bărbosu"). Ar fi trimis unor cunoștințe apropiate din Franța, incluzându-i pe Virgil Ierunca și Monica Lovinescu, scrisori privind „neaprobarea" de către scriitori a acțiunilor lui Goma[33].

Sunt doar câteva exemple. Dosarele pe numele lui din Arhiva CNSAS, ca și cele ale altor oameni de cultură sugerează o amplă activitate informativă*. Alexandru Paleologu a avut șapte ofițeri de legătură. A predat o lungă serie de pagini unității M-100, semnate cu numele conspirativ „Alexandrescu"[34].

Am repetat că nici existența declarațiilor, nici numărul lor nu dau măsura colaboraționismului, ci conținutul. Totuși, această periodică informare, alături de marele număr de ofițeri de legătură, contrastează puternic cu prezentarea făcută de critic trecutului său. Citez:

> Întrebat de Stelian Tănase dacă, după ieșirea din închisoare, a fost sâcâit de agenții Securității, Alexandru Paleologu a răspuns senin: „Nu, deloc. Din când în când câte un telefon, o întâlnire și o poveste când de obicei scăpam cu o chestie anodină. E adevărat că ei asta vor. Ei pot foarte bine speria pe alții cu ceva anodin. Dacă împricinatul vede că ei știu cine știe ce mărunțiș, atunci se sperie și crede că ei știu tot. Dar nu știu decât un mărunțiș furnizat de unul ca mine și plătit cu 300 de lei, o dată la 10 ani"**.

Este pasajul pe care Tudorel Urian l-a ales ca să concluzioneze: „Pentru a nu uita că omul nu este infailibil și că nu are voie să se semețească, Alexandru Paleologu și-a mărturisit slăbiciunea, momentul de cădere, abandonul moral până la capăt […]"***.

Or, specificul „cazului Paleologu" este fina diluare și aureolare a raporturilor sale cu Securitatea. Explicațiile lui au fost preluate de opinia publică și transformate într-unul din miturile pretențioase ale culturii postdecembriste. Este un exces să numim amintirile sale drept o mărturisire „până la capăt", și nu doar pentru că o piesă penibilă a acestei istorii, acceptarea unor sume de bani de

---

* Dorin Tudoran se referă la mai multe note ale informatorului „Alexandru", în ce-l privește, dar ce apare în volumul *Eu, fiul lor. Dosar de Securitate* e nesemnificativ.

** Tudorel Urian, *Viețile lui Alexandru Paleologu*, pp. 139-140.

*** *Ibidem.*

la insalubra instituţie, a fost dezvăluită de CNSAS, şi nu de eseist. Ci, în context, mai ales pentru construcţia elaborat-falsificatoare cu care a ştiut să trateze istoria colaborării sale. Iată această piesă-autoportret menită să „explice" de ce a semnat angajamentul de informator:

> Procomunismul meu venise din colonia de muncă unde simţisem pe pielea mea cum se muncea la muncile agricole, din care eu şi generaţiile care m-au precedat am tras foloase; şi mi-am zis că am de plătit o poliţă mai veche, de mai multe generaţii. Dacă nu comunismul, în tot cazul revoluţia e justificată şi întemeiată*.

Paleologu aduce ca argument… schimbarea convingerilor în închisoare. Iar felul în care Alexandru Paleologu a tratat tema „angajamentului" frizează manierismul. Fiecare deţinut politic adus în faţa ofiţerului pentru a semna a trecut printr-o dramă de conştiinţă cu istoria ei aparte. Dacă fiecare ar cânta-o în acest fel, ar rezulta o cacofonie deconcertantă. În plus, în cazul lui Alexandru Paleologu, dosarele – partea pe care se poate miza – dezmint versiunea şi aura demnităţii: el ar fi rezistat bătăilor, dar nu şi politeţii anchetatorilor. Am enumerat mai sus câteva pasaje care arată că Paleologu a livrat la interogatorii date sau opinii dăunătoare despre cunoscuţi pe care anchetatorii nu aveau cum să i le pună în faţă**. Sunt mai problematice decât punerea pe hârtie a unui angajament formal. Contactele cu Securitatea s-au repetat în timp şi în momente când referirea la un entuziasm procomunist ar fi ridicolă. În 1970, un ofiţer de la M-100 îl contactează pentru a-l face să servească departamentul de Securitate externă, iar Paleologu se arată „receptiv" pentru deschiderea unei noi linii de colaborare. Pregăteşte şi predă diferite note[35]. Ofiţerii descoperă însă că Paleologu este deja recrutat („în legătura tov. Sbîrcea") şi răresc întâlnirile, apelând la „motive plauzibile". Cel ce insistă rămâne Alexandru Paleologu, care „a căutat mereu pe

---

* Alexandru Paleologu, *Sfidarea memoriei*, Du Style, Bucureşti, 1996, p. 189.

** „Paleologu a confirmat sau infirmat… doar informaţiile care i se puneau în faţă […] dar s-a ferit din răsputeri să deschidă noi direcţii de anchetă", consideră, cu bună-credinţă, Tudorel Urian (*Vieţile lui Alexandru Paleologu*, p. 119), însă textele (de genul: „nu cred că Noica Constantin să se fi mulţumit doar cu transmiterea scrierii prin poştă") îl contrazic.

tovarășul care l-a contactat, exprimându-și dorința de a colabora în continuare cu acesta”[36].

Pentru ca spectacolul de imagine să fie desăvârșit, la aura unei cedări „din prea mare sensibilitate la politeţe” care – mai povestesc arhivele – l-a ridicat pe viitorul eseist la rangul de „agent de influenţă”[37] s-a adăugat drama remuşcărilor. Sunt oare acestea compatibile cu indignarea arătată la punerea lui „oficială” pe lista informatorilor? Semnarea deciziei CNSAS (în context, inerentă) i-ar fi produs o dezamăgire „abisală” faţă de foşti prieteni din Colegiul Consiliului. Și contrareacţia: „Acel prieten al tău care te crede capabil de o porcărie și nici nu are măcar onoarea obligatorie, minimală, de a discuta cu tine înainte de a te dezaproba, este în realitate un porc”*. A păstrat termeni la fel de tari pentru „neapropiaţii” care i-au reproşat colaborarea: „Și cred că aș putea să dau în judecată ziarul *Adevărul* pentru o caricatură odioasă, ignobilă, abjectă, apărută pe manșeta ziarului, în care eu sunt în fața unui ghișeu numit «Securitate-Casierie» și îndes în serviete nişte legături cu bancnote […]”**. Alexandru Paleologu a folosit acest tip de limbaj în multe situaţii când i se amintea legătura lui neonorantă.

Până la un punct, fostul colaborator avea dreptate. „Caricatura odioasă” exhiba satisfacţia crudă la cedarea unor oameni***. Autorii semănau cu torţionarii, nu cu judecătorii. Totuși, remuşcarea celor ce au ajuns colaboratori implică penitenţă, iar ultima, tăcere. Revolta asezonată cu imprecaţii a lui Alexandru Paleologu împotriva criticilor săi este incompatibilă cu asumarea unei sincere responsabilităţi.

Tot ce rămâne în picioare din decor este curajul mărturisirii. Parţial, desenat în linii diluate, dar o excepţie. Cât poate conta? Este sigur că Alexandru Paleologu nu intră în categoria informatorilor activi, ticăloși. A fost o victimă: un om bogat, frumos, talentat, educat, căruia regimul i-a frânt brusc, absurd, aripile. Iată de ce punerea în oglindă a cazurilor Balotă-Paleologu, cu îngroșarea diferenţelor, nu are în vedere atât oamenii înșiși, apropiaţi

---

* Tudorel Urian, *Vieţile lui Alexandru Paleologu*, pp. 177-178.

** *Ibidem*, p. 178.

*** L-am invoca din nou pe Bogdan Creţu, sensibil la atitudinea de astăzi a diverșilor jurnaliști care „savurează plăcerea de a mai descoperi o biată victimă strânsă cu uşa și constrânsă să comită lucruri care nu îi fac onoare” (Bogdan Creţu, „Feţele și vieţile...”).

prin drama care le-a marcat viețile, cât felul în care societatea întâmpină fenomenul colaboraţionismului. Acuzaţiile copleşitoare care s-au revărsat asupra lui Nicolae Balotă devin şocante când le opui relaxării cu care a tratat opinia publică colaborarea lui Alexandru Paleologu, multiplu senator, invitat de onoare al televiziunilor, beneficiar al Premiului de Excelenţă în Cultura Română, înmormântat cu paradă militară[*] etc.

Nicolae Balotă și Alexandru Paleologu în oglinda contemporanilor

Odată ajunsă de mare vizibilitate, distribuţia onorabilităţii, cât de arbitrară ar fi, are toate şansele să se hrănească pe ea însăşi. Ce e perceput drept pozitiv va deveni exemplar, ce apare umbrit, va ajunge întunecat. În imaginarul conştiinţei etice româneşti, Alexandru Paleologu pare să rămână un „om care a ştiut să trăiască frumos şi elegant în vremuri urâte şi neelegante" (în formularea aleasă de scriitorul Bedros Horasangian la finalul anului 2011)[**].

În acelaşi an 2011, asupra omului Nicolae Balotă se abăteau cele mai severe calificări, devenind astfel un caz central în cercetarea utilizării abuzive a dosarelor Securităţii. Noutatea era articolul „Top 5: Cei mai scârboşi informatori – Nicolae Balotă (IV)", semnat de Neculai Constantin Munteanu, talentatul redactor al Europei Libere şi publicat în revista *22*[***].

Prin persoana autorului, prin locul unde a fost găzduit, articolul lui N.C. Munteanu se bucură de condiţiile de credibilitate pentru a da lovitura finală imaginii publice a cărturarului. În numărul care deschidea seria celor cinci „din topul scârbei noastre", fostul redactor al Europei Libere insistă şi el că dosarul „Meliţa şi

---

* Între titlurile momentului: „Preşedintele României regretă moartea lui Alexandru Paleologu", „PNL deplânge moartea lui Alexandru Paleologu", „Premierul Tăriceanu şi-a exprimat compasiunea şi tristeţea faţă de dispariţia lui Alexandru Paleologu", „Emil Constantinescu deplânge dispariţia lui Alexandru Paleologu", „Acţiunea Populară deplânge dispariţia lui Alexandru Paleologu" ş.a.

** Bedros Horasangian, „Dreapta şi stânga de pe şosele şi stadioane", *Observator cultural*, nr. 559, 3-9 noiembrie 2011.

*** Neculai Constantin Munteanu, „Top 5: Cei mai scârboşi informatori – Nicolae Balotă (IV)", *22*, 25 octombrie 2011.

Eterul" oferă probele ce-l identifică pe Balotă drept unul dintre cei mai prețioși informatori ai Securității. Acolo s-ar confirma semnarea unui angajament cu Securitatea la eliberarea din 1963, pe care l-ar fi respectat până la căderea comunismului „cu un exces de zel stupefiant". După acest enunț, calificativele se multiplică și întăresc disprețul:

> L-am avut și coleg. Era de o politețe unduitoare, excesivă, dornic să facă impresie bună, oriunde și oricui. Pe culoarele Europei Libere nu mergea. Zâmbind în dreapta și în stânga, se lichefia, se scurgea. […] A fost deținut politic și nu putem judeca! E un argument ce trebuie luat în seamă, deși e jignitor pentru deținuții politici care n-au semnat pactul cu diavolul sau au făcut-o în limite decente. Oricum, scuza ar fi valabilă pentru toți deținuții politici deveniți liberi într-o pușcărie mai mare, dar aflați mereu sub presiunea și controlul Securității. Nu și pentru cel care a continuat să slujească Securitatea și atunci când era un om liber! Liber să aleagă, Balotă – Someșan a ales Securitatea. Și a slujit-o cu un zel care aduce a perversă voluptate[*].

E de înțeles spontaneitatea cu care sunt preluate și întărite afirmațiile lui N.C. Munteanu – stâlp al Europei Libere, coleg cu Nicolae Balotă în această instituție începând cu anul 1988. Mai târziul redactor la Europa Liberă, Cristian Teodorescu, le repetă la detaliu: „Distinsul om de cultură [Nicolae Balotă] a îmbinat turnătoria cu erudiția, a pârât zelos și la București, și de la Paris. Artist al muncii sub acoperire, nu mai umbla ca tot cetățeanul, ci se prelingea pe lângă pereți"[**].

Să oprim exemplele aici. Enunțurile tari ale lui N.C. Munteanu invocă, în principal, dosarele tematice ale postului de radio Europa Liberă, care înregistrează ceea ce a produs Securitatea în cadrul operațiunilor „Melița" și „Eterul". Articolul din revista *22* a făcut consultarea lui obligatorie. Între toate chestiunile deschise, una are o relevanță decisivă: a colaborat sau nu Nicolae Balotă cu serviciile externe românești și din anul 1988, când a intrat în redacția Europei Libere?

Dosarul operațiunii „Eterul" e subiect de reflecție în multe sensuri. Primul lucru care are de ce să șocheze cercetătorul privește

---

* *Ibidem.*

** Cristian Teodorescu, „Cel mai scârbos dintre turnători", http://www.catavencii.ro/Cel-mai-scirbos-dintre-turnatori_0_1772.html.

nu istoria consemnată de Securitate, ci cariera ei postumă. Comentatorii – printre ei, N.C. Munteanu – fac referire la 55 de volume. În Arhiva CNSAS sunt mai multe. Operațiunea „Eterul" este consemnată în dosarul D1, de 58 de volume. Ultimele trei (de la 55 la 58) au fost aduse de la SRI în 2010. Nu există nicio explicație a SRI cu privire la motivul pentru care a păstrat ultimele trei volume în arhiva proprie, contrar prevederilor legii. Operațiunea „Meliță" se întinde pe 7 volume ale dosarului D2. Mai există două dosare SIE, dar, dincolo de dificultatea de a le descifra, acestea au puțină relevanță pentru subiectul nostru[38].

Nu am identificat cercetători care să fi citit dosarele în totalitate. Excepția o fi fost Mihai Pelin, care l-a parcurs la sfârșitul anilor '90 în Arhivele SRI și SIE, întrucât avea pentru servicii un statut special. Nici el nu semnează drept consultant al dosarelor de temă D1 și D2 din Arhiva CNSAS[*]. Volumul publicat de Pelin în 1999 și apoi în varianta din 2007 este și parțial, și deformat. O demonstrează astăzi dosarele tematice care conțin sinteze ale operațiunilor Securității, cu detalii spectaculoase – mai puțin, desigur, probele acțiunilor criminale plănuite de „Grupul Eterul" și parțial duse la capăt de unitățile militare specializate.

În dosarele de temă găsim periodic liste cu sursele considerate a avea posibilități de informare „pe lângă angajații și colaboratorii posturilor de radio reacționare". Anexa 2 a Planului de măsuri din 16 martie 1989 privind rețeaua disponibilă în trimestrul I al anului 1989 înregistrează 22 de informatori, persoane de sprijin și surse PCR[39]. „Someșan" nu apare.

Programul de măsuri care acoperă perioada 1 ianuarie – 3 noiembrie 1986 susține că, până în 1986, au efectuat deplasări în Occident, cu sarcini specifice, un număr de 12 surse, „valoarea informațiilor fiind incontestabilă"[40]. Nu e inclus „Someșan", deși la „aportul" său pe acest an se referă o sinteză a Serviciului 5 din Direcția I[**]. Adresa din 24 iunie 1985 enumeră 32 de informatori[41]. Lipsește din nou „Someșan". El nu apare nici în lunga

---

* Cercetătorii care consultă dosarele din Arhiva CNSAS se semnează, ori de câte ori primesc un volum, într-un tabel lipit pe coperta a II-a.

** Florica Dobre (coord.), Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, *Securitatea. Structuri/cadre, obiective și metode. Vol. II: 1967-1989*, studiu introductiv de Elis Neagoe-Pleșa și Liviu Pleșa, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 700. Volumul identifică referiri la „Someșan" și în anii 1982 și 1983.

listă din 18 februarie 1985 a Direcţiei Securităţii Statului privind situaţia operativă a operaţiunii „Eterul", care sintetiza sursele selecţionate la acea dată, 33 de informatori dirijaţi cu sarcini pe lângă angajaţii sau colaboratorii posturilor de radio străine. Între ei îl recunoaştem pe Bălăceanu-Stolnici, alias „Laurenţiu". Nota din 30 martie 1987 deconspiră cine se află în spatele numelui de cod „Sandu": persoana de sprijin* Sala Marius, pentru care Securitatea obţinuse aprobarea primului-secretar al Sectorului 1 PCR[42].

„Someşan" apare în raportul operaţiunii „Eterul" din 11 decembrie 1984, ca sursă alături de „Oana" şi „Mihu" din legătura Serviciului 5, având contacte cu Mihai Cismărescu[43]. Şi în 1983 găsim urme ale activităţii dlui Balotă. Două dintre cele trei note identificate ca fiind date de „Someşan" locotenent-colonelului Victor Achim privesc discuţiile lui Nicolae Stroescu-Stînişoară cu Monica Lovinescu, respectiv cu Ivan Deneş. Autorul notelor informează, comunică, nu face comentarii. Reproduce şi cuvintele convenabile ale celor pe care-i ascultă, şi pe cele discutabile. Din documentele consultate nu rezultă că informatorul „Someşan" ar fi protejat postul de radio şi pe angajaţii săi. Dar nu apare nimic care să susţină imaginea oferită publicului de dl Munteanu şi alţi comentatori asupra cazului, a unui informator activ, destoinic, care-şi desfăşoară cu entuziasm angajamentul. Astfel de adjective se dovedesc gratuite.

„Someşan" este regăsit între sursele Direcţiei I din anul 1982, aşezat între informatorii cu posibilităţi pe lângă angajaţii şi colaboratorii posturilor de radio străine, care urmau să se deplaseze în exterior[44]. Apare într-o anexă nedatată, probabil din 1982, privind 23 de surse. Mihai Pelin invocă documente ce-l includ pe „Someşan" şi în listele din anul 1980.

Urmele din dosarul „Eterul" dovedesc folosirea lui Nicolae Balotă ca informator până spre mijlocul anilor '80. Cel mai important, nu sunt elemente care să susţină continuarea colaborării după stabilirea în Franţa. Toate datele sugerează că a fost o sursă a

---

* Persoana de sprijin este cea care, pe baza unui instructaj general, putea furniza informaţii cu valoare operativă mai scăzută sau putea îndeplini anumite sarcini privind operaţiuni de filaj, investigaţii la domiciliu etc. Persoanele de sprijin se foloseau în special pentru obţinerea informaţiilor de primă sesizare, privind situaţii sau fapte de interes pentru Securitate (vezi Indexul CNSAS, http://www.cnsas.ro/documente/arhiva/Dictionar%20termeni.pdf).

Securității venială și marginală. Transformarea lui Nicolae Balotă într-un slujbaș odios al Securității nu este legitimată de nimic. Documentele care înregistrează operațiile Securității împotriva Europei Libere, invocate ca dovadă supremă, demonstrează contrariul a ceea ce susțin acuzatorii.

De câteva ori, în dosarele operațiunilor „Melița" și „Eterul", referirile la Balotă și la Paleologu apar una lângă alta. Raportul colonelului Ioan Georgescu din 22 martie 1980 informează că Nicolae Balotă este în atenția Direcției I și „are multiple relații în străinătate"[45]. Trimiterea la Alexandru Paleologu este semnificativ mai amplă:

> Criticul [...] este informatorul organelor noastre. [...] Încă din timpul detenției a fost atras la colaborare cu organele de Securitate. A fost plecat în străinătate, iar în urma instructajului făcut la înapoiere a furnizat materiale informative de calitate, exercitând în același timp o acțiune de temperare a unor elemente din străinătate. [...] În ce privește relația sa cu Noël Bernard, directorul postului de radio Europa Liberă, menționăm că îl cunoaște din 1968, cu ocazia unei călătorii în occident [sic!][46].

Nota din 15 mai 1979 descrie călătoria lui Alexandru Paleologu la München, unde s-a întâlnit cu Noël Bernard. „Chiar i-am sugerat lui Bernard", scrie Paleologu, „o anume temperare a exceselor care i-ar putea slăbi creditul, și că laudele premature aduse unor inițiative sau realizări bune pot da apă la moară în interior celor rău-voitori. Am exemplificat și cu cazul Goma, care supralicitat de ei și-a pierdut mult din însemnătate și chiar din eventualele simpatii pe care le avusese"[47].

Putem gândi la început că unele susțineri ale lui au fost formale, menite să le facă pe plac ofițerilor, și nimic mai mult. Cum puteau autoritățile să verifice încercarea de influențare? Urmează însă referirea la dialogul dintre Bernard și Monica Lovinescu (care sunase când Paleologu se afla la directorul Europei Libere) și dezvăluirea celor aflate, intervențiile la Vlad Georgescu pentru „un anume Brașoveanu și un pastor baptist Paul Niculescu". Informația reprezintă o predare de muniții Securității.

Nu pare a fi o scăpare, căci situația s-a repetat și în anii de închisoare, și când a asistat Serviciile de Informații Externe. Într-o notă din 11 iunie 1984, cel care purta numele de cod „Alexandrescu", revenit în orașul-sediu al Europei Libere, repetă informații cu potențiale consecințe dăunătoare:

> După slujbă, în curtea bisericii [din München], aflându-se că sunt venit din România, am fost asaltat cu o serie de întrebări tendenţioase despre situaţia economică din România, mi-au pus întrebări Kaţichii, violoncelist, Kerecheş Ion, preot unit, Nagacevsky – prof. de filologie etc. şi croitorul Oprescu […] Omul care i-a instigat pe aceşti refugiaţi din România a fost croitorul Oprescu, care puţin mai înainte de acest moment critic se lăuda că în ţară a avut bani nu glumă […] Are în ţară un băiat pe care vrea să-l aducă în străinătate, însă pentru moment nu poate. Un alt susţinător al propagandei duşmănoase, pentru regimul din ţară, este Mircea Labin, component al filarmonicii mici din München, care împreună cu Oprescu au devenit agresivi în timpul discuţiei avute în curtea bisericii etc.[48]

Acest tip de susţineri erau de natură să afecteze situaţia tânărului Oprescu şi a cererilor lui de plecare în străinătate. Faptul nu putea fi decât evident lui Alexandru Paleologu.

Unui top al negativităţii i se cere să fie mai sigur şi mai precis decât unuia al pozitivităţii. Dorind să denunţe opiniei publice faptele oamenilor care au susţinut din umbră lupta Securităţii cu Europa Liberă, dl Munteanu l-a omis pe Alexandru Paleologu şi l-a „predat" opiniei publice pe Nicolae Balotă, contrar rolului lor documentat de arhivă.

Nici Alexandru Paleologu nu are locul într-un top al trădării omeniei. Arhiva Securităţii oferă multe alte exemple de informatori care au făcut rău cu insistenţă, care au sărit în întâmpinarea ofiţerilor de legătură pentru a obţine beneficii, unele negociate, altele de subînţeles. Dezvăluirea numelui acestor oameni şi a activităţilor de care sunt responsabili constituie instrumentul necesar al menţinerii vii a conştiinţei morale. M-am oprit în această cercetare asupra colaborării oamenilor de cultură. Să se aplice oare, la o astfel de categorie, vreo „clauză culturală"?* Logica studiului urmează, în mare, teza lui Dorin Tudoran: opera salvează doar opera. „Omul nu poate fi salvat decât de om. Ca oameni, suntem

---

* Sintagma „clauză culturală" e aici un joc de cuvinte, noţiunea având loc într-un alt context disciplinar (vezi în acest sens Gabriel Andreescu, „Strategii multiculturaliste neliberale decente şi indecente", *Noua Revistă de Drepturile Omului*, nr. 4/2010, pp. 52-65, şi Măriuca Oana Constantin, „Clauza culturală în jurisprudenţa penală din România. Studiu interdisciplinar privind mariajele timpurii în comunităţile rome tradiţionale", *Noua Revistă de Drepturile Omului*, nr. 3/2011, pp. 21-36).

exact ce şi cum alegem să fim."* Doar că măsura cu care tratăm fosta colaborare cu ofiţerii de Securitate – primii în ordine – drept infamantă este şi măsura responsabilităţii celor care falsifică procesul de reconstituire a actelor de colaboraţionism.

Note

1. Un raport anunţa trimiterea în exil a lui „Nicky", pe lângă Eugen Ionescu, „Costea" – pe lângă Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, „Someşan" – pe lângă Noël Bernard şi Nicolae Stroescu-Stînişoară (Mihai Pelin, *Operaţiunile Melița şi Eterul…*, p. 270).
2. Continuarea: „Era bine primit, tratat cu deferenţă, era un intelectual de marcă, se putea discuta cu el deschis despre toate chestiunile nevralgice ale regimului de la Bucureşti, inclusiv şi mai ales cele culturale. În drumurile lui, aparent anuale, Bucureşti-Paris, şi retur, cu popas la München, se vedea şi vorbea nu numai cu Nicolae Stroescu-Stînişoară, dar şi cu Noël Bernard, mai târziu, probabil, şi cu Vlad Georgescu" („Numai preoţii? Un caz: Someşan", postat pe forum pe 3 septembrie 2009, deci la 6 zile de la articolul lui Dorin Tudoran).
3. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 55603 privind Balotă Nicolae / „Someşan", vol. 1, f. 8.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*, f. 7.
8. „Grupa operativă externă din Franţa a raportat că sus-numitul, în calitatea sa de lector, a menţinut oficial legătura cu ambasada noastră din Paris, având o atitudine corectă. Și-a manifestat preocuparea faţă de virulenţa unor acţiuni cu caracter revizionist-iredentist maghiar, a relatat că întreţine relaţii bune cu Eugen Ionescu, Emil Cioran, alte elemente din emigraţia română şi asistă la unele [şedinţe] ale cenaclului literar «Hyperion», condus de Leonid Mămăligă" (*ibidem*, f. 11).
9. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 55603, vol. 1, f. 10.
10. *Ibidem*, ff. 20-21.
11. *Ibidem*, ff. 21-22.
12. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 000216, f. 5v.
13. *Ibidem*, f. 15v.
14. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 000246, vol. 1, acţiune informativă Boilă Elena, Balotă Nicolae, Langa Doina, Lază Ileana, Pescaru Maria.

---

* http://www.dorintudoran.com/2010/05/14/complicitatea-mod-de-existenta/.

15. Arhiva CNSAS, fond Operativ, dosar I nr. 2635, vol. 3, f. 165.
16. Arhiva CNSAS, D21, vol. 10, f. 240.
17. Arhiva CNSAS, dosar P nr. 000336, dosar de anchetă I 523, vol. 1, f. 167, 167v.
18. *Ibidem*, f. 168v.
19. *Ibidem*, f. 175.
20. *Ibidem*, f. 176, 176v. Comunică şi numele persoanelor care au primit această scriere: Arşavir Acterian, Tudor Vianu, Mihai Rădulescu, „probabil Manoliu Petru". Termenul „probabil" arată că darea numelui putea fi evitată printr-o simplă decizie de rigoare.
21. *Ibidem*, f. 177v.
22. Alexandru Paleologu a preluat întru totul ceea ce îi cereau anchetatorii, acuzându-se şi acuzându-i pe ceilalţi în cadrul unui proces în care fiecare afirmaţie conta. Mai târziu, într-o declaraţie intitulată „Examen de conştiinţă" (dosar SIE nr. 7346, ff. 79-99), avea să susţină: „În ţara noastră începuseră să se vadă în 1958-1959 roadele a 10 ani de construire a socialismului. […] Asfel, în 1959 mă simţeam câştigat cauzei clasei muncitoare" (f. 94); „Materialul informativ care mi s-a pus la dispoziţie [din 1961, la penitenciarul Botoşani] m-a făcut să constat uriaşul salt istoric realizat de ţara noastră […] dusă cu perseverenţă şi competenţă prin politica într-adevăr înţeleaptă a PCR" (f. 96).
23. Arhiva CNSAS, dosar P nr. 000336, dosar de anchetă I 523, vol. 4, f. 177, 177v.
24. *Ibidem*, f. 188, 188v.
25. Arhiva CNSAS, dosar P nr. 000336, dosar de anchetă I 523, vol. 3, f. 226.
26. *Ibidem*, f. 226v.
27. *Ibidem*, f. 100.
28. *Ibidem*, f. 104. Iată însă că Nicolae Merişanu şi Dan Taloş au identificat un text de mulţumire pentru „îndrumarea limpede a Partidului" care „luminează calea, înlătură erorile, precizează ţelul nobil al artei", semnat de Marietta Sadova în *Contemporanul*, la 9 iulie 1971 (*Antologia ruşinii după Virgil Ierunca*, Humanitas, Bucureşti, 2009).
29. Tudorel Urian, *Vieţile lui Alexandru Paleologu*, pp. 69-70.
30. Arhiva CNSAS, dosar R 84, f. 122.
31. *Ibidem*, f. 296.
32. Continuarea: „Paleologu nu este aprobat pentru procedeul folosit, chiar dacă mulţi dintre scriitori ştiu că aceasta este realitatea, îşi dau seama că în spatele iniţiativei acestuia stau alte persoane care vizează schimbarea lui M. Sîntimbreanu din funcţia sa" (*ibidem*, f. 191).
33. „De menţionat că în perioada activităţii intense din ţară a lui «Bărbosu» informatorul a trimis în Franţa unor cunoştinţe apropiate (cu influenţă în emigraţia română) o serie de scrisori privind adevărul în ce priveşte

situaţia acestuia şi faptul că nu este aprobat de către intelectualii din ţară. […] În acelaşi context, pe baza unor idei date de organele noastre (la întâlnire a participat şi tov. col. Şulopa […] de la Dir. I) informatorul a întocmit o scrisoare către Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu privind atmosfera din rândul scriitorilor după măsurile luate cu Bărbosu" (*ibidem*, f. 247).

34. Notă despre avocatul Radu Boros (emigrant român în Italia), 6 pagini – exploatată la Secţia II; Aspecte din activitatea postului de radio Europa Liberă (7 pagini – din care rezultă că are foarte bune posibilităţi de pătrundere în acest post având relaţii cu multe persoane din conducerea sa şi dintre colaboratori); Acţiuni ale Fracmasoneriei în rândul emigraţiei române – 2 pagini; Notă privind poziţia şi opinia unui fruntaş (f. 3) al emigraţiei româneşti (Emil Cioran) asupra stărilor culturale şi politice din România – 10 pagini, exploatate la sectorul II; Notă privind persoane din emigraţia română şi autohtoni din Anglia, cunoscute de el, printre care Mihai Cîrciog, […] cu care este în relaţii de corespondenţă, se vizitează şi pe lângă care are bune posibilităţi – 6 pagini; Notă asupra românilor din emigraţie întâlniţi la Paris în 1968, discuţiile purtate – 7 pagini; Ne-a dat de asemenea un material – 21 pagini intitulat „Examen de conştiinţă" pe care l-a susţinut în faţa deţinuţilor pe timpul când se afla în detenţie (l-am fotocopiat); Notă privind cetăţenii români care au călătorit în Franţa – 2 pagini; Notă privind persoane din emigraţia română din SUA (Şerban Vălinărescu, Radu Florescu, George Mincden, Ştefan Baciu) pe care îi cunoaşte, este rudă sau prieten – exploatată la diviziunea „N"; Notă privind persoanele din R.S. România care au călătorit în SUA; Notă privind pe Constantin Noica; Notă privind pe Teodor Trancu [?]; Notă privind pe Şerban Vălinărescu din SUA exploatată la „N" (Notă fără dată, Strict secret, exemplar unic, dosar SIE nr. 7346, f. 4).
35. Inclusiv unele de genul: „Deşi postul de radio Free Europe este, cum bine se ştie, o instituţie americană […] salariaţii permanenţi constituie grupuri distincte şi uneori mai mult sau mai puţin ostile între ele. S-ar părea în primul rând că există anumite fricţiuni sau cel puţin lipsă de afinităţi şi spirit de echipă între evrei şi unii ne-evrei. Această aversiune s-a cristalizat în alternarea la conducerea agenţiei din München a lui Noël Bernard cu Ghiţă Ionescu. Alexandrescu 27.IX.70" (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 7346, f. 76).
36. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 7346, f. 5. Deşi afirmaţia unui ofiţer e de tratat şi de această dată cu precauţie, rămâne greu de explicat de ce ar fi scenarizat legătura lui Paleologu povestea renunţării la potenţialul colaborator şi manifestările de interes arătate de acesta. Şi contextul acordă o puternică credibilitate prezentării făcute de ofiţer.
37. „Dându-ne seama în procesul recrutării că deţinutul Paleologu Alexandru depăşeşte cadrul unei simple recrutări de agent şi că va corespunde

pentru a fi recrutat agent de influență – am solicitat să ne dea și în scris aceste impresii, cu care a fost de acord" (Arhiva CNSAS, dosar R 84, f. 76).

38. Dosarele SIE nr. 2520 și nr. 3590, aflate pe un microfilm foarte neclar, sunt sinteze privitoare la Comitetul Național pentru Europa Liberă, prezentări de expuneri din conferințe cu conținut anticomunist, date despre o firmă de sondaje din Viena care intervieva români refugiați și alte materiale din anii '60, precum și informații despre filiale ale Europei Libere de la Strasbourg și Paris.
39. Numele lor de cod sunt: „Tudor", „Banu", „Paul", „Vova", „Cornelia", „Bogdan", „Sandu", „Radu", „Mike", „Ema", „Diana", „Coca", „Ionescu", „Petre", „Bebe", „Horia", „Mircea", iar ca surse PCR – „Viorica", „Reta", „Horia", „Dora" (Arhiva CNSAS, dosar Eterul, vol. 42, f. 53).
40. Numele conspirative ale surselor sunt „Popa", „Ștefan", „Stan Ion", „Laurențiu", „Toma", „Andrei", „Franklin", „Corina", „Vica", „Tănase", „Ionescu" și „Traian" (Arhiva CNSAS, dosar Eterul, vol. 58, f. 569v).
41. „Laurențiu", „Simion", „Florin", „Dobrescu", „Eugen", „Niculescu", „T. Costică", „Maxi", „Bădescu Victoria", „Ileana", „Bazil", „Petrică Ionescu", „Irinel", „Ady", „Sandu", „Nicu", „Barbara", „Traian", „Cristea", „Nelu", „Dan", „Arsenescu", „Stan", „Petrov Petre", „Radu", „Diana", „Profesorul", „Mihai", „Ionescu Ion", „Ina Bogdan", „Gheorghiu" (*ibidem*, f. 114, 114v).
42. Arhiva CNSAS, D1, vol. 58, f. 123v.
43. Arhiva CNSAS, D1, vol. 56, f. 7.
44. Mai apar lângă numele lui de cod „Tănase", „Dan", „Alexandru", „Bogdan", „Cîmpeanu" și „Costache" (Arhiva CNSAS, D1, vol. 57, f. 13).
45. Arhiva CNSAS, D1, vol. 57, f. 210.
46. Continuarea: „Atât despre prima cât și despre a doua lor întâlnire din primăvara anului 1979, a furnizat material informativ" (*ibidem*, f. 209v).
47. Arhiva CNSAS, D1, vol. 36, f. 167.
48. Arhiva CNSAS, D1, vol. 41, ff. 128v, 129.

IV. Eșecul instituțional al deconspirării. Explicare și semnificare

Dezbaterea relației dintre oamenii de cultură asupra cărora a fost aruncată stigma colaborașionismului și Securitate ar fi avut o cu totul altă evoluție dacă aceștia s-ar fi putut apăra. În majoritatea cazurilor, nu au putut. Sarcina intelectualilor care-și luaseră postura de procurori și judecători ai colegilor lor a fost mai ușoară. Faptul că atât lor, cât și spectatorilor, le lipsea cunoașterea necesară, cel puțin în parte, a simplificat și mai mult lucrurile. Între acuzatori se aflau și istorici, și cercetători ai realităților comunismului, precum și oameni cu experiență în investigarea arhivelor literare. Doar că implicarea acestora s-a făcut fără punerea în valoare a competențelor pe care – se presupune – le-ar fi avut în ranița lor intelectuală. Dovada este ușurința și vehemența cu care s-au pronunțat cu privire la conținutul unor dosare niciodată consultate. Cu greu se poate imagina o discreditare profesională mai fățișă decât refuzul de a confrunta ideile cu materialul faptic ce stă la dispoziție.

Poate nu s-ar fi ajuns la o astfel de situație dacă standardele activității de deconspirare ar fi fost elaborate de o instituție performantă, care să se bucure de credibilitate publică. Atunci când a început manipularea dosarelor care face subiectul acestui volum, instituția dedicată deconspirărilor, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS), exista de câțiva ani. Consiliul oferea însă, în locul standardelor, scandaluri, abuzuri și ratări.

Eșecul primului Colegiu al CNSAS

Nici ratările Colegiului nu ar putea fi înțelese fără a le proiecta pe fundalul mai larg al acțiunilor de sabotare a procesului deconspirării. Adoptarea unei legi a accesului la propriul dosar și a devoalării

secretelor din Arhiva Securităţii ar fi fost firească şi de efect imediat după revoluţie, cum s-a întâmplat în RDG. Promovarea unui astfel de act normativ s-a dovedit imposibilă până la căderea „regimului Iliescu", garantul imunităţii eşalonului doi al regimului Ceauşescu. Mai greu ar fi fost de explicat evitarea unei legi a deconspirării din momentul în care România ajunsese să fie condusă de Convenţia Democratică din România, iar şef al statului devenise profesorul Emil Constantinescu. Iniţiativa practică a redactării unui proiect de lege în materie îi aparţine lui Constantin Ticu Dumitrescu, anunţată încă la începutul anului 1990. S-a făcut caz (inclusiv de către autor) de distrugerea proiectului prin amendarea textului original. În realitate, propunerea legislativă a lui Constantin Ticu Dumitrescu, care includea şi prevederi de ordinul lustraţiei, scurtă, simplă, scrisă cu bună intenţie, era departe de nuanţele şi exigenţele legislative cerute. Elaborarea unui text al accesului la propriul dosar şi al deconspirării Securităţii peste varianta iniţială fusese o necesitate.

Adoptarea legii a fost amânată din 1997 în 1998, apoi din 1998 în 1999, când în sfârşit a ieşit la lumină, la sfârşitul anului (9 decembrie 1999). Blocarea demersului legislativ timp de trei ani în timpul mandatului preşedintelui Constantinescu s-a făcut prin introducerea a zeci de amendamente, unele rizibile, sau prin trimiterea către Parlament a unor proiecte alternative chiar în ultimul moment.

Legea nr. 187/1999 privind accesul la propriul dosar şi deconspirarea Securităţii ca poliţie politică stabilise constituirea Colegiului CNSAS şi începerea activităţii până în cel mult două luni de la intrarea ei în vigoare. Sabotarea actului normativ a început din primul moment. Mai întâi, prin intervenţia Consiliului Suprem de Apărare a Ţării, care a anunţat că nu există documente privind legături cu Securitatea ale membrilor Cabinetului Isărescu, atunci la conducerea Executivului. Deşi Consiliul Suprem de Apărare a Ţării nu avea competenţe în acest sens, şi-a adjudecat atribute ale viitorului CNSAS, arătând cine are puterea în materie.

A urmat compromiterea legii de către Partidul Democrat. Petre Roman, atunci la conducere, a avut ideea de a-i propune pe Andrei Pleşu şi Mircea Dinescu, foşti membri ai Partidului Comunist Român, drept candidaţi ai PD la Colegiul CNSAS. Actul normativ nu permitea o astfel de invenţie. Calitatea de membru al Colegiului Consiliului putea fi acordată doar persoanelor care nu făcuseră

vreodată parte din partide politice. Cei doi preferaţi ai liderului Petre Roman au acceptat propunerea. Includerea lor pe lista primului Colegiu, prin votul acordat de Parlament, în ciuda unor critici publice, a creat noii instituţii o problemă de legitimitate.

Alte amânări faţă de termenele legii au apărut în procesul numirii conducerii Colegiului CNSAS şi adoptării regulamentului de organizare şi funcţionare. În loc de cel mult 35 de zile, conform legii, procesul a durat circa cinci luni, finalizându-se la 16 mai 2000. Astfel, membrii celor două Camere şi membrii Colegiului CNSAS au contribuit împreună la sabotarea condiţiilor care ar fi permis investigarea oamenilor politici la alegerile din anul 2000, în conformitate cu atribuţiile.

Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii avea desigur nevoie de un sediu. Legea impusese Primăriei Municipiului Bucureşti să asigure CNSAS spaţiul corespunzător în termen de 30 de zile de la intrarea în vigoare a actului normativ. Primăria nu avea să-şi îndeplinească obligaţia legală niciodată, iar Colegiul CNSAS nu a făcut demersul firesc într-un astfel de caz, adică să se adreseze justiţiei. Sediul provizoriu a fost plasat în Palatul Parlamentului. Or, accesul în Palat era dificil şi, dacă se dorea, putea fi făcut imposibil. Luni de zile, Colegiul CNSAS s-a ascuns de beneficiarii Legii nr. 187/1999. A cerut ca telefoanele sale să fie ţinute la secret, fapt cu totul contrar statutului de instituţie publică. Să ajungi să depui o cerere pentru accesul la propriul dosar ori să întrebi, cum permitea legea, despre eventuala colaborare cu Securitatea a unui demnitar presupunea utilizarea unei adrese. Nici aceasta nu a fost adusă la cunoştinţa potenţialilor beneficiari. În sfârşit, în luna ianuarie 2001, CNSAS a închiriat o clădire pe strada Dragoslavele. Era improprie pentru deţinerea arhivei şi trebuia plătită o sumă exagerată, fapt care a redus ani la rând bugetul operaţional al instituţiei. Luni în şir a lipsit de pe sediu firma instituţiei.

Putem concluziona că de la înfiinţarea sa până la jumătatea anului 2001, când împiedicarea cetăţenilor români de a-şi exercita drepturile devenise un subiect scandalos, Colegiul CNSAS şi-a sabotat propria activitate. Mai precis, a împiedicat punerea în practică a Legii nr. 187/1999.

Erori, gafe, abuzuri

Cele enumerate sunt deficienţe şi abuzuri ale primului Colegiu al CNSAS în organizarea activităţii proprii. Li s-au adăugat greşelile de aplicare a prevederilor actului normativ pe care Colegiul era chemat să-l administreze. Gafele s-au ţinut lanţ. Regula legii era ca persoanele candidate la poziţii de demnitate publică să poată decide dacă eventuala lor colaborare va fi făcută publică ori nu. Dacă nu doreau, trebuiau să se retragă din competiţia electorală. Lui Marcian Bleahu, candidat la Primăria Bucureştiului în anul 2000, pe listele CDR, nu i s-a lăsat această posibilitate. CNSAS a dat verdictul „M.B. a fost colaborator al Securităţii ca poliţie politică" şi l-a anunţat public fără discuţia pregătitoare cu acuzatul. Marcian Bleahu a deplâns demersul Colegiului, iar acesta a refuzat să-şi exprime regretele pentru cele întâmplate chiar atunci când greşeala a devenit subiect de presă.

Primele rezultate ale verificării candidaţilor la alegerile generale au fost date publicităţii la 23 noiembrie 2000. Colegiul CNSAS a inventat cu această ocazie categoria „colaboratori cu Securitatea, dar fără activitate de poliţie politică", distincţie neprevăzută de lege care dilua diferenţa dintre colaboratori şi necolaboratori, sporind confuzia.

Ca şi cum cele enumerate nu ar fi fost suficiente, primul Colegiu a dat publicităţii rezultatele unor verificări doar parţiale ale candidaţilor PRM şi PD. Practic, CNSAS a intervenit în alegerile din anul 2000, căci prin informarea asimetrică a opiniei publice a avantajat anumite formaţiuni în detrimentul altora. Într-o democraţie autentică, o astfel de acţiune ar fi dus la destituirea membrilor Colegiului.

În concluzie, primul Colegiu are o serioasă responsabilitate de natură instituţională în administrarea obiectului său de activitate. A încălcat statutul CNSAS, a afectat şi vieţile unor oameni. Una dintre primele victime ale Colegiului CNSAS a fost Ludovic Rákóczi, fost deputat UDMR şi candidat al Uniunii în anul 2000. A fost acuzat de activităţi de poliţie politică întrucât răspunsese la interogatorii pe când locuia în zona frontierei. Domnul Rákóczi a depus o contestaţie, CNSAS a recunoscut că a greşit, dar răul fusese făcut: a trebuit să se retragă de pe lista Uniunii, iar în familie întreaga istorie a fost resimţită dramatic. Colegiul nu s-a simţit obligat să comunice opiniei publice eroarea. Ar fi de pus

întrebarea: se poate face oare o ierarhie de responsabilitate între atingerile aduse de Colegiul CNSAS mecanismelor democratice şi nedreptăţile făcute unor oameni nevinovaţi?

Pe cât de lipsit de empatie a fost primul Colegiu CNSAS cu victimele sale, pe atât de grijuliu s-a dovedit cu foştii stâlpi ai Securităţii. În 2000, nu au fost denunţaţi opiniei publice nici măcar politicienii veniţi din rândul organelor de represiune, cu excepţia de neapărat a colonelului de Securitate Ilie Merce. Prea era notoriu, de un deceniu, pentru a-i fi hăituit odinioară pe ascultătorii Europei Libere. Cazul cel mai relevant pentru acoperirea foştilor înalţi ofiţeri rămâne colegul de altădată al dlui Merce, Ristea Priboi, candidat pe lista PSD. Nici el nu apăruse iniţial între autorii activităţilor de poliţie politică. Totul ar fi rămas în umbră dacă Ristea Priboi n-ar fi fost desemnat şef al Comisiei parlamentare de control al SIE. În acel moment, presa a început să scotocească prin istorie. Ristea Priboi fusese implicat în scandalul Meditaţiei Transcendentale, iar ulterior devenise şef-adjunct al DIE. Colegiul CNSAS a făcut zid în jurul fostului şef de Securitate până când scandalul din mass-media a luat amploare: şi-a recunoscut greşeala după ce probele făcute publice de presă deveniseră de necombătut[*].

Legea nr. 187/1999 mai obliga Colegiul să facă publice persoanele asimilabile colaboratorilor[**]. Convenţia Democratică din România ceruse în acel context verificarea activităţii lui Ion Iliescu între anii 1974 şi 1979, când ocupase poziţia de prim-secretar al judeţului Iaşi. Colegiul CNSAS a susţinut că Ion Iliescu, candidat la preşedinţie şi în anul 2000, nu a săvârşit acţiuni de poliţie politică. Nici lui Gheorghi Prisăcaru, senator, fost şef de cabinet al fostului lider comunist Dăscălescu, nu i s-a găsit vreo pată. Faptul că, prin natura funcţiei, un prim-secretar de judeţ şi, respectiv, persoana ce punea în practică deciziile premierului comunist trebuiau să aplice politica regimului, a cărei esenţă era strivirea de drepturi şi libertăţi, nu a contat pentru membrii conducerii CNSAS.

---

* Mircea Dinescu a făcut atunci o excepţie de la poziţia generală a Colegiului.

** Articolul 5 (5) al legii asimilează colaboratorilor „persoanele care au avut competenţe decizionale, juridice ori politice sau care prin abuz de putere politică au luat decizii la nivel central sau local, cu privire la activitatea securităţii sau cu privire la activitatea altor structuri de represiune ale regimului totalitar comunist”.

Legea cerea Colegiului să asigure publicarea în *Monitorul Oficial* a datelor de identitate, numelor conspirative şi funcţiilor ofiţerilor şi subofiţerilor de Securitate care au făcut poliţie politică. Colegiul CNSAS avea şi datoria să publice informaţiile şi documentele care atestau implicarea organelor de Securitate în infracţiuni grave contra vieţii, integrităţii şi libertăţii persoanelor. Primele liste cu ofiţeri de Securitate având activităţi de „poliţie politică" au început să fie publicate abia în 2003. Până în luna octombrie 2006, Colegiul identificase doar 145 de ofiţeri responsabili. În acest ritm, pentru deconspirarea agenţilor operativi răspunzători de crearea şi controlul reţelei operative, circa 8.000 de oameni[*] – doar o parte a forţelor de Securitate –, societatea ar fi avut de aşteptat circa 165 de ani. O astfel de aplicare a prevederilor discreditează ideea de lege.

Primul Colegiu al CNSAS nu a deconspirat Securitatea, în schimb i-a transformat pe informatori sau pe cei calificaţi de el drept informatori în marii vinovaţi pentru fărădelegile regimului comunist. Toţi membrii Colegiului împart între ei – desigur, cu nuanţe – responsabilitatea pentru nefolosirea puterii oferite de Legea nr. 187/1999, pentru nedreptăţile produse, pentru grava confuzie generată de aplicarea ei.

Într-o încercare de a se scutura de responsabilitatea adunată pe umerii lor, de a-şi salva onoarea la încheierea mandatului, trei membri ai Colegiului CNSAS, Mircea Dinescu, Andrei Pleşu şi Horia-Roman Patapievici, au oferit în anul 2004 opiniei publice un mare spectacol de imagine: „lupta lor" pentru calificarea lui Corneliu Vadim Tudor drept colaborator al Securităţii ca poliţie politică împotriva poziţiei colegilor[**]. Unele divergenţe din interiorul Colegiului ajunseseră şi anterior în presă, însă atunci separarea de majoritate a avut caracterul unei contestaţii instituţionale. După punerea la punct a celorlalţi membri, Andrei Pleşu şi Horia-Roman Patapievici şi-au dat demisia din Colegiu. O anunţase şi Mircea Dinescu, însă a revenit asupra ei.

Scenariul şi regia au funcţionat. Din acel moment, în opinia publică Colegiul a fost perceput ca expresia unui corp decizional

---

* Liviu Turcu, „Colaboraţionismul la români", *Revista Română de Drepturile Omului*, nr. 29, 2005, p. 31.

** A fost poziţia a patru membri, cei trei amintiţi şi Claudiu Secaşiu (vezi „Intelectualii reacţionează în «cazul» Corneliu Vadim Tudor", *Observator cultural*, nr. 244, 2004).

împărțit în două: grupul celor trei[*] întruchipând partea cinstită și cunoscătoare și ceilalți, colaboraționiștii cu puterea politică vinovați de eșecul instituției. Or, Mircea Dinescu, Andrei Pleșu și Horia-Roman Patapievici contribuiseră deplin alături de colegi la subminarea activității CNSAS. Ei nu au protestat împotriva acoperirii lui Vadim Tudor și a politicienilor din PRM și PD în anul 2000, când partizanatul a avut un caracter mai grav. Nu s-au exprimat pentru aplicarea legii în cazul fostului președinte Ion Iliescu și a altor foști demnitari ai regimului comunist. Nu au făcut nimic pentru deconspirarea ofițerilor de Securitate și publicarea numelor și datelor în *Monitorul Oficial*, cum se cerea. Nu au investigat infracțiunile grave ale Securității, unele notorii (vezi cazul atentatelor asupra angajaților Europei Libere), a căror clarificare era așteptată de opinia publică. Au participat solidari la încălcarea în variate forme ale legii de bază a CNSAS[**]. Gradul de interes al celor trei pentru funcționarea CNSAS a fost revelat de raportul Comisiei parlamentare de control al SRI pe anul 2003: prezențele lui Mircea Dinescu, Andrei Pleșu și Horia-Roman Patapievici la ședințele săptămânale cu caracter decizional au fost cele mai scăzute din tot Colegiul[***].

Exercițiul de PR din anul 2004 a amplificat confuzia asupra funcționării CNSAS. Imaginea de instituție fracturată a făcut să se piardă un aspect esențial al activității primului Colegiu: conivența membrilor săi, în ciuda diferențelor umane și politice. Prevederile legii permiteau oricărui membru să facă cercetări în Arhiva Securității[****]. Ca urmare, o persoană ori un grup din Colegiu, competent și bine intenționat, ar fi putut contribui substanțial la deconspirarea fostelor organe de represiune în ciuda precauției colegilor. Niciunul dintre liderii CNSAS, subsecretari de stat, nu

---

* „Incomparabilii", conform unuia dintre apropiați (Mircea Mihăieș, „Spălătoria de cadavre", *România literară*, nr. 41, 2004).

** Printre altele, Horia-Roman Patapievici a susținut activitatea de cercetare a lui Mihai Pelin, plătită de CNSAS în ciuda antecedentelor colaboraționiste. Caracterul diversionist al volumului acestui apropiat al Securității, *Operațiunile Melița și Eterul: Istoria Europei Libere prin documente de Securitate*, a fost explicat în capitolul III.

*** Mircea Dinescu – 111 absențe, Andrei Pleșu – 82 de absențe și Horia-Roman Patapievici – 73 de absențe de la obligația de a participa la două ședințe pe săptămână.

**** Conform art. 20 (2) al Legii nr. 187/1999, membrii Colegiului au acces neîngrădit la documente.

s-a dedicat procesului deconspirării pe măsura posibilităţilor. Una dintre marile întrebări de etică a memoriei în România este cum s-a putut ca partidele să fi propus în anul 1999 şi să fi votat un număr de 11 candidaţi care să trădeze, fiecare, scopul instituţiei pe care o conduceau.

Vasile Vetișanu

Colegiul CNSAS desemnat de Parlamentul din anul 2000 poate fi considerat și primul tehnician al punerii etichetei de colaborator al Securităţii pe fruntea victimelor nefastei instituţii în ciuda probelor din arhive. La verificarea parlamentarilor, Vasile Vetișanu, deputat al PNȚCD, a fost inclus de Colegiu în categoria colaboratorilor*. Nu a mai candidat pentru un mandat. S-a adresat cu o contestaţie mai întâi Colegiului CNSAS, iar după respingerea acesteia, Curţii de Apel Cluj. Curtea a confirmat decizia Colegiului. Verdictul final a fost resimţit de Vetișanu şi de soţia lui drept o nedreptate devastatoare. Într-o ultimă încercare, s-a adresat în anul 2003 Comitetului Helsinki Român (APADOR-CH), solicitând analiza dosarului său de către Securitate şi un verdict „obiectiv". A povestit despre hărţuirea lui de către Securitate, s-a plâns de atitudinea ostilă, atingând insulta, a unora dintre membrii Colegiului prezenţi la audierea lui. A aşteptat judecata „civică", văzând în ea ultima speranţă a cuiva covârşit de ce i se întâmplase**. Voi face sinteza a ceea ce spun dosarele deschise de Securitate pe numele lui Vetișanu, materiale de probă aflate la îndemâna tuturor celor care s-au exprimat pe caz.

Tatăl lui Vasile Vetișanu a fost primar pe listele PNȚ înainte de anul 1940, a fost trecut în categoria chiaburilor, apoi condamnat în trei rânduri. A decedat la scurt timp după ieşirea din închisoare. Fratele lui Vasile Vetișanu, şi el hărţuit de Securitate, a fost asasinat la marginea unei păduri din Alba Iulia când avea 56 de ani. Condiţiile nu au fost niciodată elucidate. Ca să poată urma învăţământul superior, Vetișanu a trebuit să fugă de propria

* Vasile Vetișanu a făcut parte din grupul de iniţiativă care a înfiinţat PNȚCD. Între 1992 şi 1996 a fost senator, iar în următorul mandat, deputat. La 24 aprilie 2001 CNSAS a dat publicităţii lista „colaboratorilor cu Securitatea care au făcut poliţie politică".

** M-am ocupat, în cadrul APADOR-CH, de „cazul Vetișanu".

identitate. A fost înfiat de o mătușă. În anul 1954 a absolvit Facultatea de Filozofie a Universității din București, iar ulterior a obținut titlul de doctor. A lucrat 14 ani la Institutul de Filozofie al Academiei. A fost dat afară, întrucât nu era membru PCR, dar a găsit un loc de muncă la Institutul de Etnologie și Dialectologie din București. În anii '70 a făcut cercetări și a scris texte care l-au plasat în comunitatea protocroniștilor*. Cum se purta din nou naționalismul, lui Vetișanu i-a fost ușor să publice și chiar a fost invitat de Iosif Constantin Drăgan în Italia pentru a-i aranja arhiva.

În anul 1979, după întoarcerea dintr-un prim drum făcut în Italia, Securitatea i-a cerut să devină informator, interesată de legăturile lui cu Corneliu Coposu și alți fruntași ai Partidului Național Țărănesc. Inițial Vetișanu a refuzat, pentru ca în final, sub presiune, să semneze o declarație prin care oferea sprijinul autorităților „în scopul afirmării valorilor culturale naționale și a relevării unor fapte antinaționale". Urmarea a fost includerea lui Vasile Vetișanu în rețeaua informativă, sub numele de cod „Răzvan"**. La puțin timp, a cerut ca declarația să fie distrusă și a refuzat să se mai întâlnească cu Corneliu Coposu.

În „cazul Vasile Vetișanu" a existat posibilitatea de a verifica interviurile acordate APADOR-CH prin documentele din arhivă, detaliu cu detaliu. Ele dezvăluie (confirmă) întregul proces de alocare abuzivă a unui statut de informator.

Înainte de momentul înregistrat de Securitate ca dată a recrutării, apar la dosar mai multe note semnate de Vasile Vetișanu. Sunt neutre sau mai curând încearcă să ia apărarea celor despre care vorbește. Contextul demonstrează, de asemenea, că ne aflăm în fața unor declarații luate la interogatorii***. În nota din 25 mai 1979 Vasile Vetișanu susține despre Coriolan Gheție că „la diferite ședințe ale cenaclului juriștilor se discută și atitudinea deschisă pe care în societatea noastră socialistă trebuie să o avem față de cultura românească". Iată și următoarele rânduri privitoare tot

---

* În studiul său dedicat subiectului, Alexandra Tomiță îl plasează în categoria „reprezentanților cei mai vizibili" ai protocronismului, deși la capătul de jos al listei, între Mihai Ungheanu și Dan Zamfirescu (Alexandra Tomiță, *O istorie „glorioasă". Dosarul protocronismului românesc*, Cartea Românească, București, 2007, p. 182).

** Conform raportului din 20.01.1980 întocmit de lt.-col. Nicolae Dițulescu.

*** Vasile Vetișanu a insistat la audierea sa de către membrii Colegiului CNSAS că el nu a dat note, ci a răspuns la interogatorii după întoarcerea din primul drum făcut în Italia.

la Coriolan Gheţie din nota datată 5 iunie 1979: „În legătură cu participarea la aceste conferinţe şi a lui C. Coposu pot arăta în detaliu că ele servesc cauzei naţionale şi se încadrează în cerinţele societăţii noastre". Celelalte documente intră în acelaşi tipar. Formulările de tipul: „Notez că" sau „Despre […] declar că" aparţin indubitabil unor declaraţii a căror scriere a fost impusă de ofiţerii de Securitate, şi nu date din proprie iniţiativă. Ca ultim argument în favoarea acestei interpretări poate fi reprodusă propunerea lt.-col. Nicolae Diţulescu din raportul de recrutare a lui Vasile Vetişanu din luna octombrie 1979: „În eventualitatea că va refuza să colaboreze cu noi în mod organizat, în discuţiile purtate îl vom lăsa să înţeleagă că ne interesează date şi relaţii despre scopul înfiinţării «Asociaţiei Instituţiilor de drept»". O asemenea precauţie ar fi fost fără sens dacă Vetişanu ar fi dat anterior note ca informator aflat în slujba Securităţii.

Şi după înregistrarea recrutării, informaţiile care parvin de la Vasile Vetişanu sunt inofensive, iar comportamentul său e calificat de autorităţi ca ostil. În 1984, ofiţerul responsabil avea să ceară şi să obţină excluderea lui „Răzvan" din reţeaua de Securitate.

Mai aproape de materialele devenite „probe ale colaborării"

La 30 octombrie 1979, lt.-col. Nicolae Diţulescu a întocmit raportul cu propunerea de recrutare a lui Vasile Vetişanu ca informator „cu luarea angajamentului de colaborare". De aici aflăm că Vetişanu era deja lucrat prin dosar de urmărire informativă. Ofițerul explică şi motivaţia: obţinerea de informaţii despre activitatea lui Corneliu Coposu, fost secretar general adjunct al PNŢ „semnalat cu atitudini ostile orânduirii noastre socialiste" şi a altor foşti fruntaşi ţărănişti între care Ion Jovin, Coriolan Gheţie, Vasile Neţea din Bucureşti şi Emil Ghilezan din Italia. De interes erau şi legăturile lui Vetişanu cu Iosif Constantin Drăgan, „cu care este în relaţii bune, scontând să-l folosim şi pe acesta". Ofiţerul susţinea că verificase şi studiase persoanele din anturajul lui Corneliu Coposu şi ajunsese la concluzia „că cel mai indicat este numitul Vetişanu Vasile", printre altele datorită calităţilor lui intelectuale dovedite din studenţie şi încrederea de care se bucura între foştii politicieni PNŢ.

Un alt raport semnat de lt.-col. Diţulescu, din 28 ianuarie 1980, stabilise organizarea unei întâlniri cu Vetişanu la Hotelul Dorobanţi, unde urma să definitiveze recrutarea acestuia ca informator. Ofiţerul

a propus includerea lui Vetișanu în rețea și a primit aprobarea colonelului Badea Constantin.

Notele lui „Răzvan"

Având în vedere reprezentativitatea cazului pentru „gândirea" Colegiului CNSAS și a Curților de Apel, să ne oprim la detaliile așa-numitelor probe ale colaboraționismului lui Vasile Vetișanu. Există patru categorii de documente care împreună descriu rapor-turile simpatizantului țărănist cu Securitatea. Una ar acoperi notele despre cunoștințele sale înainte de „recrutare". Notele de după deschiderea dosarului de rețea păstrează – am anunțat deja – un caracter neutru ori adaugă comentarii convenabile persoanelor despre care este întrebat*. Câteva citate din declarațiile date de Vasile Vetișanu în timpul întâlnirilor la care era chemat:

> Notă despre Victor Isaac din 14 decembrie 1981: „Nu am discutat niciodată probleme politice. L-am văzut întotdeauna interesat de pro-blemele culturale, considerând că la ora actuală se dezvoltă la noi o cultură nouă, socialistă".
> Notă despre Grațian Mărcuș din 14 decembrie 1981: „Are adeziune pentru ceea ce se construiește în țară astăzi".
> Notă despre Vasile Ungureanu din 7 octombrie 1982: „Consider că este un bun român, interesat de toate problemele românești".
> Notă despre Vasile Dărăbău din 13 februarie 1983: „Țara are nevoie de oameni întregi, și el face parte dintre cei angajați".

În documente apar și comentarii ale ofițerilor de legătură de tipul: „până în prezent candidatul a furnizat unele informații de interes operativ"; „a rezultat că dorește să colaboreze cu organele noastre"; „după înapoierea din străinătate și până în prezent, informatorul a furnizat unele note cu conținut corespunzător despre unii foști membri

---

* Dosarul de informator al lui Vasile Vetișanu conține note referitoare la Emil Ghilezan, Coriolan Gheție, Corneliu Coposu, Traian Filip, Gheorghe Traian, Constantin Drăgan, Romulus Vulcănescu, Victor Isaac, Grațian Mărcuș, Vasile Ungureanu, Vasile Lucaciu, Ștefan Odobleja, Valentin Dărăbău (ordinea din dosar) și alte trei note privitoare la „nereguli de serviciu", „catolicism" și „starea de spirit". Comentariile sunt „convenabile" cunoștințelor sale în raport cu standardele anchetatorilor Securității, pentru care adeziunea la „ceea ce se construiește în țară astăzi" avea valoare apreciativă.

ai partidelor burgheze din ţară şi din emigraţie". Aceste comentarii nu sunt susţinute de conţinutul documentelor şi, cum am arătat, fac parte din vocabularul oricărui ofiţer când se referă la sursele sale pentru a demonstra calitatea propriei munci operative*.

Note şi rapoarte despre „Răzvan"

Nota unei surse din 22 decembrie 1980 constată „aceeaşi poziţie ostilă faţă de realităţile sociale de la noi". Într-o informare din anul 1981, o sursă care se întâlnise cu Corneliu Coposu îl invocă pe fruntaşul PNŢ cu următoarea afirmaţie: „De fapt, Vasile Vetişanu îl ocoleşte, n-a mai dat de atunci «semne de viaţă», îmi spune Coposu". Or, obiectivul principal pentru care fusese racolat Vasile Vetişanu era obţinerea informaţiilor despre fruntaşul ţărănist.

Nota din 1 noiembrie 1982: Vetişanu ar inventa „lucruri absurde, pentru a apărea în faţa respectivului… ca un om persecutat de organele de securitate". A spus sursei că „este urmărit de mult de securitate, dar nu se aştepta să se ajungă până la «încercarea» de a-l compromite prin intermediul soţiei". O informare a unei cunoştinţe mai vechi a lui Vetişanu, datată 6 septembrie 1983: „1) Concepţiile sale filozofice sunt marcate adesea de unele idei tributare idealismului, misticismului chiar […]; 2) În general, concepţiile sale filozofice sunt marcate de eclectism, un amestec de idei idealiste, mistice, pe fondul unui aşa zis patriotism, adept al «protocronismului», în sensul de a se revalorifica, la ora actuală, tot ceea ce între cele două războaie mondiale, de pildă, a rămas nevalorificat […]; 3) În ceea ce priveşte atitudinea sa faţă de politica internă şi externă a partidului, în timp ce era la institut, a manifestat poziţii critice […]".

Ce scriu sursele este congruent cu ce transmit în paralel ofiţerii. Iată o susţinere din nota de analiză datată 7 ianuarie 1982: „Nu ne-a sesizat din iniţiativă aspecte negative din preocuparea unor foşti politicieni urmăriţi de organele noastre. Când a fost întrebat despre preocupările numiţilor Coposu Cornel, Jovin Ion, Ciobanu

---

* Excepţiile sunt greu de nimerit. Un caz ar fi raportul de abandonare privitor la comportamentul agentului „Hulea Nicolae" (numele de cod al lui Zigu Ornea) în care ofiţerul de Securitate lt.-maj. Ioan Caliţa acuza „informatorul" că „de la data recrutării şi până în prezent a dovedit că este un element ce a căutat încontinuu să fugă de sarcinile ce i se dădeau să le îndeplinească din partea noastră" (Arhiva CNSAS, dosarul personal 50.382, f. 16).

Ion, Grațian Isac și alți ardeleni, toți foști membri PNȚ, a prezentat date foarte sumare, susținând că aceștia în concepțiile și activitatea lor nu contravin cu nimic politicii partidului și statului nostru”*.

Raportul din 28 octombrie 1983 a avizat negativ plecarea temporară a lui Vetișanu la Fundația Europeană Iosif Constantin Drăgan „pentru următoarele motive”:

> – S-au obținut date și informații, că a întreținut o atmosferă reacționară în rândul cunoștințelor sale, dovedită prin faptul că sus-numitul a înregistrat pe casete unele emisiuni cu caracter ostil orânduirii noastre socialiste, transmise de postul de radio Europa Liberă, între care mesajul fostului monarh și a altor emigranți reacționari;
> – În mod nejustificat a pus la dispoziția membrilor familiei sale, pentru audiere, benzile înregistrate cu asemenea conținut, declarând organelor noastre că le-a păstrat la domiciliul său pentru a le folosi prin Fundația Europeană I.C. Drăgan ca material documentar;
> – Cunoaște intențiile soției sale de a pleca în străinătate cu scopul de a nu se mai înapoia în țară și nu a comunicat nimic organelor noastre despre acest lucru;
> – În vara anului 1981, pe timpul ședерii la Paris, fiind cu sarcini de serviciu, a stabilit relații personale și vizitat cetățeni români care nu au domiciliul în R.S. România despre a căror situație și atitudine a evitat să ne informeze la înapoierea în țară**;
> – În plus de cele menționate, din verificări, a rezultat că informatorul „Răzvan” este palavragiu, se eschivează în mod sistematic de la colaborarea organizată cu noi, în ultimul timp refuză să mai contacteze pe […] și pe […] pentru care a fost recrutat, aducând elogii activității acestora, alături de Iuliu Maniu fost președinte al PNȚ.

Conform raportului din 14 iunie 1983 referitor la solicitarea lui Vasile Vetișanu de a călători în Italia,

> La puțin timp după recrutare, informatorul „Răzvan” a căutat să se eschiveze în mod sistematic de la colaborarea organizată insistând ca întâlnirile cu noi să aibe loc la intervale de 4-5 luni de zile […] după înapoierea din străinătate, aportul informatorului la culegerea

---

* Formularea „când este întrebat” indică absența inițiativei în transmiterea informațiilor.

** Pe marginea documentului, ofițerul superior a trecut, de mână, cuvântul „Refuz”, gândit a fi mai potrivit decât cuvântul „evitat”. Astfel de elemente sunt importante, deoarece pătrund cel mai mult în intimitatea gândirii ofițerilor și sunt cel mai puțin suspecte de a face parte din tiparul întocmirii documentelor.

de informaţii este foarte scăzut atât cantitativ, cât şi calitativ, în raport cu posibilităţile ce le are.

Raportul din 30 septembrie 1984 enunţă:

La venirea în ţară Vetişanu Vasile a evitat să ne semnaleze aceste aspecte în calitatea sa de informator şi nici potrivit Legii nr. 23. În legătură cu casetele în care Vetişanu Vasile a înregistrat unele emisiuni ale postului de radio Europa Liberă, ridicate de noi cu ocazia unei percheziţii domiciliare organizată în timp ce el se găsea în străinătate, a arătat că avea în intenţie să critice în scris atât activitatea acestui post de radio cât şi a Consiliului Naţional Român*.

Documentele oferă încă o confirmare a faptului că şi după revenirea din Italia şi Franţa Vetişanu a dat declaraţiile sub anchetă şi a evitat să informeze despre lucruri care contau.

Notele considerate de Curtea de Apel Cluj „probe ale vinovăţiei”

Chemată să judece contestaţia la decizia Colegiului CNSAS, Curtea de Apel Cluj a făcut inventarul notelor şi declaraţiilor considerate de ea „probă” a statutului de colaborator al lui Vasile Vetişanu cu Securitatea ca poliţie politică:

(a) Copia după declaraţia lui Vasile Vetişanu din 20.12.1979 cu următorul conţinut:

În legătură cu problemele pe care le-am discutat cu organele de securitate în jurul culturii româneşti şi reprezentanţii acesteia păstrez o totală discreţie, deoarece vizează posibilităţile ei continue de afirmare şi rog ca această discreţie să fie reţinută şi de partea cealaltă. Relatările mele au exactitate şi înţeleg necesitatea de a le pune în evidenţă în această formă, în scopul afirmării valorilor culturii naţionale şi a relevării unor fapte antinaţionale.

(b) Nota din 25.05.1979, cu următoarele susţineri:

În Italia, în anul 1978, în lunile octombrie-noiembrie, am avut o întâlnire cu Emil Ghilezan, la Roma, care a ponegrit statul român şi politica actuală a ţării noastre, condamnând legăturile lui I.C. Drăgan

* Pe marginea documentului apare decizia: „Să fie exclus cu menţiunea că a refuzat colaborarea şi este suspect de activitate ostilă”.

cu România, ca fiind antinaționale [...] La Fundația Drăgan, sosesc periodic reviste și publicații românești din străinătate, în care sunt criticate situații din țară [...] Mai ostile mi s-au părut revistele lui Milhovan Dean și Ion Rațiu.

(c) Nota din 12.11.1982, unde „Răzvan" a scris:

Venind la București [Valentin Dărăban, redactor la *Năzuința*] îmi spunea mereu că s-a văzut cu Dl. C. Coposu [...] Nu am fost la întâlnirile cu Coposu, dar știu că-l apreciază pe acesta pentru faptul că e un bun cunoscător al lui Bărnuțiu, iar tatăl lui C. Coposu a fost arestat, bătut și dus pentru executare de către șovinii maghiari în 1918. A scăpat ca prin minune [...] I-am evitat atât pe C. Coposu, cât și pe I. Ciobanu, nu pentru că ar fi azi ostili regimului socialist din țară, dar concepția lor mai veche ar putea izbucni oricând, dând dovadă de instabilitate politică, la o vârstă ca a lor, ceea ce, poate, ar atrage consecințe și asupra mea. Acest motiv a făcut ca în relațiile cu organele Ministerului de Interne să am rețineri pentru acești oameni asupra cărora pot avea o siguranță despre loialitatea lor față de regim. Am fost de acord să sprijin lămurirea poziției acestor politicieni, dar pe parcurs mi-am dat seama că ei sunt oameni oscilanți și oricând pot afecta climatul politic actual, nevoind să mă complic cu ei.

Singurele declarații, să zicem, imputabile lui Vetișanu pe care Curtea de Apel Cluj a reușit să le identifice ar fi fost susținerile sale privitoare la atitudinea ostilă a lui Emil Ghilezan și a unor reviste din străinătate față de autoritățile române comuniste. Nu doar că acestea erau bine cunoscute, ci judecătorii ar fi avut de remarcat lipsa de efect a mărturiilor, de vreme ce identificau persoane care nu se aflau pe pământul României. Nu apar niciun fel de susțineri asemănătoare în privința cunoștințelor sale din țară a căror opoziție față de regimul comunist era de notorietate. Declarația privindu-i pe C. Coposu și I. Ciobanu, pe care Curtea de Apel Cluj o interpretează de asemenea ca probă a colaboraționismului indică efortul lui Vetișanu de a-i convinge pe anchetatori că pot avea încredere în loialitatea celor doi față de autorități. Referirea la instabilitatea lor politică, inutilizabilă pentru legitimarea unor măsuri punitive, era menită să explice refuzul întâlnirii cu fruntașii PNȚ. Dacă amintește de contactele lui Valentin Dărăban cu Corneliu Coposu, Vasile Vetișanu o face întrucât Securitatea nu putea să nu știe de aceste întâlniri.

Judecătorii Curții de Apel Cluj au dovedit o nebănuită lipsă de competență în înțelegerea noțiunii de „colaborator cu Securitatea

ca poliţie politică" şi chiar lipsa unui elementar discernământ uman. Faptul i-a împiedicat să cenzureze decizia Colegiului, esenţa atributului lor în procesul deconspirării. Hotărârea în cauza Vetișanu intră în flagrantă contradicţie cu deciziile de noncolaborare adoptate de-a lungul anilor de judecătorii diferitelor instanţe*. Dizarmonia interpretărilor dovedește nevoia unor judecători specializaţi pentru procesele ce implică arhivele comunismului**.

Victima Securității dezonorată de Colegiul CNSAS

În declaraţiile date APADOR-CH, Vasile Vetișanu a susţinut că iniţial a respins racolarea. Ar fi spus „nu" şi când i s-a cerut acelaşi lucru la Hotelul Dorobanţi, unde fusese invitat de ofiţerul de Securitate Nicolae Diţulescu. A refuzat şi cafeaua oferită, gest la care ofiţerul i-a aruncat conţinutul ceştii în faţă. Certe sunt refuzul său de a semna un angajament şi acordul pentru o formulare benignă prin declaraţia din 20 decembrie 1979 în care asumă afirmarea „valorilor culturale naţionale" şi relevarea unor „fapte antinaţionale".

Declaraţia se află în dosarul de reţea în copie. Se confirmă că la puţin timp după ce a semnat-o, Vasile Vetișanu a solicitat distrugerea ei. O notă de mână a lt.-col. Diţulescu, dată la 27 decembrie 1979, anunţă: „Raportând insistenţele inf. «Răzvan» de a i se preda Declaraţia dată cu ocazia recrutării, tov. col. Badea Constantin a ordonat să o distrug în prezenţa lui, întrucât «această măsură va

---

* Vezi, printre altele, cazul fostului locotenent-colonel în cadrul Inspectoratului Județean de Securitate Suceava, Vasile Nechita, exonerat de judecătoarea Loneta Gavrea de la Tribunalul București. Ofițerul solicitase (conform probelor), printre altele, avertizarea medicului A.V. întrucât acesta audiase și colportase știri transmise de postul de radio Europa Liberă. Avertizarea fusese făcută la sediul consiliului popular din comună, „în prezența organelor locale de partid și de stat, a directorului coordonator de la școala generală din localitate și a altor persoane invitate pentru a lua atitudine împotriva faptelor menționate mai sus" (Gabriel Andreescu, „Necesitatea judecătorilor specializați în cazurile de colaborare cu Securitatea ca poliție politică", *Noua Revistă de Drepturile Omului*, nr. 1, 2009, pp. 13-27).

** Vezi pe larg Gabriel Andreescu, „Necesitatea judecătorilor specializaţi…", pp. 13-27.

aduce la apropierea lui față de organele noastre»". Cine a trăit vremurile comunismului poate aprecia dimensiunea eroică a gestului lui Vetișanu. Ce altceva puteau reprezenta refuzul angajamentului și distrugerea documentului semnat dacă nu scrupulul de conștiință în fața organelor de represiune? Este nerezonabil să califici declarația cu referiri la „fapte antinaționale" ca act colaborationist. Când s-a încercat recrutarea lui, Vasile Vetișanu nu a înfruntat Securitatea, dar s-a eschivat să-i urmeze cererile.

O spune și mai limpede raportul lt.-col. Nicolae Dițulescu din 14 martie 1984, care propune excluderea informatorului „Răzvan" din rețeaua informativă a Securității. Motivele aduse de ofițerul responsabil pentru luarea acestei măsuri extreme deconstruiesc punct cu punct verdictul CNSAS:

> La data de 26.01.1980 a fost recrutat ca informator numitul Vetișanu Vasile cu numele conspirativ „Răzvan", pentru supravegherea lui Coposu Cornel și a unor legături principale ale acestuia, cunoscute de asemeni cu activitate politică în trecut. [...]
> La puțin timp după recrutare, informatorul „Răzvan" și-a schimbat atitudinea față de noi, eschivându-se în mod sistematic de la întâlniri sub pretextul că este ocupat cu serviciul și problemele de familie.
> El a fost de părere ca întâlnirile cu noi să aibă loc la intervale de 4-5 luni de zile iar dacă între timp apar aspecte ori fapte ce ar interesa securitatea statului, să ne informeze telefonic și nu scris.
> Concomitent cu măsurile de verificare luate, s-au organizat discuții cu informatorul „Răzvan" – la unele participând și tov. colonel Ciupercă Mihai, șeful serviciului 3, pentru a-l determina să ne furnizeze periodic informații.
> Cu toate insistențele noastre, informatorul a refuzat categoric să mai contacteze pe C. Coposu și I. Ciobanu, pentru care a fost recrutat aducând elogii activității politice din trecut a acestora, alături de Iuliu Maniu fost președinte al PNȚ. Mi-a adresat rugămintea să nu-l mai caut, în viitor că nu mai are timp de pierdut pentru astfel de preocupări. [...]
> În anul 1981 pe timpul ședерii la Paris informatorul a stabilit relații personale și a vizitat cetățeni români care nu au domiciliul în R.S. România, despre a căror situație și atitudine a evitat să ne informeze la înapoierea în țară*.

* Concluzia: „Față de cele raportate mai sus propun excluderea informatorului «Răzvan» din rețeaua de securitate pentru refuz de colaborare și clasarea dosarului său personal nr. 0015292 la CID. Lt.-colonel Dițulescu Nicolae".

Șeful ierarhic, Mihai Ciupercă, a hotărât excluderea, notând pe marginea raportului: „să fie anchetat despre ceea ce a făcut în străinătate și demarcat ca element nesigur și chiar dușmănos; să se transmită să fie urmărit informativ; soția să fie recomandată la pașapoarte pentru intenția de a rămâne în străinătate".

Cu o excepție, documentul citat pe larg susține că Vasile Vetișanu nu a colaborat cu Securitatea. Excepția este enunțul: „perioada [petrecută în Italia] când s-a comportat în mod corespunzător și a furnizat unele note informative cu conținut operativ". Dar Colegiul CNSAS și Curtea de Apel Cluj ar fi trebuit să identifice acele note cu conținut operativ prin care el a adus atingere drepturilor și libertăților fundamentale ale omului*. Așa ceva nu există în dosarele cercetate.

Securitatea a reușit destrămarea familiei lui Vasile Vetișanu. Nu e cazul să intrăm în detalii, însă dosarele conțin probe ale implicării ofițerilor de Securitate.

Citatele din cele patru tipuri de documente reproduse mai sus nu pot acoperi ansamblul materialelor lăsate de Securitate pe numele Vetișanu. Dar ele descriu esența, ca atare, desfid verdictul din 24 aprilie 2001.

Membrii Colegiului au avut de judecat cazurile unor periculoși ofițeri de Securitate, precum Ristea Priboi, foști nomenclaturiști ai PCR – președintele Ion Iliescu fiind doar unul dintre exemple –, oameni de vârf din fostele servicii diplomatice intrați în politică (cazul lui Teodor Meleșcanu). Pe aceștia nu i-au găsit vinovați de poliție politică, au fost însă fermi în darea și menținerea verdictului de colaborator unui om al cărui tată a stat în închisori în urma venirii comuniștilor la putere, al cărui frate hărțuit de Securitate a fost ucis în condiții neelucidate, care a trebuit înfiat pentru a putea urma liceul și studiile universitare, care a suportat anchete și hărțuiri până în anul 1989, căruia Securitatea i-a distrus familia. Suprema lor probă a fost că Vasile Vetișanu a recunoscut, când Securitatea l-a luat la întrebări, ponegrirea statului român de către Emil Ghilezan și ostilitatea câtorva reviste din exil, pe când se afla la Roma**.

---

* Cerința art. 5 (3) d) al legii.

** Personalitatea lui Vasile Vetișanu reprezintă un subiect distinct. I se poate reproșa că era un protocronist care-l cultivase pe Iosif Constantin Drăgan și colaborase cu Mihai Ungheanu, publicase în revista *Săptămâna* etc. Aceste „păcate culturale" nu constituie acte de colaboraționism cu Securitatea.

„Cazul Vetișanu” reflectă gândirea primului Colegiu al CNSAS desemnat de Parlament să ofere o perspectivă etică asupra unor părți ascunse din trecutul societății românești. Cu asemenea performanțe de nedreptate, CNSAS nu avea cum să devină un ghid în interpretarea cazurilor Marino, Noica, Balotă etc.

Schimbările legii din anul 2008. Scăderea standardelor

Scandalurile din jurul erorilor, abuzurilor ori neglijențelor CNSAS au servit în mod particular serviciilor de informații. Conform legilor proprii de organizare și funcționare, acestea nu pot angaja persoane care au fost implicate în activități de poliție politică. Chiar dacă foștii securiști au trecut încet-încet la o bine remunerată pensie, totuși unii au rămas activi și după anul 2000. Controlul dosarelor ajunse la CNSAS din arhivele deținute de SRI și SIE era menit să elimine și eventuale hotărâri care ar fi făcut ofițeri ai serviciilor de informații incompatibili cu posturile lor. Faptul explică și refuzul SRI de a transmite CNSAS cartoteca și baza de date a Securității.

Cu rol pur exemplificativ, să luăm cazul lui Aurel Rogojan, care a lucrat la SRI până în anul 2001, pentru ca ulterior să devină consilier al directorului SRI, Radu Timofte. Rogojan fusese șef de cabinet al șefului Departamentului Securității Statului, Iulian Vlad. Ca urmare, era însărcinat cu transmiterea ordinelor DSS, aproape toate de natura poliției politice. Cum ar fi putut Rogojan, din funcția pe care o avea, să nu fie responsabil de încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale?

Colegiul CNSAS avea posibilitatea să cunoască lista ofițerilor care au lucrat în Securitate, cel puțin a celor cu roluri importante. Nu doar că ar fi fost logic să o ceară, dar era și obligat să o facă pentru a îndeplini cerințele legii. Îi stătea în putere să definească reguli specifice de constatare a naturii de colaborator în acord cu prevederile actului normativ care-i dăduse naștere. Responsabilitățile ofițerilor la locurile de muncă erau un indicator firesc. Din primul an de activitate, Colegiul CNSAS ar fi putut lista mii de ofițeri cu indiscutabile roluri de poliție politică fără să aibă nevoie de dosarele ferecate în arhiva SRI, ci doar pe baza funcțiilor. Acestora le era deschisă calea contestațiilor la Curțile de Apel. În locul scandalurilor cu informatori marginali am fi avut „spectacolul” ofițerilor prezenți încă în SRI și SIE cu roluri altădată importante în Securitate.

Nu aprofundăm discuţia mai tehnică a echilibrului dintre servicii şi CNSAS în stabilirea dosarelor din Arhiva Securităţii cu caracter de siguranţă naţională. Legea prevede comisii mixte cu o astfel de competenţă. Colegiul CNSAS avea atributul să-şi definească principiile când negocia cu serviciile dosarele clasificate. Avea şi oportunitatea să consacre aceste principii printr-o dezbatere publică. Îi veniseră în întâmpinare şi ocaziile. Dosarul Rodicăi Stănoiu, candidată şi aleasă pe lista PSD, era trecut în anul 2000 între documentele de siguranţă naţională. După câţiva ani nu a mai fost. Era firesc ca CNSAS să se adrese justiţiei cu cererea de a sancţiona SRI pentru obstrucţionarea activităţii sale. Nu a făcut-o nici în acest caz, nici în vreunul asemănător. Fiecare dintre membrii Colegiului putea solicita consultarea documentelor şi o explicaţie privind neacordarea accesului la dosarul dnei Stănoiu. Pe lângă spectacolul foştilor ofiţeri care-şi apără onoarea în justiţie am fi avut panorama oamenilor politici în a căror dosare nu se poate intra. Iată de ce, dacă serviciile de informaţii erau interesate să saboteze legea – şi au făcut-o –, ele nu ar fi fost eficiente fără colaborarea, într-un fel sau altul, a Colegiului CNSAS. Pentru ratarea lor instituţională, membrii primului Colegiu au pus vina pe umerii SRI, SIE şi ai partidelor. Aveau dreptate, dar numai parţial.

Întrucât legea oferea membrilor Colegiului CNSAS o putere mai mare decât conştientiza opinia publică, între 2004 şi 2008 s-au adus actului normativ mai multe amendamente. În mod obişnuit, rediscutarea unui act normativ se face când s-a învăţat din greşeli, pentru a-l face mai funcţional. Contrar logicii fireşti, schimbările Legii nr. 187/1999 au oferit ocazia erodării procesului de deconspirare iniţiat în anul 1999.

Ordonanţa de Urgenţă nr. 16 din 22 februarie 2006 a propus un titlu mai fericit: „Lege privind accesul la propriul dosar şi deconspirarea poliţiei politice comuniste" şi a ţinut cont de procesele de integrare a României. Astfel, accesul la propriul dosar urma să fie asigurat nu doar cetăţenilor români, ci şi oricărui cetăţean al unei ţări membre NATO, iar din momentul aderării la Uniunea Europeană, oricărui cetăţean al unui stat membru al UE.

Dar celelalte schimbări au avut un caracter toxic. Astfel, a fost eliminat articolul care le interzicea membrilor Colegiului să fi fost sau să fie membri de partid. Condiţia pusese un obstacol, cât de mic, împotriva folosirii partizane a legii. Este interesant scenariul pregătit de PSD pentru a buimăci opinia publică. Premierul

Adrian Năstase a vorbit despre susținerea sa personală și a partidului ca Ticu Dumitrescu să devină președintele Colegiului CNSAS. Dintr-odată, formațiunea care se opusese cel mai mult inițiativei lui Ticu Dumitrescu devenise fan al militantului anticomunist. Rămânea detaliul că acesta fusese membru PCR și era membru PNȚCD, deci aducerea lui la CNSAS implica schimbarea legii. Ticu Dumitrescu nu a ajuns președintele instituției, dar personalitatea lui a fost folosită cu succes pentru a elimina eventualele proteste față de politizarea Colegiului.

Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 16/2006 le acorda persoanelor care au fost urmărite de organele Securității statului dreptul să afle identitatea agenților și a colaboratorilor care au contribuit cu informații la completarea dosarului lor *numai dacă aceștia pot fi stabiliți cu certitudine*[*]. Articolul prelua în prima parte prevederea corespunzătoare din Legea nr. 187/1999, dar adăuga condiția subliniată. Or, formularea „numai dacă [agenții și colaboratorii] pot fi stabiliți cu certitudine" permite blocarea ușoară a solicitărilor, cum s-a și întâmplat. Ce înseamnă „cu certitudine"? Colegiile CNSAS au interpretat formularea în sensul că CNSAS și eventual Curțile de Apel trebuiau să stabilească anterior că agenții și informatorii au făcut poliție politică. De ce ar trebui un cetățean să aștepte ca CNSAS să studieze dosarul ofițerului care l-a pus sub urmărire, l-a filat, a hotărât să i se pună telefoanele sub ascultare etc. ca să-i afle numele? Și dacă CNSAS nu se va ocupa niciodată de dosarul ofițerului? Nu duce amendamentul la o negare de drept? Intervenția din 2006 a fost îndreptată împotriva procesului deconspirării.

Mai greu de imaginat a fi aduse vreodată în fața opiniei publice sunt câteva amendamente din anul 2008, adoptate după declararea neconstituționalității Legii nr. 187/1999[**]. Curtea Constituțională a adoptat decizia de neconstituționalitate reclamând statutul juridic al CNSAS. Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității avea puterea să se pronunțe prin acte cu forță juridică echivalente cu hotărârile judecătorești, or, o astfel de competență nu ar fi fost în acord cu natura sa. Criticii deciziei au remarcat că și alte structuri, precum Consiliul Național al Audiovizualului, iau decizii cu forță juridică. Nu vom urma această discuție tehnică ce iese din câmpul de interes al volumului de față. Obstacolul a

---

* Articolul 1 (2) al OUG nr. 16/2006.

** În urma unei bătălii în justiție deschise de Sergiu Andon în beneficiul clientului său, Dan Voiculescu.

putut fi depășit transformând CNSAS într-un organ de constatare, fără o mare pierdere. O lovitură mai serioasă a fost dată de judecătorii constituționali procesului deconspirării prin eliminarea dreptului de a verifica agenții Securității din oficiu. Conform Curții, nu poate fi făcută verificarea apartenenței unor persoane la serviciile de informații înainte de anul 1990, *indiferent dacă au făcut sau nu au făcut poliție politică*, deoarece instituie premisele unei răspunderi morale și juridice colective. S-ar încălca deci prezumția de onestitate care este apărată de legea fundamentală*. În termeni direcți: agenții Securității și, mai general, ai organelor de represiune trebuie priviți ca onești până la proba contrară. Argumentul este cinic și lipsit de profesionalism**.

Curtea Constituțională s-a oprit însă aici***. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 24/2008 și Legea nr. 293/2008**** care i s-au

---

* Judecătorii constituționali se refereau la art. 23 (11) din Constituție, care enunță: „Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată".

** Printre altele, e de observat că art. 1 (3) al Constituției se referă la „spiritul… idealurilor Revoluției din decembrie 1989". Or, principiile și-au găsit consacrarea în Comunicatul către țară al CFSN din 22 decembrie 1989 care anunța dizolvarea tuturor structurilor de putere ale clanului Ceaușescu, „care a dus țara la dezastru". O astfel de structură dizolvată a fost Securitatea. Conform înmărmuritoarei judecăți a Curții Constituționale, participarea la o organizație criminală care duce țara la dezastru nu este suficientă pentru ca o persoană să ajungă sub anchetă. Membrii unui partid totalitar nu ar putea fi supuși verificării doar pe motivul carnetului lor de membru. Nu e clar cum regimul comunist a putut fi calificat ilegal și criminal fără ca anumite instituții ale sale, deci și angajații acestora, să nu fie responsabile pentru caracterul lui ilegal și criminal. Este oare actul politic al condamnării comunismului de către președintele României un act neconstituțional? Judecătorii constituționali pentru care membrii Securității se bucură de prezumția de onestitate sunt Ioan Vida, Nicolae Cochinescu, Aspazia Cojocaru, Acsinte Gaspar, Petre Lăzăroiu, Ion Predescu, Puskás Valentin-Zoltan, Tudorel Toader, Augustin Zegrean, Ion Tiucă, Senia Mihaela Costinescu (magistrat-asistent).

*** De fapt, prin Decizia nr. 672 din 26 iunie 2012, Curtea Constituțională a adăugat o curioasă restricție, declarând neconstituționalitatea sintagmelor „indiferent sub ce formă" și „relatări verbale consemnate de lucrătorii Securității" din OUG nr. 24/2008.

**** Legea nr. 293 din 14 noiembrie 2008 pentru aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 24/2008 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității.

conformat au înlocuit vechiul act normativ pentru a transforma Colegiul CNSAS dintr-un organ de decizie într-unul de constatare, dar au făcut şi alte schimbări, radicale pentru procesul deconspirării, care nu rezultau din decizia Curţii Constituţionale.

Legea nr. 187/1999 definise „agenţii" organelor de Securitate drept persoanele care au îndeplinit calitatea de lucrător operativ[*]. Se considera că făcuseră poliţie politică în măsura în care participaseră la suprimarea sau îngrădirea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului *sau* instauraseră ori asiguraseră menţinerea puterii totalitar-comuniste[**]. Cu un număr mic de excepţii, toţi oamenii Securităţii participaseră cel puţin la susţinerea puterii comuniste. Iată de ce, cum am mai arătat, cât timp a fost valabilă Legea nr. 187/1999, simpla descriere a fişelor de post ar fi fost suficientă pentru identificarea autorilor poliţiei politice şi publicarea datelor în *Monitorul Oficial*[***].

Conform Legii nr. 187/1999, „colaboratorii organelor de Securitate ca poliţie politică" erau identificaţi prin dovezi că au fost retribuiţi sau recompensaţi, deţinuseră locuinţă conspirativă, au fost rezidenţi sau au dat Securităţii informaţii prin care au adus atingere, nemijlocit sau prin alte organe, drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului[****] ori au denunţat activitatea sau atitudinile potrivnice regimului totalitar comunist de natură să aducă atingere acestora[*****].

În privinţa celor suspectaţi de colaboraţionism trebuia dovedit prin documente că ei „au adus atingere drepturilor omului" ori că datele furnizate „erau de natură" să aducă atingere acestora. Primul Colegiu al CNSAS era chemat să dea o interpretare rezonabilă termenilor. Astfel, o informaţie despre ostilitatea faţă de regim a unor persoane aflate dincolo de jurisdicţia statului român (precum exilaţii) nu avea cum să fie „de natură" să aducă atingere drepturilor lor.

Iată că Legea nr. 293/2008 a făcut schimbări radicale. A redefinit lucrătorul de Securitate ca fiind „orice persoană care, având calitatea de ofiţer sau de subofiţer al Securităţii sau al Miliţiei cu atribuţii pe linie de Securitate, inclusiv ofiţer acoperit, în perioada 1945-1989,

---

* Conform art. 5 (3) al Legii nr. 187/1999.
** Conform art. 5 (1) al Legii nr. 187/1999.
*** Conform art. 17 (2) al Legii nr. 187/1999.
**** Conform art. 5 (3) al Legii nr. 187/1999.
***** Conform art. 5 (3) şi (4) al Legii nr. 187/1999.

a desfăşurat activităţi prin care a suprimat sau a îngrădit drepturi şi libertăţi fundamentale ale omului”[*], iar pe colaboratorii Securităţii, persoanele „care au furnizat informaţii […] prin care se denunţau activităţile sau atitudinile potrivnice regimului totalitar comunist şi care au vizat îngrădirea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului”[**].

Legislaţia adoptată în anul 2008 conţine un scenariu otrăvit. Ea răstoarnă raporturile dintre lucrătorii şi colaboratorii Securităţii. Conform ultimului act normativ, ofiţerii sunt calificaţi a fi făcut poliţie politică numai dacă se probează a fi „suprimat” sau „îngrădit” drepturi şi libertăţi. Pentru ca nedemna etichetă să fie pusă pe fruntea colaboratorilor este suficientă denunţarea de către ei a unor atitudini potrivnice sau să afirme că informările lor ar fi „vizat” afectarea drepturilor şi libertăţilor unor persoane. Termenul „a viza” este atât de interpretabil, încât permite uşor abuzurile. Colegiile CNSAS fuseseră precursoarele acestei logici, căci în practica lor ofiţerii au fost lăsaţi în umbra informatorilor ca responsabili pentru relele regimului comunist. Ordonanţa de Urgenţă a Guvernului nr. 24/2008 a preluat logica vicioasă ridicând-o la rang de principiu normativ.

Ordonanţa de urgenţă fusese prezentată de presă cu titluri de genul „Se caută o soluţie pentru salvarea CNSAS”, „Ordonanţa de Urgenţă pentru salvarea CNSAS”, „Decizia guvernului a dus la salvarea CNSAS”. Marius Oprea, preşedintele IICCR la momentul respectiv, a anunţat interesul guvernului şi iniţierea unei comisii destinate să asigure supravieţuirea CNSAS. Autorii Ordonanţei au ajuns să afirme că decizia Curţii Constituţionale a fost întoarsă în favoarea accelerării procesului de deconspirare a securiştilor şi informatorilor[***]. Acesta este poate motivul pentru care pervertirea de asemenea proporţii a raporturilor dintre agenţi şi informatori nu a fost nici măcar băgată în seamă de opinia publică.

Cine a introdus prevederile scandaloase din OUG nr. 24/2008, respectiv Legea nr. 293/2008? Greu de ştiut. Schimbarea face parte dintr-un puzzle care arată formidabilul ascendent al Securităţii, la 18 ani de la schimbare, în viaţa societăţii româneşti. Ca atmosfera de caragialism să primească doza corespunzătoare de stalinism,

---

* Conform art. 3 a) al Legii nr. 293/2008.

** Conform art. 3 b) al Legii nr. 293/2008.

*** „CNSAS, limitat la verificări şi constatări”, http://www.ziare.com/tariceanu/guvern-tariceanu/cnsas-limitat-la-verificari-si-constatari-234002.

tema deconspirării s-a redus la spectacolul vânării fostelor victime ale regimului comunist. În umbra agitației create în jurul lui Vetișanu, Marino, Balotă, Berindei, Botez ș.a. trăiesc liniștiți marii vinovați ai istoriei.

Ipoteze, explicații, semnificații

Confuzia produsă de primul Colegiu CNSAS cu privire la responsabilitățile pentru regimul „ilegitim și criminal" prăbușit în anul 1989 este rezultatul alegerii partidelor care au propus candidați, comportamentului instituțiilor care dețin Arhiva Securității, parlamentarilor care au pus frâne în textul legii, nenumăratelor persoane care au avut interese în acoperirea vinovățiilor. Ratarea instituțională a CNSAS implică „aportul" personalizat al membrilor Colegiului, dar este expresia unui fenomen colectiv căruia nu-i ușor să-i găsim explicația.

Pentru anumite detalii ale acestui fenomen am propus legături cauzale. Am interpretat mai sus declarațiile premierului Adrian Năstase în favoarea lui Ticu Dumitrescu ca scenariu menit să blocheze eventuale proteste față de politizarea Colegiilor CNSAS. Am privit ca evident un astfel de raționament, căci prea era neașteptată aprecierea opozantului politic, prea a fost transparentă motivația, prea convenabilă explicația pentru schimbarea regulilor jocului. Deși nu am cunoscut pe nimeni care să fi ascultat sau să fi văzut scris scenariul pe care noi l-am pus pe umerii dlui Năstase, el pare realist.

La fel și alte explicații privitoare la motivația sau realitatea unor acțiuni. Am vorbit despre un plan de compromitere a lui Adrian Marino corelând consultarea dosarelor de către Mircea Dinescu cu drumul la arhivă al Germinei Nagâț și intrarea în scenă a Mirelei Corlățan, ziaristă la cotidianul unde scriau denigratorii cărturarului. Cele întâmplate în „cazul Marino" ar putea fi totuși rezultatul unor lanțuri cauzale diferite. Iată de ce este înțelept să distingem între diferitele argumente ale demersului nostru.

Unele sunt interpretări ale documentelor din arhiva Securității. Recunoașterea limbajului standard al ofițerilor de Securitate, identificarea stilului de discurs al surselor și al celor care le controlau, distingerea dintre informări și declarații, ritualul întâlnirilor din casele conspirative, deosebirea dintre contactele la

sedii oficiale ori la un restaurant, aprecierea formală a activităţii în contrast cu una motivată, acceptarea unor comenzi ale ofiţerilor de Securitate *versus* implicarea fără voie într-un scenariu compromiţător sunt elementele unei cunoaşteri pe care se poate miza. Dacă doi cercetători vor da acelaşi sens cuvintelor, vor studia ansamblul documentelor şi vor avea amândoi înţelegerea contextelor, vor ajunge cu mare probabilitate la acelaşi rezultat.

Am făcut presupoziţii asupra comportamentelor simple, care vizează relaţiile dintre oameni sau dintre oameni şi instituţii şi a căror explicaţie poate miza pe simţul comun. Greutatea cercetării în aceste situaţii constă în documentarea faptelor printr-un număr suficient de date.

Bunul-simţ se dovedeşte precar în interpretarea fenomenelor colective*. Transformarea lui Nicolae Balotă într-un colaboraţionist fioros şi simultan, a lui Alexandru Paleologu într-un erou al eleganţei, în ciuda probelor – binomul fiind doar un exemplu al problematicii –, a implicat mulţi factori, pe o perioadă lungă de timp. Vor fi uşor de găsit semnificări rezonabile pentru ce s-a întâmplat (unul a devenit om politic, celălalt nu, unul a fost luat sub protecţia unor grupuri, al doilea, dimpotrivă…). Dar cunoaşterea propriu-zisă presupune investigaţii de altă anvergură. Este motivul pentru care volumul nu are pretenţia să fi oferit o analiză completă nici pentru eşecul CNSAS, nici pentru fenomenul de ansamblu al folosirii abuzive a dosarelor Securităţii în anii postcomunismului. Mai general, cercetarea „temei colaboraţionismului", a felului în care ea a fost interpretată şi tratată ca subiect al politicilor publice după 1990 rămâne, şi în anul 2012, paradoxal, incipientă.

---

* Bunul-simţ ne poate ajuta să tratăm chestiuni a căror complexitate e de ordinul situaţiilor de zi cu zi, pe care am fost obişnuiţi să le rezolvăm. Dar situaţiile care privesc comportamentul multor oameni, în variate contexte, pe intervale mari de timp au alt nivel de complexitate. În ce le priveşte, bunul-simţ poate uşor greşi. Vezi în acest sens cercetările sociologului american Paul Lazarsfeld (Duncan Watts, „The human paradox that is common sense", *NewScience*, 20 iulie 2011).

V. Mihnea Berindei. Scenariul denigrării

Campania calomnioasă a unor organizaţii obscure

La 20 noiembrie 2006, pe site-ul organizaţiei AlterMedia România, una dintre cele care stârnesc interesul cercetărilor privind radicalismul de dreapta, a apărut un articol cu titlu şocant: „Mihnea Berindei: o biografie murdară şi complicităţi actuale”[*]. Istoricul Mihnea Berindei, refugiat în Franţa din vremea studenţiei, era ultima persoană despre care să susţii că a „servit comunismul”. Fără a fi foarte cunoscut, în orice caz, nu asemenea Monicăi Lovinescu sau lui Virgil Ierunca, căpătase notorietate în exil pentru eficienţa cu care mobilizase Occidentul împotriva regimului Ceauşescu. După 1990, obţinuse importante resurse pentru încropita democraţie din ţara de origine. Sprijinise considerabil, deşi discret, iniţiativele civice şi politice care împinseseră societatea românească într-o direcţie decent-europeană. În luna aprilie 2006, Berindei fusese numit membru al Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România.

Materialul publicat de AlterMedia România, care cuprinde principalele clişee stigmatizatoare ce vor fi repetate în anii următori, nu avea un semnatar. Indica doar o filieră, de tipul celor menite să ascundă sursa[**]: ar fi fost primit de la Andrei Vartic[***], din

---

* Vezi http://ro.altermedia.info/politica/mihnea-berindei-o-biografie-murdara-si-complicitati-actuale_5628.html. La 4 aprilie 2011, Asociaţia AlterMedia şi-a anunţat încetarea activităţii şi desfiinţarea, dar site-ul a rămas disponibil.

** Anterior zilei de 20 noiembrie, textul fusese trimis mai multor ziare şi personal preşedintelui Comisiei pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România (Mirela Corlăţan, „Mihnea Berindei împins în dosariadă”, *Cotidianul*, 20 noiembrie 2006).

*** De formaţie fizician, Adrian Vartic s-a afirmat ulterior ca scriitor şi publicist, pentru ca după 1990 să se dedice speculaţiilor diletante

Chișinău. În martie 2007, subiectul a fost reluat pe site-ul Civic Media, patronat de Victor Roncea[*]. Nu era o surpriză, de vreme ce fostul ziarist de la *Ziua* era un apropiat al AlterMedia, pe site-ul căreia scria și care îi va acorda în anul 2009 distincția de „membru de onoare".

Titlul articolului îi făcea istoricului un portret de colaboraționist – „Mihnea Berindei, fondatorul GDS, a fost racolat de Securitate încă din 1968" –, iar în rest dezvolta exact temele enunțate în AlterMedia, ale servirii comunismului. În ceea ce privește textul, frapa la el distanța dintre fermitatea titlului și pasajul imediat următor: „Pentru moment, ținem să atragem atenția asupra primului membru al Comisiei Tismăneanu verificat de CNSAS: Mihnea Berindei. Conform datelor puse la dispoziție de CNSAS, Berindei jr. a fost racolat de Securitate în 1968 și a avut două nume de cod: «Sandu» și «Mircea». Deși votul membrilor Colegiului a înclinat pentru neincriminarea lui Mihnea Berindei, în acel moment, membru al Comisiei pentru Investigarea Dictaturii Comuniste, în scrisoarea către Civic Media se afirmă «că această decizie este rezultatul verificărilor parțiale»".

Titlul articolului prezenta racolarea ca un fapt, în ciuda evaluării contrare a Colegiului CNSAS. Enunțul pus de Civic Media între ghilimele, privitor la caracterul parțial al investigațiilor, era chemat să semene îndoiala, deși este o formulă standard a deciziilor CNSAS, aspect pe care majoritatea cititorilor nu aveau cum să-l știe. În rest, manipularea se făcea la lumina zilei. Pasajul citat reprezenta introducerea la partea substanțială a materialului postat pe site, chiar „documentarul" din AlterMedia, căruia îi adăuga o sinteză în limbile engleză și franceză, pentru ca intoxicarea să atingă o arie cât mai mare și să fie valorificabilă internațional. Într-o notă justificativă, autorii invocau „informații detaliate care circulă pe Internet". Susținerea, atât de gravă prin implicațiile

---

privind culturile carpato-dunărene și promovării lor, fondând Institutul Civilizației Dacice. În bună tradiție naționalist-legionaroidă, s-a afirmat ca susținător al lui Iosif Constantin Drăgan și al patriarhului Teoctist (vezi Andrei Vartic, „Teoctist, ziditorul de Dumnezeu și de neam românesc. Perspectivă basarabeană", http://neamul-romanesc.com/opinii-si-atitudini/andrei-vartic-teoctist-ziditorul-de-dumnezeu-si-de-neam-romanesc-perspectiva-basarabeana).

* „Comisia Tismăneanu la control. Azi, Mihnea Berindei", http://www.civicmedia.ro/comisia-tismaneanu-la-control-azi-mihnea-berindei/#more-360 (postat la 1 martie 2007).

dezonorante, se baza pe surse obscure plutind pe oceanul vălurit al Internetului.

În mod excepţional în raport cu celelalte cazuri analizate în acest volum, alegaţiile privindu-l pe Mihnea Berindei pot fi verificate punct cu punct, nu doar prin documentele de arhivă, ci şi prin documente personale şi mărturia istoricului coroborată (verificată) cu alte date publice. Or, acuzaţiile nu rezistă, niciuna, la verificări. În spatele acumulării unei asemenea serii de inexactităţi se profilează, ostentativ, scopul defăimător.

Documentarul aduce ca subiect relaţiile lui Mihnea Berindei cu postul de radio Europa Liberă şi cu cercurile franceze calificate de extremă stângă, numind contactele sale cu revista *L'Alternative*[*] şi personalităţile care s-au strâns în jurul acestei reviste[1]. Şi familia este adusă în faţa instanţei electronice. Soţiei (de origine maghiară, subliniază autorul) i se inventează un tată şi un frate membri ai Partidului Comunist Francez, chiar un văr membru în Comitetul Central al Partidului Comunist Maghiar. Sunt fantezii[2]. Inclusiv reconstituirea Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului în România de la Paris şi rolul central al istoricului în viaţa organizaţiei devin în viziunea Civic Media o confirmare a stângismului lui Berindei, căci ar fi orientat Liga spre ziariştii francezi de stânga[3]. De fapt, ca purtător de cuvânt al Ligii, Berindei a stabilit relaţii cu toate redacţiile mass-media importante – cu excepţia cotidianului comunist *L'Humanité*.

Conform Civic Media, Mihnea Berindei nu putea fi un adevărat „anticomunist", cum a părut, căci el de fapt ar fi susţinut legături solide cu Fédération de l'Education Nationale (sindicatul „troţkist" din învăţământul francez) şi cu filiala „troţkistă" CGT-Livre a sindicatului comunist francez CGT. Materialele Ligii din Paris confirmă că Berindei luase legătura cu sindicatele franceze, cu toate sindicatele, indiferent de orientare, în afara celui de obedienţă comunistă, CGT[4]. A fost o componentă a strategiei sale de conştientizare a Occidentului asupra realităţilor regimurilor comuniste. Aceste sindicate au dat un ajutor rezistenţei muncitoreşti din Est, printre altele Sindicatului Liber al Oamenilor Muncii din România (SLOMR) şi lui Vasile Paraschiv.

Civic Media ţine să inoculeze în mintea celor care ajung la site-ul organizaţiei că Berindei nu a fost un adversar al comunismului,

---

* Prima revistă dedicată disidenţei din Europa Centrală şi de Est, într-un moment-cheie pentru maturizarea acesteia.

cum este cunoscut datorită faptelor sale, ci un agent al Securităţii. Serveşte alegaţia cu ingrediente greu de verificat de cititor: deşi a intrat în mişcarea românească de disidenţă de la Paris, lui Berindei nu i s-a retras cetăţenia română[5]. Interpretarea – cum vom vedea – eludează contextul. Ar fi luat distanţă faţă de tatăl sau, istoricul Dan Berindei, datorită colaborării acestuia cu regimul comunist, dar gestul ar fi fost un joc de imagine, căci în luna decembrie 1989, se spune, fiul ar fi uitat „ca prin farmec" de ruptură. Nu doar că autorii alegaţiilor deschid o dramă de familie care are dreptul la discreţie, dar o şi falsifică.

Documentarul mai spune că Mihnea Berindei se ocupa intens de „problema transilvană", pe care ar trata-o de pe poziţii ambigue. „Se ştie", continuă autorul nesemnat al prezentării, „că, pe atunci, Moscova folosea acest subiect pentru a crea vrajbă între Bucureşti şi Budapesta". Faptul ar explica desele călătorii în capitala Ungariei, din anii '87-'89, unde a avut întrevederi politice. La sfârşitul anilor '80 s-ar fi întâlnit de mai multe ori cu delegaţii sovietice venite în Franţa în cadrul UNESCO (ceea ce în limbaj sovietic – explică documentarul – înseamnă delegaţii KGB).

Or, Berindei a ajuns la Budapesta doar în anul 1989, în circumstanţe care vor fi detaliate. A participat o singură dată la un colocviu UNESCO, pentru a vorbi despre persecuţiile religioase din România. Frapează naivitatea sugestiei din documentar, căci dacă cineva ar fi dorit să stabilească o relaţie cu KGB, ultimul loc recomandabil pentru contactare era o reprezentanţă oficială a Uniunii Sovietice. Conivenţa ungaro-sovietică este o bine cunoscută teză a naţional-comunismului, care nu are cum să vorbească despre Mihnea Berindei, ci despre ataşamentul denigratorului faţă de oamenii fostei Securităţi.

Când propune o cronologie „exactă" a colaborării istoricului cu regimul de la Bucureşti, textul de pe Civic Media amestecă insinuările cu sentinţele. În 1977, după ce a locuit şase ani în Franţa şi ar fi primit un nou pseudonim, activitatea de informator al Securităţii a încetat, iar „contactul M.B. este preluat de DIE". După moartea lui Vlad Georgescu, directorul secţiei româneşti de la Europa Liberă, istoricul ar fi încercat să candideze pentru această funcţie, dar serviciul de securitate american al postului de radio s-a opus! Mai târziu, se afirmă, lui Berindei i s-a interzis pur şi simplu accesul în redacţie, ziariştii fiind rugaţi să nu mai preia informaţii de la el. Din nou, invenţii[6].

Documentarul ajunge la finalul anului 1989, când, venit în Bucureşti pe 24 decembrie 1989, Berindei şi-ar fi constituit imediat „un grup de prieteni influenţi" şi ar fi impus „ideea înfiinţării

GDS", pentru a promova un alt principiu al extremei stângi internaţionale, fondarea vieţii politice pe sindicate şi organizaţii civice, şi nu pe partide[7]. Şi această prezentare răstoarnă lucrurile cu susul în jos[8]. Berindei a implicat Liga de la Paris, într-adevăr, în organizarea Comitetului Helsinki, în ajutorarea greviştilor foamei, a victimelor mineriadelor, în eliberarea copiilor reţinuţi la mijlocul lunii iunie 1990. A transmis rezultatele investigaţiei asupra mineriadelor organizaţiilor Amnesty International şi Fédération Internationale des Droits de l'Homme şi a colaborat la o carte care denunţa grozăvia evenimentelor din Bucureşti*. Însă ajutorul dat astfel primelor organizaţii civice din România nu intra în contradicţie cu recunoaşterea importanţei partidelor şi a implicării lor în lupta politică. Este motivul pentru care, în aceeaşi vreme, semnalase toxicitatea sloganului „Noi nu suntem partide!" prin care Frontul Salvării Naţionale căuta să obţină monopolul politic.

Ce spun documentele din Arhivele SRI şi SIE, perioada 1968-1977, în „cazul Berindei"

Civic Media a exploatat în demersul său faptul că în Arhiva CNSAS se găseşte un dosar de reţea deschis de Consiliul Securităţii Statului, a cărui copertă poartă titlul „Dosarul personal al lui Mircea"[9]. Lui Mihnea Berindei i s-a dat şi un al doilea nume de cod: „Sandu". Ca şi în alte cazuri evaluate în acest volum, avem de-a face cu ignobila joacă a Securităţii cu umbrele vieţii oamenilor asupra cărora trona discreţionar.

Detalii privind aşa-zisa „recrutare" a lui Mihnea Berindei se găsesc la filele 10-11 ale dosarului de reţea aflat în Arhiva CNSAS. Acest document elaborat la 6 iunie 1968[10] afirmă: Securitatea identificase în cadrul Facultăţii de Istorie a Universităţii din Bucureşti „o serie de elemente cunoscute cu o atitudine ostilă orânduirii noastre de stat sau care întreţin relaţii dubioase cu unii cetăţeni străini"; între aceştia se afla studentul Matei Cazacu, având relaţii cu cetăţeni străini, şi Mihai Stratulat, fost condamnat la 20 de ani muncă silnică pentru participarea într-o organizaţie subversivă, în acel moment student al Facultăţii de Istorie; în luna martie 1968 s-ar fi discutat cu studentul Mihnea Berindei,

* M. Berindei, A. Combes, A. Planche, *Roumanie, le livre blanc: La réalité d'un pouvoir néo-communiste*, La Découverte, Paris, 1990.

datorită relaţiilor acestuia cu un student japonez, ocazie cu care „candidatul" s-ar fi dovedit „sincer şi corect" şi ar fi avut o atitudine corespunzătoare; ca urmare a acestei situaţii şi remarcându-se că este un element inteligent cu posibilităţi, spune ofiţerul însărcinat cu cazul, s-a menţinut legătura cu el[11].

Referatul recrutării este unul dintre cele mai relevante documente din dosar şi permite o deconstrucţie relativ uşoară a scenariului gândit de ofiţerii Consiliului Securităţii Statului – între care maiorul Ion Wagner, care l-a interogat pe Berindei, era responsabil cu supravegherea centrelor universitare[12]. Documentul e redactat la 6 iunie 1968, aprobarea referatului are data 8 iunie 1968, iar tabelul cuprinzând „numele ofiţerilor care îl au sau l-au avut în legătură şi al celor care au consultat dosarul personal sau mapa anexă" indică pentru primul contact cu studentul de atunci ziua de 14 iunie 1968[13]. Cum la 14 iunie 1968 lui Mihnea Berindei i s-a luat primul interogatoriu, la sediul Securităţii din Eforie, el nu putea avea anterior o atitudine „sinceră şi corectă", cum susţine referatul. Şi fotografia din dosar demonstrează fabricarea dosarului. Aceasta îl arată pe Mihnea Berindei cu barbă, dar singura sa poză de acest gen, tip buletin, datează din 1970[14].

Datele din dosar coincid cu explicaţiile oferite de Mihnea Berindei în timpul interviurilor cu el[*]. Fără doar şi poate, Securitatea a intenţionat să-l recruteze – o confirmă diferitele materiale din dosarul de reţea elaborate anterior deschiderii acestuia[15]. Între cele 108 file nu există note ale lui Mihnea Berindei sau vreun angajament. Apar în schimb declaraţii de interogatoriu ale sale în dosarele unor colegi pe care Securitatea pusese ochii şi pentru a căror urmărire dorea să obţină colaborarea studentului la Istorie. Un necunoscător poate fi derutat de documentele cu pasaje de genul: „...începând cu această dată, [Mihnea Berindei] în colaborare cu organele de securitate a dat dovadă de conştiinciozitate, corectitudine şi ataşament, furnizând materiale ce ne-au fost utile în muncă"[16]. Sunt formulări aflate, cum spuneam, în cvasitotalitatea dosarelor personale prin care ofiţerii „de legătură" trebuiau să-şi demonstreze inteligenţa şi eficienţa[17].

---

* Pentru analiza documentelor din Arhiva CNSAS şi a textelor publicate de AlterMedia şi Civic Media am realizat cu istoricul Mihnea Berindei şapte interviuri, în perioada 2011-2012. Cele comunicate de istoric au fost coroborate cu arhiva Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului în România de la Paris, referinţe ale altor cercetători, documente personale, documentele din Arhiva CNSAS.

În vremea studenției, Mihnea Berindei se hotărâse să fugă în Occident. La Facultatea de Istorie se specializase pe Imperiul Otoman, ca urmare, o călătorie de studii în Turcia reprezenta soluția „naturală" pentru planul său. O primă solicitare de viză, depusă în 1968, fusese respinsă. A urmat o alta, în 1969, de asemenea respinsă. Solicitarea din 1970 a fost aprobată. Tatăl său, Dan Berindei, l-a anunțat telefonic în seara de 10 septembrie, la Costinești, că este chemat la Serviciul Pașapoarte. A luat trenul noaptea, a ajuns în București în dimineața zilei de 11 septembrie, a primit documentul visat și a plecat în Turcia pe 24 septembrie 1970. Ofițerul Gheorghe Gavrilă îi ceruse chiar înainte de plecare să aibă o întâlnire. L-a pus să scrie o notă cu privire la Matei Cazacu. Această declarație există în dosarul prietenului și are un caracter benign-protectiv față de cel despre care i se cereau informații. Data este schimbată (în loc de 23 septembrie 1970 apare 23 septembrie 1969), iar peste numele „Mihnea Berindei" s-a intervenit cu pixul, ca să apară „Mircea", numele de cod ce-i era atribuit.

Plecarea lui Mihnea Berindei în Turcia constituie o piatră de hotar în urmărirea logicii dosarului „Mircea". Studentul ieșit din țară cu un gând precis, cum să ajungă în Occident, a părăsit Istanbulul la câteva zile de la sosirea în capitala istorică a Turciei cu o viză de *court séjour* luată de la Consulatul Franței. Ștampila frontierei franceze înregistrează intrarea în Paris: 2 octombrie 1970. Dosarul de la CNSAS conține o copie a primei scrisori, de la Paris, nedatată, pe care Berindei o trimisese părinților:

> Dragii mei, pot în sfârșit să mă țin de promisiune și să vă trimit hârtia de[spre] care v-am scris din Turcia* [...] Cursurile încep după 1 noiembrie. [...] Am întâlnit o familie originară din România care are o mică făbricuță (pentru mine este vorba doar de privit printr-un microscop pentru a depista greșeli în niște circuite electronice). Au un apartament la Chatou (banlieu) și mi-au dat o cameră foarte bună, mie. Sunt foarte simpatici și doritori să vorbească cu un român. [...] Parisul nu pot spune că mă izbește (mai ales să-l văd după Turcia, care este ceva nemaipomenit). Îndeosebi mi-e greu să mă obișnuiesc cu această politețe calculată și rece[18].

Scrisoarea de răspuns a tatălui are notată conștiincios data: „București, 23.10.1970", ceea ce înseamnă că Mihnea Berindei a luat imediat legătura cu părinții după înscrierea la facultate.

---

* Proba înscrierii la facultate.

Scrisoarea lui Dan Berindei răspunde „nelămuririlor" Civic Media privitoare la statutul tânărului student ajuns la Paris:

> Nu-mi scrii nimic de prelungirea vizei la ambasada noastră. Cred de asemenea că este necesar să-mi trimiţi recomandat, cât de urgent, o cerere adresată rectorului Universităţii Bucureşti (scrisă cât de frumos): Tovarăşe Rector (Subsemnatul etc.), prin care să soliciţi să ţi se aprobe întreruperea studiilor – în baza art. 51 din Regulamentul privind activitatea profesională a studenţilor – pe durata anului şcolar 1970-1971, motivând acest lucru prin bursa care ţi-a fost oferită şi posibilitatea specializării fără ca statul român să facă investiţii. […] PS: În cererea adresată rectorului explică cum ai obţinut bursa – cu prilejul călătoriei de documentare în Turcia ţi s-a oferit această bursă – şi declară ferm intenţia de a te reîntoarce după expirarea ei şi pentru a-ţi termina facultatea[19].

Povestea bursei permite înţelegerea contextului. Înaintea plecării din Instanbul, Berindei le trimisese părinţilor o carte poştală prin care explica, pentru a-şi proteja părinţii, rămânerea în Franţa prin promisiunea unei burse de studiu de către un profesor francez. În cele din urmă, bursa, din partea guvernului francez, a fost obţinută la cererea profesorilor lui de la Ecole Pratique des Hautes Etudes la începutul anului 1971. Legenda promisiunii bursei, devenită în 1971 realitate, a fost imediat adoptată de ofiţerul de Securitate, pentru a se proteja faţă de responsabilitatea aprobării vizei din 1970.

Pentru Berindei-fiul, varianta azilului politic era cea mai simplă, fiindcă rezolva practic toate problemele administrative. Nu era însă şi necesară, şi atunci a urmat o cale prin care să protejeze familia lăsată în ţară. Fiind student, putea obţine *Carte de séjour* şi *Carte de travail*, care-i permiteau şederea şi câştigarea celor necesare traiului[20].

Tatăl lui Mihnea Berindei îi oferise o soluţie pentru urmarea cursurilor în Franţa fără să rupă legătura cu Ministerul Învăţământului din Bucureşti. Argumentul-cheie al pescuitorilor în ape tulburi, faptul că autorităţile române au acceptat câţiva ani prelungirea vizei lui Mihnea Berindei, deşi plecase „fără voie" în Occident, face abstracţie de faptul că practica era mai generală*, iar explicaţia poate fi verificată în Arhiva CNSAS.

---

* Din informarea cu privire la activitatea de paşapoarte şi vize (Comisia pentru Problemele de Paşapoarte şi Vize de pe lângă Consiliul de Miniştri) aflăm că „Din cele 1.093 persoane rămase în străinătate în anul 1969, s-au întors în ţară 89 persoane, […] au cerut legalizarea şederii

Demersurile pentru înnoirea vizei au fost făcute de tată în înţelegere cu fiul. S-a păstrat adresa Direcţiei Generale pentru Activităţi Educative şi Sociale Studenţeşti din Ministerul Învăţământului care îi comunica lui Dan Berindei:

> La cererea dumneavoastră vă facem cunoscut că Ministerul Învăţământului a luat act că fiul Dv. este beneficiar al unei burse de studii în Franţa, pe perioada 1 februarie – 30 septembrie 1971. În ce priveşte continuarea studiilor la Facultatea de Istorie din Bucureşti, vă comunicăm că după întoarcerea fiului Dv. în ţară, Ministerul Învăţământului va aproba reînscrierea la Facultatea de Istorie din Bucureşti. Director General Gheorghe Paizi[21].

În 1972 terminase studiile şi începuse să lucreze. Pentru înţelegerea acţiunilor autorităţilor, este semnificativă adresa lui Marcel Ghibernea, ministru consilier la Ambasada României din Paris, important în aceste demersuri, care i-a prelungit viza lui Berindei pe doi ani: „Mihnea este un tânăr valoros şi specialiştii din Franţa ar dori să rămână în Franţa”[22]. Cel în cauză încearcă să evite ca Mihnea Berindei să solicite azil politic şi prin aceasta nu face decât să urmeze optica autorităţilor de la Bucureşti. Îi acordă viza pentru a contracara interesul specialiştilor francezi arătat acestui tânăr talentat.

În ceea ce priveşte atitudinea Securităţii, ea este exprimată într-un document elaborat în anul 1971, în bine cunoscutul stil al eforturilor de a salva situaţia celor care au aprobat plecarea studentului. Mihnea Berindei e numit în continuare „informator” plasat „în cercul unor persoane ce prezintă interes pentru organele noastre”. Din interceptarea corespondenţelor

> rezultă că tatăl informatorului întreţine o corespondenţă regulată cu el* şi îl sfătuieşte cum să se comporte până la terminarea studiilor. Se remarcă în mod deosebit indicaţiile ce i le dă de a nu intra în contact cu elemente fugite de regimul nostru sau alte elemente potrivnice orânduirii noastre. […] Până în prezent nu rezultă intenţia informatorului de a rămâne în Franţa. Gavrilă Gheorghe[23].

Ofiţerii sunt derutaţi cu privire la planurile istoricului în devenire. Într-o adresă trimisă din Franţa la Bucureşti, în 1974, de unitatea

---

în străinătate 669 de persoane” (Arhivele Naţionale Istorice Centrale, Fond CC al PCR, Secţia Administraţie Politică, dosar 15/70, ff. 1-13).

* De fapt, o corespondenţă foarte rară.

de informaţii externe se cere Ministerului de Interne precizarea datei la care Mihnea Berindei a rămas în Franţa şi „la ce adresă s-a stabilit”[24]. În răspunsul său, Gheorghe Gavrilă, pe atunci maior, raportează că după plecarea „ca turist” în Turcia[25], Mihnea Berindei îşi continuă studiile în Franţa[26].

În 1977, dosarul de reţea al lui Mihnea Berindei de la Direcţia I a fost închis. Referatul cu „propunerea de încetare a legăturii cu informatorul «Mircea»”, elaborat de Gheorghe Gavrilă, ajuns între timp locotenent-colonel, vizează nişte informaţii care ar fi fost furnizate de Berindei la 25 aprilie 1973, la faptul că e student şi că urmează să-şi dea doctoratul, şi ca urmare propune încetarea legăturii cu informatorul „Mircea”. Nici în acel moment Securitatea nu deţinea adresa lui corectă.

Că Berindei ar fi furnizat informaţii în 1973 este o invenţie, de vreme ce, cum am arătat, în 1974 încă se încerca o contactare a istoricului-student. Nu există note din 1973 în dosar, referatul nu menţionează existenţa unor materiale trimise de Mihnea Berindei nici după anul 1974, iar celelalte documente de arhivă, datate între 1974 şi 1977, confirmă supravegherea acestuia de către Securitate, şi nu utilizarea lui la supravegherea altora.

În schimb, documentele Securităţii din anii ’80 înregistrează activităţile sale de contestare a regimului de la Bucureşti. Nota-sinteză privind unele instituţii şi organizaţii din străinătate folosite de postul de radio Europa Liberă, din 30 octombrie 1980, îl califică pe Mihnea Berindei drept unul dintre cei mai activi membri din subredacţia de la Paris a Europei Libere[*]. O altă notă se referă la cooptarea de către „Noua ligă pentru apărarea drepturilor omului în România” a lui „Berindei şi alte elemente ostile”[**].

Direcţia UM 0544 a trimis Direcţiei de Informaţii Interne o adresă, la 25 iulie 1985, solicitând sprijin în combaterea activităţilor exilatului:

> Vă facem cunoscut că Mihnea Berindei [date biografice] este cunoscut cu atitudine deosebit de dușmănoasă la adresa R.S. România. Având în vedere poziţia antinaţionalistă a acestuia, periculozitatea acţiunilor ce le iniţiază şi desfăşoară în cadrul emigraţiei reacţionare din Franţa şi alte ţări occidentale, vă rugăm să analizaţi posibilităţile de care

* Florica Dobre (coord.) *et al.*, *Securitatea...*, pp. 509-510.

** *Ibidem*, p. 515.

dispune unitatea dv., care să fie folosite în acţiuni de contracarare a activităţilor acestuia[*].

O notă din 18 februarie 1986 vorbeşte şi ea despre „larga activitate contra statului român în presa franceză, [în] cercurile de transfugi şi la postul de radio «Europa Liberă»”[27]. Documentele de la sfârşitul deceniului continuă semnalele de avertizare. O notă din 3 februarie 1989 anunţă intensificarea activităţii de opoziţie militantă a istoricului[28].

Puţine sunt manifestările care să fi iritat atât de mult conducerea comunistă precum implicarea lui Mihnea Berindei în reconcilierea româno-maghiară[**]. Iată un pasaj din discursul istoricului la Congresul Partidului Radical Italian desfăşurat în aprilie 1989 la Budapesta, unde a luat cuvântul în numele Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului în România şi a susţinut, printre altele:

> Prezenţa noastră în Ungaria, ţară cu care noi, românii, avem o istorie comună, cu experienţe negative, dar şi pozitive, de fapt o istorie complementară care ne obligă să căutăm un viitor comun, este cu atât mai importantă, cu cât relaţiile româno-maghiare pot apărea la prima vedere ca fiind foarte încordate. Or, acest ultim fapt este provocat numai de guvernul lui Nicolae Ceauşescu, de politica lui şovină şi contrară intereselor naţionale[***].

După două luni, la 16 iunie 1989, a revenit la Budapesta pentru a participa la funerariile lui Imre Nagy. Atunci, Berindei a semnat cu membrii Forumului Democratic Maghiar, alături de Stelian Bălănescu, Ariadna Combes, Mihai Korne, Ion Vianu şi Dinu Zamfirescu, o declaraţie istorică de dialog şi reconciliere între români şi maghiari, care avea să-i inflameze şi mai mult pe autocraţii şovini de la Bucureşti[****].

---

* Mihai Pelin, *Operaţiunile Meliţa şi Eterul...*, p. 253.

** Diferit de susţinerile calomniatorilor săi, Mihnea Berindei a fost în Ungaria de două ori, în 1989. Congresul Partidului Radical Italian desfăşurat între 22 şi 26 aprilie 1989 la Budapesta avea menirea să iniţieze un partid radical european care să reunească reprezentanţi atât din ţările occidentale, cât şi din cele estice.

*** Dinu Zamfirescu, *Şi noi am condamnat comunismul: din exilul parizian*, Paideia, Bucureşti, 2008, p. 281.

**** I-a întâlnit pe liderii opoziţiei de atunci, incluzând FIDESZ şi Forumul Democratic Maghiar (*ibidem*, pp. 288-303).

Autorităţile arătau a fi preocupate şi de posibila ocupare, de către Mihnea Berindei, a unui loc la Europa Liberă. El era trecut de mai mult timp pe lista „disidenţilor din emigraţie" cu care colaborează postul de radio pentru intensificarea emisiunilor şi protestelor de susţinere a disidenţilor din ţară*. Într-o sinteză din 27 august 1989, autorul, ofiţer de informaţii externe, notează:

> În perspectiva pensionării Monicăi Lovinescu de la subredacţia din Paris aceasta, împreună cu Virgil Ierunca, se arată foarte preocupată de selecţionarea unui succesor „de valoare" pe care să-l propună americanilor. Persoana vizată de ei în prezent este istoricul Mihnea Berindei, cercetător la „Centrul internaţional de cercetări ştiinţifice" din Paris, în legătură cu care sus-numiţii fac aprecieri elogioase pentru pregătirea sa multilaterală, etichetându-l drept „o persoană care cunoaşte totul, are o memorie formidabilă, o personalitate căutată de mass-media din toată lumea"[29].

Aceste materiale din Arhiva CNSAS se află astăzi la dispoziţia oricărui cercetător interesat de relaţia istoricului cu fostele instituţii de represiune[30].

Interpretarea notelor lui „Mircea" şi „Sandu" de către Colegiul CNSAS

Analiza anterioară foloseşte în paralel datele din Arhiva Securităţii aflată în gestiunea CNSAS, ce au consemnat alţi cercetători ai arhivelor, documente ale Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului în România de la Paris, documente personale şi răspunsuri (explicaţii) date de istoric la întrebările puse după consultarea dosarelor. Comentariul a relevat credibilitatea afirmaţiilor lui Mihnea Berindei şi a punctat inadvertenţele şi incongruenţele documentelor care poartă semnătura ofiţerilor de Securitate. O asemenea „metodă" ridică întrebarea legitimă: cât de neutră a fost analiza cercetătorului? Există multe dovezi privind nevoia de a privi cu suspiciune cele notate de agenţii Securităţii. Dar precauţia cercetătorului este firească şi în ceea ce priveşte susţinerile persoanei căreia i s-a pus eticheta de informator, căci dacă ar fi

---

* Nota referitoare la acţiuni ale Europei Libere privind stimularea activităţii de disidenţă în R.S. România – Florica Dobre (coord.) *et al.*, *Securitatea*..., p. 547.

fost într-adevăr colaborator, ar avea desigur toate motivele să inventeze explicaţii menite să dezmintă acuza.

Prezentarea „cazului Berindei" urmează logica tuturor celorlalte investigaţii: expunerea este rezultatul unei cercetări ample, sintetizate la nivel de detaliu şi într-un stil care se doreşte inteligibil pentru cititor. Comentariul, interpretarea datelor sunt asumate întrucât sunt probate de ansamblul informaţiilor. Chiar dacă înţelegerea celor găsite în Arhiva CNSAS despre Berindei a profitat de cooperarea istoricului, cum nu a fost posibil în nicio altă situaţie din cele cercetate pe parcurs, nu opiniile lui Mihnea Berindei au ghidat investigarea cazului.

Deşi contează subtilităţile diferitelor rapoarte şi adrese dintre unităţile militare care îl au ca subiect pe istoric, materialul decisiv rămâne ansamblul notelor-declaraţii date de Mihnea Berindei la Securitate când a fost adus pentru anchete. Acestea au constituit şi referinţa principală pentru decizia CNSAS. Cele cinci materiale în care apar numele de cod „Mircea" şi „Sandu" se află în dosarele foştilor colegi de studenţie Alexandru Cernatoni şi Cristina Anton-Manea. Paginile au fost bătute la maşină de o dactilografă care a preluat declaraţiile cerute de ofiţerul Gheorghe Gavrilă. Numele de cod a fost de asemenea bătut la maşină. „Notele" sunt de fapt răspunsuri la interogatorii.

Excepţia de la acest model este declaraţia olografă deja pomenită, benign-protectivă, dată de Mihnea Berindei cu o zi înainte de plecarea în Turcia (deci pe 23 septembrie 1970, dar datată de o altă mână „23 septembrie 1969"), care se referă la Matei Cazacu, angajat la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" în acea perioadă. Informaţiile despre Matei Cazacu, banale, fără nimic acuzator, poartă semnătura lui Mihnea Berindei, modificată de o altă mână astfel încât să apară numele conspirativ „Mircea". Asemenea intervenţii asupra documentului originar constituie o indicaţie în plus asupra implicării ofiţerului în crearea unui dosar de reţea menit să-i crească zestrea birocratică.

Toate celelalte note, dactilografiate cu numele de cod „Mircea" şi „Sandu", confirmă natura lor de „declaraţii". Fuseseră date organelor de Securitate la sediul Miliţiei din strada Eforie, celebru în comunitatea anchetaţilor Securităţii, şi la Academia de Ştiinţe Economice.

Conţinutul declaraţiilor referitoare la persoanele despre care fusese întrebat este pozitiv. Cu privire la Ion Sălăjan, prieten al surorilor Manea, explică unde şi când l-a cunoscut (o excursie

organizată de facultate la Bran cu un an înainte) și aduce informații știute („vara aceasta a fost într-o excursie în RFG") și dă calificative convenabile: „un foarte bun student". Încearcă să-l acopere pe Sălăjan, de vreme ce găsim următorul accent protector: „Știu că nu mai este în relații de prietenie cu Alecu Cernatonie (îl evită chiar)". Faptul că Alexandru Cernatoni se dovedise un student-problemă pentru organe era bine cunoscut[31].

Accentul explicativ al spunerilor arată încercarea de acoperire a persoanelor despre care i se cereau lui Berindei relații. Un colaborator care se ducea la Securitate să-și îndeplinească obligațiile asumate ori își pâra colegii din proprie inițiativă nu se exprima astfel. Mihnea Berindei răspunde la întrebări și caută o explicație conciliantă. Ce poate fi mai semnificativ, într-un astfel de context, decât portretul făcut colegului-problemă? Iată-l:

> La fel ideea că există o „partidă" a lui Cernatoni este nefondată. Am putut să-l cunosc mai bine așa că mi-am dat seama ca și colegii mei că este în mare parte copilăros și naiv, uneori prea mândru. […] La ședința AS pe Centrul Universitar în momentul în care s-a votat trimiterea unei telegrame tov. N. Ceaușescu, eu fiind lângă el afirm cu toată siguranța că a votat, deși știu că s-a spus că nu este așa. [Cernatoni e] un copil mare plin de energie. Această energie trebuie canalizată și atunci Cernatoni nu va mai constitui o problemă[32].

***

Colegiul Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității a hotărât asupra „cazului Berindei" la 14 decembrie 2006 folosind materialele enumerate mai sus și după audierea istoricului[33]. În urma analizei acestor materiale, Colegiul CNSAS, condus la acea dată de Claudiu-Octavian Secașiu, a decis că Mihnea Berindei nu a fost agent sau colaborator al poliției politice comuniste.

Hărțuirea exilatului. Combinația Victor Roncea și Ion Varlam

Pentru Civic Media nu a contat verdictul CNSAS, nici argumentarea acestuia. Demersul „documentarului" a fost în esență unul calomniator și stigmatizant. În acest scop a folosit, pe lângă acuza colaborării cu Securitatea, acțiuni de intoxicare anterioare,

menite să-l compromită pe Mihnea Berindei. Documentarul anonim AlterMedia/Civic Media este apropiat stilistic şi informativ de un material trimis din Franţa la 6 mai 1993, pe faxul Tineretului PNŢCD, de unde a ajuns la revista *22*. Nu apare numele expeditorului. O conexiune se poate face totuşi între locul de unde calomniile şi-au luat zborul, o instituţie, Société Générale, şi faptul că acolo lucra Ion Varlam, adversar al istoricului, un vocal membru al comunităţii pariziene*. Textul transmis de pe aparatele aparţinând Société Générale era semnat cu formula „Comunitatea Românilor din Franţa”**. Expeditorul explica iniţiativa prin „campania de dezinformare” care ar afecta unitatea opoziţiei din România. La originea ei, scria autorul ascuns sub titulatura colectivă, s-ar afla Mihnea Berindei, „personaj echivoc”, cu o influenţă nefastă asupra relaţiilor dintre autorităţile şi mijloacele de comunicare din Franţa şi românii din străinătate luptători împotriva regimului de tip sovietic de la Bucureşti.

Recunoaştem argumentele folosite de „Comunitatea Românilor…” din textele postate pe site-urile AlterMedia/Civic Media. Nu poate fi vorba de o întâmplare. Materialele acuzatoare din 1993, 2006 şi anii următori, la peste 13 ani diferenţă, enunţă alegaţii şi interpretări identice. Era împins cu forţă în imaginarul public portretul unui Mihnea Berindei colaborator de valoare al Securităţii, apropiat al stângii şi chiar extremei stângi franceze, promotor al intereselor ruseşti în Moldova, agent manipulator al mişcării democratice din România şi susţinător din umbră al unor personaje ale puterii. Stilistica se potriveşte în aceeaşi măsură: textele au caracterul unor denunţuri, amestecă datele – ori ceva ce arată a date –, interpretările sunt tendenţioase, domină alegaţiile, sugestiile compromiţătoare. Sunt texte menite să intoxice cititorul şi să-i trezească antipatia faţă de istoric. Putem uşor pune în evidenţă intenţia lor distructivă, premeditarea rece a unei campanii care exclude eroarea din necunoaştere, căci unele scrieri au dezvăluit clar prezenţa manipulării.

---

* În volumul de dialog între Ion Varlam cu Liviu Vălenaş publicat în anul 2004 se regăsesc chiar şi stilistic principalele teze enunţate în faxul trimis cu numele „Comunitatea Românilor din Franţa” (*Pseudoromânia. Conspirarea deconspirării. În dialog: Ion Varlam şi Liviu Vălenaş*, Vog, Bucureşti, 2004).

** Adresa era „9 bis, Rue Jean de Beauvais 75005, Paris”. Nu a existat însă nicio asociaţie cu acest nume pe Jean de Beauvais. Acolo se află Biserica Română din Franţa.

Tehnica falsificărilor şi hărţuirii apare uneori brutal, cu limpezime, la suprafaţa mării de speculaţii pe care, cel mai des, cititorul nu are cum să o descâlcească singur. Sinteza în engleză aflată la finalul „documentarului" din 2006 susţine: „According to the National Council for the Study of Securitate's Archives (CNSAS) Mihnea Berindei was recruited by the Securitate in 1968, at the time he was student at the university and received two assumed names"*. În varianta internă, se recunoaşte că votul membrilor CNSAS „a înclinat pentru neincriminarea istoricului"; în varianta oferită străinilor, Civic Media anunţă că Mihnea Berindei a fost recrutat de Securitate în 1968, *iar recrutarea a fost stabilită de către CNSAS*. Pasajul în engleză poate fi citat ulterior în orice comunicare sau campanie internaţională.

Iată un alt exemplu de mistificare, atent elaborată, din editorialul lui Victor Roncea din luna august 2007, publicat în cotidianul *Ziua*. Autorul susţine, printre altele: „Regretatul opozant anticomunist, jurnalistul şi scriitorul Victor Frunză, afirma în ultima ediţie a monumentalei sale lucrări *Istoria comunismului în România*, că [...] numele celulei de bază a PCR este astăzi GDS – Grupul pentru Dialog Social, scrie Frunză, amintind că acesta a fost înfiinţat de Brucan prin intermediul recunoscutului agent al Securităţii Mihnea Berindei, membru de vază al «Comisiei Tismăneanu»"**.

Ce scrisese Victor Frunză? Autorul acelei *Istorii a comunismului în România* care, la momentul apariţiei sale, în 1984***, devenise o lucrare de referinţă pentru exilul românesc a preluat, nu e clar de unde şi cum, teoria înfiinţării Grupului pentru Dialog Social de către Silviu Brucan. În ciuda prezentării incorecte, rândurile scrise de Frunză despre GDS sunt, deşi nu entuziaste, mai curând pozitive:

> Între operaţiile publice efectuate de Silviu Brucan în zilele Revoluţiei din decembrie 1989 a fost înfiinţarea unei organizaţii de intelectuali, simpatizanţi ai mişcărilor disidente din estul Europei, cu caracter antitotalitar (chiar şi anticomunist), căreia i s-a aflat şi o denumire cât se poate de potrivită: Grupul de Dialog Social (GDS).

---

* „Conform Consiliului Naţional pentru Studiul Arhivelor Securităţii (CNSAS), Mihnea Berindei a fost recrutat de Securitate în 1968, când era student la universitate, şi a primit două nume de cod."

** Victor Roncea, „Când Minciuna stă cu preşedintele la masă", *Ziua*, 24 august 2007.

*** Victor Frunză, *Istoria Partidului Comunist Român*, Nord, Aarhus, Danemarca, 1984.

> Grupul, ai cărui membri, persoane extrem de onorabile, capătă prin mediile din presă şi de televiziune un binemeritat prestigiu, se pare că este condiţionat de existenţa unui cerc închis de membri, dar mai ales de menirea de a influenţa opinia publică întotdeauna într-o direcţie pozitivă. După ce, o scurtă perioadă, Silviu Brucan s-a convins personal de binefacerile pe care organizaţia înfiinţată de el le aduce la progresul societăţii româneşti, şi de faptul că ea îşi face treaba aşa cum a fost gândită, s-a retras discret. Dar a lăsat în locul său, pentru a monitoriza justeţea liniei, un alt fost ilegalist PCR, un distins intelectual, pe nume Pavel Câmpeanu, de a cărui şi mai discretă prezenţă şi activitate în GDS revista *22* (cu care Brucan a dotat organizaţia) nu a fost prea darnică în informaţii. Dezbaterile iniţiate de grup, ca şi conţinutul de un bun nivel publicistic al revistei sunt orientate spre a influenţa publicul neconformist intelectual, mai ales segmentul anticomunist al societăţii actuale, în direcţia dorită[*].

Din cele de mai sus se vede că editorialistul cotidianului *Ziua* a preluat prima parte a ideilor lui Frunză, despre rolul lui Brucan în crearea GDS, pentru ca apoi să adauge, punându-i-le în gură, susţineri denigratoare – GDS ar fi astăzi numele celulei de bază a PCR – şi calomniatoare – intermediarul operaţiei ar fi „recunoscutul agent al Securităţii Mihnea Berindei". Montajul aducea daune GDS şi istoricului stabilit în Franţa, dar şi lui Victor Frunză, pus într-o lumină proastă prin asocierea cu astfel de intoxicări. Jurnalistul aşteptase moartea lui Victor Frunză (27 iulie 2007) ca să îi pună în spate insulta din articolul său din 24 august 2007.

Susţinerile fuseseră demontate chiar în ziarul folosit pentru denigrarea lui Mihnea Berindei[**]. Enunţarea falsurilor nu a schimbat însă tezele care au continuat an de an campania calomnioasă la adresa istoricului.

---

* Silviu Brucan nu are legătură cu întemeierea Grupului de Dialog Social sau cu înfiinţarea revistei *22*. Pavel Câmpeanu a fost un membru al GDS, dar prezenţa lui s-a reflectat în programul de sondaje al Grupului, şi nu în poziţionarea GDS faţă de tumultuoasele evenimente din anii '90.

** Vezi Gabriel Andreescu, „Mihnea Berindei", *Ziua*, 30 noiembrie 2006.

Ion Varlam în Arhiva CNSAS și în afara ei

Autorii atacurilor la adresa lui Mihnea Berindei, cele din anul 1993 și reluările și adăugirile răspândite prin diferite mijloace de presă începând cu anul 2006, sunt voci bine individualizate: Victor Roncea și Ion Varlam. Primul este mai curând un actor de fațadă al amplei strategii calomniatoare, nu comanditarul ei. Al doilea s-a afirmat încă din anii '70 ca oponent ideologic al lui Berindei, dar în spatele acestei explicații se află, vom vedea, cauze de altă natură.

Cei doi s-au întâlnit în luna iulie 2011 să împlinească simbolic și practic parteneriatul lor, implicit până atunci, ce-l avea ca țintă pe istoric. Pe site-ul Civic Media a fost lansat un dialog în care intervievatorul (Roncea) și intervievatul (Varlam) se incită și se completează reciproc*. În partea a doua a dialogului, Mihnea Berindei este menționat din nou într-o mai lungă colecție de troțkiști, KGB-iști și sovietici. Se ridică întrebarea ce poate să determine conivența dintre două persoane al căror trecut și ale căror date individuale sunt atât de diferite. Există câteva cadențe comune, unele de sorginte naționalistă, începând cu antimaghiarismul și trivializarea Holocaustului**, precum și asumarea unui discurs anticomunist vehement.

Ar părea totuși că un aspect al lucrurilor, nu chiar de detaliu, ar motiva mai curând distanțarea celor doi. Victor Roncea face propagandă foștilor ofițeri de Securitate, începând cu Iulian Vlad, pe care îl numește „simplu soldat al României"***, îl îmbrățișează cu „La Mulți Ani!" de ziua lui și cere să i se facă dreptate****. Aceeași atitudine empatică o are și față de alți „soldați" ai organelor represive, cum ar fi colonelul Ioan Rusan***** și Aurel Rogojan, pe

---

* „Despre evrei, comuniști, securiști și kaghebiști (II)", http://roncea.ro/tag/ion-varlam.

** Vezi pentru concept Michael Shafir, *Între negare și trivializare prin comparație. Negarea Holocaustului în țările postcomuniste din Europa Centrală și de Est*, Polirom, Iași, 2002.

*** Victor Roncea, „Dreptate pentru generalul Iulian Vlad", 15 decembrie 2008, http://victor-roncea.blogspot.com/2008/12/dreptate-pentru-generalul-iulian-vlad.html.

**** http://victor-roncea.blogspot.com/2008/02/generalul-iulian-vlad-implinit-77-de.html.

***** Vezi interviul de la http://roncea.ro/tag/ioan-rusan/page/2/.

care îi găzduieşte cu interviuri*. Semnificativă a fost diatriba cu care ziaristul a batjocorit cererea de a se tăia pensiile foştilor ofiţeri de Securitate**.

Discursurile violente ale lui Ion Varlam la adresa Securităţii şi securiştilor*** păreau să lase puţin spaţiu de conciliere cu entuziasmul companionului care salută agenţii lui Iulian Vlad. Or, descoperim astăzi că solidaritatea celor doi în hărţuirea unor personalităţi ale opoziţiei faţă de regimurile comuniste – în acest caz, a lui Mihnea Berindei – se poate bizui pe un subsol mai relevant decât stilistica limbajului personal faţă de ofiţerii de Securitate.

Am găsit recent referirea la Ion Varlam într-un document din Arhiva CNSAS, o notă-raport care documentează campania de discreditare a lui Paul Goma. Apariţia romanului *Gherla* în Franţa în 1976 şi citirea unor fragmente la postul de radio Europa Liberă au determinat Securitatea să lanseze o campanie de intoxicare împotriva scriitorului, în care a fost folosit, printre alţii, Alexandru Ivasiuc. Reproducem un pasaj amplu din nota semnată de cpt. Victor Achim, datată 5 ianuarie 1977, întrucât aici am dat cu surprindere şi peste Ion Varlam, subiectul rândurilor de mai sus. Nota începe cu prezentarea de către ofiţer a întâlnirii lui Ivasiuc:

> Conform aprobării am organizat o nouă contactare a scriitorului Alexandru Ivasiuc cu scopul de a-l determina să folosească posibilităţile de care dispune împotriva acţiunilor ostile întreprinse de Paul Goma aşa cum a afirmat recent. […] În acest moment i-am precizat motivul

---

* „Victor Roncea despre cartea generalului Aurel Rogojan", http://blogideologic.wordpress.com/2010/01/08/victor-roncea-despre-cartea-generalului-aurel-rogojan. Pe blogul lui Victor Roncea apar numeroase referiri la Aurel Rogojan sau texte ale lui (vezi http://roncea.ro/tag/general-aurel-rogojan; http://victor-roncea.blogspot.com/2009/04/generalul-aurel-rogojan-intreaba-cine.html etc.).

** Vehementa reacţie la propunerea de reducere a pensiilor foştilor ofiţeri de Securitate, greu de explicat la un anticomunist declarat, a fost acoperită printr-un titlu ironic: Victor Roncea, „A înnebunit Tismăneanu! Vrea să taie pensiile familiilor membrilor GDS, activişti ai PCR şi informatori ai Securităţii", http://victor-roncea.blogspot.com/2010/01/innebunit-tismaneanu-vrea-sa-taie.html.

*** Pentru Varlam, Securitatea a fost hărăzită cu exterminarea celor „care constituiau coloana vertebrală a neamului nostru" (Ion Varlam, „Un document nul şi neavenit. Raportul Comisiei Internaţionale pentru Studierea Holocaustului în România", 30 noiembrie 2004, www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/varlam/varlam2.htm).

pentru care am vrut să-l întâlnesc şi anume că m-am gândit la ultima noastră discuţie prin care chiar el, Alexandru Ivasiuc, spunea că acreditarea lui P. Goma în străinătate ca mare scriitor face un deserviciu literaturii române şi în special adevăraţilor scriitori din ţara noastră. Ce ar trebui făcut pentru a restabili adevărul?

Iată răspunsul scriitorului:

Este lucrul pe care îl fac cu mare plăcere deoarece sunt convins că nu greşesc cu nimic când demasc un impostor care pur şi simplu nici el nu ştie pe ce poziţie se află, care nu are niciun pic de talent. […] Campania pentru demascare a lui [Goma] am început-o, aşa cum v-am spus, încă de la discuţia mea cu cei patru ziarişti pe care i-am invitat la Casa scriitorilor…

Alexandru Ivasiuc propune să facă o analiză literară a cărţii (*Gherla*), a omului Goma, să facă o listă a persoanelor care au stat cu el şi Goma în puşcărie, care să fie împărţite în două categorii, asupra persoanelor din primul grup va acţiona el, cu acordul ofiţerului, asupra celorlalţi va acţiona Securitatea. Iată ce spune în continuare Ivasiuc:

Pentru pregătirea celor menţionaţi mai sus mă angajez să mă ocup eu. Cred de asemenea că e bine să folosesc posibilităţile ce le am la ziariştii străini. […] *Mai poate fi folosit şi Varlam, descendent din familia Ghica, care a stat cu noi în detenţie şi are mare influenţă asupra unor persoane din emigraţie. El a solicitat să îi dăm cartea şi în câteva zile ne va face o analiză şi cu părerile sale asupra modului cum se poate acţiona. Până atunci se va concentra să-şi amintească cât mai multe nume de persoane cu care a stat în închisoare şi care ne pot sprijini. O singură rugăminte are. Să-l considerăm un fel de consilier în acest caz, nu un simplu executant. În limita conspirativităţii să ştie şi el ce se poate şti* [subl.n.][34].

Câteva observaţii asupra conţinutului acestei note. Ea reproduce spusele lui Alexandru Ivasiuc separate de câteva comentarii ale ofiţerului. Nu doar ghilimelele, ci şi stilul acelor pasaje confirmă autenticitatea lor. Pare exclus să le interpretăm ca pe o invenţie, şi parţială, a cpt. Victor Achim. De asemenea, nu există nimic, care să sugereze că Alexandru Ivasiuc ar fi creat o poveste privind contactarea lui Ion Varlam. Nu doar că este neverosimil, dar obligaţiile implicite rezultând din discuţia cu ofiţerul de Securitate l-ar fi împiedicat să propună o istorioară falsă.

Iată de ce paragraful despre Ion Varlam din dosarul I nr. 6625 constituie una dintre piesele de importanţă, în general rare, care susţin prin ele însele ipoteza identificării unui colaborator al Securităţii. Sugestiilor acestui document li se adaugă confirmarea faptelor, campania lui Ion Varlam împotriva lui Paul Goma la Paris, unde a lăsat o impresie ciudată, căci contraria aşteptările românilor emigranţi în Franţa*. În biografia lui Goma găsim referirea la atitudinea lui Varlam, şi chiar în conexiune cu implicarea lui Ivasiuc. Citǎm pasajul care se aliniază cu documentul din Arhiva CNSAS:

> De la München, Al. Ivasiuc se duce singur – la Paris, încearcă să facă să se publice în presa franceză – cu deosebire în *Le Monde* „informaţii" potrivit cărora […] în România totul merge bine (şi tot Românul prosperă), iar „acel Goma" este un veleitar, un calomniator, mai ales prin ultima carte, *Gherla*, fojgăind de neadevăruri, de calomnii la adresa […] foştilor deţinuţi politici […] Al. Ivasiuc nu reuşeşte să-şi plaseze „articolele" nici măcar în *Le Figaro*, pe atunci jurnal proceaușist. La Paris, Al. Ivasiuc ia legătura cu prieteni comuni şi colegi de închisoare: Mihai Serdaru (coleg al amândurora de Gherla) şi cu Ion Varlam. Nu reuşeşte să-l convingă pe Serdaru de […] minciunile lui Goma – pe Ion Varlam, da: Exact în luna aprilie 1977, când P.G. era (re)arestat, Ion Varlam, aflat de mulţi ani la Paris, adresează o „scrisoare deschisă" lui P.G. (arestat, iar Varlam ştia bine acest lucru), în care contestă „autenticitatea" unor fapte relatate în *Gherla* – de pildă, bătaia pe care o încasase autorul cu două zile înainte de liberare – şi califică şi el (după Ivasiuc) drept „calomnioasă" cartea în întregul ei. („Scrisoarea deschisă" a fost trimisă […] editorului Claude Gallimard […])**.

Ce nu ştia Paul Goma la scrierea acestor rânduri e faptul că Alexandru Ivasiuc luase legătura cu colegul său de închisoare cu mult înainte de sosirea la Paris şi se oferise să fie intermediarul dintre Securitate şi Varlam. Pe numele lui Ion Varlam, SRI şi

---

* Anterior, explicaţia atacurilor lui Ion Varlam la adresa Monicăi Lovinescu, a lui Mihnea Berindei şi a altor personalităţi ale exilului democratic – fapte stranii, căci erau vizaţi opozanţi ai regimului condamnat consecvent chiar de Varlam – erau simpatiile legionare ale acestuia. Se adăugau voluntarismul şi vanitatea lui Ion Varlam, marcă stilistică ce se poate recunoaşte şi în citatul din Arhiva CNSAS.

** http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UZhHfogs6Z4J:www.miscarea.net/1-goma-bio-bibliografie.htm+ion+varlam+paul+goma&cd=7&hl= ro&ct=clnk&gl=ro&client=firefox-a&source=www.google.ro.

SIE nu au livrat Arhivei CNSAS decât un minuscul dosar de urmărire informativă, de 19 pagini*. Or, e prea puţin probabil ca fosta Direcţie de Informaţii Externe (respectiv Centrul de Informaţii Externe) să nu fi investigat un agitator atât de vocal împotriva comunismului.

În aceste condiţii, coaliţia Varlam-Roncea împotriva lui Mihnea Berindei uneşte, într-o demonstraţie, oamenii şi tehnicile Securităţii de dinainte de 1989 şi instrumentele moştenirii ei. Acuzarea lui Berindei ca agent sovietic şi simultan informator al Securităţii este revărsată în media de un agitator care-l ataca pe Goma ca parte a strategiei Securităţii şi de un asistent al cadrelor de frunte ale fostei instituţii de opresiune.

Un portret (de Monica Lovinescu)

Nu este în logica acestui volum să facă portretul personalităţilor afectate prin utilizarea abuzivă a Arhivelor Securităţii. Presupunem că, asemenea nouă, cititorul îl asociază pe Adrian Marino cu statutul de cărturar şi de fost deţinut politic care a creat o operă separat de instituţiile aflate sub autoritatea regimului, pe Constantin Noica cu mesajul rezistenţei prin cultură ş.a.m.d. Cazul lui Mihnea Berindei este oarecum excepţional şi va trebui să zăbovim puţin, căci el şi activitatea sa rămân şi astăzi puţin cunoscute, în ciuda aportului considerabil la istoria rezistenţei anticomuniste din Europa Centrală şi de Est.

Avem şansa unui portret sintetic, calm, dedramatizat, al cuiva care l-a cunoscut bine pe Mihnea Berindei, precum şi mediul în care istoricul a trăit, în particular exilul românesc din Franţa. În materialul pregătit pentru Europa Liberă** la 31 august 1991, Monica Lovinescu a spus despre Berindei câteva lucruri pe care aproape nimeni altcineva nu le putea rosti în atâta cunoştinţă de cauză şi cu atâta legitimitate. Voi cita pe larg articolul Monicăi Lovinescu, cu valoarea lui de mărturie irepetabilă:

---

* În dosarul I nr. 019738 sunt înregistrate arestarea lui Ion Varlam la 14 ani (!) şi trimiterea la şcoala de corecţie pentru că a făcut parte din organizaţia subversivă „Pătraru Roşu"; condamnarea în 1956 la 5 ani închisoare pentru agitaţie cu caracter duşmănos; faptul că a fost ţinut 33 de zile în izolare întrucât se dovedea „un tip recalcitrant, sfidător".

** Cu titlul „Săptămânalul *22* despre Mihnea Berindei".

Vocaţia aceasta aproape sacrificială a lui Mihnea Berindei [de a se dedica modificării viziunii Occidentului asupra regimului ceaușist] s-a născut [...] în 1977, când s-a constituit, la Paris, un comitet pentru apărarea drepturilor omului spre a-l salva pe Goma din ghearele Securităţii. Nu a fost singurul, bineînţeles. În acelaşi grup se aflau Dumitru Ţepeneag, Marie-France Ionesco, Maria Brătianu, Alain Paruit, câţiva francezi printre care mai ales Catherine Durandin şi Catherine Barthel. Iar manifestaţiile din faţa Ambasadei (de proporţii nemai-întâlnite până atunci) erau organizate nu doar de acest comitet, dar şi de alţi români, în frunte cu Constantin Stoicănescu. Dacă deci eliberarea de sub anchetă şi din închisorile Securităţii a lui Paul Goma poate fi revendicată de mai mulţi (printre care Dumitru Ţepeneag, foarte activ în acea vreme), continuitatea acestei activităţi este asigurată în primul rând de Mihnea Berindei şi de comitetul transformat în Liga pentru apărarea drepturilor omului în România. Mihnea Berindei îşi face din dezvăluirea adevăratului chip al comunismului şi din protejarea disidenţilor, pe măsură ce se ivesc, scopul principal. Un scop care-i fură zilele, orele, clipele. Acolo unde alţi români plini de acelaşi ideal trimiteau tot felul de memorii şi plângeri la nişte ziare care nu-i luau în seamă, prin exactitatea informaţiilor, prin formularea nesentimentală, riguroasă şi la zi, poate şi prin formaţia sa de istoric deprins cu precizia faptelor care înlocuieşte epitetele, Mihnea Berindei devine un interlocutor privilegiat.

Presa se trezeşte. Trebuie să o recunoaştem că mai ales cea de stânga, deoarece ziarul cel mai important al dreptei, *Le Figaro*, are în comitetul de conducere atât pe Hamelet, hagiograful preferat al lui Ceaușescu, cât şi pe Miot, ultimul intervievor entuziast al aceluiaşi Ceaușescu. Deci ziare de stânga ca *Libération* sau *Le Monde*, dar şi de opoziţie ca *Le Quotidien de Paris* [...] virează complet până, de pildă, în a rezerva interviului lui Mircea Dinescu două pagini, în timp ce arestarea, condamnarea la ani grei de închisoare a unui disident bulgar era redusă în acelaşi ziar la câteva rânduri, în ştirile mărunte. Desigur, Mihnea Berindei nu este singurul. Ziariştii se duceau să ia interviuri lui Paul Goma (care vorbea mai ales de alţii şi nu în primul rând de sine), Eugen Ionesco dădea şi el declaraţii, Marie-France Ionesco strângea semnături de protest printre scriitorii francezi, noi înşine (în 1977 şi în 1983) eram periodic asaltaţi de gazetari, dar Mihnea este acela care îşi făcuse adevăraţi prieteni printre ei şi se vădea cel mai ascultat. Ne-am dat seama şi concret de acest lucru atunci când Mihnea Berindei, lipsind vreo săptămână din Paris, toţi gazetarii s-au abătut asupra noastră. Zbârnâia telefonul de dimineaţa până seara, aproape fără întrerupere. [...]

Mihnea Berindei era preocupat mai ales de cei care, într-un fel sau altul, se aflau în primejdie şi prin notorietatea lor în Occident puteau fi puşi oarecum la adăpost. Le trimitea gazetari de la ziarele cele

mai importante pentru interviuri, telefona mereu în ţară, menţinea legătura. El este cel care a trimis primii gazetari la Doina Cornea. [...] Și asupra acestui dezinteres trebuie să insistăm. Nu numai că Mihnea Berindei n-a tras niciun folos material de pe urma acestei activităţi care-i absorbea timpul (nemailăsând turcologului aproape nici o clipă să se ocupe de cercetările lui[35]), dar își cheltuia o bună parte din leafa lui de la l'Ecole des Hautes Etudes, de n-ar fi decât telefoanele cu Bucureștiul[*].

[…] un lucru este sigur: Mihnea Berindei își dedică din 1977 încoace toate forțele și toată inteligența unei singure cauze: restabilirea adevărului despre România și susținerea rezistenţei împotriva comunismului întâi și apoi, după confiscarea revoluției, neocomunismului și celor ce tind să se agațe de posturi sau să le păstreze pe cele pe care le dețineau sub Ceaușescu. Și un astfel de om, în loc să primească răsplata normală din partea celor pentru care s-a luptat, ca puțini alții, se vede defăimat la modul cu adevărat injurios.

***

Monica Lovinescu scrisese aceste rânduri în anul 1991. Ele par un răspuns perfect la campania desfășurată împotriva lui Berindei de pretinsa „Comunitate a Românilor din Franța", de AlterMedia, Civic Media, Ion Varlam și Victor Roncea, cu insistența ei de metronom după anul 2006. Iar cele spuse nu ajung să vorbească despre cum Mihnea Berindei și-a deschis casa românilor critici care ajungeau uneori prin Paris[36] sau despre implicarea lui, după revoluție, în vindecarea rănilor comunismului, coordonarea unor ajutoare umanitare din primele zile după alungarea cuplului Ceaușescu, asistența victimelor mineriadelor, mobilizarea unor finanțatori occidentali pentru organizațiile dedicate drepturilor omului și democrației, proiectele de educare a aleșilor locali, acțiunile menite să pregătească aderarea României la UE. Se adaugă o mulțime greu de inventariat de activități derulate în

* Monica Lovinescu a fost sensibilizată de acest aspect. Peste ani, în volumul *La apa Vavilonului*, va reveni asupra lui: „La Mihnea, ceea ce ne-a plăcut mai întâi, lui Virgil și mie, a fost gratuitatea angajamentului său. Acolo unde alții (cei mai numeroși) ar fi căutat o semnătură și o carieră, Mihnea le-a neglijat pe amândouă. I-a trecut pe turcii săi din secolul al XV-lea pe un plan cu totul secund și a descins în contemporaneitate cu frenezie și excepțională dăruire" (Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, Humanitas, București, 2001, p. 227).

ţară şi altele în afară (Albania, Republica Moldova), toate menite să elibereze această regiune nefericită a Europei de sechelele comuniste, de interesele foştilor gardieni implicaţi în escamotarea trecutului şi cucerirea unor noi poziţii de control.

„Cazul Berindei" şi gravitatea temelor de etică a memoriei

Ce se găsea pe google.ro la jumătatea anului 2011, căutând numele lui Mihnea Berindei? Rândurile de la prima postare: „Mihnea Berindei, fondatorul GDS, a fost racolat de Securitate încă din 1968 […] Mihnea Berindei: o biografie murdară şi complicităţi actuale" etc. A doua la fel, a treia face trimitere la tatăl lui, Dan Berindei, a patra, la un alt articol al lui Victor Roncea cu „deconspirările" bine cunoscute, a cincea anunţă că Tribunalul a suspendat procesul lui Roncea cu Berindei. Doar de aici încolo apăreau surse de alt tip şi cu alte teme decât cele prin care denigratorii îi desenează istoricului un portret public. Faptul arată că, pentru un procent substanţial dintre căutătorii pe Internet, deci majoritatea cititorilor de astăzi care ajung la „cazul Berindei", interesaţi de subiect, sau grăbiţi, Mihnea Berindei se identifică cu acest portret defăimător[*].

Pentru căutătorii pe Internet care nu au timp decât de o imagine, echipa de intoxicare a postat fotografia istoricului sub frontispiciul site-ului informativ *Le Temps*, cu întrebarea „Mais qui est Mihnea Berindei?". Dedesubt, citate din decizia CNSAS alese astfel încât să sugereze o activitate de informator. Consultând însă originalul, site-ul *Le Temps*, citim altceva: referiri la calitatea de cercetător a lui Berindei, refugierea la Paris, statutul de purtător de cuvânt al Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului şi actualele cercetări din Arhiva PCR[**]. Această nouă şi impresionantă piesă a manipulării dă măsura importanţei acordate „cazului Berindei" de vânătorii lui, dovadă a faptului că în spatele ziaristului se află o echipă hotărâtă să distrugă credibilitatea foştilor militanţi anticomunişti.

---

* Între timp, aceste postări se află în concurenţă cu prezentarea de pe Wikipedia.

** Vezi http://www.letemps.ch/Page/Uuid/eb74c900-edef-11dd-b87c-1c3fffea55dc/Mais_qui_est_Mihnea_Berindei#.UGQ2xlEbDcs.

Mihnea Berindei a fost defăimat din vremea când Securitatea se bucura și de mijloace aproape nelimitate, și de imunitate. Istoricul exilat la Paris a avut de înfruntat nu doar zvonistica murdară ori intervențiile subterane care înveninează relațiile dintre oameni. Pentru Securitate, Berindei devenise o țintă majoră a campaniilor de compromitere a „dușmanilor socialismului", însă cu un astfel de oponent denigrarea nu se dovedea suficientă. Mihnea Berindei a avut de făcut față amenințării directe la viața lui și a familiei sale, într-o vreme când oameni cu aceleași aspirații politice cu care a colaborat au primit colete cu bombe (Paul Goma, Șerban Orescu), au fost atacați și loviți (Monica Lovinescu) sau înjunghiați (Emil Georgescu*).

Stilistica amenințărilor trimise de Securitate depindea, evident, de caz. Lui Mihnea Berindei i se potrivea perfect mânia naționalistă, cu irizații legionare, utilizată pe larg de Securitate împotriva opozanților care promovau înțelegerea cu maghiarii, cu evreii, cu Occidentul modernist. În 1989, când se pregăteau detaliile întâlnirii româno-maghiare de la mijlocul lunii iunie a aceluiași an la Budapesta, Berindei a primit în cutia poștală o scrisoare care nu doar îl împroșca cu vulgaritate, ci îi amenința familia. O așa-zisă organizație patriotică radicală a exilului românesc, „Fiii lui Avram Iancu", a cărei siglă folosea semne macabre străjuind mottoul „Numai sabia mai poate hotărî"**, îl acuza că s-a vândut ungurilor și a otrăvit „sămânța românească binecuvântată" amestecând-o cu sânge de alogen[37].

Organizațiile „patriotic radicale", unele fluturând cu emfază identitatea legionară, care îi atacau pe adversarii regimului Ceaușescu făceau parte din recuzita de camuflaj a Securității. Scrisoarea de amenințare primită de Berindei la sfârșitul anului 1989, semnată în verde „Horia Sima", mustea și ea de agresivitate:

---

* Implicarea Securității în înjunghierea lui Emil Georgescu este astăzi probată de Arhivele Securității. Pe nota informativă în care este descrisă atacarea redactorului Europei Libere de către doi italieni prinși de poliție, colonelul I. Tiseanu a notat următoarele: „Situația creată ne obligă să folosim alte concepții, tactici, împrejurări și mijloace pentru realizarea acțiunii de anihilare a lui «Iago»" (http://www.ortodox.net/article.php?story=20050131111405224).

** Scrisoarea ajunsă în cutia poștală a lui Mihnea Berindei nu e datată, însă momentul poate fi descoperit din plângerea făcută de Mihnea Berindei Comisariatului de poliție din Paris III: 7 iunie 1989.

„Este momentul, domnule Mihaly Berindey, se reflectezi, măcar acum în al 12-lea ceas, la faptele şi conduita ta. În caz contrar, va trebui să te aştepţi în curând la o replică tăioasă şi definitivă pentru lucrarea nemernică ce ai pornit”*.

Scrisorile ce se ascund sub titulatura „Fiii lui Avram Iancu”, „Horia Sima” etc. au ajuns în cutia poştală a mai multor disidenţi ajunşi în Occident şi în continuare activi**. Conţinutul şi stilistica forţată, arhaismul artificios al cuvintelor, nevoia de a puncta de fiecare dată distanţa faţă de regim trădează nevoia ascunderii adevăratei identităţi, dar sunt mai transparente decât orice altă dovadă a unei legături directe cu agenţiile ceauşiste. Nimeni nu se îndoia în exil de adevăraţii autori ai scrisorilor. Nu se îndoiau nici serviciile de securitate din ţara de refugiu la care apelau destinatarii, pentru protecţie. Pentru că scrisorile proveneau de la serviciile statului comunist-terorist şi nu de la nostalgici refugiaţi ai istoriei, ameninţările păreau autentice, capabile să descurajeze. Cei care le primeau aveau în minte nu doar securitatea personală, ci şi greaua responsabilitate a periclitării familiei. Astăzi, calomnii jenante şi mai ales acuza de a fi colaborat cu Securitatea cad pe capetele unor oameni care aveau dreptul la recunoaşterea rezistenţei lor.

Se pune întrebarea: care sunt regulile acestei lumi, dacă un om care şi-a dedicat viaţa opoziţiei faţă de regimul comunist, precum Mihnea Berindei, este acuzat a fi fost agent sovietic tocmai de omul care-l denigra pe Paul Goma în 1977? De a fi numit, fără consecinţe, informator al Securităţii de către un susţinător al generalului Aurel Rogojan?

---

* Era datată „Madrid, 11 nov. 1989”.

** Pe Helmuth Frauendorfer, opozant din Banat de origine germană, organizaţia patriotică îl anunţa: „Politica strâmbă pe care o faci nu va schimba ceva din ţara pe care şi noi o voim liberă şi democrată, dar de mare satisfacţie Ungurilor”. Iar dacă „de vorbe bune nu vrei să înţelegi, ne vei afla când nici nu vei gândi, şi te vom lovi de moarte”. Aceeaşi retorică în mesajul trimis „Doamnei Müler şi Domnului Wagner”, care „din îngustimea minţii lor lovesc în Poporul Român: Opriţi-vă dacă vă e dragă viaţa!!!”. Pe William Totok, căruia „Fiii” îi cunosc activităţile politice la care l-au împins „sărăcia sufletească şi lipsa de parale”, îl pun în gardă: „Ia seama că aluneci într-un joc periculos, iar dacă faci cunoştinţă cu noi în scris, data viitoare – ce nu-i departe dacă nu te potoleşti – vei cunoaşte tăişul pumnalelor noastre sau greutatea bardelor”.

Berindei pare victima procesului de reconsiderare a istoriei ceaușiste, care a cunoscut o revigorare aproape stranie la sfârșitul anului 2011. „Anticomunistul" Victor Roncea se află în fruntea campaniei de promovare a unor cărți precum *Fereastra serviciilor secrete*, prosecuristă și antimaghiară, care ne asigură că „După două decenii de continuă deconspirare, supuși permanent blamului public, suspectați de toate relele societății și imperfecțiunile democrației, «securiștii» au devenit imuni. Campania dusă împotriva lor nu face decât să le crească mai departe cota. Așa s-a ajuns ca valoarea securistului să nu mai poată fi cuantificată. Azi, cine se respectă în România are propriul său securist. Bibelou, mascotă ori talisman!"*.

Roncea a fost ziaristul de serviciu al lui Aurel Rogojan, Iulian Vlad, al membrilor Asociației Cadrelor Militare în Rezervă și Retragere din SRI când aceștia au fost invitații unor instituții publice din Cluj, Sălaj și Târgu-Mureș la începutul lunii decembrie 2011**. A promovat turneul șefilor de altădată ai Securității care, la 15 decembrie 2011, a ajuns la Banca Națională a României, unde guvernatorul Mugur Isărescu s-a alăturat lui Ioan Talpeș, fostul șef SIE, și istoricului Securității, Cristian Troncotă, la lansarea volumului lui Larry L. Watts dedicat „geniului diplomatic" al lui Nicolae Ceaușescu***.

Cinismul cu care acești ofițeri ai fostului aparat de securitate au astăzi pretenția să dea lecții este reversul faptului că un atac precum cel la adresa lui Mihnea Berindei nici măcar nu a fost condamnat în opinia publică – căci excepțiile s-au pierdut****. Se

---

* Aurel Rogojan, *Fereastra serviciilor secrete. România în jocul strategiilor globale*, Compania, București, 2011, p. 41.

** Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" din Cluj, Consiliul Județean, Biblioteca Județeană și Muzeul Județean de Istorie și Artă din Sălaj etc.

*** Larry L. Watts, *Ferește-mă, Doamne, de prieteni. Războiul clandestin al blocului sovietic cu România*, RAO, București, 2011.

**** Chestionat de ziarista Mirela Corlățan, aflată în pregătirea articolului „Mihnea Berindei împins în dosariadă", Radu Filipescu, președintele GDS, a respins alegațiile prin care se acredita colaboraționismul lui Berindei, considerându-le o încercare de compromitere lansată tocmai de Securitate: „Mi se par nefondate toate aceste acuzații, căci îl cunosc foarte bine. […] E normal ca Securitatea să fi încercat compromiterea lui, cum a încercat și cu mine". Vezi și Gabriel Andreescu, „Mihnea Berindei"; Gabriel Andreescu, „Campania împotriva lui Mihnea Berindei poartă amprenta fostei Securități", *Timpul*, nr. 9, 2008.

sprijină pe verdictul judecătorilor care au legitimat calomniile brutale. Profită de indiferența intelectualilor publici care au ratat momentul mobilizării pentru a protesta împotriva defăimării. Ce sens are să numim comunismul „ilegitim și criminal", să adoptăm legi de deconspirare a Securității, să proiectăm monumente și reguli de lustrare, dacă ofițerii de Securitate capătă statut de „bibelou, mascotă ori talisman", iar foști opozanți ai comunismului, pe cel de colaboraționiști? Care este funcția exercițiilor de memorie, dacă în ciuda lor regăsim raporturile simbolice de pe vremea când comunismul era victorios, securiștii eroi, iar anticomuniștii trădători?

Întreaga temă a deconspirării are un conținut etic. Dezbaterea care durează de 20 de ani despre Securitate și colaboratorii ei capătă sens întrucât facem distincția dintre bine și rău. Etica memoriei, în cadrul căreia deconspirarea este doar o fațetă, nu poate exista fără dreptate. În campania împotriva lui Mihnea Berindei, adevărul, dreptatea au fost răsturnate cu susul în jos*. Situația de astăzi a istoricului, și nu numai a sa, ridică întrebări stringente asupra fundamentelor etice ale societății în care trăim.

„Deconspirările" din anul 2006

„Cazul Mihnea Berindei" este doar un element dintr-un proces al deconspirărilor căruia i se dăduse semnalul în vara anului 2006. El are o miză aparte datorită personalității celui acuzat, unul dintre cei mai activi anticomuniști și anticeaușiști din Occident și unul dintre cei mai importanți cercetători ai istoriei comunismului**.

---

* Cât de departe merge cinismul în calificarea istoriei o arată apărarea lui Victor Roncea în procesul cu Mihnea Berindei. Ziaristul a invocat nota peste care a fost scris de ofițer numele conspirativ „Mircea", declarație benignă luată în timpul interogatoriilor de la Securitate, pentru a conchide că, „prin urmare, a existat o relație specială a reclamantului cu Securitatea, relație pe care nu orice cetățean a avut-o, ca atare nuanțele nu-i atenuează colaborarea". Cu alte cuvinte, persoanele vânate de Securitate și aduse pe băncile interogatoriilor aveau „o relație specială" cu instituția de opresiune.

** Vezi volumele Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goșu (editori), *Istoria comunismului din România. Documente. Volumul I: Perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej (1945-1965)*, Humanitas, București, 2009; Gabriel Andreescu, Mihnea Berindei (editori), *Ultimul deceniu comunist. I. Scrisori către Radio Europa Liberă. Vol. I: 1979-1985*, Polirom,

Apoi, dosarul de rețea pe care i l-a elaborat Securitatea conține intervenții grosolane (acoperirea numelui corect al celui interogat cu numele de cod inventat etc.) care fac vădit malpraxisul instituției. Cazul istoricului pune în discuție și atitudinea serviciilor de informații actuale. Faptul că acestea au predat CNSAS un dosar de rețea – „proba" colaboraționismului –, dar țin sub control dosarul de urmărire informativă ce trebuie să se afle la SRI și dosarul de urmărire externă care se găsește în ograda SIE constituie un afront.

Există multe motive care acreditează inițierea unui dosar de urmărire informativă pe numele lui Mihnea Berindei. Depunerea unei cereri de viză pentru Turcia, drumurile la Biblioteca Franceză pe care le relevă chiar documentele Securității, contactele cu colegul său japonez, Kanji Tsushima, sunt fapte pentru care Securitatea deschidea un astfel de dosar. Apoi, Berindei se afla într-un cerc de oameni care dădeau bătăi de cap organelor de Interne, precum Cernatoni, Sălăgean, Cristina Anton-Manea[38] sau Matei Cazacu. Cu siguranță, legăturile apropiate ale studentului Mihnea Berindei cu acești colegi duceau la punerea lui sub supravegherea Direcției I a Securității Statului. Totuși, SRI susține că dosarul nu se află în arhiva lui.

În chestiunea investigării activității sale în străinătate, ar părea de neimaginat ca SIE să nege deschiderea de către DIE/CIE a unor dosare pe numele său. Mihnea Berindei făcea în publicațiile din Occident o sistematică critică a regimului Ceaușescu. Dădea periodic telefoane la disidenții din țară, cu unii ajungând chiar să schimbe câteva cuvinte înaintea interceptării și întreruperii convorbirii. În particular, era implicat în dialogul româno-maghiar, temă căreia Bucureștiul îi dădea gradul zero de importanță în campaniile interne sau externe de autolegitimare. Totuși, SIE a susținut cinic că nu există în arhiva sa materiale pe numele istoricului[39].

Iași, 2010; Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goșu (editori), *Istoria comunismului din România. Volumul II: Documente Nicolae Ceaușescu (1965-1971)*, Polirom, Iași, 2012.

Note

1. Documentarul vorbește despre editorul „anarhist" François Maspero, „troțkista" Anne Planche și Alexandra Laignel-Lavastine, animată de vederi stângiste. Sunt nume care, cu o excepție, nu spun nimic majorității cititorilor români care citesc articolul în anul 2007. Rămân însă calificativele nedrepte: Anne Planche, fără nicio legătură cu troțkismul și nedatorând nimic României, și-a dedicat o parte din viață pentru a ajuta țara sufocată de regimul Ceaușescu; François Maspero a fondat și făcut din *L'Alternative* o portavoce a condamnării regimurilor totalitare din Est.
2. Mama soției, evreică maghiară, a avut toată familia exterminată la Auschwitz; ea însăși s-a refugiat în 1948 în Franța, unde avea un frate plecat înainte de război. Catherine Berindei este pe jumătate de origine franceză, născută în Franța dintr-un tată francez și o refugiată.
3. Cum ar fi Arielle Thedrel, cea mai fidelă dintre ei. Stângistă, insistă comentatorul publicației electronice, deși Thedrel scria în cotidianul de dreapta *Le Figaro* și, în plus, făcea disidență în redacție față de politica pro-Ceaușescu a conducerii.
4. Astfel, CGT-Livre, urmând o tradiție anarho-sindicală, era opus liniei CGT (Confédération Générale du Travail), în special în privința regimurilor comuniste din Est. FEN (Fédération de l'Education Nationale), principalul sindicat al educației naționale, nu mai avea de mult o tendință troțkistă.
5. Retragerea cetățeniei a fost un act excepțional, se dovedise a fi contraproductiv. Autoritățile de la București nu recurseseră la ea decât în cazurile lui Dumitru Țepeneag sau Paul Goma, iar acestea făcuseră vâlvă.
6. Afirmația că lui Berindei i s-a interzis accesul în redacția Europei Libere a fost calificată de directorul postului din acei ani, Nestor Rateș, martor în procesul de calomnie deschis de istoric lui Victor Roncea, drept absurdă. Operațiunile „Melița" și „Eterul", care se referă repetat, de la începutul anilor '80, la relația lui Berindei cu postul Europa Liberă, nu ar fi scăpat acest detaliu bun de valorificat. Nota din 20 iulie 1987 documentează colaborarea lui Mihnea Berindei cu Europa Liberă și faptul că se află în atenția Serv. 111/N.T., respectiv 133/V.A., „unde se va exploata mat[erialul] de verificare" (Arhiva CNSAS, D21, vol. 37, f. 147). Într-un tabel nominal din 13 iulie 1989, reprodus de Mihai Pelin, Berindei este identificat printre colaboratorii frecvenți ai Europei Libere, ocupându-se de teme istorice (Mihai Pelin, *Operațiunile Melița și Eterul...*, p. 615).
7. Mihnea Berindei a intrat în țară pe 25 decembrie 1989.

8. Printre altele, autorul face legătura cu grupările din jurul lui George Soros şi îl pune pe Mihnea Berindei în postura de iniţiator al unui parteneriat cu Sorin Antohi, care joacă aici rolul surprinzător (căci nu l-a avut niciodată) de reprezentant al Fundaţiei pentru o Societate Deschisă.
9. Înregistrat în Arhiva CNSAS cu numărul R 154425. Dosarele personale sau de reţea erau deschise în momentul recrutării unui informator, colaborator, rezident etc. (referitor la acest subiect, vezi „Evidenţa reţelei informative a aparatului de Securitate [I]", http://www.ceausescu.org/ceausescu_texts/revolution/evidenta_1.htm). Am amintit deja că procedura devenise un mecanism birocratic şi falsificator, din motive „de plan".
10. Consiliul Securităţii Statului, Direcţia de Informaţii Interne, Direcţia I, „Referat cu propuneri de recrutare ca informator a numitului Berindei Mihnea-Horia student în anul II la Facultatea de Istorie București". Mihnea Berindei nu a avut niciodată un al doilea prenume, nici Horia, nici altul. De asemenea, data naşterii este greşită.
11. Referatul susţine că, în urma contactărilor lui Mihnea Berindei, acesta ar fi furnizat cinci note informative, semnalând o serie de aspecte interesante în legătură cu „studentul japonez Ţuşima Kangi". (Este transcrierea fonetică. Numele studentului japonez, ajuns ambasador al Japoniei în România între 2006 şi 2008, este Kanji Tsushima.) În final, s-a propus „înregistrarea ca informator a numitului Berindei M.-H." (Arhiva CNSAS, R 154425, ff. 10-11). În realitate, Berindei nu a dat note şi de altfel ofiţerii nu au insistat, probabil pentru că nu studentul japonez era preocuparea lor, ci supravegherea mediului studenţesc, cum rezultă chiar din explicaţia referatului de recrutare. (O altă confirmare vine de la competenţele ofiţerilor de caz: maiorii de Securitate Ion Wagner şi Gh. Năstase supravegheau centrele universitare.) Studentul a fost chemat la 14 iunie 1968 la secretariatul facultăţii, a fost invitat la camerele Securităţii de pe strada Eforiei, clădirea Miliţiei Capitalei, şi a fost interogat.
12. Vezi documentul din volumul Florica Dobre (coord.), Elis Neagoe-Pleşa, Liviu Pleşa, *Securitatea. Structuri/cadre, obiective şi metode. Vol. II: 1967-1989*, p. 400: „În anul 1969, Secţia a V-a şi-a intrat mai mult în atribuţiuni şi a reuşit să cunoască mai bine situaţia operativă din centrele universitare şi să acorde un sprijin sporit ofiţerilor din teritoriu. […] În acest sens, scoatem în evidenţă sprijinul pe care mr. Gavrilă Gh., lt.-maj. Dejeu Robert şi mr. Wagner Ion l-au acordat inspectoratelor în care au fost repartizaţi".
13. Tabelul are două nume. Conform documentului, primul ofiţer, mr. Vagner [sic!] Ion, a stabilit legătura cu Mihnea Berindei la 14 iunie 1968 şi ar fi încetat-o la 17 septembrie 1968. Pentru al doilea ofiţer, mr. Gavrilă Gheorghe, apare doar data stabilirii legăturii: 17 septembrie 1968 (Arhiva CNSAS, R 154425, f. 6).

14. Anii 1968-1970 au fost anii campaniilor împotriva tinerilor care purtau „barbă și plete”.
15. Vezi adresa Consiliului Securității Statului (CSS), Direcția a IX-a, Serviciul 5, din 3 februarie 1968, trimisă Direcției I, care se informează asupra lui Mihnea Berindei, fișa de înscriere la Facultatea de Istorie din 5 octombrie 1966, două note, una a sursei „Alex Ștefan” din 12 ianuarie 1968, care reproduce discuțiile dintre Mihnea Berindei și colegul său Sergiu Iosipescu (studenții lăudau condițiile de viață din Statele Unite), și materialul din 25 ianuarie 1968 care înregistrează, după toate probabilitățile, discuțiile dintr-o cameră din casa prietenului Matei Cazacu (Arhiva CNSAS, R 154425).
16. Nota-raport a Consiliului Securității Statului, DGII – Direcția I 150/GG, din 16 decembrie 1969, referitoare la „informatorul «Sandu» recrutat la 8 iunie 1968” (Arhiva CNSAS, R 154425, f. 7).
17. Ofițerul de Securitate poate epata birocrația instituției sale și prin montarea unor detalii. În cazul lui Mihnea Berindei, maiorul Gheorghe Gavrilă susține în nota-raport citată că „Pentru documentare și culegerea de date necesare lucrării de stat, informatorul ne-a solicitat sprijin în procurarea unui dicționar osman-francez și francez-osman, dicționare care se găsesc numai în Turcia. Având în vedere aportul adus de informatorul «Sandu» în îndeplinirea unor sarcini pe linia muncii de securitate, propunem a se aproba valută de la fondul CSS și cumpărarea dicționarelor respective”, doar că la rubrica „De acord” semnătura șefului Direcției, generalul-maior D. Borșan, lipsește. Conform regulilor instituției, punerea în aplicare a propunerii era exclusă.
18. Arhiva CNSAS, R 154425, ff. 86-87.
19. Arhiva CNSAS, R 154425, ff. 84-85.
20. Din cauza pașaportului românesc, trebuia să solicite viză când pleca în Italia, Belgia, Germania etc. la ambasadele țărilor respective din Paris. Mihnea Berindei a cerut naturalizarea în 1979, fără să treacă prin azil politic, întrucât în acel moment trăise peste șapte ani în Franța. Nu a existat vreun refuz al cererii, cum pretinde textul anonim, primind cetățenia în 1980. Ceva asemănător s-a întâmplat și cu prietenul său Matei Cazacu, venit în Franța cu o viză de 90 de zile, în 1973, pe baza invitației pregătite de Berindei. Și el și-a prelungit viza, la început din motive similare.
21. Adresa are data de 11 martie 1971 și a trebuit legalizată de trei ori: la 15 martie 1971 de Ministerul Învățământului, la 18 martie 1971 de Ministerul Justiției și la 20 martie 1971 de Ministerul de Externe.
22. Notă din 1972 aflată în dosarul SIE al lui Dan Berindei. Anterior, în 1971 și 1972, Mihnea Berindei primise prelungiri de vize de ordinul săptămânilor sau lunilor.
23. Documentul cere ca Dan Berindei, „care este informatorul organelor noastre”, să fie instruit să poarte o corespondență regulată cu fiul

să̆u şi să-l influenţeze „în sensul dorit de noi”. Este un detaliu care explică motivaţia complexă a Securităţii când a acceptat prelungirea vizei studentului, pentru ei, transfug (Consiliul Securităţii Statului – 150/GG/f.x. 1971, Arhiva CNSAS, R 154425, f. 9).

24. Adresa din 25 aprilie 1974 (Ministerul de Interne, UM 0920/F, nr. F.120/0020332 din 23.04.1974, Arhiva CNSAS, R 154425, f. 4).
25. Reamintesc că Mihnea Berindei nu s-a deplasat ca turist în Turcia, ci cu viză de studii de 15 zile pe cont propriu.
26. Ca urmare, s-a cerut UM 0920/F să-l contacteze (Arhiva CNSAS, R 154425, f. 2).
27. Arhiva CNSAS, dosar personal Berindei Dan, SIE nr. 247/5, f. 128v.
28. Arhiva CNSAS, D21, vol. 36, f. 170.
29. Vezi Mihai Pelin, *Operaţiunile Melița şi Eterul...*, p. 619, notă reluată în Florica Dobre (coord.) *et al.*, *Securitatea…*, p. 742.
30. Dacă dosarul de rețea, de pretins „informator”, ar fi fost autentic, ar fi fost dezvăluit, cum s-a procedat în alte cazuri, exemplul notoriu fiind Ion Caraion, dar și Vlad Georgescu, de la care rămăsese o semnătură de informator. Că exista o dorință de contracarare a istoricului pe plan intern o dovedesc atacurile lui Adrian Păunescu și Ion Lăncrănjan după comentariile lui Berindei pe postul Europa Liberă.
31. În dosar apare când „Sălăjan”, când „Sălăgean”; de asemenea, două variante, „Cernatoni” și „Cernatonie” (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 123324, f. 20).
32. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 123324, ff. 28-30.
33. Prin Decizia nr. 1707 din 14 decembrie 2006, Colegiul Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii a indicat că SRI a predat CNSAS dosarul fond rețea nr. 154425, cuprinzând documente din perioada 1968-1977, deschis în vederea recrutării lui Mihnea Berindei pe când era student la Facultatea de Istorie din cadrul Universităţii din Bucureşti. Dosarul respectiv nu conţine angajament, note informative sau alte documente semnate de Berindei. Au fost identificate în alte dosare de urmărire aparţinând persoanelor din anturajul istoricului cinci note dactilografiate înregistrate în antet pe numele conspirative „Mircea” și „Sandu”.
34. Pasajul respectiv apare într-o notă ale cărei copii se găsesc în trei dosare din Arhiva CNSAS: dosarul de urmărire informativă deschis pe numele lui Nicolae Breban: I 6625, vol. 4, f. 230, 230v, dosarul din fondul Operativ I nr. 2635, vol. 3, f. 188 și în DUI al lui Paul Goma nr. 2217, vol. 4, ff. 275v-276v-227 (ultima informaţie de la dna Flori Bălănescu).
35. În realitate, nu a părăsit cercetările lui de istoric. O demonstrează lucrările sale de specialitate publicate între 1971 și 1989, o carte și peste 20 de studii și numeroase capitole în volume colective. Se adaugă articolele dedicate regimului Ceaușescu din *L'Alternative*, *L'Autre Europe*, *Politique Internationale* ș.a.

36. O parte din fapte se pot documenta astăzi în Arhiva CNSAS. Raportul cpt. Ion Cobianu din 15 octombrie 1984 privindu-l pe cunoscutul grafician Mihai Stănescu, revenit de la Paris, înregistrează: „După ce a locuit 4 zile la hotel a făcut o vizită la revista *L'Alternative* care în numărul din ianuarie-februarie a.c. i-a mai publicat o serie de desene. Cu această ocazie a fost primit foarte bine de Mihnea Berindei, din colegiul de redacţie, care l-a luat ulterior să locuiască la el acasă" (Arhiva CNSAS, D21, vol. 8, f. 217).
37. „Îl iubeşti?", întreba retoric scrisoarea cu privire la fiul său, „sămânţa românească". „Dacă nu de grija propriei vieţi, dragă Mihaly, măcar a iubitei tale Katalin şi a corciturii pe care o legeni", adăuga foaia securistă, pentru a-i cere: „renunţă la lucrarea nemernică prin care te-ai pus în solda revizionismului unguresc ce atentează la scumpa noastră Transilvania".
38. Cristina Anton-Manea era supravegheată din cauza tatălui său, fost ilegalist cu funcţii de o anumită importanţă până în anul 1950, apoi marginalizat şi „controlat" de Securitate.
39. De altfel, pe marginea notei din 3 februarie 1989 privitoare la intensificarea activităţilor ostile ale lui Mihnea Berindei, amintită mai sus, ofiţerul de Securitate T. Manolescu adăugase „să fie clasată la dosarul lui M.B." (Arhiva CNSAS, D21, vol. 36, f. 170).

VI. Execuția lui Mihai Botez. Disidentul transformat în agent al Securității

Într-un scurt și bine sintetizat portret, istoricul Adrian Niculescu îl numea pe Mihai Botez „cel mai important teoretician al rezistenței democratice din interior, din România”[*]. Botez ar fi marcat strălucit perioada ce începe cu anul 1977 (intrând pe scenă încă din zorii disidenței, imediat după plecarea lui Paul Goma și Vlad Georgescu) până în 1987, când a ajuns cu o bursă în Occident. Fusese și anterior în Lumea liberă, dar atunci a cerut azil politic întrucât i se comunicase că Securitatea deține elementele necesare pentru a-l incrimina și aresta dacă se întoarce[**]. De Mihai Botez sunt legate ideea dialogului social, promovarea noțiunii de societate civilă și în special teza „disidenței singuratice”, care descria propriul stil de opoziție față de regim ca posibil model de rezistență. I s-au dedicat, după dispariția sa în 1995, numeroase articole menite să valorifice amintirile apropiaților, completând și întărind memoria acestei personalități de excepție. Împreună cu propriile cărți, tipărite în mai multe ediții, „bibliografia Botez” oferă una dintre cele mai conturate documentări ale unui caz de disidență românească. O școală îi poartă numele[***], caz unic de recunoaștere publică a meritelor pentru opoziția față de regimul ceaușist.

---

* Adrian Niculescu, „Disidența românească”, *Observator cultural*, nr. 113, aprilie 2002. Adrian Niculescu, emigrat în Occident în anii ’80, a fost și un activ susținător din exil al disidenței românești.

** Era vorba despre trimiterea în țară, de către Ion Rațiu, a unor sume de bani menite să ajute câțiva rezistenți români, între care Mihai Botez. Pentru Mariana Celac, această explicație privind refugierea lui Botez în Occident, transmisă prima oară prin intermediul postului Europa Liberă și preluată de Adrian Niculescu, nu se susține. Ea însăși chemată la Secția de cercetări penale a Miliției Centrale pentru a da socoteala „de banii lui Ion Rațiu”, cunoștea dinaintea plecării partenerului ei la bursă hotărârea lui de a nu se mai întoarce.

*** Școala cu clasele I-VIII nr. 87 „Mihai Botez” din sectorul 3, București.

Care sunt faptele pentru care Mihai Botez a intrat în istoria disidenţei româneşti? În 1979, după o carieră de succes – fusese director al Centrului Internaţional de Studiere a Viitorului şi Dezvoltării, conferenţiar/cercetător principal la Universitatea din Bucureşti –, se adresează postului de radio Europa Liberă criticând situaţia din ţară. Unul dintre texte, „Eurocomunismul văzut de departe", parvenit în Franţa prin intermediul prietenului său Vlad Georgescu, a fost publicat în traducere franceză în numărul 3 al revistei *L'Alternative*.

Pierde imediat funcţiile şi devine un obiectiv de grad zero al Securităţii. Acasă redactează un „Memoriu al intelectualilor români", gândit ca un document al discuţiei libere privitoare la criza prin care trecea România. Caută să obţină pentru Memoriu semnătura personalităţilor intelectuale cu care avea legături mai mult sau mai puţin strânse, dar este refuzat sistematic*. Memoriul va fi citit la Europa Liberă, dar experienţa – negativă – îl va face să opteze pentru ideea unei disidenţe singuratice pe care o va explica în aceşti termeni: „Dar, în fond, ce diferenţă rămâne între un text cu 20 de semnături – care, deci, denotă asociere – şi 20 de texte diferite, dar cu conţinut similar (ori complementar), dar ducând la aceleaşi concluzii?"**. În viziunea lui Botez, scrisorile trimise la Europa Liberă, post de radio condus din 1983 de prietenul său Vlad Georgescu, ar fi acordat un statut social oficializat „celor ce zic nu", ar fi promovat o comunitate a intelectualilor critici, nucleu de societate civilă, premisă a creării unui climat asemănător Poloniei.

Până la părăsirea României în 1987, va scrie sistematic şi va trimite la Europa Liberă texte citite şi comentate pe post, distinse prin stilul lor intelectualizant***. Acestora li se adaugă schimbul

---

* „Aventura acestui text", îşi va aminti Botez, „a fost departe atunci de a-mi întări sentimentele patriotice şi încrederea în viitorul disidenţei în România" (Mihai Botez, *Românii despre ei înşişi*, Litera, Bucureşti, 1992, p. 87).

** *Ibidem*, pp. 87-88.

*** Amintim analiza lui Mihai Botez „Relaţiile dintre guvernul SUA şi România în perioada 1968-1984", citită în trei emisiuni consecutive („Domestic Bloc", nr. 801, 802, 803 din 10, 11 şi 12 februarie 1986, Fond Radio Free Europe-Roumanie, Bibliothèque de Documentation Internationale Contemporaine din Nanterre. Versiunea franceză a studiului a fost publicată în *L'Autre Europe*, nr. 10, 1986, cu o prezentare a lui Mihnea Berindei. Tot în *L'Autre Europe*, nr. 14 din 1987, a apărut un interviu luat lui Mihai Botez de ziarista de la *Le Figaro*, Arielle Thedrel, despre vizita lui Gorbaciov în România).

de scrisori private cu Vlad Georgescu, amplu, care va fi recuperat și publicat abia în 2003, dezvăluind partea nevăzută și grea a confruntării cu organele de ordine*. Colaborarea cu radioul din München, inamicul numărul unu al regimului, va fi fost contribuția cea mai vizibilă și prețioasă a fostului disident.

Disidența practicată de Botez poartă puternic amprenta cercetătorului. Dorea să cunoască în adâncime lumea despre care vorbea și avea instrumentele necesare. În anul 1980 a finalizat eseul „Lumea a doua: introducere în comunismologia structurală". Acestuia i se adaugă alte câteva încercări teoretizatoare de mai mică anvergură. În 1985, la nouă ani după ultima vizită în Occident, este invitat să participe la un congres programat pentru anul 1986, la Paris, cu tema „România după Ceaușescu". În întâmpinarea evenimentului – la care este împiedicat să ajungă – începe o anchetă „personală" în țară, din care va rezulta studiul „Românii despre ei înșiși. O cercetare de comunismologie prospectivă". Va trimite materialul, ca și celelalte texte „teoretice", în Occident. Postul de radio Europa Liberă preia secțiuni și le comentează**, însă textele nu vor fi publicate și nu vor căpăta o consacrare academică. Actele de curaj dublate de o atitudine de cercetător care infuzează într-un stil specific toate scrisorile și interviurile ajunse în Vest fac impresie***. Este motivul pentru care Mihai Botez a fost invocat prin comparații admirative de genul „Saharov al românilor" sau „Havel al românilor".

Datorită contactelor sale cu ambasade și diplomați, va putea să asume funcția de cutie poștală, devenind intermediarul prin care vor ajunge în Occident textele lui Dorin Tudoran, Ion Fiștioc,

---

* Mihai Botez, *Scrisori către Vlad Georgescu*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2003.

** Un material intern al Securității, intitulat „Buletin E.L.", enunță în nr. 268 din 13 decembrie 1987: „Vlad Georgescu a prezentat un material extrem de ostil, instigator și provocator, cu referire la așa-zisul «studiu prin sondaj de opinie» realizat de Mihai Botez în perioada decembrie 1985 – aprilie 1986" (Operațiunea „Melița", D20, vol. 1, f. 108).

*** *Românii despre ei înșiși* va apărea la Editura Litera în anul 1992, iar *Lumea a doua – introducere în comunismologia structurală*, la Editura Du Style în 1997. O ultimă încercare de publicare în limba engleză a volumului *Lumea a doua* a eșuat în 1998. Robert Conquest îi pregătise deja prefața, unde citim: „În fapt, viața lui Mihai Botez a fost o splendidă mărturie împotriva totalitarismului. Cartea sa ilustrează întregul fenomen, dar și viața sa primejdioasă și plină de devotament" (material furnizat de dna Viorica Oancea).

Ion Puiu, Nicu Stăncescu. Opoziția lui Botez s-a exprimat și prin marele număr de interviuri date ziariștilor veniți din Vest. Faptul îi irita la maximum pe ofițerii de Securitate făcuți responsabili pentru incapacitatea lor de a zădărnici astfel de contacte. „Zeci, dacă nu chiar sute de ziariști occidentali, în trecere prin București", evocă fostul disident acest fapt ușor de documentat, „veneau să vorbească cu mine spre a putea eventual introduce și un «punct de vedere alternativ» la cel oficial în comentariile lor"*. Evidentă celor care au trecut prin rigorile acestei situații este și continuarea: „Urmau scene grele, la Securitate, de care prefer să nu-mi aduc aminte. Esențialul este că totul a rămas doar o amintire…"**.

În perioada disidenței, Botez a fost invitat constant la reuniuni internaționale, dar nu i s-a acordat viza. Faptul că în 1985, după 34 de refuzuri, este lăsat să participe la Congresul European al Culturii, de la Madrid, demonstrează că autoritățile ajunseseră să prefere la acel moment emigrarea lui. Dar Botez se întoarce. O temă constantă în susținerile lui, înainte de plecare, dar și la vremea amintirilor, este voința de a contrazice teza, comună și în țară, și în Occident, că toți disidenții români, *în fond*, vor să plece. Opoziția față de regim ar fi fost doar calea de obținere a pașaportului. Într-o scrisoare citită la Europa Liberă de prietenul său Vlad Georgescu, pe care o putem așeza în timp doar după o notație adăugată olograf, disidentul avea să scrie: „[…] emigrarea apare ca o problemă strict personală, fără nicio coloratură politică, mai toți solicitanții scuzându-se și făcând declarații de dragoste și recunoștință anticipativă puterii ce ar putea să arate clemență. Hotărât, eu *nu vreau să intru* și *n-o să intru* în această categorie: ceea ce vreau să obțin este *un statut normal al contestatarului*, care să poată munci, călători, trăi etc. în demnitate, dacă nu agreat, măcar tolerat de putere – de nevoie"***.

Între timp, acasă, presiunea asupra matematicianului crescuse. Din cauza interviurilor pe care le acordă ziariștilor occidentali și, într-un final, în urma declarațiilor critice apărute în revista *L'Express* din anul 1987, devine victima unei agresiuni fizice. După pierderea oricărei credibilități pe plan internațional, Nicolae Ceaușescu

* Mihai Botez, *Scrisori către Vlad Georgescu*, p. 98.

** *Ibidem.*

*** Notația „FE: 9/12/84" este cel mai probabil prescurtarea pentru „Free Europe din 12 septembrie 1984".

hotărâse folosirea unor mijloace mai dure față de contestatarii din țară. În același an este mutat la Centrul de Calcul din Tulcea*. Precipitarea evenimentelor îl face să răspundă invitației Centrului Woodrow Wilson, plecând, tot în 1987, pentru câteva luni; însă își prelungește șederea, iar în 1988 cere azil politic în Statele Unite.

Toată această construcție de fapte și memorie a fost pusă la îndoială încă din anii '90, urmând o zvonistică ce fusese lansată de Securitate în anii confruntării acesteia cu Botez**. Chiar în ziua înmormântării fostului disident, cotidianul *Ziua* preluase alegațiile tipărite de *Lumea liberă* (publicația condusă de Cornel Dumitrescu, din Statele Unite) cu privire la „dirijarea și plătirea" lui Botez de către Securitate. În 1995, Viorica Oancea, sora lui Mihai Botez, a deschis un proces de calomnie împotriva ziarului și a directorului Sorin Roșca Stănescu. Fără rezultat***. Scandalul de atunci a avut totuși un efect minim asupra imaginii publice a opozantului****.

---

* Ca reacție la cele întâmplate la Tulcea și la amenințările la adresa lui Botez, în *La Nouvelle Alternative* nr. 7 din septembrie 1987 a apărut un text de apărare. În aceeași revistă (nr. 9, martie 1988) a fost publicată lunga scrisoare deschisă trimisă de disident Comitetului Central în iarna anului 1985.

** Nicolae Manolescu, „Cuvânt înainte", în Mihai Botez, *Scrisori către Vlad Georgescu*, p. 9.

*** Amintirile Vioricăi Oancea despre proces: „Aveam ordinul de compromitere împotriva lui Mihai Botez, semnat de doi ofițeri, apărut în cartea de documente despre Europa Liberă publicată de Mihai Pelin. Nu a avut în proces nicio relevanță. După trei ani de amânări, după ce s-a pierdut dosarul procesului și s-a schimbat de două ori componența completului de judecată, instanța a hotărât că mama mea și a lui Mihai nu are calitate procesuală activă. Era evident că mă băteam cu morile de vânt".

**** Fantasma recrutării lui Botez de către Securitate a fost colportată și de Laszlo Alexandru: „După decesul [lui Mihai Botez] survenit în 1995, au vuit ziarele că fostul disident anticeaușist devenise colaborator al Securității și că se ocupa cu spălarea banilor murdari ai ocultei instituții, pe continentul american". Motivat de reproșul (legitim) al asocierii lui Botez cu guvernarea PDSR, pe care o reprezenta la New York și ulterior la Washington, italienistul din Cluj a ajuns să promoveze susțineri imunde precum implicarea lui Botez în spălarea banilor murdari ai Securității și chiar a pus pe umerii fostului disident anticeaușist adeziunea nonșalantă „la politica de violențe minerești

Iată însă că în anul 2010 s-a întâmplat ceva major. În studiul introductiv la volumul *Eu, fiul lor*, sinteza dosarului lui Dorin Tudoran, Radu Ioanid, directorul unei structuri din cadrul Muzeului Holocaustului din Washington, asumă atacarea publică a fostului disident. Textul său, aşezat sub titlul „O punere în context", îi dedică acestuia circa o pagină, compunere de sugestii şi susţineri menite să conducă cititorul spre o concluzie certă: Mihai Botez a fost informator al Securităţii. Pasajul dedicat acestei execuţii simbolice are o construcţie remarcabilă, fiind necesară urmărirea şi deconstruirea în integralitatea lui.

Textul servit de Radu Ioanid impresionează prin ştiinţa de a-l solidariza pe cel căruia i se adresează:

> Bazându-se pe mărturia lui Dorin Tudoran, dar şi pe documentele din dosar, cititorul va şti să evalueze rolul lui Mihai Botez în acest caz. Ca şi Silviu Brucan, până la proba contrarie şi bazându-se exclusiv pe documentele din dosarul lui Dorin Tudoran, Mihai Botez pare să fi fost o „sursă" a DSS care nu a semnat un angajament cu Direcţia I sau cu UM 0800 SMB şi care a dat informaţii DSS „în clar"*.

Comentatorul câştigă de la început încrederea cititorului susţinând că mizează pe discernământul său – reuşită strategie de *captatio benevolentiae* – şi îl asociază interpretării sale pe Tudoran, asigurând dintr-odată cuvintelor un plus de greutate. Îl aşază pe fostul disident pe acelaşi palier cu mefistofelicul stalinist Brucan. În sfârşit, foloseşte un modest „pare să fi fost" pentru a contrazice imediat îndoiala prin limpezitoarea formulă: Botez „a dat informaţii DSS *în clar*". Iată continuarea:

> Părerile privind relaţia lui Mihai Botez cu regimul comunist din România diverg profund. În România el este uneori considerat un disident proeminent sau chiar mai mult decât atât: „Mihai Botez este, probabil, cel mai important disident anticomunist din România… a fost un disident de tip Adam Michnik… este un erou al rezistenţei anticomuniste care merită întregul şi, vai, atât de vinovatul nostru respect".

---

a lui Ion Iliescu" (Laszlo Alexandru, „Amintiri cu cântec", http://193.226.7.140/~leonardo/n15/Laszlo7.htm). Nu am reuşit să găsesc un singur document care să probeze susţinerea mineriadelor de către Mihai Botez.

* Radu Ioanid, „O punere în context", în Dorin Tudoran, *Eu, fiul lor...*, p. 23.

Alteori Botez este evaluat drept „un produs" al DSS:

> Despre Mihai Botez, prezentat ca un disident autentic (ba Soljeniţîn al românilor, ba Havel al nostru etc.), ni se servesc nişte gogoşi greu de înghiţit; de la firma de consultanţă Future Impact (inexistentă în anuarele americane!) până la cariera sa fictivă de la Universitatea Stanford. Într-o discuţie avută cu mine, de faţă cu martori, cu un înalt reprezentant al SRI, acesta a recunoscut textual: „Mihai Botez a fost produsul de lux al spionajului românesc". În SUA, opiniile legate de Mihai Botez în rândul clasei politice şi al persoanelor cu informaţii solide despre România comunistă nu sunt generoase. În anul 1994, la puţin timp după ce Mihai Botez a fost numit ambasador al României la Washington, fostul membru al Camerei Reprezentanţilor Charles A. Vanik, coautor al Amendamentului Jackson-Vanik (1974), care a interzis relaţiile comerciale normale cu Uniunea Sovietică şi ţările comuniste ce limitau dreptul la emigrare, i-a declarat autorului acestor rânduri cu o duritate fără echivoc: „Domnul ambasador Botez se prezintă ca fost disident, dar noi ştim cine este Domnia Sa în realitate. Să nu ne creadă proşti…". Mircea Răceanu a comentat în felul următor relaţia lui Mihai Botez cu DSS: „De câte ori aud făcându-se comparaţii între Mihai Botez şi disidenţa lui Saharov sau Havel, zâmbesc. Încă din anii '70, pe când era bursier la Institutul Woodrow Wilson din Washington, colaborarea lui Mihai Botez cu reprezentanţii Securităţii de la Ambasada română nu era un secret pentru diplomaţii români din capitala SUA. Calitatea lui de colaborator mi-a fost confirmată, nu o dată, şi în prima jumătate a anilor '80. În consecinţă, există posibilitatea ca «disidenţa» lui Mihai Botez să se fi făcut cu aprobarea Securităţii"[*].

Punctul de start al acestui pasaj este subminarea imaginii cunoscute, larg mediatizate: acasă, de fapt, părerile ce privesc disidenţa lui Mihai Botez ar fi „împărţite". Ceea ce e fals. Nu au fost niciodată cu adevărat împărţite – matematicianul s-a bucurat de-a lungul anilor de o imagine publică unitară, de un prestigiu (al disidenţei) practic incontestabil. Existau şi opinii precum cele expuse în *Ziua* şi *Lumea liberă*, dar nu contau decât ca bizarerii urâte, marginale. De cuvinte denigratoare nu scapă nicio persoană, fie ea Eugen Lovinescu, Doina Cornea sau papa Ioan Paul al II-lea.

Prezentarea divergenţei de opinii privind „relaţia lui Mihai Botez cu regimul comunist" este complet asimetrică. Cele câteva susţineri

---

* *Ibidem*, pp. 23-24.

excesive privind locul lui Botez în istoria disidenţei româneşti* (fin discreditate: oare ne cere autorul „vai, atât de vinovatul nostru respect”?) pregătesc teritoriul acuzaţiilor nete: Mihai Botez a fost un spion a cărui identitate nu constituie niciun secret pentru agenţiile interne şi externe de informaţii.

Ca şi cum cele scrise nu ar fi doborât şi ultima îndoială privitoare la colaboraţionismul lui Botez, Radu Ioanid continuă demonstraţia cu punerea în valoare a unui pasaj semnat de Cristian Teodorescu. Scriitorul, referindu-se la ultimele fărădelegi ale fostului locotenent-colonel Marian Ureche, povestise în trecere: „Pentru a proba că a fost un securist cumsecade, Ureche le-a arătat membrilor Colegiului CNSAS un volum cu autograf pe care l-a primit de la Mihai Botez, fostul disident. În ce împrejurări a obţinut Ureche autograf de la Mihai Botez nu se ştie deocamdată…”**. Nu există niciun fel de insinuare în textul lui Teodorescu, dar Ioanid îl foloseşte ca platformă în operaţia de mistificare. Adaugă la citat: „Dosarul lui Dorin Tudoran lămureşte acest mister”, căci „De la raport la raport, conştiinţa sursei se degradează treptat…”.

Deja, Ioanid nu se mai referă la Botez ca la o „sursă ce pare a fi fost”, ci la „sursa” a cărei degradare ne este dezvăluită de dosarul lui Tudoran. Or, dosarul o dezminte. Iată spre analiză ultima declaraţie a lui Botez – „cea mai de jos”, cum ar veni, în logica sociologului de la Muzeul din Washington***. Dacă cititorul va avea precauţia să citească textul incriminat va descoperi că disidentul susţine în declaraţia sa hotărârea de a nu emigra, ameninţă că „este de aşteptat” ca Tudoran, ajuns în Occident, să facă declaraţii dacă nu e lăsat să plece la Congresul de la Madrid, recunoaşte că între 1980 şi 1984 a trimis scrisori lui Vlad Georgescu prin străini, dar neagă a fi folosit diplomaţi şi bursieri (pe care-i protejează, cum se vede, căci fuseseră implicaţi).

Aşa-zisa „degradare a conştiinţei” disidentului este o invenţie. Dar lectura lejeră a cititorului neprofesionist poate cu greu să detecteze manipularea din cauza subterfugiilor logice puse în scenă de Ioanid. Iată şi continuarea „demonstraţiei” sociologicului din „punerea în context”:

---

* Niciodată Botez nu a fost tratat drept „cel mai important disident anticomunist”, Doina Cornea şi Paul Goma fiind candidaţii incontestabili pentru această poziţie – dacă are sens precizarea noastră.

** Cristian Teodorescu, „Cei doi Marian Ureche”, *22*, 24 martie 2004.

*** Declaraţia, datată 10 octombrie 1985, a fost reprodusă în volumul *Eu, fiul lor...*, p. 501.

> În sfârșit, afirmația lui Botez de la 2 februarie 1983 despre sine: „Colind ambasadele străine din București și frecventez diplomați de 15 ani", existentă în dosarul lui Dorin Tudoran, sugerează că *el avea o relație veche* cu cel puțin două dintre direcțiile DSS (spionaj și contraspionaj) [subl.n.][*].

Vizitele făcute diplomaților implică urmărirea lui Botez de cele două unități ale Securității. Dar nu și colaborarea cu ele, cum insinuează Ioanid prin discreta pervertire a raționamentului. Scenariul conform căruia Botez ar fi servit regimul în timp ce folosea ambasadele ca oficiu poștal pentru trimiterea de scrisori împotriva regimului e fantezist întrucât este contradictoriu.

Când Ioanid se referă la Botez, el folosește formula „avea o relație veche [cu Securitatea]". Este o afirmație tare, cu forță subliminală, care înseamnă apropiere, conivență, colaborare etc. Iată care este limbajul utilizat de același autor cu privire la Silviu Brucan, într-un text de aceeași natură și cu aceeași miză: studiul introductiv la o colecție de documente ale Securității. Citățm: „Ca diplomat aflat la post în străinătate și prin natura funcțiilor sale, Silviu Brucan a avut, fără îndoială, *contacte de lucru* cu Centrul de Informații Externe […] dar și dificultăți cu Securitatea [subl.n.]"[**]. De subliniat: Radu Ioanid susține că disidentul Botez ar fi avut *o relație veche* cu Securitatea, în timp ce fostul stalinist și demnitar comunist *menținea cu ea contacte de lucru*! Dintr-o perspectivă umană, intelectuală și de responsabilitate politică, cele două personaje se află la capete opuse. Or, în cele două studii introductive scrise de Ioanid în 2008 și 2010, simpatia autorului se îndreaptă spre nomenclaturistul care incita pe vremuri colegii de partid la uciderea elitei politice interbelice.

Cea mai mare insultă la adresa fostului disident anticomunist este plasată, strategic, de Radu Ioanid la sfârșitul „punerii în context", în „Epilog". Autorul așază eroii comentariului său într-un dramatic contrast: de o parte, Dorin Tudoran, coleg de PEN Club cu Czesław Miłosz și Vasili Aksionov, expert internațional care nu a putut să-și ofere experiența patriei al cărei fiu se consideră și de la care nu a primit nici măcar recunoașterea simbolică a unei decorații; și „ceilalți", hăituitorii săi, mulți cu o carieră

---

* Radu Ioanid, „O punere în context", p. 24.

** Radu Ioanid, „Studiu introductiv", în *Dosarul Brucan. Documente ale Direcției a III-a Contraspionaj a Departamentului Securității Statului (1987-1989)*, Polirom, Iași, 2008, p. 47.

postdecembristă spectaculoasă: Dumitru Popescu, Eugen Florescu, Adrian Păunescu, Mihai Ungheanu, Marian Ureche, Ilie Merce, Vasile Maieran, *Mihai Botez*, Corneliu Vadim Tudor. Iată-l, deci, pe Mihai Botez într-o serie care începe cu Dumitru Popescu, se termină cu Corneliu Vadim Tudor şi e jalonată pe parcurs de ofiţerii de Securitate Marian Ureche, Ilie Merce şi Vasile Maieran!

Ne aflăm, am spus-o din titlu, în faţa unei execuţii simbolice. După ce însămânţează suspiciunea cititorului faţă de Mihai Botez, directorul de la Muzeul Holocaustului culege, rând cu rând, opinii şi interpretări ce converg spre portretul unui agent al serviciilor de spionaj românesc pentru a le da maximă vizibilitate şi credibilitate. Pesemne, cititorul care nu cunoaşte istoria rezistenţei anilor '70-'80 şi nici personajele invocate în pasajele citate va fi convins de „demonstraţie". Dar cum arată „probele", de fapt, la o citire atentă? Argumentarea lui Ioanid se reduce la câteva piese lipsite, în forma lor actuală, de credibilitate: susţinerile unui ziarist nefrecventabil de la *Academia Caţavencu*, care minte contestând cariera lui Botez la firma Future Impact şi Universitatea Stanford[*]; opinia unui „înalt ofiţer SRI", fără nume, dar cu obiceiul ciudat de a confesa secrete, pentru el de stat, în prezenţa martorilor; o discuţie particulară cu un înalt demnitar american, decedat, nicicum verificabilă; o părere transmisă prin email de Mircea Răceanu, care în anul 1987 dăduse el însuşi note despre Mihai Botez[**]; un autograf dat de Botez lui Marian Ureche pe o carte, despre care Ioanid ar şti dintr-o sursă ce face apel la o altă sursă

---

* Ziaristul Ioan T. Morar a fost răsplătit cu un post diplomatic în Franţa pentru obscure servicii aduse Administraţiei Traian Băsescu. Vezi dovada falsităţii afirmaţiilor lui Ioan T. Morar în Viorica Oancea, „Cazul Botez (drept la replică)", *22*, 7 septembrie 2010.

** Vezi nota de audienţă nr. 5/1489 din 29 iulie 1987: „Tovarăşul Mircea Răceanu, Direcţia V Relaţii, a primit în audienţă pe Frank Strovas, consilier la Ambasada SUA, însoţit de Michael Butler, secretar III. A asistat Dumitru Tâncu, secretar II la Direcţia V Relaţii. Frank Strovas reclama că «la 27 iulie, orele 11,45, o persoană» (Mihai Botez), care dorea să intre la secţia consulară a Ambasadei SUA pentru o cerere de viză şi care era însoţită de un membru al Ambasadei americane (M. Butler), a fost oprită de lucrătorul de Miliţie care asigura paza secţiei consulare. Ambasada SUA a calificat acest gest drept hărţuire şi limitare a accesului publicului la Ambasada SUA şi la secţia consulară a acesteia, fapt ce vine în contradicţie cu nota verbală nr. 194 […] Mircea Răceanu afirmă că nu are cunoştinţă de

și care oricum nu dovedește relații cu spionajul și contraspionajul, ba chiar contrariul*.

Deci, nimic palpabil. Singurul lucru concret invocat de Radu Ioanid în textul său sunt cele 15 declarații ale lui Mihai Botez obținute de Securitate, ca și celelalte, multe, în care apare ca obiectiv, aflate în bogatul dosar al lui Dorin Tudoran pe care Ioanid îl adusese personal la Washington, de la București. Ce spun ele?

Notele din dosarul de urmărire pe numele lui Dorin Tudoran

Despre raporturile lui Mihai Botez cu Securitatea la începutul anilor '80 povestesc notele din volumul *Eu, fiul lor*, atât cele semnate *de* el, cât și cele *despre* el. Ofițerii tratează „cazul Botez" univoc, de adversar al regimului care le creează probleme. Este și motivul pentru care un singur citat se dovedește suficient pentru întreaga categorie a notelor ce fac trimitere la disident:

> Cu matematicianul Mihai Botez s-au purtat discuții la data de 17 aprilie a.c. de către col. Ionescu Virgil și col. Răducă Gheorghe. Cu această ocazie i s-a pus în vedere să întrerupă contactele cu diferiți ziariști care vin în țară precum și să nu mai frecventeze ambasadele occidentale din București și diplomații acestora. Menționăm că în cursul acestei săptămâni Mihai Botez a fost apelat telefonic din Varșovia de către ziaristul american Gregor Bradley, care l-a întrebat dacă Tudoran Dorin și-a pus în aplicare planurile și căruia i-a spus că acesta este pe cale de a trece la acțiune și că el personal va sta la dispoziția ziaristului când acesta va veni la București**.

În ceea ce privește notele *lui Botez*, trebuie remarcat că toate sunt semnate cu numele propriu, nu cu un nume de cod. Dacă ar fi fost un informator, Botez ar fi folosit codul. Numele real este utilizat de Securitate în cazul unor surse „oficiale": directori de instituții, secretari ai organizației de bază a PCR etc. Botez

---

incident, că va comunica la conducerea ministerului și că nu se va mai repeta asemenea incident" (Viorica Oancea, „Cazul Botez").

* Dacă Mihai Botez ar fi fost spion, cum sugerează Radu Ioanid, n-ar fi fost lăsat să semneze autografe pe cărțile oferite securiștilor români.

** Nota din 20 aprilie 1985 (Dorin Tudoran, *Eu, fiul lor*..., p. 477).

nu avea în anii disidenţei lui Tudoran un astfel de statut. Ca urmare, este potrivit să se vorbească despre declaraţii luate în timpul interogatoriilor, şi nu de note – titulatura din frontispiciul documentelor. De altfel, una, din 31 martie 1984, îşi clarifică singură natura, căci pe ea apare scris: „întocmită în conformitate cu Legea nr. 23”*. Ofiţerii de Securitate nu aveau nici obiceiul şi nici motivele să invoce legea care îi obliga pe cetăţenii români să anunţe contactele cu străinii. Dacă referirea apare pe document, înseamnă cel mai probabil că Botez a cerut-o. Transformarea declaraţiilor în note este un fenomen curent în activitatea ofiţerilor din reţeaua operativă, acuzată şi în cazurile Nicolae Constantin Munteanu, Mihnea Berindei ş.a.

Relevant este şi următorul detaliu: întâlnirea lui Botez cu ofiţerii nu a avut loc în case conspirative**. În mod obişnuit, pe materialul tip notă informativă pregătit de ofiţerul de legătură căruia sursa îi „varsă” datele sunt indicate în stânga sus numele ofiţerului, locul unde a avut loc discuţia, numele (de cod) al informatorului, data. Există doar două documente în care apare „sursa”, cu iniţialele B.M.H., şi fără indicarea locului de întâlnire. Într-un raport se notează, în paranteză, că discuţia a fost înregistrată.

Ce povesteşte Mihai Botez când este contactat de ofiţer? Lui Tudoran i-a cerut ajutor un om sărac şi agitat, i s-a furat casetofonul, nu bea niciodată când se suie la volan; prietenul său e amuzat de a fi primit un plic în care era calomniat Vlad Georgescu, în timp ce tot restul corespondenţei este întrerupt; există multe argumente care sugerează că Dorin Tudoran nu va rămâne în străinătate dacă va răspunde invitaţiei primite din Occident; Dorin Tudoran a hotărât să părăsească definitiv şi irevocabil ţara şi Botez socoate că responsabilitatea pentru această pierdere revine deplin autorităţilor noastre manipulate de găşti fără scrupule; Tudoran i-a solicitat sprijinul şi i-a spus că nu poate să facă altceva decât să-l prezinte funcţionarilor de la Ambasada SUA; Tudoran a depus scrisoarea către preşedinte şi aşteaptă rezultatul; s-a înarmat cu topoare spre a rezista (în timpul grevei foamei) asaltului răufăcătorilor.

---

* Legea nr. 23/1971, o piesă normativă dintre mai multe, impunea cetăţenilor români să anunţe orice contact cu persoane venite din străinătate.

** Botez era adus oricum sistematic la interogatoriile care se ţineau, cum îşi aminteşte Mariana Celac, în camerele Securităţii din sediul Miliţiei Capitalei.

În afara „cazului Tudoran”, Botez se mai referă în declarațiile sale la încercările lui Nicu Stăncescu de a reintra în partid ori de a face ca scrisorile către președinte să ajungă la destinatar; la protestele lui Mircea Daneliuc, întrucât regizorul nu poate turna filme; la înaintarea, de către C.V. Tudor, a unui memoriu către conducerea superioară de partid; la vizita, în noaptea alegerilor americane, la Ambasada SUA și prezența acolo a Feliciei Antip, a lui Nicolae Gheorghe, Adrian Năstase ș.a. Toate erau fapte cu siguranță cunoscute sau presupuse de ofițerul care-l interoga.

Botez făcea rar evaluări personale, și rareori invoca fapte la care Securitatea să nu aibă acces. Exemple ar fi referirea la starea de sănătate a lui Tudoran, teama de a i se răpi copilul ori scrierea, de către acesta din urmă, a unui mesaj către PEN Club. Enunțarea unor asemenea lucruri poate avea interpretări multiple. În primul caz, cel mai probabil exprimă preocuparea pentru soarta familiei Tudoran, ideea de a preveni represaliile autorităților și o formă de a sugera responsabilitatea acestora pentru soarta poetului. Referirea la înarmarea lui Dorin Tudoran cu topoare, anunțată hărțuitorilor și de disident, ar putea fi un mesaj că Dorin Tudoran e decis să se lupte. Nu trebuie împins la acte disperate.

Apar și două-trei notații pe care era mai bine să nu le aștearnă pe hârtie, întrucât atrăgeau atenția Securității în direcții utile ei: Botez ar fi amintit că Bertrand Rosenthal, de la agenția France Presse, i-a cerut telefonul cercetătorului („țigan”) Nicolae Gheorghe; Niki Manolescu ar fi păstrat 100.000 de lei din vânzarea mașinii lui Tudoran, pentru a-i avea la îndemână în vederea achitării datoriilor.

Și în astfel de cazuri este greu de verificat logica mărturisirilor. Deseori, la interogatoriu ofițerul de anchetă comunica un fapt cunoscut de el și-i cerea anchetatului să-l confirme în scris. Alteori, chiar frecvent, ofițerii anchetatori introduc propriile lor susțineri, fapt ce alterează uneori și stilul. Pierderea atenției în timpul lungilor interogatorii despre care Botez a povestit (vezi *Scrisori către Vlad Georgescu*) o fi avut și ea un rol în apariția acestor „scăpări”. Când, totuși, i se cere să depună pe hârtie informații care în mod evident pot afecta soarta cuiva, Botez refuză. De o astfel de situație se plânge lt.-col. Ureche: „Pe marginea aspectelor referitoare la Matei i-am cerut lui Botez să-mi redacteze o notă. Acesta n-a fost de acord apreciind că problema nu este interesantă. Nu am insistat, urmând să aduc eventuale argumente la întâlnirea următoare”*.

---

* Dorin Tudoran, *Eu, fiul lor…*, p. 285.

Manifestări ludice

Comentariile care abundă în spusele lui Mihai Botez mai exprimă relaxare, relativă şi raportată la context, precum şi o puternică tentaţie ludică. Nu poţi înţelege atitudinea lui Mihai Botez în postura de interogat dacă nu remarci atracţia sa pentru joc. Se distrează reproducând securistului diferite acuzaţii la adresa regimului de la Bucureşti – spre exemplu, cele din cartea lui Virgil Tănase *C'est mon affaire*. Îşi asuma deci citirea sau cel puţin urmărirea prezentării la postul Europa Liberă a unui adversar declarat al regimului, căruia statul român îi pregătise şi un atentat[*]. Venirea în fruntea MAE a lui Nicu Ceauşescu, în locul lui Ştefan Andrei, despre care circula un zvon printre ziarişti, „ar amuza", scrie Botez, „foarte tare". Sau iată următorul comentariu: „Am replicat, zicând (tot în glumă) că ar fi trist, noi îi credeam [pe securişti!] profesionişti, nu diletanţi". Un om care a trăit în vremea în care Botez îşi scria declaraţiile poate aprecia ironia şi tentaţia provocatoare din rândurile de mai sus.

Tentaţia sa ludică, manifestă în relaţiile cu anchetatorii, contraintuitivă, corespunde profilului făcut lui Botez de prieteni. O mărturie ne oferă Nicolae Manolescu, într-un text din anul 2009:

> Fiind membru PCR (nu mai ţin minte dacă şi când a fost exclus) [Botez] a votat, în adunarea de la universitate, pe când era încă lector, contra propunerii ca Nicolae Ceauşescu să candideze la conducerea PCR, declarând, spre stupoarea sutelor de participanţi, că el o susţine pe Elena Ceauşescu. Chemat la ordine după adunare, le-a explicat cât se poate de serios colegilor lui că o schimbare e totdeauna binevenită şi că el sprijină ideea creşterii numărului de femei în organele de conducere ale partidului. Creşterea numărului de femei era un slogan la modă în PCR[**].

Alte amintiri confirmă profilul[***].

---

* Virgil Tănase urma să fie asasinat de ofiţerul de Securitate Matei Pavel Haiducu, în urma ordinului primit la 13 ianuarie 1981 de la generalul Nicolae Pleşiţă (vezi Matei Pavel Haiducu, *J'ai refusé de tuer: Un agent secret roumain revèle les dessous de „l'affaire"*, Librairie Plon, Paris, 1984).

** Nicolae Manolescu, „Cine a fost Mihai Botez", *Lettre Internationale*, 2009, p. 56.

*** „Ei erau foarte curajoşi, şi Mariana [Celac] şi el, îi salva şi un extraordinar simţ al umorului, şi el avea un umor cum rar mi-a fost

Nu este ușor de surprins mulțimea detaliilor de care trebuie să țină seamă anchetatul dacă vrea să-și apere cauza și pe cei din jur. Când apar detaliile cu miză, Mihai Botez nu ratează. Ofițerul de anchetă scrie că Mihai Botez a motivat menținerea legăturii cu Tudoran în ideea de a evita ca, lăsându-l singur, să-și piardă cumpătul și să înceapă să înjure inclusiv regimul. Aici, Botez nu doar se amuză, ci rezistă cererilor de a opri întâlnirile cu prietenul său. Când vorbește despre acordarea unei vize lui Tudoran pentru ca acesta să răspundă invitației făcute din străinătate, pledoaria lui Botez „pentru" este subtilă, cald-rece și joacă detașat cartea rațională. Citite cu atenție, interogatoriile lui Botez dezvăluie modul în care el promovează, consecvent dar indirect, pentru a fi eficace, interesele lui Tudoran, ale altor persoane și ale lui însuși. Faptul că în declarații nu apare nimic despre filiera (din care făcea parte) prin care Tudoran transmitea în străinătate textele sale, lucrul mai important pentru Securitate decât orice altceva, constituie proba indubitabilă că nu servea interesele instituției. Deși Securitatea este interesată de modul în care Nicu Stăncescu își plasa scrisorile de protest la Europa Liberă, și arată a fi informată despre întâlnirile celor doi, Botez ascunde cu relaxare căile folosite și implicarea sa.

Și mai importante pentru tranșarea semnificației notelor din „dosarul Tudoran" sunt comentariile ofițerilor în interiorul sau pe marginea declarațiilor cu pix, creion, albastru, roșu etc. Dacă cele comunicate de persoana interogată ori de informator, când era cazul, se amestecau cu ideile ofițerilor, în schimb comentariile fac direct intrarea în mintea securiștilor. Locotenent-colonelul Marian Ureche se plânge de suspiciunea arătată de Mihai Botez „față de organele noastre" și de declarația acestuia că nu va mai scrie nimic despre Tudoran. Pentru a întâmpina predispoziția lui

---

dat să întâlnesc. Din punctul ăsta de vedere făcea un cuplu extraordinar cu Mariana. De pildă, ei erau supravegheați permanent, aveau securiștii la ușă și erau amândoi pisicofili și aveau un motan pe care îl iubeau foarte tare. Motanul le-a fugit de acasă și noaptea, nu știu cât era, unu-două, cu lanterne, au pornit să caute motanul. Securiștii după ei; și le-au zis, dacă tot veniți după noi, căutați-l și voi; și au căutat împreună cu securiștii prin tot cartierul Dacia. Ne povestea nouă lucrul acesta râzând în hohote... Ăsta era Mihai!" (Cristian Teodorescu, „Disidența solitară a unui refusnik al prostiei", Radio Europa Liberă, 25.11.2010, http://www.europalibera.org/content/article/2229851.html).

Botez spre acţiuni sau activităţi nocive, Ureche îşi descrie într-un document strategia: i-a vorbit indisciplinatului despre anumite date pe care „cei în drept" le-ar deţine în ce-l priveşte şi a încercat să aplaneze orice asperităţi între el şi disident, menţionând că îi înţelege supărarea. Argumentul final: „am considerat oportună această paranteză pentru a-l deruta pe Botez şi eventual pe Dorin Tudoran".

Am amintit preocuparea exprimată în rapoartele Securităţii privitoare la relaţiile lui Botez cu ziarişti şi funcţionari ai Ambasadei SUA – „a căror natură n-a fost elucidată pe deplin până în prezent", scrie ofiţerul de caz. Dar mai mult decât orice, relaţia lui Botez cu Securitatea în acea perioadă se clarifică prin implicarea lui Botez în trimiterea materialelor la Europa Liberă, chestiune care obseda instituţia de control şi represiune. Surse externe confirmă scoaterea de către Botez, în afară, a textelor lui Ion Puiu, Dorin Tudoran şi ale lui Nicu Stăncescu*, iar documentele existente în „dosarul Tudoran" evidenţiază şi ele rolul fostului disident în această privinţă. La mijlocul lunii martie 1983, Iulian Vlad aprobă planul de măsuri conform căruia „[Mihai Botez] va fi anchetat informativ de către noi asupra legăturilor cu «Tudorache» [Dorin Tudoran] şi rolul pe care l-a avut în scoaterea materialelor lui în exterior". Imediat, pe 26 martie 1983, Marian Ureche îl invită pe Botez la o discuţie unde apare următorul schimb de cuvinte între ofiţer (O) şi matematician (B):

> *O*: Dacă nu cunoşti problema articolelor trimise, atunci de ce lasă el [Tudoran] să se înţeleagă că dumneata nu eşti străin de problema trimiterii la Europa Liberă a materialului?
> *B*: Adică...?
> *O*: Domnule, nu pot să-ţi spun mai mult.
> *B*: Eu unul cunosc legea şi ştiu că acest lucru este infracţiune. Eu nu mi-am propus niciodată să încalc legea. Nu ştiu prin cine ar fi putut să le trimită. Dacă dumneata crezi asta, atunci eu prin cine aş fi putut să le trimit?
> *O*: Prin Fabri (de la CEDOR). (Am reţinut faptul că Botez a părut uşor surprins iar până la răspuns, care de obicei este prompt, a trecut câtva timp!)
> *B*: Fabri este fricos... A spus Tudoran asta?
> *O*: M-ai întrebat ce cred şi ţi-am spus ce cred!
> *B*: Domnule, eu nu încalc legea, nu sunt copil de ţâţă!**

---

* Mărturia istoricului Mihnea Berindei, la care ajungeau, în Paris, materialele trimise de Botez (septembrie 2011).

** Dorin Tudoran, *Eu fiul lor...*, p. 301.

Nereușind la acea dată identificarea canalului de comunicație, Marian Ureche își propune să afecteze raporturile dintre cei doi disidenți. Despre acest plan vorbește raportul din 3 aprilie 1983: „Prin propunerea de rărire a contactelor cu Tudoran avem în vedere două aspecte: să stabilim dacă Botez ține cont de părerile (nu indicațiile) noastre, să tatonăm dacă este posibil să întrerupă relațiile cu Tudoran (aspect pe care îl vom avea în vedere în perioada care urmează) și să provocăm neîncredere și chiar suspiciune în legătură cu conduita sa".

Se pregăteau și măsuri cu bătaie mai lungă. În luna septembrie 1983, adjunctului lui Iulian Vlad i s-a prezentat un plan preconizând „lansarea și consolidarea în exterior, în special în rândul salariaților postului de radio Europa Liberă a versiunii care circulă deja îndeosebi în ceea ce-l privește pe Tudoran Dorin, potrivit căreia cei doi [Tudoran și Botez] sunt trimiși în străinătate cu sarcini din partea organelor de stat române". Mai multe documente arată că, pentru Securitate, Tudoran și Botez sunt o problemă *comună* și obiectivul unei *aceleiași* strategii de discreditare. Se hotărăște: „Continuarea măsurilor de izolare și compromitere a lui «Tudorache» și «Barbu» în țară și în exterior, pentru prevenirea proliferării ideilor lor nocive și contracararea acțiunilor ostile ale acestora"*.

Securitatea nu putea fi atât de lipsită de inteligență încât să-și fi compromis propriul spion acasă și în lume.

Referințe la Mihai Botez apar răspândite în multe alte dosare din Arhiva CNSAS. Absolut toate documentele pe care le-am parcurs, cu astfel de referiri, îl prezintă drept persoană ostilă regimului. Unul dintre ele, deși se referă la trecut, face evaluări din perspectiva anului 1988:

> La începutul anului 1983 [Dorin Tudoran] a intrat în relații cu matematicianul Mihai Botez, cunoscut element contestatar, vizitator frecvent al ambasadei SUA la București și prieten al directorului de radio Europa Liberă, care-l încurajează și susține în acțiunile sale**.

În 1985, Securitatea reușise să afle despre implicarea lui Botez în trimiterea de texte în străinătate prin Ambasada Statelor Unite și îi cerea disidentului din nou întreruperea oricăror legături cu Tudoran.

---

* Dorin Tudoran, *Eu, fiul lor*..., pp. 292, 301, 317, 364, 371.

** Raport cu propuneri de închidere a DUI „Tudorache", Arhiva CNSAS, D21, vol. 58, f. 28v.

Rolul dosarului în clarificarea statutului lui Mihai Botez

Cariera lui Mihai Botez are şi elemente care făceau plauzibile contactele lui cu Securitatea. Matematician talentat*, lucrase de tânăr într-un domeniu în care şcoala românească obţinuse succese**. A beneficiat de context – sau de noroc – pentru a se face remarcat. Şi-a susţinut teza de doctorat la Centrul de Statistică Matematică al Academiei Române, la vârsta de 26 de ani, şi l-a cunoscut pe Mircea Maliţa, pe atunci adjunct al ministrului Afacerilor Externe, care l-a propus pentru CEPECA***. În 1970 s-a înscris în PCR din motive numite, chiar de el însuşi, mai degrabă oportuniste****. Cu ajutorul lui Maliţa, devenit între timp ministrul Învăţământului, înfiinţează Laboratorul de Cercetări Prospective al Universităţii din Bucureşti, unde va scrie un apreciat curs de metodologie a studiilor de prognoză. În 1974, la propunerea Federaţiei Internaţionale a Studiilor asupra Viitorului, Laboratorul de Cercetări Prospective devine Centrul Internaţional de Metodologie a Studiilor asupra Viitorului şi Dezvoltării, afiliat Universităţii din Bucureşti. Conduce Centrul până în anul 1977, când, după cutremur, acesta a fost desfiinţat împreună cu alte instituţii*****.

Poziţia la Centrul Internaţional de Metodologie a Studiilor asupra Viitorului şi Dezvoltării, afiliat la federaţia mondială de profil, implica intense contacte cu cercetători din afară şi – se poate afirma – ar fi fost ideal pentru plasarea unor spioni******. De-a lungul

---

* A obţinut doctoratul la vârsta de 26 de ani.

** Vezi detaliile povestite de profesorul Solomon Marcus în articolul său „30 de ani cu Mihai Botez", scris la cinci ani după moartea lui M.B. (postat pe site-ul www.memoria.ro).

*** Centrul pentru Perfecţionarea Cadrelor din Întreprinderi, rezultat al acordurilor României cu Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), iniţiate de Mircea Maliţa. Când în 1971 CEPECA trece în subordinea Şcolii superioare de partid „Ştefan Gheorghiu", Botez părăseşte instituţia.

**** Vezi Mihai Botez, *Românii despre ei înşişi*, p. 85. Îşi va da demisia din PCR în anul 1982, creând un scandal.

***** Informaţiile au fost oferite de Mariana Celac.

****** În perioada 1973-1975, cu sprijinul Ambasadei SUA, la Centrul Internaţional şi la secţia de Studiul Sistemelor au ţinut seminarii şi conferinţe Bertrand de Jouvenel, autorii raportului *Limitele*

vremii, Botez trebuie să fi avut contacte cu ofițeri de Securitate, căci era obligat să-și declare întâlnirile în virtutea prevederilor Legii nr. 23/1971, înăsprite în anii următori, privitoare la declararea contactelor cu străinii. A primit o bursă la Institutul Woodrow Wilson din Washington*. Profilul Centrului Internațional, autoritatea din umbră a lui Mircea Malița erau un motiv în plus ca, pe timpul stagiului din Washington, să fi menținut legături cu Ambasada română și să dea explicațiile la care se referă Mircea Răceanu.

Carierele de după revoluție spun și ele multe despre trecutul ascuns al celor care au căpătat poziții de demnitate la începutul anilor '90. Cum să înțelegem apropierea lui Mihai Botez de regimul Ion Iliescu? Propunerea, reală sau mai degrabă de imagine, să devină prim-ministrul coaliției câștigătoare a alegerilor din 1992? Numirea lui, în același an, ca reprezentat al României, la ONU, iar în 1994, ca ambasador la Washington? Să nu fi fost limpede și pentru el că președintele de atunci al României, împreună cu partidul său erau responsabili pentru propulsarea eșalonului doi comunist în fruntea sistemului politic și economic postdecembrist?

Există răspunsuri posibile la aceste întrebări. Legăturile din anii '70 cu Sergiu Celac, devenit primul ministru de Externe al României postdecembriste, și cu ministrul Mircea Malița oferă o explicație pentru contactele postdecembriste ale lui Botez cu anturajul Frontului Salvării Naționale. E de așteptat ca strategii acestei formațiuni să fi dorit, în căutarea legitimității contestate de o parte importantă a opiniei publice, să îl apropie. E posibil ca specialistul în studiul viitorului și dezvoltării să nu fi văzut o soluție în partidele de opoziție, cu tezele lor simplificatoare, centrate aproape exclusiv pe campania antiiliesciană, cu privirile îndreptate spre trecut și nu spre perspective.

S-a invocat ca explicație și ruperea contactului cu țara. Este opinia unui om de mare rigoare, precum profesorul Solomon Marcus, care a adus propria lui mărturie asupra derutei lui Botez. Rămas în Occident, fostul disident fusese surprins de revoluția decembristă și se trezise fără simțul realităților din țară: „În câteva lungi convorbiri telefonice pe care le-am avut cu Mihai Botez în perioada activității

---

creșterii, Alvin Toffler, Richard M. Erikson (președintele General Systems Research Society) și alte somități ale cercetărilor prospective.

* Fellowship-ul la Woodrow Wilson s-a datorat profesorului William Diamond, membru în boardul Centrului Woodrow Wilson, cu care Mihai Botez a avut o comunicare intensă (informație oferită de Mariana Celac).

mele la universităţi canadiene (1992 şi 1994) am observat profundele frământări prin care trecea, în căutarea unei orientări adecvate”*.

Toate cele de mai sus rămân însă scenarii posibile, speculaţii menite să explice anumite paradoxuri din viaţa importantului disident. Ele nu contează decât marginal în raport cu tema de fond. Ce ştim sigur, de mult timp, este că Securitatea a încercat în anii ’80, chiar prin tehnici foarte elaborate, să intoxice exilul românesc şi guvernele occidentale prezentându-l pe Botez ca agentul său**. Or, e ilogic să pregăteşti un spion şi apoi să anunţi că-ţi aparţine. Astăzi avem la dispoziţie şi documentele din dosarul lui Dorin Tudoran: alături de lunga disidenţă a lui Botez, materialele aflate la dispoziţia opiniei publice odată cu publicarea volumului *Eu, fiul lor* documentează în detaliu confruntarea lui Botez cu Securitatea, anulând suspiciunile derivate din cariera sa. E un fel de glumă a

---

* Solomon Marcus, „30 de ani cu Mihai Botez”, http://www.memoria.ro/?location=view_article&from_name=Interviuri+din+presa%2C+carti%2C+colectii+personale&from=bG9jYXRpb249YXJ0aWNsZXM%3D&cid=162&id=1195.

** Vezi în acest sens emisiunea lui Cristian Teodorescu: „Disidenţa solitară a unui refusnik al prostiei”:
„*Cristian Teodorescu*: Neculai Constantin Munteanu, ştiu că au existat şi încercări de intoxicare a Europei Libere cu o falsă, sau cu false scrisori ale lui Mihai Botez. În carte se vorbeşte despre una singură. A fost numai una sau au fost mai multe?
N. Constantin Munteanu: Eu ştiu de una singură, pe aceea chiar am avut-o şi în mână, pentru că Mihai Botez scria cu creionul, avea un scris foarte ordonat, dar avea întotdeauna o cheie prin care, ca să spun aşa, îşi încuia scrisorile pentru ca destinatarul să ştie precis că vin de la el. Acea scrisoare, care era scrisă identic – acel care a plastografiat-o imita la perfecţie scrisul – încât chiar şi Mihai Botez când şi-a văzut scrisul, la prima vedere a spus: am scris-o eu. Şi Vlad Georgescu i-a spus, dar lipseşte codul, lipsea cheia, era un cuvânt, Mariana, soţia de atunci a lui Mihai Botez, care trebuia, în mod normal, să fie adăugată la sfârşitul oricărei scrisori, în semn de salut. La acea scrisoare, care după aceea analizată mai atent nu era în stilul lui Mihai Botez...
Adriana Bittel: ...era mai vulgară... […]
N. Constantin Munteanu: ...da, puteau să imite bine scrisul omului, caracterul, creionul şi toate celelalte; nu puteau imita şi stilul, felul de a gândi. Acest lucru le era inaccesibil băieţilor. Vlad Georgescu, cred că a făcut caz de fals chiar şi pe post, fiindcă există o referire, ceva mai târziu, a lui Mihai Botez în care spune: te-ai descurcat foarte bine cu falsul respectiv”.

sorții ca tocmai această sintetică poveste a „adevăratului Mihai Botez" să fi fost transformată de Radu Ioanid într-un inchizitoriu.

Dorin Tudoran s-a exprimat asupra „colaborării" vechiului său prieten în siajul prefațatorului său.

> Dintre momentele extrem de dificile pe care mi le-a creat citirea acestui dosar, unul din cele mai intense este posibila înfrângere supremă a lui Mihai Botez. Nu știu, nu vreau să știu dacă au reușit, dar recunosc că astăzi, după ce am citit și am reunit unele texte, temerile mele sunt substanțial mai mari decât au fost cândva.

Tudoran păstrează un dubiu, introduce o circumstanță de *fair play* („Oricum va fi încercat să-și joace șansa pe care a crezut că o are [Botez], n-am nicio îndoială că Mihai Botez a încercat să-mi facă bine"), dar sugerează transformarea lui Botez într-un informator al Securității („suprema înfrângere")[*].

Pe urma căii astfel deschise s-au lansat entuziaștii descalificării foștilor luptători contra Securității. Un exemplu: „Simpla alăturare a cuvântului «turnător» lângă Mihai Botez ar fi fost, până acum, o blasfemie. Notoriu disident anticomunist, ambasador al României la ONU și la Washington la mijlocul anilor '90, Botez semnează în clar mai multe delațiuni în dosarul lui Tudoran. Pe unele, în dreptul sursei, e trecut doar acronimul «B.M.H.»"[**].

O formulă obișnuită de colportare a acuzelor este punerea lui Botez între listele de informatori. O face și Paul Cernat, dintr-o preluare necritică, el neavând, pare evident, vreo agendă ascunsă: „Foarte probabil, ecourile generate de amplul volum-document [*Eu, fiul lor*] ar fi fost nesemnificative dacă autorul de pe copertă (și obiectul urmăririlor) nu i-ar fi «deconspirat» pe câțiva dintre denunțătorii săi cei mai notorii, între care Mihai Botez, Andrei Brezianu, Alexandru Paleologu, Mircea Iorgulescu și Eugen Uricaru, fără a mai vorbi de «Someșan»"[***]. Sau iată titlul exhibat în caractere

---

* În același timp, Tudoran separă statutul de informator și calitatea umană a lui Botez – vezi articolul din revista *22* din noiembrie 2010: „De-ar fi să o iau de la început, nu aș avea nicio ezitare să mă «înhăitez» din nou cu Mihai (II)".

** Vlad Stoicescu, „Patru turnători de lux în siajul obiectivului «Tudorache»", *Evenimentul Zilei*, 8 septembrie 2010, http://www.evz.ro/detalii/stiri/patru-turnatori-de-lux-in-siajul-obiectivului-tudorache-905260.html#ixzz1anZbrMbu.

*** Paul Cernat, „Softul dezinformărilor și hackerul disident", *Observator cultural*, nr. 286 și 287, septembrie-octombrie 2010.

îngroșate de un ziarist de la *Jurnalul de Vrancea*: „Între turnătorii lui Dorin Tudoran sunt: Mircea Iorgulescu, Eugen Uricaru, Mihai Botez, Andrei Brezianu”*.

Probabil aceasta va fi cea mai rezistentă formă de perpetuare a calomniei atent regizate în anul 2010.

Manipularea

Repetasem că zvonuri despre o eventuală colaborare a lui Mihai Botez cu Securitatea circulaseră și anterior anului 2010, dar ele rămâneau marginale, urme ale mai vechilor scenarii de intoxicare de dinainte de anul 1990, care supraviețuiau datorită continuității de personal în noile servicii de informații. Cel care a reușit să dea greutate „deconspirării” lui Botez, lipind de numele lui eticheta informatorului astfel încât să ne aducem aminte de ea pentru totdeauna, rămâne Radu Ioanid. Acuzele lui nu au fost plasate doar în volumul *Eu, fiul lor*. Strategic, creând un val de așteptare pentru „probele vii” ale cărții, a publicat întâia oară prefața, „O punere în context”, în revistele *22* și *Observator cultural*[**]. Este interesant că, în cele două reviste, textul lui Radu Ioanid a fost predat sau preluat parțial, au fost înlăturate pasaje importante, dar nicio virgulă din cele scrise despre „colaborarea” lui Botez. Susținerile sociologului se suprapuneau peste voința SRI și SIE de a împiedica familia să ajungă la dosarele deschise pe numele său. Conform articolului publicat de Viorica Oancea în revista *22* din 7 septembrie 2010, soția și sora lui Botez au făcut demersuri de obținere a materialelor de arhivă pe numele disidentului încă din anul 2002, cu reveniri. În urma ultimei cereri, din 2009, s-au obținut 19 file cu date și fișe personale ale membrilor familiei, o notă de audiență a unor studenți greci, iar ceva mai târziu, referirile la Mihai Botez din dosarele Europei Libere[***].

---

* Din 10 septembrie 2010.

** Revista *22* din 24 august 2010 și *Observator cultural*, nr. 539, din august 2010.

*** Acestea sunt univoce în a-l identifica drept un inamic al regimului, element contestatar, prieten al directorului postului de radio Europa Liberă, responsabil de informarea ziariștilor străini. Semnificativă este și nota-raport a lui Marian Ureche din 28 octombrie 1987 privind sursa „Popa”, din care aflăm despre propunerea făcută lui Botez de

În cazul lui Botez nu se poate recurge la argumentul tipic al SRI și SIE, cu care cele două instituții feresc dosarele de ochii legitim interesați: distrugerea lor la revoluție. Toate înregistrările de dinaintea rămânerii lui Botez în Statele Unite în 1987 trebuie să fi fost deja clasate și microfilmate. De vreme ce nu au ajuns sub ochii familiei și ai cercetătorilor, înseamnă că materialele din Arhiva Securității care-l privesc sunt clasificate la siguranță națională.

Radu Ioanid nu este un cititor oarecare, cu dificultăți în a distinge între adevărul și falsul arhivelor sau intimidat de mulțimea datelor și complexitatea informației, pe scurt, păcălit de documentele care i-au trecut prin mână. Se află exact la capătul opus acestei imagini, cu ani de experiență sociologică, ce-i oferă precauție în transformarea datelor în „fapte", cercetător profesionist în arhive, autor de cărți dovedind și puterea perspectivei, și a detaliului, și discernământul nuanțelor.

Cum să înțelegem atunci contestarea, de către directorul de la Muzeul din Washington, a disidenței lui Mihai Botez? Asumarea rolului de acuzator al fostului disident, de vreme ce eroarea, într-un asemenea caz cu probleme de interpretare absolut minore, pare exclusă? Domnia sa a prezentat opiniei publice un pasaj impresionant prin contraste: pe de o parte, talentul de a îndrepta mintea cititorului spre un verdict acuzator, pe de alta, lipsa de consistență a argumentelor și, la nivelul faptelor, absența oricărei probe.

Nu avem cum ști ce a gândit Radu Ioanid prin această intervenție, și de ce. Rămâne să observăm că sociologul s-a implicat în pătarea numelui unor foști disidenți imediat după 1990[*]. Este de notat și excesul cu care a tratat Ioanid, în anul 2008, derapajul discursiv al lui Paul Goma în interpretarea tragediei din Transnistria, real, dar nu apocaliptic, cum este calificat în comentariul său: „Când primăria orașului Timișoara a găsit de cuviință să îi acorde lui Paul Goma, un fost autentic disident anticomunist *devenit în ultimii ani un sălbatic militant antisemit*, titlul de Cetățean de Onoare al orașului, «pentru întreaga sa activitate», aceasta a fost un act oficial deliberat antisemit [subl.n.]"[**].

---

către Vlad Georgescu, de a se angaja la postul de radio Europa Liberă. Mihai Botez a refuzat (Arhiva CNSAS, D21, vol. 26, f. 45). Or, dacă ar fi fost agent, Botez ar fi sărit imediat în brațele acestei oferte, de prioritate absolută pentru Securitate.

* Gabriel Andreescu, „Roșu, negru", *22*, nr. 37, 2000.

** Cristian Pătrășconiu, „Interviu cu Radu Ioanid: «În România există antisemitism oficial»", *Cotidianul*, 6 noiembrie 2008.

Energia acuzatoare a pasajului contrastează cu lumina înțelegătoare, contextualizată, pe care Ioanid a proiectat-o asupra lui Silviu Brucan. Când, într-un raport adresat generalului Aurelian Mortoiu, Brucan este asociat cu afirmația: „[țiganii] ăștia știu numai să fure, să păcălească… și să nu muncească. Mare noroc am fi avut de mai stătea nițel I. Antonescu. Ne scăpa de ei. Ai dracului!, se înmulțesc ca purecii și nimeni nu le face nimic", Radu Ioanid se arată a fi aproape ofensat. E sigur că opiniile aparțin ofițerului care a întocmit raportul. Argumentul lui, deși se referă la intelect, e de natură, în fond, etnică: „Brucan… cunoștea bine politica de exterminare a evreilor și a romilor sub regimul Antonescu". Dar și Goma o cunoștea, i s-ar putea replica dlui Ioanid, disidentul vorbește despre ea*. Care-i detaliul care face diferența? Ca nu cumva să greșim față de fostul stalinist, Ioanid ne avertizează:

> […] minciuna și calomnia nu deranjau, pentru că însuși regimul le promova. Aceasta este una din „capcanele" pe care dosarul le poate întinde, mai ales atunci când în centrul atenției se află persoane publice și personalități ale trecutului. În aceste cazuri, valoarea documentară a dosarului trebuie pusă mereu în raport cu proveniența sa. Nu trebuie uitat faptul că el este creația unei poliții politice și a unui regim care a amestecat minciuna cu adevărul și realitatea cu iluzia […]**.

Autorul acestor rânduri avea să sfideze propriile precauții în cazul lui Mihai Botez. Unul dintre cei mai interesanți disidenți ai epocii ceaușiste a devenit în anul 2010 victima operațiunii de stigmatizare pusă în mișcare de Radu Ioanid. Dacă, în celelalte exemple de manipulare a Arhivelor Securității, exhibarea parti--pris-ului se împletește cu necunoașterea, în cazul lui Botez abuzul reprezintă opera unui profesionist al arhivelor.

---

* Paul Goma nu face parte din categoria negaționiștilor, cum s-a afirmat, dar este un justificaționist.

** Ambele citate în Radu Ioanid, „Studiu introductiv", în *Dosarul Brucan...*, p. 126.

VII. Nicolae Breban. Adevărul din arhivă

Este dificil să circumscrii, în cazul lui Nicolae Breban, o imagine publică, precum în cazul personalităţilor precedente. Dacă statutul de important scriitor român nu a fost vreodată pus serios în discuţie, rolul său în viaţa comunităţii scriitoriceşti a constituit tot timpul un subiect de controverse. Între textele exaltate ale prietenilor, la aniversări, şi critici acerbe precum „clasicul" pamflet al lui Dorin Tudoran din 1990 „Adio, Grobeimea Voastră!"* se află o mare greu de trecut. Polarizarea priveşte şi relaţia sa cu regimul comunist. A fost prezentat ca un fost disident** a cărui măreţie nu-i îngăduia să se poarte ca informator***, tot aşa cum s-a scris şi că era agent al regimului. Argumentele abundă de o parte şi de alta. Breban a avut funcţia de membru supleant al Comitetului Central al PCR, formal, organul central executiv al PCR[1]. A ocupat poziţii în fruntea revistelor literare**** şi a scris câteva articole de propagandă în ziarul *Scânteia*. Este în acelaşi timp autorul unui act de opoziţie la politica culturală hotărâtă de Nicolae Ceauşescu prin Tezele din iulie 1971 (asupra căruia voi reveni), cu un ecou excepţional.

Pe acest fundal, Direcţia de investigaţie a CNSAS a anunţat, la 6 aprilie 2011, constatarea statutului de colaborator al lui Nicolae Breban cu fosta Securitate. La sfârşitul lunii iulie 2012, Curtea de Apel Bucureşti a decis în acelaşi sens. Urma o altă

---

* Dorin Tudoran, „Adio, Grobeimea Voastră!", *22*, nr. 49, 13-20 decembrie 1990, articol reluat de Dorin Tudoran în volumul *Kakistocraţia*, ARC, Chişinău, 1998, pp. 285-292.

** „Disidenţa lui a fost vizibilă. Fiind în Comitetul Central, a fost împotriva lui Ceauşescu" (Eugen Simion, „Breban a fost împotriva lui Ceauşescu", *Adevărul*, 7 aprilie 2011).

*** „El are o anumită măreţie care nu-i îngăduie să se poarte astfel" (Alex Ştefănescu, „O nedreptate strigătoare la cer", *Contemporanul*, nr. 4, 2011).

**** Nicolae Breban a fost redactor-şef al revistei *România literară*.

bătălie juridică pentru un verdict definitiv în urma recursului înaintat de romancier.

Știrea a generat un nou scandal privitor la prezența informatorilor în istoria noastră recentă. Apropiații scriitorului au calificat poziția CNSAS drept un „linșaj mediatic", „o nedreptate strigătoare la cer", „o nouă poliție politică"*, în timp ce adversarii lui au aplaudat verdictul.

Subiectul a fost nu doar întețit, dar și complicat de confruntarea Nicolae Breban – Nicolae Manolescu. Un editorial al criticului privind decizia CNSAS, publicat în *România literară* la 16 aprilie 2011**, a primit replica aspră a lui Breban. Manolescu a reacționat în termeni care ratau cheia cazului: „un om moralmente grav bolnav", „a socotit că e potrivit să scuipe pe mâna care îi fusese întinsă", „sunt gata să public transcrierea din dosar a convorbirii telefonice dintre Breban și generalul Pleșiță din 1977. N-am ridicat decât o parte a cortinei. Nu sunt convins că poetei [Aura Christi, care intervenise în discuție] îi va plăcea scena întreagă. Depinde numai de ea dacă s-o fac sau nu publică. Fie și la tribunal"***.

Protestele din anul 1971

Cum pot ieși faptele la lumină într-o atmosferă agitată, marcată de pasiuni, pe fundalul unor asemenea controverse, privind o personalitate pe care și cei mai apropiați dintre apropiați o descriu drept „incomodă"****, a cărei viață neobișnuită motivează atâtea nedumeriri? Astăzi avem acces pentru întâia oară la ansamblul relațiilor dintre scriitor și regim, la „paradoxul Breban" sintetizat în materialele depozitate pe vremuri de Securitate*****. Nici chiar

---

* Revista *Contemporanul* condusă de Nicolae Breban a realizat la prima apariție post-anunț un grupaj în apărare a scriitorului, iar intervenții pe subiect au continuat și în numerele ulterioare.

** Nicolae Manolescu, „Cum ne asumăm prezentul", *România literară*, nr. 18, 2011.

*** Vezi http://www.adevarul.ro/nicolae_manolescu_-_comentarii/O_moda_periculoasa_7_476422355.html.

**** Aura Christi, „Dosar: CNSAS. «Cazul» Breban: polemică, atac sau tentativă de «linșaj mediatic»?", *Contemporanul*, nr. 4, 2011.

***** Un număr de 13 volume din dosarul de urmărire informativă cu numărul 6625, perioada 1971-1987, DUI nr. 187868, un singur volum, perioada 1988-1989, și dosarul SIE nr. 8680.

Breban nu ajunsese să pună cap la cap, până la investigarea dosarelor aflate pe numele lui, anumite episoade din viaţa sa, precum coerenţa zvonurilor ce-l priveau ori faptul de a fi fost foarte aproape de arestare*. În cazurile analizate anterior, materialele de arhivă au oferit clarificări (Adrian Marino, Mihnea Berindei), au adus surprize (Constantin Noica, Alexandru Paleologu), dar în nici un altul miza documentelor elaborate de Securitate nu a fost atât de mare.

„Adevărul" despre „cazul Breban" începe cu dezvăluirea subteranelor dramaticului episod din toamna anului 1971, înregistrat de Securitate drept „fuga lui Breban, fost membru supleant al CC al PCR", considerată în Occident „cea mai semnificativă acţiune a vreunei persoane cu muncă de răspundere dintr-o ţară socialistă, din ultimul timp"[2]. Acţiunile lui Breban în străinătate, din perioada protestului, fuseseră calificate de autorităţi drept „antipartinice şi antipatriotice"[3].

„Fuga" la care face referire citatul anterior nu e de fapt fugă. Scriitorul a rămas în străinătate peste perioada aprobată iniţial, la plecarea în 1971, în R.F. Germania, ca însoţitor al filmului *Printre colinele verzi*. În timp ce Breban se afla în RFG, au loc două evenimente care se succedă la scurt timp şi se semnifică unul pe celălalt. În luna iulie a acelui an, la Neptun, Nicolae Ceauşescu anunţă „Tezele", noua politică a partidului în domeniul cultural, sfârşitul programului de liberalizare promovat tot de el cu ani în urmă. Apoi, dând probă de consecvenţă, autorităţile de la Bucureşti protestează faţă de publicarea volumului lui Paul Goma *Ostinato*, prezentat la Târgul de carte de la Frankfurt. Ele cer retragerea cărţii „denigratoare", pretenţie care trezeşte un mare scandal în beneficiul lui Goma. Scriitorul va căpăta imediat notorietate, iar cartea va fi epuizată în câteva zile[4].

Pe acest fundal, Nicolae Breban face câteva gesturi surprinzătoare pentru toţi, fie prieteni, colegi, oficiali, reprezentanţii României în străinătate sau organele de Securitate. Scriitorul îşi dă demisia din funcţia de redactor-şef al *României literare* şi se autoexclude[5] din cea de membru supleant al CC al PCR, acuzând orientările în materie culturală de acasă. Face în paralel demersuri pentru a primi cetăţenia germană. *Die Welt* scrie: „Breban a dat

---

* Opinia dlui Breban, pe care mi-a comunicat-o după apariţia seriei celor trei episoade din revista ieşeană *Timpul*, numerele 8, 9 şi 10 din 2011, reluate ulterior de *Contemporanul*, nr. 10, octombrie 2011.

publicității o declarație personală, în care vorbea de pericolul unui nou stalinism în România”[6]. Participă la mese rotunde unde se face reclamă în favoarea cărții lui Goma. La discuția dintre Dieter Scheslak, Nicolae Breban, Dumitru Țepeneag și Gheorghe Pituț, transmisă în programul cultural al postului de radio Deutschlandfunk, el pare diplomaților-informatori cel mai critic[7].

Din RFG, ambasada trimite telegrame după telegrame, cu indicativul „fulger” ori „urgent”, care denunță faptele, până atunci de negândit. Mesajul codificat din 15 noiembrie 1971 anunță că Breban e hotărât să rămână în RFG timp de patru-cinci ani și așteaptă ca în această perioadă secretarul general al partidului să fie înlocuit din funcții. El comentează negativ măsurile luate de conducerea partidului „pentru îmbunătățirea muncii ideologice” și „aduce acuzații la adresa conducerii superioare de partid și în special a tovarășului Nicolae Ceaușescu”[8].

Conform depeșelor trimise acasă de reprezentanțele românești, Nicolae Breban declanșase în străinătate o frenetică activitate opoziționistă. Însă Breban se comportă incoerent, căci i s-a părut firesc să se adreseze, tot atunci, CC al PCR, pentru a i se trimite în RFG manuscrisul volumului *Animale bolnave*. Exprima chiar dorința folosirii ambasadei în acest scop și solicita prelungirea vizelor pentru el și soție.

Telegrama ambasadorului Constantin Oancea sintetizează cât de complexă era situarea lui Breban față de oficialități. Depeșa anunță prezentarea scriitorului la secția consulară a ambasadei pentru a solicita prelungirea vizei române*. Oancea l-a sfătuit să se întoarcă în țară cât mai repede, i-a amintit dubla sa calitate, de scriitor și membru supleant al CC, a subliniat că plecarea în țară nu exclude reîntoarcerea ulterioară în RFG. Breban ar fi ținut să-și evidențieze surprinderea față de retragerea standului român de la Târgul de carte de la Frankfurt, inoportună întrucât a dat câștig de cauză lui Goma, despre care nu are o părere deosebită ca scriitor. Și-a mai exprimat profunda nemulțumire față de lipsa popularizării în străinătate a literaturii românești, subînțelegând și propriile sale lucrări, a arătat că deși cartea lui *Animale bolnave* este mai actuală și critică mai deschis decât cartea lui Goma unele stări de lucruri nesatisfăcătoare din țară, nu a putut fi publicată până acum în străinătate, deoarece nimeni

* La 27 octombrie 1971.

nu se ocupă în ţară în mod serios de această activitate. Ambasadorul comunică impresia că, prin şederea în RFG, Breban urmăreşte marcarea personalităţii sale scriitoriceşti. „Rog să mi se comunice răspunsul pe care urmează să îl dau. Am prelungit viza lui până la 1 noiembrie. C. Oancea.”[9]

O altă telegramă, din 12 ianuarie 1972, completează portretul. Petre Olaru, secretar la agenţia consulară, l-a contactat la München pe Nicolae Breban, pentru a discuta ştirile publicate în presa vest-germană referitoare la solicitarea azilului politic. Scriitorul le-a pus pe seama dorinţei de răzbunare a ziarului *Die Welt*.

Este punctată şi autoreferenţialitatea romancierului, şi avertizarea acestuia că în articolele sale din presa vest-germană va aprecia realizările literaturii române, dar va critica şi aspectele ei negative. Critica ar urma să se îndrepte împotriva activiştilor din domeniul culturii, dogmatici, responsabili pentru slaba dezvoltare şi afirmare a artei literare din România. Petre Olaru îl acuză pe Breban de o poziţie răuvoitoare la adresa politicii interne şi externe a partidului şi statului, apoi se referă la încercările exilaţilor din Franţa şi RFG („reprezentanţi ai emigraţiei române reacţionare”, scrie el) şi ai Europei Libere de a intra în legătură cu protestatarul. Doar că Breban i-a dezamăgit susţinând că nu a făcut niciodată politică activă, iar alegerea lui în CC a fost motivată nu de activitatea politică, ci de reprezentarea scriitorilor în acest for. Oricum, „opiniile lui politice nu erau cele aşteptate”[10].

La finalul convorbirii, Breban a mai cerut încă trei luni de prelungire a vizei. Diplomatul i-a vorbit despre complexitatea obţinerii unei cetăţenii străine, i-a amintit prevederile legii române cu privire la contactele cu Europa Liberă, dar scriitorul a refuzat să-şi schimbe intenţiile. În final, ambasadorul a propus prelungirea dreptului la şedere şi acordarea a două călătorii suplimentare[11].

Accesul la discuţiile directe dintre romancier şi diplomaţi, într-un context sensibil, pune în relief faţetele contradictorii ale cazului. Breban este independent, dar şi cât se poate de oportunist, confirmă obsesia de sine şi, din acest motiv, flirtează cu autorităţile, arată a fi invidios pe succesul lui Goma, dar îndoiala privind calitatea literaturii acestuia pare sinceră. După schemele obişnuite, Breban este imprevizibil. Cum şi-ar fi putut imagina cineva ca ambasadorul român la Bonn să susţină publicarea cărţii *Animale bolnave* întrucât „aceasta vorbeşte despre lucrurile nesatisfăcătoare din ţară mai deschis decât cartea lui Goma”? Cu acest argument a încercat să-l

convingă Breban. Dosarele nu spun tot, dar nicio speculaţie nu poate suplini investigarea lor.

Devotamentul lui Breban pentru literatura autentică rămâne constant viu, de necontestat. Este linia majoră a acestei personalităţi ireductibile, apolitică şi amorală. Fără ideologia statutului de creator pe care şi-l asumă, nu i se pot înţelege contradicţiile comportamentului. Autorităţile încearcă să „salveze ce se poate salva" în relaţiile cu Breban, scriitor dificil, dar nu ostil regimului, atât timp cât oamenii partidului-stat nu se ating de proiectul său personal.

Breban revine acasă. În mediile literare, reîntoarcerea scriitorului din RFG este explicată fie prin nerealizarea lui în Occident, fie prin terminarea misiunii încredinţate lui de Securitate. Documentele din Arhiva CNSAS probează decisiv caracterul când inadecvat, când simplificat al acestei interpretări[12].

Ampla acţiune de compromitere

Invocarea unui insucces profesional sau căpătarea unor misiuni de agent nu reflectă doar dificultatea celor de acasă de a înţelege comportamentul lui Breban şi atitudinea autorităţilor faţă de el, simultan neconvenţionale. Este rezultatul direct al punerii în aplicare a unor planuri de compromitere a scriitorului. Măsuri de monitorizare şi control, incluzând acţiuni de compromitere, apar în mai toate dosarele de urmărire informativă deschise pe numele unor personalităţi culturale. Între ele, planul supravegherii şi compromiterii lui Breban are o anvergură excepţională, un adevărat document al epocii de represiune. Îl vom reproduce pe larg, căci el contează şi ca mărturie peste timp a gradului în care Securitatea invada spaţiul de existenţă al unui urmărit, şi ca piesă centrală a „cazului Breban".

Planul de măsuri în „cazul «Baltag»" a fost elaborat de Consiliul Securităţii Statului la 10 şi 11 mai 1972[13], după întoarcerea scriitorului din RFG:

> La 19 aprilie a.c. s-a înapoiat în ţară „Baltag" după o şedere de un an în Franţa şi R.F. a Germaniei [sic!]. Din informaţiile de care dispun organele de securitate rezultă că Baltag a intenţionat ca, prin şederea în străinătate, să-şi asigure o platformă avantajoasă pe plan literar şi material, după care să se stabilească definitiv în R.F. a Germaniei [sic!]. În legătură cu aceasta a întreprins şi o serie de acţiuni, între

care menţionăm în mod deosebit opoziţia declarată faţă de programul din iulie 1971 în probleme ideologice şi demersurile sale pentru a obţine cetăţenia vest-germană. Pe timpul cât a stat în străinătate a avut o serie de activităţi care ridică suspiciuni importante din punct de vedere al securităţii statului.

Documentul face mai departe referire la contactele pe care le are Breban în ţară, la relaţiile cu funcţionari ai Europei Libere, anunţă măsuri pentru clarificarea suspiciunilor şi „neutralizarea activităţii lui Baltag prin compromiterea sa în mediul scriitorilor din ţară şi din străinătate". Într-o primă parte, strategia de compromitere e pur şi simplu stupidă. Versiunea propusă ar fi că

activitatea lui „Baltag", ostilă statului nostru, pe timpul şederii în străinătate, reprezintă de fapt o acţiune a conducerii emigraţiei legionare din Occident. În cursul voiajelor din ultimii ani, pe care „Baltag" le-a făcut în Franţa şi Anglia, a fost contactat de elemente de vârf ale emigraţiei legionare, printre care Vasile Boldeanu şi Leonid Mămăligă de la Paris. Aceştia exploatează carierismul lui „Baltag" şi ulterior, nemulţumirile sale în urma criticilor şi eşecului filmului *Printre colinele verzi* l-au atras într-o acţiune care viza subminarea politicii culturale a partidului nostru.
La început, ei au scontat ca „Baltag" să reuşească să antreneze în ţară un grup mai mare de scriitori, care să facă opoziţie la politica partidului şi astfel să zdruncine unitatea scriitorilor în jurul conducerii de partid şi de stat. Văzând că acest lucru nu are şanse de reuşită, cu acordul lui „Baltag", au regizat rămânerea lui în străinătate pe fondul protestului său faţă de tezele PCR în domeniul ideologic.
În jurul acestui eveniment au mobilizat forţele publicistice cele mai reacţionare din Occident (*Le Monde*, *Corriere della Sera*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, radio Europa Liberă ş.a.). Prin amploarea publicităţii dată cazului „Baltag", s-a urmărit incitarea şi altor scriitori din ţară, pe care să-i antreneze într-o atitudine de protest faţă de tezele menţionate. Acţiunea elementelor legionare din rândul emigraţiei a suferit însă un eşec total, datorită frontului unit al scriitorilor care nu numai că nu s-au lăsat antrenaţi, dar şi-au manifestat indignarea faţă de activitatea ostilă a lui „Baltag". Când au constatat că acţiunea lor este ratată, legionarii din Occident, printre care Gh. Acrivu, Virgil Ierunca, Vasile Boldeanu, Leonid Mămăligă şi alţii, cu acordul lui „Baltag" au hotărât revenirea lui în ţară. […] Vom sublinia, în cadrul versiunii, faptul că „Baltag" a acceptat să devină instrumentul acţiunii elementelor legionare, în schimbul unor sume de bani şi altor avantaje ce i-au fost promise, precum şi că şi-a lăsat soţia în străinătate ca mijloc de legătură şi de presiune, în eventualitatea când în ţară ar fi descoperite intenţiile sale.

> Apreciem că versiunea menționată mai sus va avea audiență în rândul scriitorilor și se va putea realiza efectul scontat, în care sens ne bazăm pe următoarele elemente mai importante […] În lansarea versiunii vom folosi surse ale organelor de securitate, a căror instruire se va face fără a rezulta că este o acțiune a noastră. Cu ajutorul lor vom acționa progresiv, de așa manieră ca versiunea să ajungă în acele cercuri care manifestă aversiune față de „Baltag" și astfel să fie transmisă și altora.

E greu de știut dacă securiștii au luat în serios scenariul de mai sus ori l-au imaginat doar ca probă de fidelitate față de poncifele regimului. Ideile puse pe hârtie sunt rizibile. Securitatea nu uită însă să-și propună și scopuri realiste, și mijloace cu adevărat eficiente:

> Mai luăm în considerație faptul că unii scriitori din țară încearcă să-și explice neluarea unor măsuri împotriva lui „Baltag" prin aceea că rămânerea sa în străinătate ar fi fost determinată de îndeplinirea unor „sarcini speciale". Compromiterea în acest caz întâlnește versiunea lansată pentru exil și pentru instituțiile occidentale, că „Baltag" este agent al organelor de securitate române.

Sunt enumerate căile mai importante de susținere a acestei opinii, cu toxicitate garantată:

> Înainte de plecarea sa în străinătate și în momentul în care va deveni evidentă vom organiza anumite momente operative care să întărească suspiciunea persoanelor din țară menționate mai sus. Scontăm ca ideea să fie preluată și devenind un zvon, să parvină în străinătate pe canalele normale (cercuri diplomatice, ziariști, turiști etc.) […]
> Vom selecta dintre cetățenii români, care vor călători în Occident, persoane ce în mod normal vor intra în contact cu vârfurile emigrației reacționare și vom face să cunoască din țară versiunea noastră. Cunoscând că mulți dintre aceștia sunt chestionați de elemente din emigrație, inclusiv funcționari de la *Europa Liberă*, asupra evenimentelor „de culise" cele mai importante din țară, scontăm ca în acest fel să se cunoască ideea propusă de sus. […]
> Să acționăm ca versiunea să ajungă la cunoștința organelor de contrainformații din Franța și R.F. a Germaniei [sic!]. În acest sens, vom proceda astfel încât ideea să fie aflată de unele persoane din țară și străinătate, despre care se știe că au legături cu organele respective. Pentru a confirma informațiile care le parvin pe aceste căi, ne vom interpune în corespondența normală dintre o persoană din țară și „Baltag", pe timpul cât se va afla în străinătate. În corespondență

vom introduce, cu scris secret, instrucţiuni şi sarcini care ar fi destinate lui „Baltag" ca agent al organelor noastre. Prevedem că pe baza suspiciunilor create pe căile de mai sus, organele de contrainformaţii citate vor intercepta scrisul nostru secret, confirmându-şi astfel „autenticitatea versiunii". […]
În situaţia când, plecând în străinătate, „Baltag" va continua să întreprindă acţiuni care afectează interesele ţării noastre, propunem să i se retragă cetăţenia română, conform art. 18 al. 2 lit. a din Legea 24.

Planul de acţiuni include introducerea de mijloace de tehnică operativă (TO) în cele trei locuinţe unde Breban revenea în ţară, folosirea filajului permanent şi mobilizarea informatorilor din jurul lui, ori plasarea unora noi. Pentru lansarea versiunii de compromitere în ţară a lui „Baltag" sunt prevăzute:

a/ Selecţionarea informatorilor şi persoanelor de încredere care să poată face cunoscută această versiune în nucleul de conducere al Uniunii Scriitorilor. Ne vom folosi de aportul lui „Artur", „B.2", „Barbu", directorul Fondului Literar şi alte persoane. b/ Identificarea cercului de femei apropiate lui Baltag, cărora le vom plasa versiunea de compromitere pe care o vor difuza cu multă facilitate în mediul scriitoricesc. c/ Expedierea unor anonime pe adresa unor scriitori care şi-au manifestat aversiunea faţă de „Baltag", făcându-le cunoscute aspectele pe care ne fundamentăm versiunea de compromitere (pentru adâncirea versiunii). d/ În lipsa obiectivului de la Casa de Creaţie vom organiza trimiterea unui „străin" – legătura superioară a lui „Baltag", care să consolideze suspiciunea că acesta este instrumentul legionarilor în exterior sau în slujba unor servicii de informaţii*. […] f/ Unor membri ai familiei soţiei lui „Baltag" vom face să le parvină aspecte urâte din comportamentul lui „Baltag", influenţându-i totodată să difuzeze aceasta în mediul scriitorilor. […] g/ Identificarea tuturor legăturilor de natură intimă ale lui „Baltag" […] în scopul înştiinţării unuia dintre soţii acestora pentru a-i surprinde la un moment dat, intenţionând ca şi în acest fel să se contribuie la compromiterea lui în rândul scriitorilor. h/ Cunoscând adversităţile dintre „Baltag" şi Eugen Barbu vom stimula aceste adversităţi, furnizându-i ultimului, pe cale acoperită, date compromiţătoare despre „Baltag", date pe care Eugen Barbu le-ar putea folosi într-o acţiune de defăimare a acestuia în faţa scriitorilor. 3/ Pentru compromiterea lui „Baltag" faţă de cercurile interesate din străinătate: a/ Selecţionarea informatorilor şi persoanelor de încredere

* Surprinzător, pare să fi fost luat în serios şi scenariul fantezist al compromiterii lui Breban în ţară.

din rândul scriitorilor să difuzeze versiunea celor vizaţi de noi că „Baltag" este informatorul organelor de securitate. b/ Pe calea unor scrisori expediate dintr-o altă ţară de unii „binevoitori" să transmitem organelor de poliţie din cele două ţări suspiciunea că „Baltag" ar fi informator al securităţii române. c/ Prin soţia lui „Busuioc", aflat actualmente în RFG şi relaţii cu cercurile legionare să transmitem şi acestora „această suspiciune care ar circula în ţară".

Reușita campaniei de intoxicare

În ce măsură au reuşit Securitatea, informatorii şi vasta sa reţea de agenţi de influenţă să pună în practică planurile de măsuri pregătite în anul 1972? Acţiunile de discreditare sunt repetate periodic, până în anii '80, ceea ce ar însemna că statutul său în raport cu autorităţile române nu s-a schimbat în toată această perioadă.

Documentele oferă probe convingătoare. O notă din 29 septembrie 1979 arată cât de afectat e Nicolae Breban de prezentarea lui ca om al Securităţii, pe care i-o face Goma, în romanul *Cutremurul oamenilor*. Paul Goma îl discreditează şi îl compromite în faţa editorilor din străinătate, care, drept urmare, nu-l publică[14]. Un document din 1982 enumeră măsurile menite să accentueze discreditarea romancierului faţă de vârfurile emigraţiei. A fost cerută angrenarea lui Breban în manifestările organizate de Ambasada României de la Paris. De asemenea, preluarea şi transmiterea în exterior a opiniilor negative ale intelectualilor evrei care-l antipatizau (Nina Cassian, Ov. Crohmălniceanu, N. Tertulian, Valentin Silvestru, Norman Manea)[15].

Securitatea a fost implicată în crearea sau cel puţin stimularea disputei dintre Dorin Tudoran şi Nicolae Breban. Raportul din 29 august 1983 povesteşte despre tactica folosită de ofiţerul responsabil cu intoxicarea. Acesta îi spune romancierului că Dorin Tudoran îl prezintă ca informator al Securităţii. Ca represalii, Breban îi va transmite lui Tudoran că şi el este cunoscut la Paris drept colaborator al organelor de Securitate. Breban le comunică lui Dorin Tudoran şi lui Nicolae Manolescu că a fost contactat de ofiţeri. Agentul care notează faptele este de părere că informaţia nu dezavantajează instituţia[16].

Despre izolarea din ce în ce mai accentuată a lui Nicolae Breban „de vechii prieteni deziluzionaţi de atitudinea lui pe care o consideră confuză şi parţial dirijată de organele de securitate" aflăm şi din nota sursei „Filip", datată 4 mai 1984[17].

Câtă energie se consumă pentru compromiterea lui Breban recunoaştem din nivelul la care circulă informaţia în ce-l priveşte. Nota din 12 noiembrie 1984 a fost trimisă de la Cabinetul secretarului de stat gen.-lt. Stămătoiu Aristotel generalului Iulian Vlad, adjunctul ministrului de Interne, pentru a anunţa un nou succes al planului de intoxicare a organismelor occidentale. Documentul susţine că Emil Hurezeanu, angajat al Europei Libere, ar fi trimis la CIA o analiză care-l prezintă pe Breban drept agent al Securităţii şi autor prolific de note informative despre scriitorii şi emigranţii români. Autorul materialului aduce ca argument posibilitatea scriitorului de a călători nestingherit în străinătate. Breban ar fi fost denunţat autorităţilor franceze drept agent al Securităţii de cineva din cercul lui Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu, şi chiar de a fi fost implicat în răpirea lui Virgil Tănase. Ca urmare, o perioadă a fost supravegheat de organele de specialitate franceze[18].

Lecţia apariţiei romanului *Bunavestire*

Nicolae Breban milita pe lângă poeta-informatoare cu numele de cod „Dona Alba" să nu-şi strice cărţile. Nu era o întâmplare. Fără investigarea dosarelor din Arhiva CNSAS ce-i au pe copertă numele, ar fi fost dificil de imaginat ponderea acestei teme în viaţa romancierului. Breban nu avea acces la detaliile privind lungul drum al romanelor sale, de la predare până la publicare. Avatarurile apariţiei volumului *Bunavestire*, reprezentative pentru cazul său şi pentru argumentul „salvării operei" pe care l-a invocat în textele de mai târziu*, pot oferi chiar autorului o grilă de lectură a propriei vieţi.

Breban a finalizat volumul în 1974. Câteva note reproduc încântarea scriitorului de a fi reuşit „cea mai bună carte a sa". Manuscrisul a fost predat în acelaşi an Editurii Cartea Românească. În paralel, Breban a aranjat cu editorul suedez René Coeckelberghs să-i scoată din ţară manuscrisul. O notă a Direcţiei I din 19 iulie 1974 anunţă percheziţionarea editorului la graniţă şi confiscarea textului dactilografiat.

---

* Vezi, printre altele, Nicolae Breban, *Riscul în cultură*, Polirom, Iaşi, 1997; *Spiritul românesc în faţa unei dictaturi*, Nord-Est, Iaşi, 1997; *Trădarea criticii*, EuroPress & Ideea Europeană, Bucureşti, 2009.

Documentele înregistrează o primă reacţie a redactorului-şef al Editurii Cartea Românească la primirea romanului, pozitivă: nu ridică probleme ideologice. Peste câtva timp, la 25 iulie 1974, opinia se schimbă. În forma depusă nu poate fi publicat. Am căutat materiale care să indice schimbul de mesaje dintre redactorul-şef şi DSS, însă fără succes. Este sigur că editura a trimis manuscrisul la Securitate, căci ofiţerii apelează la referenţi să afle dacă există „ceva tendenţios în roman". Autorul *Buneivestiri* caută o filieră germană pentru a scoate manuscrisul din ţară şi reuşeşte să o găsească. Ambasadorul Erwin Wickert va trece peste graniţă manuscrisul romanului la începutul anului 1975. Securitatea este informată, iar ambasadorul va fi chemat la MAE pentru a primi o plângere oficială. Şi Breban suferă represalii, refuzându-i-se, într-o primă fază, viza de plecare în R.F. Germania.

În luna decembrie 1974, Breban acordă ziaristului german Richard Schwartz un interviu. Raportul Securităţii afirmă că dialogul a avut loc „fără aprobarea organelor competente" şi cu „aprecieri necorespunzătoare privind situaţia scriitorilor din ţara noastră". Securitatea hotărăşte să ia măsurile prevăzute de Legea Presei. Faptele amintite sunt considerate infracţiuni, prevăzute şi pedepsite de articolul 90[19]. La lista de „vinovăţii" se adaugă difuzarea fără autorizaţie a manuscrisului romanului *Bunavestire*. Ofiţerii anunţă în documentele lor începerea urmăririi penale împotriva scriitorului. Nu am găsit materiale care să arate cine s-a opus ducerii acţiunii până la capăt. O notă-raport din 5 iunie 1975 privind „măsurile ce vor fi luate în legătură cu Nicolae Breban" anunţă că, având în vedere faptele săvârşite în perioada „de la ultima avertizare din august 1974, acesta va fi chemat la sediul Ministerului de Interne"[20]. Totuşi, nu se ajunge la inculparea scriitorului. Mai mult, Breban este lăsat să plece din ţară împreună cu Alexandru Ivasiuc la 3 noiembrie 1975 în Suedia, pentru lansarea romanelor *Animale bolnave* şi *Păsările*.

Breban nu a cunoscut, până la menţionarea recentă, că existase o ameninţare penală la adresa sa[*]. Dacă romancierul ar fi fost arestat în anul 1975, este probabil ca istoria disidenţei să nu fi început în România cu Paul Goma[**]. Din 1971 până la revoluţie,

---

* Vezi prezentarea cazului în Gabriel Andreescu, „Cazul Breban (II)", *Timpul*, nr. 9, 2011.

** Situaţia reprezintă o invitaţie să medităm la natura complexă şi conjuncturală a acţiunilor de rezistenţă de la noi, şi nu doar de la noi.

documentele de arhivă îi fac sistematic lui Breban portretul unui om care le pune probleme. Într-o notă elaborată la circa un an de la amenințarea penală, ofițerul se plânge de frecventele legături ale romancierului cu Paul Goma, de vizita lui Marie-France Ionesco, de ultima discuție de la Editura Eminescu când, după ce a fost anunțat de nepublicarea manuscrisului *Bunavestire* de către redactorul Aurel Martin, Breban și l-a retras, anunțând că va trimite volumul în străinătate[21]. Totuși, Securitatea reușește să mențină raporturile cu el în limite tolerabile.

Statutul public, atenția internațională de care se bucura și temperamentul lui Nicolae Breban vor fi motivat Securitatea să aibă o politică precaută în ce-l privește. Luarea în considerare a unor astfel de factori apare în mai multe rapoarte ale Securității, între care este de remarcat nota de analiză din 5 martie 1980, sinteză a atitudinii Securității față de caz:

> […] având în vedere renumele și personalitatea scriitorului Nicolae Breban, prejudiciul politic ce poate fi creat prin implicarea sa în acțiuni contestatare, vom acorda o atenție particulară frământărilor și nemulțumirilor sale grevate pe așa-zisa birocrație de publicare, în care sens vor fi informate forurile competente din Consiliul pentru Cultură și Educație Socialistă pentru ca scrierile acestuia, depuse la edituri, să fie publicate în țară, dacă nu ridică probleme de ordin politic[22].

O altă notă, din 1982, se referă la opinia lui Breban potrivit căreia politica culturală promovată de partid și de stat contribuie la diminuarea valorilor artistice, iar el „nu concepe subordonarea culturii unor momente politice de conjunctură". Și iată comentariul ofițerului:

> Având însă în vedere particularitățile temperamentale ale obiectivului, nefiind excluse reacții imprevizibile din partea sa, cât și eventuala intenție de a încerca pe această cale o „reabilitare" față de Eugen Ionescu sau alte elemente din emigrație se impune a fi luat în continuare măsuri de clarificare a informației și neutralizare a eventualelor acțiuni ostile[23].

Luând în considerare „specificul temperamental", Securitatea pare să fi urmat o strategie aparte în „cazul Breban", cu măsuri combinate de supraveghere, discreditare și acordare a libertății de publicare și de scris, atât cât puteau fi acestea compatibile cu logica totalitară a regimului. În fond, Securitatea se poate lăuda

cu o reușită. Nicolae Breban nu a devenit un caz de disidență deși, în contextul anilor '70-'80, fusese foarte aproape să descopere că o astfel de aureolă ar fi adus avantaje statutului său de scriitor. Cum gloria literară pare să fi reprezentat motivația sa cea mai adâncă, erau foarte posibile gesturi radicale, care să fi dus la o traiectorie asemănătoare cu a lui Goma, incomodul și involuntarul său exemplu. Aceste rânduri nu vor să propună speculații, ci să transmită impresia, lăsată de lectura documentelor, a unui mers pe muchie de cuțit.

Revenim la manuscrisul romanului *Bunavestire*, ajuns la Editura Eminescu. Referatele directorului Valeriu Rîpeanu au rămas negative, căci după opinia lui textul „ar menține imaginea deformată a provinciei românești"[24]. Lui Breban i se cer intervenții pe manuscris, el face câteva schimbări, dar directorul editurii și redactorul de carte califică modificările „tăieturi de paragrafe și fraze, care, deși au atenuat unele probleme ale cărții, nu au putut rezolva problemele de conținut"[25]. Autorul retrage manuscrisul la 19 ianuarie 1976, dar este invitat (!) să-l prezinte din nou la Editura Cartea Românească. Va trimite la editură primele 400 de pagini. Cererea neobișnuită – *Bunavestire* era deja cunoscut ca un volum cu probleme – sugerează o strategie de evitare a refuzului net pentru ca nu cumva romanul să apară în străinătate cu aura de text disident. Presupunerea este întărită de referințele care apar pe marginea unui raport privind publicarea în RFG a volumului *Biserica neagră* de Anatol Baconsky[26].

Și la Cartea Românească se bate pasul pe loc. Scriitorul face în repetate rânduri demersuri pentru a pune lucrurile în mișcare. În martie, conducerea Consiliului Culturii și Educației Socialiste a format o comisie menită să determine acceptarea de către autor a unor modificări. Comisia îl cheamă la discuții[27]. Nota în cauză descrie, la nivel de nuanțe, termenii înfruntării dintre Breban și autoritățile editoriale:

> În discuția pe care a avut-o la 10 mai a.c. cu redactorul-șef al editurii Cartea Românească, Nicolae Breban a menționat că el trebuie să-și apere cartea, nimeni nu are dreptul să-i interzică accesul la cititorii săi, editura face practic acest lucru și este hotărât să anunțe printr-o scrisoare pe șeful statului de această situație și să ceară permisiunea de a tipări cartea în străinătate.
> Menționăm faptul că Nicolae Breban a fost chemat la Consiliul Culturii și Educației Socialiste și i s-a cerut să aducă unele modificări de conținut romanului. Deși a promis ca va efectua modificările solicitate,

a prezentat manuscrisul doar cu niște adaosuri nesemnificative, care nu erau de natură să modifice viziunea negativă asupra societății românești care reieșea din cuprinsul său.
Faptul că a fost chemat la CCES i s-a părut lui Nicolae Breban de „neconceput și revoltător" afirmând că nu este vorba despre persoana lui, dar „în condițiile în care intelectualului i se refuză minima libertate de expresie și este supus unei cenzuri permanente" nu vede posibilă o dezvoltare a culturii române[28].

La începutul anului 1977 intervine și Europa Liberă. Monica Lovinescu face la 17 ianuarie o emisiune dedicată „Cazului Nicolae Breban". Acuză pedepsirea romancierului „după criterii politice". Este posibil ca și de această dată formidabilul post de radio să fi avut contribuția decisivă. La trei ani după prima ofertă făcută Editurii Eminescu, volumul *Bunavestire* este publicat la Iași, la Editura Junimea. Dacă Breban a primit sprijinul generalului. Pleșiță pentru apariția cărții, atunci intervenția acestuia era menită să salveze interesele Securității într-o situație care era din ce în ce mai greu de controlat. Nu era în logica instituției să se lase înduplecată...

În dosarul lui Breban se află manuscrisul postfeței scrise de el pentru *Bunavestire*, datată 9 februarie 1977. Aici, autorul propune cititorului o grilă de lectură a personajelor cu afirmații de genul: „Mai presus de toate am atacat aici micul burghez...". Alt rând care exprimă obediență politică declară comunismul drept epoca în care „se încearcă și se reușește edificarea unei lumi mai drepte".

Punerea față în față a romanului pe care Breban îl considera „cea mai bună carte a sa" și a postfeței probează atât voința lui Breban de a nu admite intervenții de fond în textul operei, cât și ușurătatea de a pune pe hârtie rânduri neonorante. Compromis politic, dar nu și literar. Această atitudine a fost tipică romancierului, o recunoaștem în faptele vieții sale, ca și în declarații făcute în contexte ce-i permiteau sinceritatea. Informatorul „Gheorghiu" ne oferă o probă reproducându-i cuvintele:

Viitorul a dovedit că, de fapt, Țic [Nicolae] nu era un prozator autentic și dacă ar fi fost n-ar fi putut face compromisuri. Mi-a spus că totuși el [Breban], în perioada lui de glorie, accepta să scrie un articol pe an la *Scânteia* pentru a-și putea face liniștit de cap. Acum însă, după ce a scris *Bunavestire*, care este romanul deplinei sale maturități, nu mai poate face acest lucru. Cu atât mai mult cu cât nu crede în revoluția culturală și nu se poate integra, fiindcă a fost dată pe mâna unor dobitoci[29].

Tema colaborării. Discuţiile Breban-Pleşiţă

Ce explică dosarele Securităţii în „cazul Breban", aşa cum au fost sintetizate până în acest punct? Ele confirmă autenticitatea şi importanţa protestelor scriitorului din 1971, indică lansarea unei vaste campanii de discreditare împotriva lui, în special prin lansarea zvonului că este un om al Securităţii, descriu activismul numeroşilor informatori din jurul său, susţin imaginea bine cunoscută public a conivenţelor sale politice şi pun în lumină ceva mai puţin amintit şi înţeles – excepţionalul efort al salvării operelor sale de cenzura comunistă, argumentat de o ideologie a valorii actului de creaţie.

La consultarea dosarului Breban, nici Consiliul Naţional pentru Studiul Arhivelor Securităţii, nici Curtea de Apel Bucureşti nu a luat în considerare datele expuse mai sus. Ambele instituţii au găsit relevante pentru decizia lor de constatare a colaborării lui Breban cu poliţia politică comunistă convorbirile dintre romancier şi generalul Nicolae Pleşiţă, transcrise în notele din 18 şi 22 februarie 1977. În acestea, scriitorul se adresează generalului cu formule de genul „Vă salut tovarăşe general, a fost la mine Paul Goma azi la prânz şi am avut o discuţie", „Aveţi o memorie excepţională!", „Pentru asta, eu vă mulţumesc în special, tovarăşe general", „Chiar şi Paul Goma a spus că bătrânul [Eugen Ionescu] s-a scrântit", „Ei, servim cultura şi ţara!", în sfârşit, îi transmite salutul mamei sale pentru contribuţia înaltului ofiţer la apariţia romanului *Bunavestire*.

Sunt „platitudini jenante", a scris Ion Vianu într-un număr al revistei *22*, cu referire la aceste formulări, plasându-le în sfera neonorabilităţii, şi nu a poliţiei politice*.

Cu ce îl informează Nicolae Breban pe Nicolae Pleşiţă în aceste discuţii socotite „doveditoare" pentru colaboraţionismul romancierului? Spicuim: „Paul Goma […] a spus că mai sunt trei oameni arestaţi, tovarăşul secretar pe loc a pus mâna pe telefon, a vorbit cu tovarăşul Stănescu şi s-a dovedit că nu este adevărat"; „S-au discutat o grămadă de chestii, de cultură, nu ştiu ce... Sigur că s-a plâns, chiar şi eu m-am plâns de anumiţi funcţionari din minister, care n-au rezolvat unele probleme..."; „[Goma] a fost

* Ion Vianu, „Trebuie lapidat Breban?", http://www.revista22.ro/trebuie-lapidat-breban-10507.htm.

profund emoţionat, a şi sărit într-un taxi, n-a mai avut răbdare să... fugă acasă să-i povestească nevesti-si"; „i-am povestit [lui Goma] întâlnirea mea cu tovarăşul Burtică şi că s-a discutat problema lui literară şi l-am întrebat: «Eşti de acord, dacă vrei să publici o carte... crezi că vei găsi o carte publicabilă, care... Uite, există interesul faţă de problema dumitale, şi nu ştiu ce...». Şi a zis că da, îl interesează foarte mult, că aşteaptă o asemenea rezolvare"; „El [Goma] spune că-i e dor de ţară lui Ţepeneag şi că a făcut o boală de ficat pe chestia asta..." etc.*.

Este greu de explicat cum poate cineva să vadă în spusele de mai sus acţiuni de poliţie politică – adică potrivit legii, „informaţii prin care se denunţau activităţile sau atitudinile potrivnice regimului totalitar comunist şi care au vizat îngrădirea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului". Pleşiţă a aflat că Breban şi Goma s-au plâns de unii funcţionari din minister, că fostul disident a sărit într-un taxi, că Dumitru Ţepeneag suferă de dorul de ţară. Susţinerea că astfel de informări reprezintă colaboraţionism compromite însăşi noţiunea.

Cine a avut la dispoziţie dosarul romancierului, iar CNSAS şi Curtea de Apel Bucureşti l-au avut, putea constata că dialogul Breban-Pleşiţă din 1977 se afla în siajul unei acţiuni umanitare. Imediat după arestarea lui Ion Negoiţescu, ca represalii pentru semnarea apelului lui Goma, Breban şi Nichita Stănescu au fost la Cornel Burtică. Tot atunci, Breban i-a oferit susţinerea şi lui Ion Vianu[30]. Cu o zi înainte de drumul la înaltul demnitar de partid, vorbise cu Goma la telefon, iar când Breban a întrebat: „Cred că este o veste bună. Nu?", Goma a răspuns: „Da. Să sperăm"[31]. Intervenţiile romancierului au avut loc la dorinţa celor ajutaţi.

La vremea respectivă, Breban îşi asumase cu mândrie intervenţiile. O spune o sursă a Securităţii care reproduce cuvintele dramaturgului Radu F. Alexandru: „Breban vehiculează ideea că a «aranjat» întâlnirea lui Goma cu tov. secretar Burtică şi că a «obţinut» paşaport pentru dr. Vianu. Îşi arogă merite în dialogul «opozanţilor» cu partidul – nu cu securitatea pe care o detestă, preţul fiind publicarea *Bunei Vestiri* [sic!] la Iaşi. Obţinerea paşaportului pentru mama sa, care urmează să plece în R.F. Germania la un al doilea fiu, constituie încă un argument al acestei supoziţii la care au ajuns mulţi scriitori"[32].

---

* Ionel Stoica, „Scriitorul Nicolae Breban a colaborat cu Securitatea. Servim «cultura şi ţara!»", *Evenimentul Zilei*, 2 august 2012.

Din dialoguri transpare și o a doua fațetă a lucrurilor, dincolo de soarta scriitorilor hărțuiți: interesul personal legat de publicarea volumului *Bunavestire* și de viza pentru mamă. Nici acestea nu intră în categoria actelor de poliție politică. Consiliul Național pentru Studiul Arhivelor Securității a ratat din nou și grav interpretarea, iar Curtea de Apel București a sporit anarhia jurisprudențială în materia colaboraționismului*.

Pe marginea discuțiilor incriminate, unii ziariști au încercat să convingă opinia publică asupra conivenței colaboraționiste dintre romancier și autorități intervenind asupra textelor. În *Evenimentul Zilei*, un jurnalist sublinia ca probă acuzatoare cuvintele adresate de generalul Pleșiță lui Nicolae Breban, exhibate ca subtitlu cu litere îngroșate: „Nicolae Pleșiță: «Era vorba să-mi dai un nume»”**. A cere și a oferi un nume pare la prima vedere o afacere polițienească. Doar că, în cazul dat, numele era al mamei criticului literar Matei Călinescu, aflat în Statele Unite, și fusese cerut pentru a se acorda dnei Călinescu o viză. În gândirea ziaristului de la *Evenimentul Zilei*, intervenția în favoarea eliberării unui pașaport reprezenta un act de poliție politică.

Probleme reale

În Arhiva CNSAS există și documente care ridică întrebări legitime asupra relațiilor lui Breban cu organele statului comunist. Paradoxal, acestea au fost lăsate în umbra materialelor care au înregistrat discuțiile cu generalul Nicolae Pleșiță, cum arătam, irelevante în cauză. Mai multe confirmă promovarea de către Breban, și acasă, și în exil, a unor idei denigratoare privind doi disidenți (Paul

---

* De comparat cu deciziile Tribunalului București: acesta a susținut inocența lui Dan Trancotă, recrutat în scopul supravegherii informative a cadrelor didactice din liceul unde lucra, cu angajament semnat, care a denunțat un coleg pentru supraaprecierea civilizației anglo-saxone, de asemenea o familie „sectantă” pentru că dădea fetiței o educație religioasă etc. Un alt informator, Vasile Bărbat, nu ar fi făcut poliție politică, deși angajamentului i se adăugau bani primiți, delațiuni referitoare la angajarea unui fost legionar, la lipsa activității politice de masă într-o instituție și trimiterea la magazie a tablourilor cu conducătorii partidului și guvernului, în loc să fi fost puse pe perete ș.a. (Gabriel Andreescu, „Necesitatea judecătorilor specializați…”).

** Ionel Stoica, „Scriitorul Nicolae Breban a colaborat cu Securitatea...”.

Goma, Dorin Tudoran) şi comentarii ostile la adresa unor critici ai regimului din exil (Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Virgil Tănase). Reproduc câteva pasaje relevante.

Nota Direcţiei I din 31 martie 1978 nu sugerează modul în care a fost preluată informaţia. Era un material menit să ajungă la conducerea Ministerului de Interne, ceea ce explică absenţa oricăror trimiteri la surse. Ea se referă la întâlnirea din 29 martie 1978 dintre ziaristul american Kirk Donald şi Nicolae Breban. Conform documentului:

> Nicolae Breban a făcut precizarea că Paul Goma este un scriitor mărunt, de atitudine oarecum liberală, care nu l-a înţeles pe el (Breban), nici pe tovarăşul Burtică. Goma a avut o poziţie „interesantă" faţă de perioada Gheorghiu-Dej, ex. Secretar al CC al PCR, când acum 17-18 ani a fost deţinut[33].

Nota Direcţiei I din 1982 sumarizează informaţiile Securităţii cu privire la denigrarea lui Tudoran de către Breban, dar nu spune ceva despre motivaţiile acestuia:

> Reţine atenţia şi faptul confirmat, că atât în ţară cât şi în străinătate obiectivul a încercat să-l compromită pe Dorin Tudoran, element ostil, activ, prezentându-l ca bolnav psihic sau „informator" al securităţii[34].

Raportul din 5 septembrie 1983 ar sugera implicarea directă a romancierului în denigrarea exilului. Totuşi, textul enunţă doar planurile serviciilor în acest sens; prin urmare, pentru a interpreta materialul este necesar să-l plasăm în contextul celorlalte surse documentare:

> Contactele cu Nicolae Breban vor avea un caracter mai sistematic, pentru exploatarea informativă intensivă şi realizarea unor sarcini de dezinformare. În termen de 10 zile vom stabili împreună cu Serviciul „D" versiunile ce îi pot fi sugerate pentru accentuarea disensiunilor între Paul Goma, Virgil Tănase şi soţii Ierunca şi compromiterea lui „Tudorache" faţă de aceştia[35].

Subiectul Tudoran revine în nota din martie 1985, adresată conducerii Ministerului de Interne. Ea subliniază şi mai bine distincţia şi poate, la acest punct, convergenţa dintre intenţiile Securităţii şi voinţa romancierului orientat excesiv spre sine însuşi:

> În vederea compromiterii, creării și stimulării unor disensiuni între scriitorii Nicolae Breban și Dorin Tudoran, au fost inițiate măsuri complexe, în funcție de particularitățile situației operative din cazurile respective. Ca urmare, s-au obținut date din care rezultă că Nicolae Breban, aflat temporar în străinătate, a ținut o conferință la Seminarul de romanistică al Universității din Heidelberg R.F. Germania, prilej cu care l-a caracterizat pe Dorin Tudoran un poet „minor și execrabil", afirmând că acesta depune eforturi să iasă din anonimat pe căi extraliterare. […][36]

Sunt oare acestea dovezi ale colaborării cu Securitatea ca poliție politică? Documentele confirmă că Breban nu primea ordine de la Securitate. Pentru „activitățile dușmănoase" desfășurate în țară și străinătate, Nicolae Breban fusese avertizat în anii 1973, 1974, 1976 și 1977[37]. Dar și mai târziu, după ce ecoul protestelor din 1971 se mai stinsese, organele manifestă în privința lui suspiciune, precauție și preocupare. În anii când îi denigra pe Goma și Tudoran, rapoartele descriu incompatibilitatea romancierului cu statutul cuiva căruia i se comandă. Un raport din 30 septembrie 1982 detaliază: „Nicolae Breban pozează într-un olimpian meditativ detașat de frământările primare existențiale. Recunoaște că reprezintă un personaj «incomod», «problematic» față de noi"[38]. Iată un altul, din 29 august 1983: „Adevărul este că fiind o persoană extrem de volubilă poate fi relativ ușor exploatată informativ, dar totodată, e incapabil să păstreze un secret. Labilitatea, din punct de vedere psiho-caracterologic, constituie alt impediment de a se miza, în timp, pe o loialitate deplină. Conștiința lui de sine se reduce la formula demiurg-creație. Noțiunile de morală, familie, patrie, dacă i se par că vin în contradicție cu această formulă, nu valorează nimic pentru el"[39].

Ansamblul documentelor sugerează altceva decât preluarea de către Breban a sfaturilor de acasă. Romancierul era invidios pe notorietatea căpătată de scriitori precum Paul Goma și Dorin Tudoran, sau de exilații Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Era sincer când se declara mult superior literar acestora, suporta, se vede, cu greu diferența de imagine publică și considera legitim să-și facă dreptate[40]. Din perspectiva lui, colegii își construiau o faimă literară abuzând de acțiunea politică. Următorul pasaj sintetizează motivația: „Le-ar fi spus Monicăi Lovinescu și altor veleitari: Faceți tapaj de estetică dar m-ați considera mare dacă aș scrie «Jos Guvernul». Asta poate s-o scrie orice prost. Unde vedeți valoare estetică într-un slogan?"[41].

Parcă intuind, în 1990, datele cazului care astăzi sunt scoase la lumină din dosare, Dorin Tudoran adresa următoarea diatribă lui Nicolae Breban, pusă sub titlul-cheie „Agent de influenţă: da sau nu?":

> Credeam, şi cred, ce-i drept, că tu, dragă Nicolae, ai fost – şi vai! – continui să fii un perfect agent de influenţă. Asta da. Nu unul cu soldă, cu condica de prezenţă, cu salariu venindu-ţi regulat, cu pensie asigurată. Nu. Ceea ce credeam şi cred este că datorită „elefantului megaloman" care eşti, datorită egocentrismului tău patologic, datorită himerei acelei opere pentru care „faci totul" ai fost şi eşti ajutat să faci, deseori, ceea ce... nu se face. Datorită temperamentului tău nefericit, ai fost, eşti şi vei fi oricând o claviatură uşor de manevrat de orice structură a unei puteri care ştie cum să te facă să cânţi*.

Agent de influenţă?

Citatul anterior, plin de alegaţii, poate fi considerat plin şi de simţul realităţilor. Doar că, dacă cedarea la influenţe sau intoxicări ar fi proba colaborării cu Securitatea, atunci cei care i-au pus lui Breban eticheta de informator al Securităţii ar fi la rândul lor colaboratori. Dificultatea identificării statutului de „claviatură uşor de manevrat" cu cel de colaborator face ca greutatea acuzelor lui Tudoran să nu stea în pasajul mai sus citat, ci în întrebările sugestive pe care fostul disident i le pune lui Breban la sfârşitul pamfletului său:

> a. Cum de-ai putut rămâne membru al Uniunii Scriitorilor din România sub regimul Ceauşescu, dacă, aşa cum susţii, din 1972 ai fost cetăţean german?
> b. Cum de fiind cetăţean german, aveai nevoie de paşaport şi viză românească? Întreabă-te acest lucru şi pentru bunul motiv că, în 1978, documentul pe care-l arătai autorităţilor germane la intrarea ori ieşirea din Germania nu era paşaport german, ci un fel de ţidulă cu fotografie, confirmând că familia ta – cetăţeni germani – locuieşte la München...
> c. Cum de-ai putut, exilat fiind în Occident, să-ţi publici cărţile în România regimului Ceauşescu? Să primeşti premii ale Uniunii Scriitorilor? Împrumuturi de la Fondul literar? (Nu recurge din nou la paralela cu Liviu Ciulei şi Lucian Pintilie – ei n-au avut dreptul la

* Dorin Tudoran, *Kakistocraţia*, p. 290.

niciun fel de viaţă socială şi profesională în România când s-au aflat în străinătate.)
d. Exilat fiind în Occident, cum de nu te-ai alăturat niciunui protest în favoarea colegilor tăi, scriitori năpăstuiţi?
e. Din ce-ai trăit – în câteva locuri ale Europei – neavând niciun venit regulat? Cum de apartamentul tău nu a intrat în patrimoniul Securităţii – cum era regula de fier în asemenea situaţii – nici când ai devenit, „ilegal", cetăţean german, nici când te-ai refugiat în Occident…; toamna, primăvara, iarna…*

Surpriza oferită de materialele arhivate în „cazul Breban" este să ofere un răspuns tuturor întrebărilor lui Dorin Tudoran. Am văzut deja că relaţiile organelor statului comunist cu romancierul ies din tipicul pe care acestea au acceptat îndeobşte să le aibă cu supuşii regimului – pe măsura personalităţii scriitorului, la rândul ei netipică.

Telegramele din Berlin anunţau în luna ianuarie 1971 deţinerea unor informaţii privind hotărârea lui Nicolae Breban de a rămâne definitiv în Germania, apelând la originea germană a mamei sale[42]. Am reprodus deja rândurile care arată preocuparea autorităţilor faţă de afirmaţiile scriitorului, că va rămâne în Occident timp de patru-cinci ani, şi opinia ambasadei, care susţinea acordarea celor solicitate pentru a evita criza. La 24 decembrie 1971, o telegramă-fulger anunţă prezentarea lui Nicolae Breban în lagărul de la Geretsried, unde a cerut să fie înscris pentru obţinerea de urgenţă a cetăţeniei germane[43]. La 5 ianuarie 1971, Petre Olaru, secretar II, şeful agenţiei consulare, are o discuţie cu Breban, în care acesta recunoaşte a fi vizitat administraţia lagărului pentru triere de la München, dorinţa de a obţine cetăţenia vest-germană, „dar numai dacă i se acceptă menţinerea cetăţeniei române"[44].

La 15 februarie 1972, din Germania se anunţă:

Breban a reafirmat că se simte obligat să plece în România la consfătuirea pe ţară a scriitorilor în calitatea sa de membru al Biroului Uniunii Scriitorilor. Pentru aceasta, el pune următoarele condiţii: a. Să i se pregătească o invitaţie oficială din partea Uniunii scriitorilor; b. Să i se dea o viză de 1-2 călătorii suplimentare; c. Să i se… trimită un bilet de avion cu care să poată să se întoarcă din [RFG] în România… Dacă nu va primi o invitaţie, Breban a ameninţat că va publica o

* Dorin Tudoran, *Kakistocraţia*, p. 292. Restul întrebărilor, până la punctul (j), fac trimiteri la persoane şi discuţii private.

declarație de presă în care să descrie în amănunțime că a dorit să participe la această întrunire[45].

La 19 februarie 1972, o altă telegramă urgentă, de data aceasta din Franța, anunță recunoașterea lui Nicolae Breban drept cetățean vest-german și faptul că va fi ajutat să publice romanul *Animale bolnave*[46].

O perioadă, romancierul pare să se simtă într-o poziție de putere – i se acordă cetățenia, i se traduce primul roman și sunt semne că-l așteaptă succesele literare la care visează –, deci pune condiții. Iar autoritățile statului român le acceptă pentru a evita transformarea lui într-un adversar activ. Telegrama-fulger din 23 aprilie 1972 anunță plecarea lui Breban în țară pentru a participa la conferința scriitorilor[47].

Ani de zile, Breban și purtătorii de cuvânt ai regimului s-au aflat într-o tensiune la marginea confruntării. Romancierul amenință și când este acasă, nu doar peste granițe. Nota de analiză din 25 septembrie 1981 consideră că

> Atitudinea sa în această perioadă a fost puternic influențată de două evenimente considerate majore pentru el, respectiv Conferința națională a scriitorilor și intrarea sub tipar a ultimului său roman *Don Juan*. Astfel, […] în urma dezbaterilor din cadrul Asociației scriitorilor din București a avut o reacție virulentă întrucât fusese radiat de pe lista celor înscriși la cuvânt, afirmând că dacă în România nu i se permite să-și exprime liber opiniile poate să facă acest lucru în Occident[48].

Echilibrul a fost menținut întrucât Breban nu a condamnat niciodată politica internă a regimului, ci numai pe cea în domeniul culturii, ale cărei efecte le simțea din poziția sa de creator. A susținut constant libertatea scriitorilor de a da „orice declarații și interviuri cu privire la viața și politica culturală din România”[49]. S-a luptat an de an să plece din țară pentru a-și promova opera în străinătate. Raportul din 26 august 1980 anunță: „Nicolae Breban manifestă în continuare intenția de a lucra anual șase luni în străinătate, susținând că dorește să-și asume «destin de scriitor european» în condițiile în care literatura română are un «statut periferic» față de marile culturi occidentale”[50]. Din nou, autoritățile ajung să accepte ceea ce refuză aproape tuturor celorlalți.

În ceea ce privește anii trăiți de Breban în Occident, dosarele oferă din nou răspunsuri. Un raport din 5 septembrie 1983 arată

că, la Paris, scriitorul doarme în condiţii precare, pe o saltea pneumatică, aşteptând cele 500 de mărci lunar de la frate şi mamă[51].

Iată şi o notă din 1989: „Dispune de o situaţie materială modestă, mijloacele de subzistenţă fiind asigurate aproape în totalitate din veniturile soţiei sale, care lucrează la o librărie din Paris. Activitatea sa publicistică este relativ redusă în Franţa, limitându-se la două romane apărute la intervale mari de timp în Editura Flammarion”[52].

Breban a acceptat condiţii de viaţă aproape mizere în perioadele când locuia în străinătate, pentru a-şi vedea publicate romanele. Situaţia lui materială ar fi fost alta dacă ar fi continuat viaţa anterioară, din vremea când ricana: „intelectualii au norocul că încă îi susţine cineva de sus, fiindcă dacă ar fi lăsaţi pe seama muncitorilor care trag la şaibă şi iau 2.000 lei, în timp ce ei iau 50.000-60.000 lei pe o carte, îi linşează imediat”[53].

Concluziile cercetării din arhivă sunt certe: Breban a putut să-şi publice cărţile în România regimului Ceauşescu, deşi se afla prin Occident, căci Securitatea a acceptat la rândul ei compromisuri. Breban refuzase colaborarea cu Europa Liberă, ducea propria campanie împotriva scriitorilor care-i „furaseră gloria” (pare că astfel gândea cu privire la Goma, Tudoran, Virgil Tănase…), putea fi deci şi util, chiar dacă notele şi rapoartele se plâng până la sfârşit de manifestările sale iconoclaste[54]. Informaţiile din arhivă converg în a sugera că Securitatea a renunţat, în a doua jumătate a anilor ’80, să îl determine pe Breban să accepte politica culturală a partidului. Nota de închidere a dosarului său de urmărire informativă (nr. 6625) în anul 1987[55] afirma că „[Breban] este legat de ţară şi mulţumit de faptul că editurile îi publică în continuare cărţile, iar presa de specialitate face referiri la ele”[56]. Aprecierea este reciprocă: scriitorul transmite rugămintea ca „defulările lui intime să nu fie taxate ca antipatriotice”[57]. Scriitorul caută un „pact de neutralitate”, în sensul documentului din care aflăm că Breban „este conştient de faptul că «neutralitatea» sa îi creează probleme, atât sub aspectul atmosferei care i se face în emigraţie, cât şi din punct de vedere material, a relatat că îşi va menţine această conduită şi se va dedica exclusiv activităţii literare”[58].

Principiul rezonabilităţii în judecarea colaboraţionismului

Ultimul paragraf sugerează interacţiunea dintre doi manipulatori (Breban şi „organele") care-şi cunosc fiecare bine interesele, unele opuse, altele convergente, şi totodată pericolul pe care-l prezintă fiecare pentru celălalt. Acest lucru îl „povestesc" toate dosarele pe care le-am găsit în Arhiva CNSAS cu referinţe la Breban. Adresarea mieroasă din convorbirea cu generalul Pleşiţă, în 1977, este o excepţie. Nu am găsit ceva asemănător între alte documente de arhivă care fac referiri la romancier*.

Convergenţa, pe anumite porţiuni, a intereselor a dus şi la conivenţe ale scriitorului cu regimul. Să însemne acest lucru „colaborare"? În comentariul său asupra „cazului Breban", Dorin Tudoran dă termenului un sens foarte larg, pe linia „servire a regimului". Tema colaboraţionismului „în sens larg" încă nu a ajuns la maturitate, iar dacă paşii făcuţi înainte sunt imprudenţi, compromit demersul.

În sensul servirii regimului, colaboraţionismul ar acoperi un număr considerabil de comportamente, începând cu aderarea la PCR. Semnarea statutului de către fiecare nou membru avea, prin asumarea dogmelor sale şi mărirea numărului celor înregimentaţi în partidul unic, funcţii simbolice şi practice aflate la baza perpetuării sistemului. Dacă acceptăm acest sens, colaboraţionismul lui Breban a început în anul 1967, când a căpătat carnetul roşu, asemenea altor câteva milioane de oameni. Primirea unor posturi în ierarhia PCR servea şi mai mult regimul, iar Breban a făcut un pas mare înainte în circa un an de la intrarea în partid. Nu avem nevoie de multă imaginaţie ca să urcăm, treaptă cu treaptă, pe această listă ierarhizată de colaboraţionisme şi responsabilităţi, spre poziţiile care reprezentau inima sistemului. În România s-a colaborat mult şi au colaborat mulţi. În cazul profesioniştilor scrisului, precum Breban, se adaugă textele în favoarea comunismului. A publicat şi Breban, „pentru a-şi putea face liniştit de cap", cum declara el, au făcut-o şi mulţi dintre acuzatorii săi.

---

* Mai sunt semnalate câteva gesturi de obedienţă, precum dedicaţiile pe cărţile oferite lui Nicolae şi Elenei Ceauşescu.

Problema discutată în „cazul Breban" – ca și în cazurile Marino, Noica, Balotă, Paleologu, Botez, Berindei – are însă, în termenii competențelor CNSAS, un sens restrâns: a furnizat persoana informații prin care denunța activitățile sau atitudinile potrivnice regimului totalitar comunist, vizând îngrădirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului*? Nu s-a întâmplat astfel cu Breban, dar tocmai cazul său arată că definirea dată colaboraționismului de către OG nr. 24/2008 este prea searbădă. Voi folosi o altă interpretare, aflată între colaboraționismul care înregistrează orice conivență, prea diluat, și cel strict al legii, prea limitat. Colaboratorul este cel care (a) a acționat pe baza unor cerințe ale Securității, (b) a acționat pentru interese ale regimului contrare celor ale societății (oamenilor) și (c) a afectat direct viața oamenilor sau a operat pentru regim cu un anumit grad de sistematicitate și coerență.

Majoritatea persoanelor care au călătorit în străinătate sau au ocupat poziții considerate de autorități sensibile au avut periodic contacte cu Securitatea. De multe ori li s-au cerut „servicii". Declarații de vigilență dădeau și scriitorii implicați în legături oficiale cu colegii lor străini, și studenții trimiși să facă practică într-un institut de cercetări nucleare. Mare parte dintre cei care se întorceau din Occident au avut de explicat ce li s-a întâmplat. Existau legi în acest sens, unii vociferau, dar pentru mulți era greu să accepte repercusiunile unui refuz al întâlnirii cu organele. Cadrele didactice care predau studenților străini aveau obligația de a informa, chiar fără semnarea unui angajament, despre comportamentul tinerilor cu care lucrau. În sutele de volume deschise de Securitate pe numele unor oameni de cultură am găsit foarte puține cazuri în care informatorii să se fi adresat din proprie inițiativă organelor**. Mai curând, oamenii de cultură afiliați regimului asumau să desfășoare propria lor poliție politică, spre

* Definiția art. 2 b) al OG nr. 24/2008, aprobată cu modificări de Legea nr. 293 din 14 noiembrie 2008. Este interesant pentru cercetători cât pot diferi documentele de arhivă în funcție de obiectivul luat în cercetare. Materialele din dosarele lui Adrian Marino și Constantin Noica sunt clare și coerente. Problematică în cazul lor este separarea adevărului și falsului din documente. Materialele de arhivă pe numele lui Nicolae Breban nu par să introducă falsificări, dar lucrează cu o realitate foarte bogată și pe mari porțiuni contradictorie.

** Cu siguranță, mult mai bogată în acest sens este arhiva birourilor de personal din instituțiile socialiste.

exemplu, prin cenzurarea manuscriselor pe criteriile promovate de organele de partid.

Elementul-cheie nu este contactul cu Securitatea – tratat fără luarea în considerare a contextelor, într-o psihoză a atingerii stigmatizatoare –, ci măsura în care subiecţii au acţionat împotriva unor semeni şi intereselor societăţii în ansamblul ei. Or, dosarele documentează denigrarea de către Nicolae Breban a unor opozanţi ai regimului precum Goma şi Tudoran, diluarea în declaraţii a acţiunilor autorităţilor împotriva drepturilor omului, desemnificarea eşecurilor economice care se repercutau asupra vieţii oamenilor. Astfel de acţiuni confirmă că există o temă a „omului Breban", dar nu înseamnă automat, raportate la context, colaboraţionism cu poliţia politică comunistă. Într-o viziune mecanică, nota Securităţii conform căreia Dorin Tudoran, împreună cu criticul literar Nicolae Manolescu „au hotărât să accentueze ideea lansată anterior în mediu, că Nicolae Breban ar fi colaborator al organelor de securitate"[59], ar reprezenta dovada colaboraţionismului primilor. Ceea ce, evident, nu e cazul.

Au susţinut însă Breban şi alţii asemenea lui contacte cu organele de Securitate peste un anumit *grad de sistemicitate şi de coerenţă*? Sau, într-o formulare mai generală: suntem noi *rezonabili* şi *proporţionali*, în raport cu acţiunile lor, dacă îi tratăm pe „suspecţi" drept colaboratori?

După citirea volumelor pe numele Nicolae Breban, cu documente începând cu 1971 şi până în 1979, răspunsul meu este negativ. O poziţie opusă ar extinde substanţial categoria colaboraţioniştilor şi ar dilua semnificaţia actelor de poliţie politică. Această poziţie a fost primită anterior cu critici*. Ar fi de întrebat, atunci: cum e posibil ca oamenii care au avut contacte şi au discutat cu reprezentanţi ai autorităţilor (din ierarhia PCR, securişti, diplomaţi etc.) să fi făcut „poliţie politică", fără ca toţi ceilalţi participanţi la astfel de contacte şi dialog să nu fi făcut? De ce exprimarea poziţiilor critice şi animozităţilor să fie poliţie politică în cazul unora şi nu în cazul altora? De ce faptul că, de exemplu, Mircea Iorgulescu ar fi semnalat colegilor „nuanţele fasciste, apologia violenţei, crearea unui antierou care însă întemeiază o nouă credinţă (a se vedea aluziile biblice din carte [*Bunavestire*]) sau o nouă ideologie"[60], iar Emil Hurezeanu ar fi scris autorităţilor americane

* După ce am exprimat-o întâia oară în articolul „Cazul Breban (III)", *Timpul*, nr. 10, 2011.

că romancierul este în fond un agent al Securității nu ar cădea sub ghilotina aceleiași interpretări? De ce nu s-ar adăuga categoriei demersurile făcute în exil pentru a preîntâmpina publicarea romanelor lui Breban?

Criteriul care pare să funcționeze, „Breban nu place", este cu atât mai vulnerabil în acest context în care Securitatea a intoxicat scriitorii de acasă și din exil și i-a incitat pe unii împotriva altora. Pentru cât succes a avut, este suficient să urmărim istoria înregistrată în arhive a înfruntării dintre Tudoran și Breban, să reamintim enunțurile privitoare la inițierea măsurilor de compromitere, crearea și stimularea disensiunilor între Breban și Tudoran, „în funcție de particularitățile situației operative din cazurile respective"[61]. Nu doar din cauza intoxicărilor l-au calificat colegii pe importantul prozator drept egocentric, indiferent sau disprețuitor față de soarta celorlalți etc.[*]. Însă a confunda datele de personalitate cu colaboraționismul tulbură apele până la a le face ideale pentru cei mai periculoși pescuitori.

Spuneam că, într-un fel, Securitatea l-a învins pe Nicolae Breban. I-a pus piedici, cu un anumit succes, în obținerea notorietății literare în străinătate, prin atmosfera de suspiciune creată în jurul lui. A reușit să-i domolească energia recalcitrantă care l-ar fi îndreptat spre statutul unui opozant al regimului, pe măsura avantajelor personale, a solicitărilor exilului și a posibilităților care îi stăteau la dispoziție, cu toate implicațiile asupra locului pe care l-ar fi căpătat în istorie. Securitatea i-a învins și pe colegii scriitori aflați în categoria adversarilor lui Breban. Arhiva CNSAS demonstrează astăzi că mare parte din imaginea despre romancier reprezintă colportarea de către ei a unor dezinformări. Oamenii de cultură – desigur, nu doar ei – au fost prea simplu manipulați, au căzut prea ușor pradă intoxicărilor.

Amprenta lăsată de Securitate îi manipulează și astăzi. Unii dintre ei au împrumutat chiar tehnicile toxice ale organelor de altădată. De ani de zile vânează cu prezumția colaboraționismului foste victime ale regimului, lansează zvonuri împotriva unor oameni ale căror vieți ar fi meritat empatie ori măcar curiozitate și distrug fundamentul de fair-play al relațiilor umane. Și victimele, și ei, și noi ceilalți merităm mai mult.

---

* Sunt etichetele care apar des în documentele pe numele său din Arhiva CNSAS.

Note

1. Este drept, Comitetul Central avea puteri diluate la nivel practic. Telegrama trimisă Centralei de Ambasada română din R.F. Germania, la 10 februarie 1971, care anunţa pregătirea de către Breban a unei suite de „articole calomnioase la adresa statului nostru" pentru revista vest-germană *Der Spiegel*, era preocupată de afirmaţia: „Comitetul Central nu are rol conducător în viaţa politică a ţării deoarece primeşte directive de la Comitetul Executiv" (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 8680, f. 78).
2. Calificativele din adresa datată 10 mai 1972 emisă de Consiliul Securităţii Statului, UM 0755/D, nr. 123/0025262 din 28.12.1971 (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, f. 126).
3. Telegramă din 8.12.1971, Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 8680, f. 30.
4. Telegrama 1344/M-300: „Cazul Paul Goma şi romanul acestuia, *Ostinato*, au declanşat în Năsăud [RFG] o puternică campanie de presă. […] Această campanie […] a făcut involuntar atâta reclamă cărţii, încât prima ediţie a fost aproape epuizată în toate librăriile, în timp ce în cele câteva săptămâni după apariţie şi înainte de această campanie de presă, nu se vindea aproape deloc" (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 8680, f. 8).
5. Formularea din *Die Welt*, ediţia din 23 decembrie 1971 (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 8680, f. 36).
6. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 8680, f. 36.
7. „[…] toţi cei trei scriitori au fost cât se poate de agresivi şi negativişti în declaraţiile lor despre noua situaţie din viaţa literară din ţara noastră […] Nu numai Breban, dar şi Ţepeneag şi Pituţ (dar mai ales Breban) au fost influenţaţi în sensul atitudinii protestatare împotriva noilor măsuri politice din ţară, în domeniul literaturii (de exemplu demisia prin poştă a lui Breban din postul de redactor-şef al *României literare*…)" (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 8680, f. 9).
8. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 8680, f. 17.
9. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 8680, ff. 3-7.
10. „La 5 ianuarie 1972, tovarăşul Petre Olaru, secretar II, şeful agenţiei consulare, a contactat la München pe scriitorul Nicolae Breban, cu care a purtat o amplă discuţie. [Breban] a fost surprins de ştirile publicate în presa vest-germană referitoare la o pretinsă cerere de azil politic şi le pune pe seama dorinţei de răzbunare a ziarului *Die Welt*, căruia i-a refuzat un interviu […] Nu corespunde realităţii nici afirmaţia că ar fi solicitat sau obţinut cetăţenia germană. Este adevărat că s-a interesat la administraţia lagărului pentru triere de la München […] doreşte într-adevăr să obţină cetăţenia vest-germană, dar numai dacă i se acceptă menţinerea cetăţeniei române […] Breban apreciază că are un talent ieşit din comun, «pe care numai Dumnezeu

mi l-a putut da». N. Breban a avertizat că în articolele sale ce vor apărea în presa vest-germană va aprecia realizările literaturii române, dar, în același timp, va critica aspectele negative ale acesteia. Critica sa se va îndrepta, în special, împotriva unor activiști din domeniul culturii, dogmatici, cărora li se datorește, în mare măsură, slaba dezvoltare și afirmare a artei literare din România. [Breban] a adoptat o poziție răuvoitoare la adresa politicii interne și externe a partidului și statului nostru. […] Atât în Franța, dar îndeosebi în RFG, reprezentanți ai emigrației române reacționare și chiar ai Europei Libere l-au căutat în permanență, încercând să intre în contact cu el. El a acceptat unele legături cu aceștia, care ar fi rămas decepționați de convingerile politice intime ale scriitorului. El a explicat acestora ce fel de comunist este, precizând că nu a făcut niciodată politică activă, nefiind niciodată membru al UTC, iar în PCR a fost primit în anul 1967 după care a fost ales în CC, nu ca urmare a activității sale politice, ci ca reprezentant al scriitorilor în acest for" (Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 8680, ff. 45-49).

11. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 8680, ff. 51-52.
12. „Unii încearcă a-și explica [revenirea] prin nerealizarea lui «Baltag» [numele de cod al lui Breban] ca scriitor în Occident. Drept urmare s-ar fi înapoiat în țară sperând să-și recapete poziția anterioară. […] alți scriitori interpretează întreaga activitate a lui «Baltag», de la plecarea în străinătate și până în prezent, ca fiind urmarea unor misiuni primite din țară" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 1, f. 2).
13. Plan de măsuri în cazul „Baltag", Ministerul de Interne, Consiliul Securității Statului, nr. 100/00133169, din 10-11 mai 1972, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 187868, ff. 1-12.
14. „[…] încearcă să-l prezinte ca fiind «omul securității», discreditându-l față de compatrioți, iar atmosfera creată în jurul lui i-a afectat și prestigiul în rândul editorilor, motiv pentru care refuză să-l mai publice" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 147, 147v).
15. Nota Direcției I din 1982 (lipsesc ziua, luna) anunță „măsuri care să conducă la accentuarea discreditării obiectivului față de vârfurile emigrației, în care sens să fie solicitat și angrenat la diverse acțiuni și manifestări organizate de ambasada noastră de la Paris. 3. În aceeași idee având în vedere faptul ca sus-numitul este profund antipatizat și suspicionat de mediile intelectuale evreiești – Nina Cassian, Ov. Crohmălniceanu, N. Tertulian, Valentin Silvestru, Norman Manea, unii dintre ei având legături cu emigrația, opiniile lor pot fi preluate și transmise în exterior" (*ibidem*, f. 270v).
16. „Cu acest prilej i-am relatat că Dorin Tudoran susține în cercurile pe care le frecventează că Breban este informatorul securității (*fapt ireal*) [sublinierea îi aparține ofițerului]. Acest lucru l-a marcat vizibil. Din informații obținute ulterior (T.O. Tudorache și nota de la UM

9544) rezultă că din dorința de a se răzbuna Breban i-a comunicat lui Tudoran că de fapt la Paris se vorbește despre acesta că este colaborator al organelor de securitate. De asemenea i-a reproșat că urmează aceeași evoluție ca a lui Paul Goma. În același timp, Breban a relatat atât lui Tudoran cât și lui Nicolae Manolescu despre faptul că a fost contactat de către noi, lucru care nu credem că ne dezavantajează" (*ibidem*, ff. 294v, 295).

17. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 318.
18. „Recent, într-un material destinat CIA, Emil Hurezeanu, angajat – pentru o perioadă de probă – la Europa Liberă, a menționat că Nicolae Breban, fost membru al CC al PCR, care într-un timp a fost considerat a fi disident, este în fond un agent al securității, care cu regularitate dă note informative despre scriitori și despre emigranții români, el având posibilitatea să călătorească nestingherit în străinătate. S-au obținut, de asemenea, date că în 1982, în perioada acțiunii provocatoare a DST în legătură cu Virgil Tănase, Nicolae Breban a fost denunțat (se pare de către cineva din cercul numiților Virgil Ierunca – Monica Lovinescu) autorităților franceze ca «agent al securității», care ar fi implicat în «răpirea» lui Virgil Tănase. Un timp sus-numitul a fost strict supravegheat de organele de specialitate franceze" (*ibidem*, f. 328, 328v).
19. Nota din 31 mai 1975, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 4, ff. 67v, 68. Interviul fusese publicat sub titlul: „Românul care nu acceptă compromisul".
20. Nota-raport din 5 iunie 1975 a Ministerului de Interne, Direcția I, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 4, f. 72.
21. Nota din 19 ianuarie 1976, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 4, f. 134, 134v.
22. Nota Direcției I adresată de ofițerul operativ principal lt.-maj. Lucian Florea conducerii Ministerului de Interne, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 166.
23. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, ff. 269, 270.
24. Referat din 2 decembrie 1975, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 4, f. 117.
25. Minuta discuției din 12 ianuarie 1976 dintre Valeriu Rîpeanu și Nicolae Sorin cu Nicolae Breban (*ibidem*, ff. 147-148).
26. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 4, f. 155v.
27. Nota din 4 martie 1976. Membrii comisiei: Ion Dodu Bălan, vicepreședinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste, Vasile Nicolescu, director al direcției literar-editoriale din cadrul Consiliului Culturii și Educației Socialiste, Aurel Martin, director general adjunct al Centralei editoriale și director al Editurii Minerva, Valeriu Rîpeanu, director al Editurii Eminescu, Sorin Mărculescu și Mihai Gafița, redactori la Editura Cartea Românească, criticul Nicolae Băileșteanu. Ultimul urma să reanalizeze conținutul romanului în vederea apariției

sale. Deși documentul susține că „Breban a fost primit în audiență”, o altă notă din dosar probează contrariul. Înțelegem că menținerea relației de autoritate dintre cetățean și organe făcea parte dintr-un ritual urmat cu stricteţe (*ibidem*, f. 157).

28. Nota Direcției I a Departamentului Securității Statului din 12 mai 1976 (*ibidem*, f. 184, 184v).
29. Nota din 22 ianuarie 1976. Pasajul citat este subliniat de ofițer cu creionul (*ibidem*, f. 198).
30. Ca și lui Lucian Pintilie. Într-o discuție telefonică înregistrată, Breban spune: „Am vorbit [cu Burtică] despre Negoițescu, apoi i-am spus că vreau să discut cu el despre un prieten care nu este literat, ci regizor, despre Lucian Pintilie […] este cu totul absurd că omul acesta nu are aici în România un studio. […] Eu i-am spus că Pintilie este cel mai mare, este o valoare europeană. Mi-a spus, da, știu. Am spus: d-le secretar, nu este ceva nedrept ca acest om să nu aibă undeva aici în România un teatru? S-a uitat la mine și a pus mâna pe un telefon și l-a sunat pe Miu Dobrescu” (Nota din 11 aprilie 1977, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 4, f. 298).
31. Dialogul fusese înregistrat de Securitate (începând cu ora 16.49, scrie în document; Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 9, f. 201).
32. Nota din 11 aprilie 1977, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 4, f. 291, 291v.
33. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 66.
34. Interesantă și continuarea: „Elementele contradictorii din atitudinea și comportarea obiectivului, cât și frecventele deplasări efectuate în Occident au generat suspiciuni din partea unor scriitori precum Nicolae Manolescu, Nina Cassian, Ileana Mălăncioiu, Nicolae Tertulian, Georgeta Horodincă, Dorin Tudoran, Mircea Săndulescu și alţii că acesta ar colabora cu organele de securitate” (*ibidem*, f. 269v).
35. *Ibidem*, f. 298.
36. *Ibidem*, f. 333.
37. Această notă, scrisă îngrijit, cu litere mari, însemnând că a fost trimisă fie la conducerea Ministerului de Interne, fie a PCR, apare în dosare de 4 ori (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 108v).
38. *Ibidem*, f. 275v.
39. *Ibidem*, ff. 294v, 295.
40. Un pasaj expresiv: „Nicolae Breban spune că are la Paris două femei care au început traducerea a două din cărțile sale […] Nicolae Breban susține cu multă convingere că prin apariția acestor cărți îi va da o lovitură lui Paul Goma care în prezent este singurul român cunoscut în Occident. După apariția cărților lui, spune Nicolae Breban, se va vorbi mult despre el și îl va pune în umbră pe Paul Goma. Nicolae Breban a relatat că cercurile reacționare (și «filiera evreiască») încearcă prin toate mijloacele lansarea lui Paul Goma ca scriitor” (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 4, f. 288).

41. Raportul din 30 septembrie 1982, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 274v.
42. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 8680 f. 11.
43. *Ibidem*, f. 40.
44. *Ibidem*, ff. 45-46.
45. *Ibidem*, f. 84.
46. *Ibidem*, f. 77.
47. *Ibidem*, f. 112.
48. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 267.
49. Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 8680, f. 91.
50. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 189v.
51. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 297.
52. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 187868, f. 31.
53. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 183v. Sumele câştigate de scriitorii şi artiştii importanţi din România anilor '70 sunt impresionante dacă le raportăm la veniturile altor categorii profesionale, iar Nicolae Breban avea toate condiţiile să fi intrat în competiţia marilor beneficiari, dacă astfel şi-ar fi definit scopul prim.
54. Vezi iniţiativa de editare a unui număr al revistei *Les Temps Modernes* în care literatura „trebuie să vorbească prin reprezentanţii ei cei mai calificaţi" (îi menţionează pe Ştefan Augustin Doinaş, M. Şora, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Ileana Mălăncioiu, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu, Şt. Agopian, Mircea Cărtărescu, Ioan Buduca şi Ioan Groşan), intervenţia lui Breban pentru asigurarea vizelor ultimilor doi şi concluzia ofiţerului de Securitate care se ocupă de caz: „Intenţiile lui Nicolae Breban rezultă cu claritate din nominalizarea scriitorilor vizaţi, din menţiunea că nu doreşte să fie angrenat niciunul dintre scriitorii «oficiali» deoarece, prin atitudinea lor, «mult prea lasă», nu pot fi consideraţi «valori ale culturii de azi», precum şi din precizarea făcută în finalul scrisorii de «a-i scoate din inerţie pe cei încă nehotărâţi»" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 187868, ff. 29v, 19-20).
55. Abia a închis unul, că Securitatea îi va deschide imediat un alt dosar (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 187868, f. 1).
56. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 350v.
57. *Ibidem*, f. 275v.
58. Cu această ocazie îşi exprimase admiraţia faţă de creaţia poeţilor tineri (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 187868, f. 30v).
59. Notă din luna martie 1985, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 333. Documentul susţine că „s-au obţinut date", ceea ce nu reprezintă o probă că a existat un astfel de aranjament Tudoran-Manolescu. Dar chiar dacă lucrurile s-ar fi întâmplat cum scriu ofiţerii, după ce, cum afirmă documentul, Nicolae Breban îl caracterizase pe Dorin Tudoran în RFG un poet „minor şi execrabil", nu are sens să vorbim de poliţie politică.
60. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 4.
61. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 333.

VIII. Lumea informatorilor

Pledoaria anterioară, asupra responsabilității în folosirea etichetei de „agent" ori „colaborator al Securității" și în interpretarea documentelor din arhive, în particular, asupra nedreptății făcute unor foste victime ale regimului sau personalități ale opoziției comuniste, constituie o fațetă a unui autentic proces de deconspirare. Cunoașterea esențial prospectivă este în același timp preventivă. La mijlocul anilor 2000 au fost deschise mai multe procese scandaloase: fostul ofițer de securitate Ristea Priboi contra muncitorului Walter Sommerauer, întrucât ultimul susținuse că fusese torturat de Priboi în zilele revoltei de la Brașov din 1987; fostul ofițer Marian Ureche contra lui Marius Oprea, după ce Oprea dezvăluise implicarea securistului în urmărirea lui Ioan Petru Culianu; Radu Ciuceanu contra lui Ștefan Rădulescu-Zoner, când Zoner făcuse conexiunea dintre trecutul său și poziția de senator al Partidului România Mare; Traian Băsescu l-a chemat în instanță pe Mugur Ciuvică, după ce acesta îl acuzase de colaborare cu Securitatea ca fost reprezentant al României la Anvers. Șochează în această serie puterea politică și financiară a acuzatorilor în raport cu respectabilitatea și, în același timp, vulnerabilitatea celor acuzați*. Primii au dreptul să-și apere onoarea. Dar ce este mai firesc decât ca Walter Sommerauer, azi om în vârstă, bătut sălbatic la ancheta Securității, să clameze identitatea torționarului dacă recunoaște sau i se pare că recunoaște la televizor chipul celui care îl lovea în 1987? Ristea Priboi, cel „identificat" pe ecran, a fost unul dintre oamenii de decizie din instituția de opresiune. Însă probele privind bătăușii Securității de la Brașov, din 1987, au fost distruse – dacă vor fi existat vreodată. Cum procedăm

* Procesele s-au închis, dar au însemnat o grea încercare pentru acuzați. Pentru o analiză de detaliu, vezi Gabriel Andreescu, „Dezbaterea colaborationismului și presiunea asupra libertății de expresie", *Noua Revistă de Drepturile Omului*, nr. 2, 2005, pp. 55-73.

într-o asemenea situaţie, altfel decât să aşteptăm rezultatul unui proces atât de asimetric şi moralmente nedrept? Nu a existat o aplecare asupra acestei situaţii, nici o preocupare pentru reglementarea ei.

Cenzori, informatori „de profesie", informatori cu sarcini speciale

Să revenim la tema informatorilor. Ce ne-au spus dosarele despre varietatea şi gradul lor de periculozitate în ansamblul sistemului de represiune? O tipologie ridică dificultăţi mai mari decât se poate imagina în afara lucrului efectiv cu dosarele. În ce categorie intră oamenii din reţeaua culturală care au interiorizat logica aparatului de represiune şi fac eforturi să-i preia şi rolul? Într-o depeşă externă aflată în dosarul SIE găsim date despre întrunirea Biroului Uniunii Scriitorilor din 23 august 1971, după ce Breban dăduse un interviu ziarului *Le Monde*. Paul Everac propusese să nu se aprobe demisia lui Breban, ci să fie demis şi declarat „trădător de ţară". Ceruse ca declaraţia lui să fie menţionată în procesul-verbal al şedinţei[1].

Dacă cele scrise despre Everac sunt adevărate, ne aflăm înaintea unui act cu totul reprobabil. Însă intervenţia nu intră în categoria colaboraţionismului „cu Securitatea ca poliţie politică". Securitatea era absentă la acest eveniment al Biroului US. Iată cât de strâmt este sensul ideii de colaborare în legea românească. Exemplul sugerează şi că existenţa unui angajament scris sau a unor înţelegeri cu Securitatea contează puţin în raport cu numeroase variante ale Răului făcut de susţinătorii şi de beneficiarii regimului comunist*.

---

* Acelaşi exemplu ne învaţă că informaţii importante privind colaborarea cu regimul sunt de găsit în arhivele uniunilor de creaţie, dacă nu au fost arse, cum s-a întâmplat în anul 1990 cu arhiva Uniunii Scriitorilor. Conform mărturiilor, în primăvara anului 1990, scriitorul Cornel Brahaş a scos în curte arhiva Uniunii Scriitorilor şi i-a dat foc fără să întâmpine vreo opoziţie. Traiectoria lui Brahaş după 1990 este semnificativă pentru subsolul trecutului său sub comunism: a fost vicepreşedinte PUNR, deputat al partidului timp de un mandat, exclus din PUNR în 1994, cooptat în Partidul Dreptei Naţionale al lui Aurelian Pavelescu, dat afară pentru deturnare de fonduri în 1996, când înfiinţează formaţiunea Partidul Dreapta Românească.

Conform unui document din dosarul de urmărire informativă, la 29 august 1973 informatoarea „Ruxandra", secretară de redacţie la *România literară*, aflase despre intenţia revistei de a publica un articol al lui Nicolae Manolescu „excesiv laudativ" despre *Îngerul de gips*. Întrucât apariţia cărţii i se păruse inoportună, a oprit publicarea articolului şi a semnalat cazul lui Ion Dodu Bălan şi Constantin Mitea[2]. Ce contează mai mult în cazul dat – faptul că „Ruxandra" avea conform documentului statut de informatoare sau că făcea ea însăşi, cu de la sine putere, cenzură[3]?

Ştim anul, ştim redacţia, ştim funcţia, deci numele informatoarei-cenzor „Ruxandra" se poate afla. Foarte probabil, dacă mai trăieşte, este membră a Uniunii Scriitorilor. Oare Uniunea nu are nimic de spus, odată dezvăluite astfel de cazuri? Oare nu ar trebui definită o „politică a deconspirării şi a consecinţelor" în interiorul acestei organizaţii, unde nu de puţine ori s-a clamat rezistenţa faţă de comunism? Faptul că actuala conducere a Uniunii Scriitorilor a cerut CNSAS dezvăluirea eventualei colaborări cu Securitatea a unora dintre membrii ei, oprindu-se aici, indică evitarea propriilor mijloace de a face lumină în trecutul său şi propria responsabilitate faţă de istoria instituţiei.

În capitolele anterioare am avut în vedere personalităţi culturale şi alegaţiile privind colaborarea acestora cu Securitatea. Documentele consultate înregistrează multe cazuri în care ofiţerii i-au tratat ca informatori pe autorii unor declaraţii, le atribuiau nume de cod cu de la sine putere şi le deschideau dosare de reţea. Încă un exemplu al categoriei, „Grancea", istoric de anvergură, intrat în vizorul DSS în ultimii ani ai deceniului opt. Autorul real al declaraţiilor pare simplu de identificat, date fiind indiciile personale din nota datată 14 mai 1987. În

> vizita de documentare în RFG şi a bursei obţinute din partea Institutului german de arheologie (în perioada dec. 1986 – februarie 1987) s-a ivit prilejul contactării lui Vlad Georgescu […] Cunoscându-ne din ţară, chiar dacă relaţiile ştiinţifice antagoniste m-au determinat cu ani în urmă să demisionez de la Institutul de istorie a artei, am considerat din orgoliu că anunţându-i prezenţa aş putea astfel să-i demonstrez evoluţia unor ulterioare ascendenţe[4].

Dintr-o altă declaraţie, neutră, dată în 1989, aflăm despre găzduirea informatorului acasă la Gelu Ionescu, fost coleg de facultate. Nu are limbajul unui om care a semnat pactul cu Securitatea. Nota din 9 septembrie 1988, în care „Grancea" se

referă la Vlad Georgescu, transmite o informaţie deja larg cunoscută[5]. Este foarte posibil ca istoricul cu contacte la Europa Liberă, care se bucura de respectul colegilor săi din afară, să fi dat declaraţii, conform legii, la fiecare sosire acasă, iar ofiţerul ce-l luase în primire, lt.-col. O. Oprişor, să-şi fi completat cu el norma de plan.

În dosarele operaţiunilor „Meliţa" şi „Eterul" apar surse cu contacte la postul de radio Europa Liberă care călătoresc frecvent în Occident. Unele o fac an de an, circulând prin mai multe ţări. Ar fi fost greu să părăsească ţara la intervale scurte fără contribuţia interesată a Securităţii. Una dintre surse, „Stan Ion", contactul colonelului Alexandru Şulea, are legături în Germania cu Ion Pantazi, redactor la *Stindardul* (apoi la *Stindardul Românilor*), şi cu „legionarii din Spania" Radu Budişteanu şi Ion V. Emilian. Îl contactează la 21 august 1985 pe Vlad Georgescu, de la care află planul unei întrevederi a acestuia, la Washington, cu Gheorghe Calciu şi încercarea de a-l aduce la post pe Dorin Tudoran[6]. Conţinutul notelor sugerează un apropiat al directorului Europei Libere. Specifică le este parada de activism: „În convorbirea avută cu Vlad Georgescu am căutat să stabilesc modul în care au ajuns la Europa Liberă scrisorile lui Ion Brătianu şi Gheorghe Calciu, dar acesta a evitat să-mi spună, răspunzându-mi că este un secret al lor…"[7]. Nu putem verifica dacă informatorul a inventat subiectul pentru a-şi salva relaţia cu Securitatea aducătoare de vize sau a fost sincer în cele scrise, caz în care intră în categoria colaboratorilor zeloşi şi periculoşi.

Alte surse surprind printr-un fel de obsesie „tematică". Eugen Uricaru, cu numele de cod „Udrea", este destul de prezent în dosarul operaţiunii „Eterul". Ciudăţenia constă în referirea repetată la homosexualitatea unor literaţi, deşi nimeni nu i-o cere. La 20 martie 1985 pune pe hârtie informaţia: „Circulă în «grupul» lui Eugen Barbu că [G.I.] ar fi homosexual", iar într-o altă notă dată locotenent-colonelului Eugen Velea anunţă: „Este rudă […] cu Ioan Negoiţescu, fost condamnat şi cunoscut homosexual, iar [E.H.] era preferatul acestuia fiind posibil ca şi el să aibă aceste «plăceri»"[8]. Uricaru foloseşte bârfe, cu observaţia că înainte de 1989 homosexualitatea era criminalizată.

O categorie este cea a informatorilor „de profesie", oameni care lucrează de mult cu instituţia, nu mai au nevoie să fie instruiţi, dau ştiri din proprie iniţiativă, sunt pregătiţi pentru un nou serviciu ori de câte ori e nevoie de ei. Între aceştia, sursa „Artur", alias Ion Caraion, se află la datorie în multe dosare de urmărire

ale lumii literare. La importantul poet se manifestă o satisfacţie a delaţiunii şocantă. Volumul *Cazul „Artur" şi exilul românesc. Ion Caraion în documente din Arhiva CNSAS*, editat în anul 2006 de Institutul Naţional pentru Memoria Exilului Românesc, face o demonstraţie de necontestat în acest sens. În dosarele pe numele lui Nicolae Breban se află şi următoarea povestioară pusă pe hârtie de „Artur" după o vizită la Monica Lovinescu:

> Doamnă Monica, vin cu maşina mea personală. – Ce faceţi? a întrebat ea needificată. Vin (a repetat Breban, crezând că spune cine ştie ce grozăvie în imaginaţia lui fără elasticitate şi umor) cu maşina mea personală! – Dar puteţi veni cu orice doriţi dv., i-a răspuns Monica Lovinescu, necrezându-şi urechilor şi minţii, că la Paris poate să fie cineva, o tărtăcuţă craniană, care să presupună că a avea o cutie pe 4 roate înseamnă ceva. Puteţi veni şi cu helicopterul dacă vreţi[9].

Cum să fi avut acces „Artur" la o conversaţie telefonică privată? Să-i fi povestit Monica Lovinescu? Nu i-ar fi descris propriile stări. Să fi asistat, aflat în aceeaşi cameră, la conversaţie? Avea acces doar la cele spuse la un capăt al firului. Sigură pare doar pofta de a bârfi, de a se amuza, de a batjocori.

O mostră din 20 octombrie 1973: „Artur" scrie despre Ovid S. Crohmălniceanu că s-ar fi adresat lui D. Ghişe întrebându-l de ce scriitori ca Nicolae Breban, Dumitru Ţepeneag, Paul Goma şi alţii care dau spectacole de antimarxism şi antisocialism în străinătate, aruncă cu noroi în toată breasla scriitoricească sunt apăraţi de orice atacuri când se întorc în ţară şi chiar sunt alimentaţi cu bani de la Uniunea Scriitorilor[10]. Doar că nu poţi lua ca sigure relatările informatorului „Artur"[*].

Între informatori unii asumă sarcini speciale. Un exemplu ar putea fi „Mircea", a cărui notă din 18 septembrie 1980 povesteşte despre aprecierea lui Breban în privinţa lui, cum că ar fi „o primă

---

* Ar fi locul să amintim că Nicolae Breban îl exonerează pe Ion Caraion, alături de alţi scriitori importanţi, în ideea că actele de submisiune faţă de sistem ar fi fost condiţia realizării operei (Nicolae Breban, *Trădarea criticii*). Iată, când lucrăm cu datele concrete, astfel de consideraţii se dovedesc fără legătură cu faptele. Realitatea arată semnificativ mai nuanţată decât sugerează speculaţiile asupra principiilor. Pentru a-şi împlini opera, Caraion nu avea nevoie de acea pasiune delatoare care discredita statutul de scriitor în faţa agenţilor poliţiei comuniste.

verigă [a unei şcoli a lui Breban], impresie consolidată după citirea ultimei cărţi publicate de sursă”[11]. Securitatea este interesată să infiltreze de la început grupul în formare[12]. O notă a Direcţiei I din 1982 (nu apar ziua şi luna) care analizează dosarul de urmărire informativă „Baltag” indică planul de iniţiere a unei „mişcări literare disidente” al cărei adept ar fi scriitorul Mircea Săndulescu. Scriitorul este prezentat ca o sursă a Securităţii, care transmite discuţiile lui cu Breban, ideea acestuia că singur, numai prin literatură proprie, nu va pătrunde în cultura europeană, de unde nevoia să creeze o şcoală sau un curent literar în jurul său. Nota atenţionează asupra particularităţilor temperamentale ale lui Breban, eventuala intenţie de a se reabilita faţă de emigraţie şi deci necesitatea de neutralizare a eventualelor acţiuni ostile[13]. Documentele „cazului Nicolae Breban” nu sunt suficiente pentru a stabili cu certitudine natura raporturilor lui Mircea Săndulescu cu Securitatea[14].

Dosarele sunt clare cu privire la utilizarea femeilor în misiuni de supraveghere sau compromitere a bărbaţilor urmăriţi[*]. Operaţiunea capătă o anvergură excepţională în cazul lui Nicolae Breban, care pare să fi oferit posibilităţi cu care greu se pot face comparaţii. Pentru el, Securitatea hotărâse mobilizarea „cercurilor de femei apropiate vieţii literare care, în mod obişnuit, constituie sursa diferitelor zvonuri şi cancanuri cu privire la intimităţile unor scriitori”. Ca urmare, intenţiona folosirea acestei căi „pentru a uşura transmiterea versiunii în cercurile cele mai largi”[15].

Un rol de excepţie, în sensul celor spuse, pare să fi avut „Dona Alba”. Notele informatoarei povestesc multe detalii despre viaţa din vilele Uniunii Scriitorilor. Între misiunile ei, cea ordonată de căpitanul Victor Achim, în luna martie 1973: conform înţelegerii cu ofiţerul de legătură, „Dona Alba” trebuia să-l invite pe Nicolae Breban cel puţin o zi la Sinaia, pentru ca Securitatea să introducă în locuinţa scriitorului mijloace speciale de ascultare. Mai avea şi misiunea să afle care era conţinutul cărţilor la care lucra Breban. Notele scrise pentru ofiţeri sunt pline de intimităţi. Informatoarea ţine continuu legătura cu agenţii, îi anunţă când pleacă cu Breban de la vilă, se oferă să-l însoţească pe scriitor la Blaj şi o face. Are ocazia să-l asculte pe Breban povestindu-şi romanul în lucru.

---

* Faptul nu împiedica Securitatea să acţioneze drept gardian al moravurilor publice – în acest sens, vezi Gabriel Andreescu, *Reprimarea mişcării yoga în anii ’80*, Polirom, Iaşi, 2008.

„Dona Alba" reproduce în detaliu, cu precizie, cele spuse de scriitor, inclusiv amănuntul: „m-a rugat să nu povestesc nimănui romanul"[16]. Preţioasa colaboratoare este poetă, altfel nu ar insista Breban pe lângă ea să nu cedeze dacă editorii îi cer să introducă în volume poezii patriotice; să lupte cu cenzura, să nu-şi strice cartea. Informatoarea transmite tot ce află şi aplică punct cu punct instrucţiunile: „[…] îi spuneam ce bârfe am auzit despre el ca să văd ce-mi spune"[17].

„Dona Alba" povesteşte în detaliu, cu limpezime, cu plăcere şi fără răutate cele ce aude sau vede. Este o prezenţă bine cunoscută în lumea literară, căci aflăm despre participarea ei la evenimente alături de scriitori importanţi. În discuţia din 30 septembrie 1973, de la restaurantul Mogoşoaia, ia loc lângă Mircea Micu, Fănuş Neagu, Nicolae Breban, Marin Preda, Florin Pucă. Pare să frecventeze des vilele Uniunii Scriitorilor. Cu greu am putea imagina colaboratori mai eficienţi pentru Securitate*.

„Topul informatorilor"

Putem însă imagina un „top al informatorilor", cum a propus N.C. Munteanu? Acest lexic de senzaţie folosit în examinarea unui subiect complex şi grav este desigur reducţionist. Rămâne faptul că mulţi informatori au participat la acţiuni şi atitudini respingătoare. Aducerea lor în discuţia publică, în cea mai mare parte cu valoare doar principială, exprimă o firească nevoie socială pentru justiţie.

Un caz despre care s-a vorbit deja, întrucât apare în volumul lui Tudoran *Eu, fiul lor*, este „Dan" alias Andrei Brezianu, sursă a maiorului Ionescu Silvestru. A dat note periodic, ample, potenţial periculoase, uneori a fost implicat în acţiuni provocatoare. Din nota datată 6 martie 1985 aflăm că „Dan" informase Securitatea despre descoperirea unui manifest. Într-o convorbire, Adriana Bendovschi îi povestise de întâmplarea unei prietene care găsise

* Dan Culcer: „Declar că «Dona Alba» este o informatoare demascată de către CNSAS, în mod oficial. Prezentă şi în dosarul meu de urmărire informativă, este vorba de târgumureşeanca Mara (Maria) Nicoară, poetă, soţia poetului Ion Lilă, actualmente editoare de carte", http://asymetria-anticariat.blogspot.ro/2011/09/gabriel-andreescu-cazul-breban.html, postat luni, 26 septembrie 2011.

manifestul în cutia poştală, „scris de mână cu litere de tipar". Textul făcea referiri la alegerile din 17 martie şi se termina cu apelul ca acela care-l citeşte să-l multiplice[18]. Securitatea a reuşit identificarea persoanei care a găsit manifestul (Nina Emanoil). Urma anchetarea ei.

O imagine la fel de reprobabilă arată informatorul „Dan" şi în activitatea din străinătate. Nota lui din 29 septembrie 1983 descrie întâlnirea cu Cicerone Ioniţoiu la Freiburg. Intersecţia paşilor săi cu ai viitorului memorialist a fost întâmplătoare, pe scările bisericii române din oraş, unde acesta difuza o carte despre persecuţiile religioase din România. Andrei Brezianu a intrat în alertă, i-a pus întrebări (cine este, unde stă etc.), a încercat să obţină date utile comanditarilor de acasă[19].

Caracterul lui „Dan" se verifică şi din nota din 3 iulie 1981: „La finele reuniunii de la Iahti (iunie 1981) tranzitând prin Danemarca, delegaţia română formată din Andrei Brezianu şi Eugen Uricariu, au primit [sic!] asistenţa cetăţeanului american Steve Sampson pe care sursa l-a cunoscut întâmplător în timp ce-şi procura biletele de drum la agenţia de voiaj CFR Bucureşti din str. Eforie"*.

Informatorul face portretul lui Sampson: evreu american care îşi dă doctoratul în sociologie-antropologie la Academia „Ştefan Gheorghiu" pe tema sistematizării aşezărilor rurale din România, personaj dubios, vorbeşte elogios despre postul Europa Liberă, le-a arătat exemplare din „Radio Free Europe Research", le-a propus să-i ducă la Victor Frunză (au declinat invitaţia), s-a lăudat cu actele de îndrăzneală de la „Ştefan Gheorghiu". Urma să revină în ţară pentru definitivarea tezei sale de doctorat. „Singurul lui regret era că nu intrase în atenţia organelor de securitate, ceea ce considera o jignire", dezvăluie informatorul. Andrei Brezianu era, desigur, conştient de implicaţiile spuselor sale asupra primirii lui Steve Sampson în capitala României[20].

Unii combatanţi în rele spun lucruri capabile să şocheze, nu ştii dacă inventează ca să-şi accentueze importanţa ori chiar au dat peste astfel de informaţii[21]. La alţii domină apetitul pentru maculare şi aducerea la suprafaţă a intimităţilor[22]. Iată şi un străin implicat în compromiterea lui Paul Goma, sursă a colonelului Ion Pădureanu. „Giani" este italian, nu doar după nume, căci s-a

---

* Este un obicei ca, în informările lor, sursele să se refere la ele însele la persoana a treia.

mutat după cutremurul din 1977 la ambasada „lor". Într-o notă, sugerează ca ministrul român de Externe să-i acorde un interviu cu ocazia vizitei făcute de ministrul italian de Externe. Propune ca un ziarist străin să fie declarat persona non grata întrucât „umflă" „cazul Goma"[23].

Pilduitoare sunt acţiunile de ripostă şi contrapropagandă care abundă în planurile Securităţii obsedate de manifestările „antiromâneşti desfăşurate de către oficinile reacţionare din Occident". Oamenii de cultură şi în special istoricii au fost implicaţi în politica prin care se echivala, printre altele, înfruntarea naţional-comunismului cu atacuri la adresa României. Acuzaţiile se adresau repetat în cazul particular al postului de radio Europa Liberă, iar în lupta cu acest „inamic", în operaţiune au fost atraşi oameni de toate categoriile, după cum s-a putut. O bucureşteană care avusese aprobarea de emigrare la rude din Grecia, dar nu primise viza de intrare,

> a fost determinată să se adreseze în scris postului de radio Europa Liberă, între altele precizând că această oficină reacţionară, cât şi altele, instigă cetăţeni români la emigrare, se erijează în aşa-zişi „apărători ai drepturilor omului din România" însă, în realitate, nu îşi respectă angajamentul şi promisiunile. Această scrisoare de ripostă a fost difuzată pe postul de radio „Europa Liberă" în ziua de 11 martie 1989[24].

Peste câteva luni, doamna s-a dus din proprie iniţiativă la Securitate pentru a denunţa un român emigrat în Statele Unite şi aflat în vizită în România. Emigrantul îi pusese un bilet sub uşă, cu nume şi număr de telefon, oferindu-se să-i dea o mână de ajutor. A participat la prinderea lui.

Ar fi de adăugat că, în materia acţiunilor reprobabile, multe mărturii trebuie să fi conţinut birourile de personal ale vechilor instituţii unde se adunau anonime acuzatoare, delaţiuni trimise organelor din invidie, mânie ori pură răutate[25]. În Arhiva CNSAS nu au intrat aceste mostre ale „colaborării sufleteşti" cu regimul comunist şi doar din întâmplare putem exemplifica tipologia: o sesizare a fost introdusă în dosarul Securităţii întrucât interesa operaţiunea „Eterul". Delaţiunea semnată – perfect logic – „Anonimus", care aduce în atenţie un episod din viaţa familiei Stoichiţă, cu veche tradiţie culturală, este de fapt o completare a unora anterioare. Textul era menit să o descalifice profesional, social şi

moral pe Graziella Stoichiță-Ghica, care depusese o cerere de plecare în RFG și Franța „cu intenția evidentă", susține delatoarea, „de a nu se mai întoarce în țară"[26].

Revenind la prezentarea topului lui N.C. Munteanu, descoperim că are și merite, acela de a-l aduce în atenția opiniei publice, sub o titulatură de impact, pe Alex Mihai Stoenescu, documentat prin următoarea istorie:

> În dimineața zilei de 12.04.1984, la ora 9.50, [Alex Mihai Stoenescu] a surprins, în dreptul agenției CEC din Piața Amzei, un individ care fotografia cozile la diferite magazine. Sursa l-a urmărit pe individ și i-a reținut semnalmentele, după care s-a deplasat rapid în dreptul cofetăriei Casata, unde a făcut cunoscute cele văzute unui sergent-major de miliție aflat în misiune. Împreună cu acesta, sursa și alți lucrători de miliție, precum și un ofițer MI au pornit în căutarea individului, cercetând magazinele și toate unitățile comerciale din zonă. La ora 10.30, sursa l-a identificat pe individ în apropierea unor cozi și a atras atenția ofițerului MI că individul (alertat de agitația subofițerilor de miliție) s-a ascuns între oamenii de la coadă. În momentul în care individul s-a izolat de coadă încercând să-și plaseze aparatul foto într-un autoturism a fost reținut și identificat[*].

„Cazul Alex Mihai Stoenescu" are un plus de relevanță, căci el așază tema deconspirărilor în context; ne amintește că miza lor este statutul și comportamentul informatorilor după 1989, hârtie de turnesol pentru istoria recentă a României. Din această perspectivă, cariera dlui Alex Mihai Stoenescu după revoluție reprezintă un document istoric[**]. În anul 1991 era numit secretar general de redacție la *Viitorul românesc*, revista literară a Asociației Foștilor Deținuți Politici din România (!)[***]. În 1992 ajunge consilier de presă al ministrului Apărării, șeful Biroului de informare internațională din MApN.; în 1997, subsecretar de stat la Departamentul Informațiilor Publice; între 1997 și 1998 ocupă poziția de șef al

---

* Neculai Constantin Munteanu, „Top 5: Cei mai scârboși informatori – Alex Mihai Stoenescu (V)", *22*, 2 noiembrie 2011.

** Relevantă este, desigur, și cariera lui Emanuel Valeriu, numit între 1990 și 1992 director general al TVR (N.C. Munteanu, „Top 5: Cei mai scârboși informatori (I)", *22*, 4 octombrie 2011).

*** „Alipirea" informatorilor de organizații capabile prin natura lor să ascundă un trecut vinovat merită o cercetare aparte, având în minte exemplul notoriu al fostei ministre de Justiție Rodica Stănoiu, vicepreședintă a Ligii pentru Drepturile Omului la înființarea acesteia.

Direcţiei de Relaţii Publice a Armatei. În 1999 se află printre fondatorii Uniunii Forţelor de Dreapta şi apoi vicepreşedinte al partidului. Din 2004 devine consilierul lui Gigi Becali, care-l va plăti să scrie „istoria adevărată a României". În 2006 va susţine vehement prezenţa icoanelor în şcoli. Va publica insistent pe marginea revoluţiei într-o viziune prosecuristă, va lansa volume de interviuri cu Virgil Măgureanu şi Victor Stănculescu.

Cea mai recentă faptă în materie este pregătirea la sfârşitul anului 2011 a unui serial de interpretare a revoluţiei în care se referă la „implicarea Securităţii în răsturnarea lui Ceauşescu"[27]. Iată ce idei susţinea autorul de conjunctură, prezentat insistent de ziaristul Adrian Pătruşcă* drept „probabil, cel mai avizat istoric în chestiunea «Decembrie '89»", la 22 de ani după schimbarea de regim: din 15 noiembrie 1987, atitudinea noii conduceri a Securităţii faţă de familia dictatorială s-a schimbat; Departamentul Securităţii Statului ar fi renunţat la reprimarea revoltelor populare pentru „a deveni exclusiv un serviciu de culegere de informaţii"; din toamna anului 1988, Securitatea a ascuns de Ceauşescu datele sensibile despre disidenţi, ca să evite ordinele de agresiune şi suprimare**.

Frumoasa carieră postrevoluţionară a fostului colaborator este explicată astăzi pe Wikipedia în termeni comico-tragici: „După Revoluţia din 22 decembrie 1989, Stoenescu a părăsit Partidul Comunist, ceea ce i-a înlesnit o ascensiune rapidă în funcţii de încredere".

Cazul „avizatului istoric al revoluţiei" readuce atenţia asupra substanţialei legături dintre activitatea de informator sub regimul comunist şi poziţiile de relevanţă publică avute după 1990. Cât de mult vorbeşte această carieră care a început cu „ascunderea" între foştii deţinuţi politici şi a continuat cu poziţii reprezentative în MAN, a trecut prin contactele internaţionale ale ministerului, pentru a se lansa în activitatea politică şi apoi a prelua statutul de portavoce publică atât a foştilor securişti, cât şi a actualilor ortodoxişti.

Alex Mihai Stoenescu este subiectul tipic al legislaţiei deconspirării în România. Ea a fost adoptată pentru ca vinovaţii pentru trecut

---

* Adrian Pătruşcă a fost redactor-şef al cotidianului *Ziua*, iar mai târziu a trecut la *Evenimentul Zilei*.

** În consonanţă cu tezele anterioare, generalul Iulian Vlad avea să elogieze la sfârşitul aceluiaşi an 2011 „contribuţia la fel de preţioasă [cu a ofiţerilor de Securitate]" a informatorilor.

să nu se apropie de poziţii de putere în stat fără ca populaţia să cunoască cum au gândit şi acţionat atunci când au mai ocupat funcţii de demnitate publică. Este de notat, în context, că personalităţile culturale asupra cărora s-a oprit această carte, asupra cărora a fost îndreptată pasiunea acuzatoare a opiniei publice nu au avut poziţii de sensibilitate politică: nici Adrian Marino, nici Nicolae Balotă, nici Mihnea Berindei, nici Nicolae Breban. Mihai Botez a murit în 1995. Paradoxul este ca singurul cu o traiectorie politică ce l-a adus în structurile de putere, Alexandru Paleologu, să fi fost, între ceilalţi, şi „informatorul vinovat", şi cel înţeles, compătimit, îmbrăţişat de concetăţeni. Cum să nu te întrebi: să fie această ciudăţenie o întâmplare, rezultatul mecanismelor care leagă imaginea publică şi puterea în societatea românească post-decembristă, ori expresia unei mentalităţi (noţiune vulnerabilă) care marginalizează raţionalitatea şi etica?

Prin indignarea pe care o simţim aflând astăzi despre denunţarea şi prinderea curajosului fotograf de către Alex Mihai Stoenescu mai câştigăm un accent. Activitatea de poliţie politică a informatorului ne face să pierdem din vedere actorii centrali. Emoţia ne poate face să trecem şi peste rolul jucat de miliţian, angajatul unei instituţii al cărei rol în hăituirea oamenilor a fost esenţial. Tema Miliţiei şi a comportamentului atâtor slujbaşi ai ei, plini de zel, uneori până la sadism, a dispărut în ceaţa scandalurilor despre informatorii „infami" care au stat ani de zile în temniţele comuniste[*]. Până la urmă, nu Securitatea este cea care a pregătit şi apoi a luat măsurile represive?

Un paradox deja amintit este faptul că mulţimea cuvintelor grele cu posibile implicaţii a fost dirijată spre aşa-zişii informatori, fără o preocupare adevărată pentru cei care le-au cerut să spioneze, au compus ce au primit şi au folosit datele în scopuri de control. Dosarele deschise pe numele oamenilor de cultură au oferit un inventar al ofiţerilor de Securitate implicaţi în represiunea libertăţii de creaţie[**]. Să ne imaginăm că după căutările în dosarele lui Marino, Noica, Balotă etc. ar fi urmat investigaţii asupra carierei

---

* Documentele Securităţii sunt indubitabile în ce priveşte responsabilităţile de poliţie politică ale Miliţiei – vezi Florica Dobre (coord.) *et al.*, *Securitatea...*

** Am aflat şi metodele folosite de Securitate în controlul oamenilor de cultură: cât de rapid se mobiliza instituţia de represiune (programul de măsuri împotriva lui Breban din 11-12 mai, atât de amplu, avea ca termen de aplicare data de 20 mai 1972), operaţiunile de denigrare

foştilor agenţi după revoluţie. Ar fi fost luată urma locurilor de muncă (cât timp încă în SRI şi SIE?), a afilierilor politice, a afacerilor în care s-au implicat, a ideilor pe care le promovează, a relaţiilor lor cu lumea pe care au chinuit-o până în 1989. Nu era relevant? Nu era incitant? Nu oferea material pentru necontenita veghe pe care o necesită menţinerea democraţiei? Nu ei ar fi trebuit să fie traşi la răspundere, să înfrunte primii oprobriul public? În loc de toate acestea, lumea s-a oprit la „colaborare". Ca şi cum termenul ar putea fi semnificant fără cei doi poli ai colaborării, dintre care ponderea unuia era asemenea Pământului în raport cu Luna. Întrucât după 1990 puterea a fost cucerită de angajaţii Securităţii şi/sau aliaţii lor, nu era de aşteptat ca deconspirarea să devină în România „politica statului". Dar ce nu s-a putut construi ca practică legislativă şi instituţională era de recuperat prin atitudine socială. Or, şi la nivelul societăţii civile, deconspirarea colaboratorilor cu diferite grade de responsabilitate şi în particular a oamenilor de cultură a pus în umbră aparatul de represiune comunist. Lumina reflectoarelor a fost îndreptată asupra unor foste victime. Va rămâne subiect de meditaţie istorică cum a fost posibil ca o parte din intelectualitate să-şi hărţuiască simbolic cu atâta cruzime colegii, în loc să-şi îndrepte degetul acuzator către oamenii care le striviseră pe vremuri aspiraţiile.

Documentele consultate aduc la lumină gradul înalt de implicare a angajaţilor reprezentanţelor României în străinătate în activităţile securistice, în frunte cu ambasadorii ţării în lume. Ştiam la nivel de principiu că aceştia executau politica externă a regimului. Avem acum încă o dovadă, din studiul telegramelor externe, că oamenii din MAE aveau competenţe de poliţie politică în sensul cel mai propriu. Ei denunţau orice activităţi critice la adresa partidului şi secretarului general, supravegheau şi anunţau orice manifestări de viaţă privată neconformă hotărârilor poliţieneşti de acasă, aplicau deciziile Securităţii de influenţare a românilor aflaţi în străinătate şi participau la denigrarea lor dacă exista un plan de măsuri în acest sens. De remarcat faptul că nu a existat, nici după revoluţie, nici după înfiinţarea CNSAS, vreo discuţie elaborată privind implicarea corpului diplomatic al regimului comunist în activităţile de poliţie politică*.

şi compromitere jucau un rol central, se confirmă atracţia securiştilor pentru viaţa intimă a urmăriţilor.

* Deşi au fost aduse în discuţie cazuri punctuale, precum cel al lui Liviu Petrina, ori al directorului general în MAE Gheorghe Magheru,

Cu minime excepţii, doar pentru perioada anilor ’50 am găsit în dosarele oamenilor de cultură numele procurorilor şi judecătorilor care au încheiat formal deciziile represive. Magistraţii aveau o funcţie generală, doar o parte primeau comenzile organelor. Acea subcategorie este însă de maximă sensibilitate. Principial, un fost informator sau agent de Securitate este incompatibil cu poziţia de judecător, căci independenţa acestuia reprezintă condiţia proceselor corecte. Scandalurile de presă – gen Aspazia Cojocaru[*], Florica Bejinaru[**] –, dar şi tăcerea în cazul altora (vezi poziţia de judecător la Curtea Constituţională a lui Teodor Meleşcanu, întors apoi în fruntea SIE) nu au făcut decât să scormonească la suprafaţa colaboraţionismului oamenilor chemaţi să facă dreptate.

În dosarele consultate, aparatul de partid pare a reprezenta mai curând fundalul, eventual în forma instituţionalizată a Consiliului Educaţiei şi Culturii Socialiste şi a unor acţiuni individualizate, precum ale lui Cornel Burtică, nomenclaturistul cu o faţă ceva mai umană. Dar Partidul era cel care stabilea regulile – vezi Tezele din iulie 1971 –, pe care Securitatea doar le apăra, el impunea standardele cenzurii a cărei contestare îi face pe recalcitranţi să devină obiectivul operaţiunilor de urmărire informativă, el hotăra amplitudinea măsurilor represive atunci când oamenii de cultură mergeau prea departe, devenind criticii sistemului şi ai conducătorilor săi. În acest sens, colaborarea cu PCR, în toată complexitatea acestei noţiuni, este la fel de relevantă ca şi colaborarea cu Securitatea. Luând drept criteriu de citire a istoriei recente relaţiile oamenilor de cultură cu Partidul şi politica sa, este posibil ca liniile de forţă ale deconspirării să se schimbe, iar întreaga temă a colaboraţionismului să apară în altă lumină.

---

delator al familiei Câmpeanu (Gheorghe Câmpeanu, „Dosarul de Securitate al lui Pavel Câmpeanu”, *22*, 9 iunie 2009), ori al fostului diplomat Mircea Răceanu (Viorica Oancea, „Un răspuns la «cazul Mihai Botez». Pe marginea unui text de Radu Ioanid”, *Observator cultural*, nr. 541, 2010).

* În anul 2007, Aspazia Cojocaru a primit din partea CNSAS un verdict de colaborare cu Securitatea, după care membrii Colegiului CNSAS au revenit, la judecarea contestaţiei. Apropo de cariere postdecembriste: a făcut parte şi din Comisia Institutului de Cercetări Juridice pentru evaluarea Granturilor Academiei Române.

** Florica Bejinaru, aleasă în Consiliul Superior al Magistraturii, „garantul independenţei justiţiei în România”, ar fi autoarea a 57 de note informative plătite („Justiţie cu şobolani”, marţi, 12 ianuarie 2010, http://www.ziare.com/articole/florica+bejinariu+securitate).

Note

1. „[…] după interviul dat [de Nicolae Breban] ziarului *Le Monde*, la 23 august 1971, s-a întrunit din nou Biroul Uniunii Scriitorilor pentru a reanaliza cererea sa de demisie. La această ședință, dramaturgul Paul Everac ar fi propus să nu se aprobe demisia lui Breban, ci să fie demis. Totodată, să fie declarat «trădător de țară». Paul Everac a cerut ca declarația lui să fie menționată în procesul-verbal al ședinței" (Telegrama din 15.02.1972, Arhiva CNSAS, dosar SIE nr. 8680, f. 83).
2. „[…] în cursul zilei de ieri, 29 august [1973] informatoarea «Ruxandra», secretar de redacție la revista *România literară*, a constatat intenția conducerii revistei de a publica în numărul din 30.08.1973 articolul alăturat, scris de Nicolae Manolescu despre recentul roman al lui Nicolae Breban. Informatoarea a apreciat însă inoportună această apariție, excesiv laudativă la adresa lui Nicolae Breban. Atunci, din proprie inițiativă, a semnalat acest caz tovarășilor Ion Dodu Bălan și Constantin Mitea. Articolul nu a mai apărut în *România literară*. Vom urmări", continuă cpt. Victor Achim, „reacția lui Nicolae Manolescu (lucrat prin DUI de Serv. 6) și a celorlalți redactori de la revistă, precum și a lui Nicolae Breban" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 3, f. 188).
3. „Ruxandra" pare a fi o sursă activă de vreme ce, la apariția romanului *Îngerul de gips*, este dirijată alături de „Dona Alba", „Podaru" și sursa SD să afle reacțiile lui Nicolae Breban (Nota din 15 septembrie 1973, Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 3, f. 124).
4. Arhiva CNSAS, D21, vol. 26, ff. 47-48.
5. Arhiva CNSAS, D21, vol. 5, ff. 140, 155-156.
6. Arhiva CNSAS, D21, vol. 26, f. 91.
7. Arhiva CNSAS, D21, vol. 5, f. 183.
8. Arhiva CNSAS, D21, vol. 5, f. 16v și I f. 46.
9. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 3, ff. 46-47.
10. „[…] scriitori ca Nicolae Breban, Dumitru Țepeneag, Paul Goma și alții, după ce dau spectacole de anti-marxism și anti-socialism în străinătate, aruncând cu noroi fie în toată breasla scriitoricească, fie mai ales în aceia care au pus umărul la construirea socialismului; de ce atari scriitori întorși în țară sunt apărați de orice atacuri, chiar și atunci când scriu cărți de duzină, sunt alimentați cu bani de la Uniunea Scriitorilor, ba mai iau și măsuri ca să nu se scrie despre ei prea tare" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 3, f. 184).
11. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 203.
12. Nota-raport din 12 februarie 1982 revine la subiect: „Am reluat cu sursa [«Mircea»] discuția privind intenția exprimată de Nicolae Breban de a fi membrul unei școli literare. După opinia sursei aceasta ar

fi un reflex al grandilocvenţei şi al tendinţei de a ieşi dintr-o anume izolare în care se află Breban în prezent" etc. (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 252).

13. „Menţionăm că cel în cauză [scriitorul Mircea Săndulescu] este sursă a noastră iar materialele pe care acesta le-a furnizat până în prezent sunt în consens cu celelalte informaţii obţinute în caz. În nota din 18.09.1980 Mircea Săndulescu ne-a informat că într-o discuţie purtată cu obiectivul, respectivul a apreciat că singur, numai prin literatură proprie, nu va reuşi să pătrundă în cultura europeană. Pentru aceasta ar trebui să creeze «o şcoală sau un curent literar» în jurul numelui său fără a fi menţionat un eventual conţinut disident al acestuia. Având însă în vedere particularităţile temperamentale ale obiectivului, nefiind excluse reacţii imprevizibile din partea sa, cât şi eventuala intenţie de a încerca pe această cale o «reabilitare» faţă de Eugen Ionescu sau alte elemente din emigraţie se impun a fi luate în continuare măsuri de clarificare a informaţiei şi neutralizare a eventualelor acţiuni ostile […]" (Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 5, f. 270).
14. Subliniez ferm precaritatea informaţiilor din materialele consultate. Am făcut totuşi referire la caz întrucât ideea „Şcolii" şi demersul Securităţii în ce o priveşte sugerează o direcţie de cercetare a istoriei literare recente. Clarificarea ar putea fi eventual adusă din investigarea dosarelor întocmite de Securitate pe numele scriitorului emigrat între timp în Statele Unite. Iată amintirile lui Mircea Săndulescu despre anii când se afla în apropierea lui Breban, postate pe site-ul său: „M-am hrănit cu amintirea neuitatelor seri, tipic est-răsăritene, petrecute la Bucureşti, mai ales cele petrecute în compania lui Nicolae Breban. L-am văzut aproape zilnic pe Nicolae în anii aceia de la sfârşitul deceniului '70 şi din prima jumătate a lui '80. Târziu, în noapte, mult după ce d-na Esthera Breban se ducea la culcare, noi încă mai vorbeam. Iar cu puţin înainte de a pleca acasă, reluam partida de şah întreruptă, în timp ce în fundal se auzea Concertul Brandenburgic. Aceea a fost şcoala mea. Înţeleg acum, în retrospectivă, că adesea viul profund dintr-un tânăr scriitor, cum eram eu atunci, trăitura intensă, pofta de scris, arta de a vorbi cu personajele sunt toate efluvii esoterice care se stârnesc prin contactul cu maeştrii. Nu învăţăm decât de la maeştrii cuprinşi de demoni de aceeaşi factură cu a noastră, dar exprimaţi" (Detalii biografice: Mircea Săndulescu, http://www.mirceasandulescu.go.ro/detaliibio.htm).
15. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 1, f. 6.
16. Arhiva CNSAS, dosar I nr. 6625, vol. 3, f. 70.
17. *Ibidem*, f. 68.
18. Arhiva CNSAS, D21, vol. 29, f. 222.
19. Arhiva CNSAS, D21, vol. 12, f. 50.
20. Arhiva CNSAS, D21, vol. 11, f. 131v.
21. Sursa „Marcu" anunţă că Mircea Vasiliu, redactor al Europei Libere, „deţine la domiciliu un pistol. A afirmat că dacă ar avea o situaţie

favorabilă, «l-ar împuşca pe şeful statului român». Regretă că nu a putut realiza acest fapt cu ocazia vizitării de către şeful statului român a unui muzeu din Madrid, când a fost în apropierea lui…" (Arhiva CNSAS, D21, vol. 9, f. 401). Nota lui „Marcu Ion" a fost predată cpt. V. Tîrziu, fără dată, dar din conţinut rezultă prima parte a anului 1985.

22. „Zare" scrie despre R.E., angajată la Deutsche Welle, că este „victima pasiunilor sale fiziologice, bază pentru studiu, exploatare în orb sau chiar o atragere treptată la o conlucrare cu noi" (Arhiva CNSAS, D21, vol. 9, f. 165v). Sursa „Lungu" a aflat că medicul M.B., emigrat în RFG, se duce frecvent la postul de radio Europa Liberă, căci stă în apropiere, „este prieten foarte bun cu N.C. Munteanu, pe care l-a ajutat foarte mult la plecarea din România; sursa afirmă că înainte de plecarea din ţară a fost condamnat pentru perversiuni sexuale" (Notă din 7 august 1989 aflată în dosarul operaţiunii „Eterul", D21, vol. 37).
23. Arhiva CNSAS, D21, vol. 26, f. 144v.
24. Este vorba de „numita Berdan Laurenţia […] care avea aprobarea de emigrare la rude din Grecia însă nu i s-a acordat viza de intrare în această ţară" (Arhiva CNSAS, D21, vol. 17, f. 48).
25. Deşi nota lui „Zeno" din 7 iulie 1973 provine de la un informator, natura ei este aceea a unui material destinat biroului personal. „Zeno" se referă la faptul că mai mulţi salariaţi ai Editurii Eminescu au primit ilustrate din Franţa de la Ioana Miereanu, „din care rezultă că aceasta vrea să stea mai mult timp în ţara vizitată" (Arhiva CNSAS, D21, vol. 11, f. 99).
26. Continuarea: „Dna Graziella Ghica este fiica generalului Dumitru Gheorghiu din fosta armată regală, care ocupa funcţia de subsecretar de stat la Ministerul Aprovizionării în guvernul reacţionar al generalului Rădescu. Cooptarea dnei Graziella Stoichiţă-Ghica ca membră a UAP nu s-a datorat talentului ei, de altfel cu totul minor, ci în exclusivitate faptului că soţul ei e prof. universitar. Radu Stoichiţă era membru de partid din ilegalitate. […] Dna Stoichiţă este în permanenţă în legătură cu cei doi nepoţi direcţi ai ei, Victor Stoichiţă şi Alexandru Stoichiţă, cu al căror sprijin speră să-şi realizeze planul ce-l urmăreşte. Aceşti nepoţi sunt transfugi cu statut de refugiaţi politici. Ei sunt membri activi ai aşa-zisei intelectualităţi române din exil. S-au manifestat în nenumărate rânduri la postul de radio Europa Liberă, au iscălit manifestul de protest al scriitorilor din exil în legătură cu recentele evenimente de la Braşov etc." (Arhiva CNSAS, D21, vol. 24, f. 130, 130v).
27. Vezi şi „Alex Mihai Stoenescu lămureşte misterul evenimentelor din Decembrie '89: Revoluţie sau lovitură de stat?", *Evenimentul Zilei*, 19 decembrie 2011.

Index

A

Achim, Victor 121, 124, 139, 191, 192, 272, 281 n. 2
Acrivu, Gheorghe 239
Acterian-Sadova, Marietta 63, 130, 143 n. 28
„Ady" 145 n. 41
Agopian, Ștefan 265 n. 54
Aksionov, Vasili 217
„Alex Ștefan" 205 n. 15
„Alexandru" 132, 133 n*, 145 n. 44
„Alexandrescu" 132, 133, 140
Alexandrescu, Sorin 28
Alexandru, Cosmin 56-57 n. 34
Alexandru, Laszlo 116, 117, 213-214 n****
Alexandru, Radu F. 249
Alexe, Dan 30 n***, 93 n****
Al-George, Sergiu 128, 130
Aligică, Dragoș Paul 56-57 n. 34
Anculia, Mioc 103 n. 2, 106 n. 44
Andon, Sergiu 167 n**
Andreescu, Gabriel 11-12 n**, 41 n**, 53 n*, 92 n*, n****, 93 n****, 96-97 n****, 110 n. 111, 141 n*, 162 n*, n**, 189 n**, 200 n****, 202 n**, 231 n*, 244 n*, 250 n*, 267 n*, 272 n*
„Andrei" 145 n. 40
Anghel, Paul 60, 61, 79, 103-104 n. 10
Anghelescu, Adrian 103-104 n. 10
„Anonimus" 275
Antip, Felicia 221
Antohi, Sorin 13, 15, 19 n**, 30 n***, 42, 93 n****, 204 n. 8
Anton-Manea, Cristina 185, 202, 207 n. 38
Antonescu, Ion 232
Antonesei, Liviu 7, 30 n***, 46, 93 n****
Apostol, Pavel 70
Ardeleanu, George 94
„Aristotel" 76-77, 108 n. 69
„Arsenescu" 145 n. 41
„Artur" 241, 270-271
Augustin (Sfântul) 114 n**
Avramescu, Cătălin 56-57 n. 34
Axinte, Șerban 46

B

„B.2" 241
Baciu, Ștefan 144 n. 34
Baconschi, Teodor 56-57 n. 34
Baconsky, Anatol 246
Badea, Constantin 157, 162
Balais, Maria 127
Balotă, Nicolae 13, 14, 15, 24, 40 n***, 113-126, 135-142, 165, 171, 172, 258, 278-279
„Baltag" 238-242, 262 nn. 12-13, 272
Baltag, Cezar 79
„Banu" 145 n. 39
„Barbara" 145 n. 41
„Barbu" 225, 241
Barbu, Daniel 11 n*, 53
Barthel, Catherine 195
„Bazil" 145 n. 41
„Bădescu Victoria" 145 n. 41
Băileșteanu, Nicolae 263 n. 27
Bălan, George 94
Bălan, Ion Dodu 263 n. 27, 269, 281 n. 2
Bălăceanu-Stolnici, Constantin 15, 139
Bălănescu, Flori 206 n. 34
Bălănescu, Stelian 183
Bărbat, Vasile 250 n*

„Bărbosu" 133, 143-144 n. 33
Bărnuţiu, Simion 161
Băsescu, Traian 42, 218 n*, 267
„Bebe" 145 n. 39
Becali, Gigi 277
Bejinaru, Florica 280
Bendovschi, Adriana 273
Berdan, Laurenţia 283 n. 24
Berindei, Catherine 203 n. 2
Berindei, Dan 176, 179-181, 197-198, 205 nn. 22-23
Berindei, Mihnea 11-12 n**, 13-14, 109 n. 86, 110 n. 111, 121 n*, 171, 173-207, 210 n***, 220, 224 n*, 235, 258, 278
Bernard, Noël 45, 76, 77, 110 n. 107, 118, 140, 142 nn. 1-2, 144 n. 35
Bittel, Adriana 228
Bleahu, Marcian 150
Boari, Vasile 92 n****, 93 n****
„Bogdan" 145 nn. 39, 44
Bogdan, Radu 103-104 n. 10
Boia, Lucian 91 n*
Boilă, Elena 120-121, 124, 142 n. 14
Boilă, Ion 121
Boilă, Matei 121
Boldeanu, Vasile 239
Bondrea, Aurelian 40-41 n***, 107 n. 56
Borbély, Ştefan 42
Boroianu, Radu 103-104 n. 10
Boros, Radu 144 n. 34
Borşan, D. 205-206 n. 17
Botez, Mihai 7, 13, 14, 171, 209-232, 252, 278, 280 n*
Bradley, Gregor 219
Brahaş, Cornel 268 n*
Braşoveanu, Gheorghe 140
„Bratosin" 28, 29, 44, 45
Braunsteim, Hary D. 23
„Brătescu" 16, 26, 28-29, 32-35, 44, 56 n. 33
Brătianu, Ion 270
Brătianu, Maria 195
Breban, Esthera 282 n. 14
Breban, Nicolae 13-14, 46, 114 n**, 115 n***, 124, 206 n. 34, 233-265, 268, 271-273, 278, 281 nn. 1-3, 10, 282 nn. 12, 14
Brezeanu, Barbu 102, 103-104 n. 10
Brezianu, Andrei 125, 229-230, 273-274
Brucan, Silviu 188-189, 214, 217, 232
Bucşan, Gabriela 62
„Bucur" 25
Budişteanu, Radu 270
Buduca, Ioan 265 n. 54
Budurca, Gheorghe 22
Burtică, Cornel 14, 60, 94, 249, 251, 264 n. 30, 280
„Busuioc" 242
Butler, Michael 218 n**

C

Cabulea, Traian 24, 25
„Cain" 52
Calciu, Gheorghe 270
Caliţa, Ioan 158 n*
Câmpeanu, Gheorghe 280
Câmpeanu, Pavel 189, 280
Cândea, Virgil 15, 60
Caragiale, Ion Luca 61, 82
Caraion, Ion 37 n**, 115, 125, 206 n. 30, 270, 271 n*
Caraman, Mihai 11
Carandino, Nicolae 103-104 n. 10
Carp, Mircea 29, 44, 55 n. 25
Cassian, Nina 242, 262 n. 15, 264 n. 34
Cazacu, Matei 177, 179, 185, 202, 205 nn. 15, 20
Călinescu, Alexandru 30 n***, 93 n****
Călinescu, Bogdan 56-57 n. 34
Călinescu, George 19, 25, 80
Călinescu, Matei 25, 79, 250
Cărtărescu, Mircea 265 n. 54
Căruntu, Dumitru 89 n**
Ceauşescu, Elena 197, 222, 257 n*
Ceauşescu, Nicolae 14, 34 n*, 41, 72, 148, 173, 183, 186, 195, 197, 200, 203, 207 n. 35, 212, 222, 233, 235, 236, 253, 256, 257 n*, 277
Ceauşescu, Nicu 74-75, 222
Celac, Mariana 7, 209 n**, 220 n**, 222 n***, 226 n*****, 227 n*
Celac, Sergiu 227
Cernat, Paul 46, 229
Cernatoni, Alexandru 185, 186, 202, 207 n. 31

Cesereanu, Ruxandra 42
Cheţan, Octavian 80, 109 n. 81, 125
Chifor, Cornel 25
Chimet, Iordan 103-104 n. 10
Chiţac, Mihai 11
Chivu, Carmen 94
Christi, Aura 234
Ciobanu, Ion 158, 161, 163
Ciobanu, Vitalie 56-57 n. 34
Cioran, Aurel 75
Cioran, Emil 36-37, 62-64, 72, 80, 84-85, 89, 102, 105 n. 38, 119, 142 n. 8, 144 n. 34
Cioran, Relu 103-104 n. 10
Cismărescu, Mihai 139
Ciuceanu, Radu 267
Ciulei, Liviu 253
Ciupercă, Mihai 163-164
Ciuvică, Mugur 267
„Cîmpeanu" 145 n. 44
Cîrciog, Mihai 144 n. 34
Cobianu, Ion 207 n. 36
„Coca" 145 n. 39
Cochinescu, Nicolae 168
Coeckelberghs, René 243
Cojocaru, Aspazia 168, 280
Comănescu, Petre 102
Combes, Ariadna 177 n*, 183
Conquest, Robert 211 n***
Constantin, Măriuca Oana 141 n*
Constantinescu, Emil 136 n*, 148
Coposu, Corneliu 155-156, 157 n*, 158, 161, 163
Corbu, George 25
„Corina" 145 n. 40
Corlăţan, Mirela 43-47, 49, 51, 53, 56 n. 34, 171, 173 n**, 200 n****
Cornea, Doina 21, 92, 93 n***, 196, 215, 216 n*
Cornel (maior) 67
Constandache (maior, locotenent-colonel) 63, 67
„Cornelia" 145 n. 39
„Costache" 145 n. 44
„Costea" 142 n. 1
Costinescu, Senia Mihaela 168
Cotruş, Ovidiu 24, 40 n***
Covaci, Stela 103-104 n. 10
Creţia, Petru 103-104 n. 10
Creţu, Bogdan 131 n***, 135 n***
„Cristea" 145 n. 41
Cristea-Enache, Daniel 46
„Cristian" 80
Crohmălniceanu, Ovid S. 242, 262 n. 15
Culcer, Dan 273 n*
Culianu, Ioan Petru 30-31, 55 n. 29, 92 n***, 267
Cuşa, Ioan 79, 87

D

„Dan" 145 nn. 41, 44, 273-274
Danieliuc, Mircea 221
Dărăban, Valentin 161
Dărăbău, Valentin 157 n*
Dăscălescu, Constantin 151
Dejeu, Robert 204 n. 12
Deneş, Ivan 15, 139
Diamond, William 227 n*
„Diana" 145 nn. 39, 41
Dimitriu, Paul 127
Dinescu, Mircea 42-43, 50, 148, 151 n*, 152-153, 171, 195
Dinţoiu, Adina 46
„Dinu" 40-41 n***
Diţulescu, Nicolae 155 n**, 156, 162-163
Dobre, Florica 138 n**, 182 n*, 184 n*, 204 n. 12, 206 n. 29, 278 n*
„Dobrescu" 145 n. 41
Dobrescu, Caius 93, 97
Dobrescu, Miu 264 n. 30
Dobrincu, Dorin 201 n**
Doicaru, Nicolae 69
Doinaş, Ştefan Augustin 15, 265 n. 54
„Dona Alba" 243, 272-273, 281 n. 3
Donici, Ion 63
„Dora" 145 n. 39
Dragomir, Alexandru 103-104 n. 10
Drăgan, Iosif Constantin 108 n. 65, 155-156, 157 n*, 159, 160-161, 164 n**, 173-174 n***
Drăghici, Alexandru 67
Dumitrescu, Constantin 148, 167, 171
Dumitrescu, Cornel 213
Dumitru, Matei 23
Durandin, Chaterine 195

E

Eliade, Mircea 20, 28 n*, 35, 43, 44 n*, 45, 56 n. 33, 63, 76-79, 92 n***, 102, 104 n. 22, 108 nn. 75, 77, 119
„Ema" 145 n. 39
Emanoil, Nina 274
Emilian, Ion V. 270
„Emilian Georgescu" 25
Enache, Petru 108 n. 77
Enescu, Tudor 128
Engels, Friedrich 89
Erikson, Richard M. 226-227 n******
Ernu, Vasile 11 n*, 53 n**
Étiemble, René 43
„Eugen" 145 n. 41
Everac, Paul 268, 281 n. 1

F

Fabri (CEDOR) 224
Falcan, Ion 132
„Filip" 242
Filip, Traian 157 n*
Filipescu, Radu 200 n****
Fiştioc, Ion 211
Florea, Lucian 263 n. 22
Florescu, Eugen 218
Florescu, Radu 144 n. 34
„Florin" 145 n. 41
Floru, Constantin 102
Foarţă, Şerban 25
Fondane, Benjamin 37
„Franklin" 145 n. 40
Frauendorfer, Helmuth 199 n**
Frunză, Victor 188-189, 274
Fulga, Laurenţiu 23, 54 n. 12

G

Gafiţa, Mihai 263 n. 27
Galeriu, Constantin 103-104 n. 10
Gallimard, Claude 193
Garton Ash, Timothy 37
Gaspar, Acsinte 168
Gavrea, Loneta 162 n*
Gavrilă, Gheorghe 179, 181-182, 185, 204 nn. 12-13, 205 n. 17
Georgescu, Constantin
Georgescu, Emil 76, 198
Georgescu, Ioan 140
Georgescu, Vlad 140, 142 n. 2, 176, 206 n. 30, 209-212, 216, 220-221, 228, 230-231 n***, 269-270
Ghelmez, Petre 103-104 n. 10
Gheorghe, Anca 60
Gheorghe, Cezar 46
Gheorghe, Nicolae 221
Gheorghe, Traian 157 n*
Gheorghişan (secretar sect. 1) 71
„Gheorghiu" 145 n. 41, 247
Gheorghiu, Dumitru 283 n. 26
Gheorghiu, Mihai Dinu 30-31 n***, 93 n****
Gheorghiu, Mihnea 40 n**
Ghera, Ionel 102
Gheţie, Coriolan 155-156, 157 n*
Ghibernea, Marcel 181
Ghilezan, Emil 156, 157 n*, 160-161, 164
Ghilezan, Marius 46
Ghinea, Cristian 50 n*, 56-57 n. 34
Ghişe, Dumitru 40 n***, 117, 271
„Giani" 274
Golu, Mihail
Goma, Paul 71, 80, 94, 133, 140, 191--195, 198-199, 203 n. 5, 206 n. 34, 209, 216 n*, 231-232, 235-237, 242, 244-246, 248-249, 251-252, 256, 259, 261 n. 4, 262-263 n. 16, 264 n. 40, 271, 274-275, 281 n. 10
Gorbaciov, Mihail 210 n***
Goşu, Armand 201 n**
„Grancea" 269
Graţian, Isac 159
Grenwell, John 105 n. 37
Grigurcu, Gheorghe 42, 92, 93 n*
Groşan, Ioan 265 n. 54
Gyr, Radu 66

H

Haiducu, Matei Pavel 222 n*
Hamelet, Michel P. 195
Havel, Václav 215
Hăulică, Dan 15
Heidegger, Martin 61
Horasangian, Bedros 46, 136
„Horia" 145 n. 39
„Horia Sima" 198-199

Horodincă, Georgeta 264 n. 34
„Hulea Nicolae" 158 n*
Hurezeanu, Emil 243, 259, 263 n. 18

I

„Iago" 198 n**
Ierunca, Virgil 32-33, 35, 56 n. 32, 76-81, 85, 86 n*, 87, 116-119, 122, 124, 133, 142 n. 1, 143 n. 28, 143--144 n. 33, 173, 184, 196, 239, 243, 251-252, 263 n. 18
Iftimovici, Vasile 127
Ilaşcu, Ilie 48
„Ileana" 145 n. 41
Iliescu, Ion 11-12, 148, 151, 153, 164, 227
„Ina Bogdan" 145 n. 41
Ioan Paul al II-lea, papă 215
Ioanid, Mircea 70,
Ioanid, Radu 214-219, 229-232
Ioniţoiu, Cicerone 274
Ionesco, Marie-France 195, 245
„Ionescu" 145 nn. 39-40
Ionescu, Eugen 118-119, 142 nn. 1, 8, 195, 245, 248, 282 n. 13
Ionescu, Gelu 38, 269
Ionescu, Ghiţă 144 n. 35
„Ionescu Ion" 145 n. 41
Ionescu, Nae 102
Ionescu, Silvestru 273
Ionescu, Virgil 219
Ionescu-Gulian, Constantin 67
Ioniţă, Sorin 56-57 n. 34
Iordache, Maria 130
Iordan, Iorgu 25
Iorga, Nicolae 87, 127
Iorgulescu, Mircea 229-230, 259
Iosipescu, Sergiu 205 n. 15
„Irinel" 145 n. 41
Isaac, Victor 157
Isărescu, Mugur 148, 200
Ivasiuc, Alexandru 124, 191-193, 244
Ivaşcu, George 25

J

Jela, Doina 27
Jianu, Ionel 102
Joja, Athanase 67, 103-104 n. 10
Jouvenel, Bertrand de 226 n******
Jovin, Ion 156, 158
Justin (diplomat) 28

K

Kaţichii (violoncelist) 141
Kerecheş, Ion 141
Korne, Mihai 183

L

Labin, Mircea 141
Laignel-Lavastine, Alexandra 203 n. 1
Lambrino, Ion 63
Lambrino, Lulu 127
Langa, Doina 120, 124, 142 n. 14
„Laurenţiu" 139, 145 nn. 40-41
Lazarsfeld, Paul 172 n*
Lază, Ileana 120, 124, 142 n. 14
Lazurcă, Marius 56-57 n. 34
Lăncrănjan, Ion 206 n. 30
Lăzărescu, Costache 103-104 n. 10
Lăzăroiu, Petre 168
Lăzăroiu, Sebastian 56-57 n. 34
Lefter, Ion Bogdan 21 n***, 36, 40 n**, 41 n***, 42
Lenin, Vladimir Ilici 64
Lieven, Alexander 75-76, 99
Liiceanu, Gabriel 38-42, 48, 59-60, 62, 95, 97-99, 101, 103-104 n. 10, 265 n. 54
Lilă, Ion 273
Lovinescu, Eugen 215
Lovinescu, Monica 13, 16, 32-37, 38 n*, 45, 56 n. 32, 72, 76-78, 81, 85-86, 106 n. 44, 108 n. 72, 119, 122, 133, 139-140, 142 n. 1, 143-144 n. 33, 173, 184, 193 n*, 194-198, 243, 247, 251, 252, 263 n. 18, 271
Lucaciu, Vasile 157 n*
„Lungu" 283 n. 22

M

Macovei, Monica 56-57 n. 34
Magheru, Gheorghe 280 n*
Maieran, Vasile 218
Maiorescu, Titu 61
Maliţa, Mircea 226-227
Manea, Norman 242, 262 n. 15
Maniu, Iuliu 121, 159, 163

Manolescu, Nicolae 25, 43, 50, 54 n. 20, 56 n. 31, 61, 124, 213 n**, 221--222, 234, 242, 259, 262-263 n. 16, 264 n. 34, 265 nn. 54, 59, 269, 281 n. 2,
Manolescu, T. 207 n. 39
„Marcu" 283 n. 21
Marcus, Solomon 110 n. 115, 226 n**, 227, 228 n*
Mareş, Clara 40-41 n***
„Marin Oltescu" 131-132
Marino, Adrian 7, 13, 15-16, 19-57, 92-93, 103 n. 9, 113, 115, 126-127, 130, 165, 171, 194, 235, 258, 278--279
Martin, Aurel 245, 263 n. 27
Martin, Mircea 48, 103 n. 9
Marx, Karl 74, 89, 107 n. 62
Maspero, François 203 n. 1
Matei, Sorin Adam 53 n*
Mavrocordat, Nicolae 123
„Maxi" 145 n. 41
Măceşanu, Constantin 104 n. 11
Măgureanu, Virgil 11, 277
Mălăncioiu, Ileana 42, 264 n. 34, 265 n. 54
Mămăligă, Leonid 79, 87, 142 n. 8, 239
Mărculescu, Sorin 263 n. 27
Mărcuş, Graţian 157
Meleşcanu, Teodor 164, 280
Merce, Ilie 151, 218
Merişanu, Nicolae 143 n. 28
Mezdrea, Dora 94-95, 96 n**, 98, 99 n**, 100 n*
Michnik, Adam 53 n*, 214
Micu, Dumitru 25
Micu, Mircea 273
Miereanu, Ioana 283 n. 25
„Mihai" 145 n. 41
Mihăieş, Mircea 43, 56-57 n. 34, 153 n*
Mihăilescu, Dan C. 42, 47, 50, 56-57 n. 34, 95
„Mihu" 139
„Mike" 145 n. 39
Milhovan, Dean 161
Militaru, Nicolae 11
Miłosz, Czesław 217
Mincden, George 144 n. 34
Miot, Jean 195
„Mircea" 145 n. 39, 179, 182, 184-186, 202 n*, 206 n. 33, 271
Mirea, Lucia 127
Miron, Paul 34, 103-104 n. 10
Mitea, Constantin 269, 281 n. 2
Mititelu, Cristian 99
Mitrea, Ionel 124
Morar, Ioan T. 46, 116, 218 n*
Morgenstern, Uşer 103-104 n. 10
Mortoiu, Aurelian 232
Mungiu-Pippidi, Alina 42, 89
Munteanu, George 103-104 n. 10
Munteanu, Neculai Constantin 15, 27, 115, 121 n*, 136-139, 141, 220, 228 n**, 273, 276, 283 n. 22
Munteanu, Romul 40 n**
Murea, Radu 92 n****, 93 n****
Murray, R.A. 105 n. 37
Müller, Herta 199 n**

N

Nagacevsky, Constantin 141
Nagâţ, Germina 43, 171
Nagy, Imre 183
Năstase, Adrian 167, 171, 221
Năstase, Gheorghe 204 n. 11
„Năstăsescu" 62
Neagoe-Pleşa, Elis 138 n**, 182 n*, 204 n. 12, 278 n*
Neagu, Fănuş 273
Neamţu, Mihail 47, 56-57 n. 34
Nechita, Vasile 162 n*
Negoiţescu, Ion 24, 28, 114 n**, 249, 264 n. 30, 270
Negrea, Vasile 105 n. 37
„Nelu" 145 n. 41
Neţea, Vasile 156
„Nicky" 142 n. 1
Nicoară, Mara (Maria) 237 n*
Nicolescu, Vasile 40, 55 n. 25, 263 n. 27
„Nicu" 145 n. 41
„Niculescu" 145 n. 41
Niculescu, Adrian 42, 209
Niculescu, Alexandru 56 n. 31
Niculescu, Paul 140
Nistor, Octavian 103-104 n. 10

Nistorescu, Cornel 51
Niţă, Adrian 92 n***
„Nadolu Costel" 105 n. 38
Noica, Andrei 63
Noica, Constantin (Dinu) 13, 16, 37-39, 40 n*, 40-41 n***, 41-42, 56 n. 32, 59-111, 113, 127-129, 134 n**, 144 n. 34, 165, 194, 235, 258, 279,
Noica, Iacob 63
Noica, Iacovache 63
Noica, Vlad 63
Nokai 40 n***

O

„Oana" 139
Oancea, Constantin 236-237
Oancea, Viorica 7, 211 n***, 213, 218 n*, 218-219 n**, 230, 280 n*
Ochinca, Ecaterina 85
Odobescu, Alexandru 61
Odobleja, Ştefan 157 n*
Oişteanu, Andrei 47-49
Olaru, Petre 237, 254, 261 n. 10
Onea, Mircea 63
Oprea, Florin 32, 34
Oprea, Marius 170, 267
Oprescu (croitor) 141
Oprişor, O. 270
Orescu, Şerban 198
Ornea, Zigu 15, 93, 97, 158 n*

P

Pacepa, Mihai 27 n****
Paizi, Gheorghe 181
Palade (locotenent-colonel) 123
Paleologu, Alexandru 14-15, 103-104 n. 10, 113, 125-144, 172, 229, 235, 258, 278
Paler, Octavian 15, 42
Pantazi, Ion 270
Papu, Edgar 60-61, 103-104 nn. 5, 10
Paraschiv, Vasile 175
Paraschivescu 106 n. 44
Paraschivescu, Radu 56-57 n. 34
Paruit, Alain 195
Patapievici, Horia-Roman 39 n****, 43, 152-153
Patraş, Antonio 46
„Paul" 145 n. 39
Pavelescu, Aurelian 268
Pădureanu, Ion 274
Pătrăşconiu, Cristian 56-57 n. 34, 116, 231 n**
Pătrulescu, Ion 70, 100
Pătruşcă, Adrian 277
Păunescu, Adrian 74-75, 104 n. 11, 108 n. 65, 206 n. 30, 218
Pecican, Ovidiu 46, 91
Pelin, Mihai 115-116, 118-119, 138-139, 142 n. 1, 153 n**, 183 n*, 203 n. 6, 206 n. 29, 213 n***
Pescaru, Maria 120, 124, 142 n. 14
„Petre" 145 n. 39
Petrescu, Dan 15, 30 n***, 31, 55-56 n. 29, 93 n****
Petrescu, Tereza 31
Petreu, Marta 42, 90, 113-114
„Petrică Ionescu" 145 n. 41
Petrina, Liviu 103-104 n. 10, 280 n*
„Petrov Petre" 145 n. 41
Pillat, Dinu (Constantin) 63, 80
Pintilie, Lucian 253, 264 n. 30
Piru, Alexandru 56 n. 31
Pituţ, Gheorghe 236, 261 n. 7
Piţu, Luca 30 n***, 93 n****
Planche, Anne 177 n*, 203 n. 1
Pleşa, Liviu 138 n**, 182 n*, 204 n. 12, 278 n*
Pleşiţă, Nicolae 14, 222 n*, 234, 247--250, 257
Pleşu, Andrei 38-39, 41, 43, 50, 94 n***, 95, 98, 148, 152-153, 265 n. 54
Podea, O. 87
Poghirc, Cicerone 79
Polihroniade, Mihail 102
Pop, Simona-Maria 20 n***, 40, 49 n*
Pop, Teofil 11
„Popa" 145 n. 40, 230 n***
Popescu, Cristian Tudor 126 n**
Popescu, Dumitru 39-40, 218
Popescu, Dumitru Radu 23, 54 n. 11
Popescu, Ionuţ 56-57 n. 34
Popescu, Radu 64
Preda, Cristian 42, 56-57 n. 34
Preda, Marin 273
Predescu, Ion 168 n**
Priboi, Ristea 151, 164, 267

Prisăcaru, Gheorghi 151
„Profesorul" 145 n. 41
Prunescu, Mircea 83, 109 n. 81
Pruteanu, George 15
Pucă, Florin 273
Puiu, Ion 212, 224
Puskás, Valentin-Zoltán 168 n**

R

„Radu" 145 nn. 39, 41
Rákóczi, Ludovic 150
Rateş, Nestor 203 n. 6
Raţiu, Gheorghe 122
Raţiu, Ion 161, 209 n**
Răceanu, Mircea 215, 218, 227, 280 n*
Rădescu, Nicolae 283 n. 26
Răducă, Gheorghe 219
Rădulescu-Zoner, Ştefan 267
Rău, Aurel 73 n*
„Răzvan" 155-161, 163
„Reta" 145 n. 39
Rîpeanu, Valeriu 55 n. 25, 246, 263 nn. 25, 27
Rogojan, Aurel 96, 165, 190, 191 n*, 199-200
Rogozanu, Costi 11 n*, 53 n**
Roman, Petre 148-149
Roncea, Victor 174, 186-189, 190, 191 n*/**, 196-197, 200, 201 n*, 203 n. 6
Rosenthal, Bertrand 221
Rosetti, Catinca 103-104 n. 10
Rosetti, Radu 62-63
Rosetti, Scarlat 63
„Roşianu" 74
Rusan, Ioan 190
Rusu (colonel) 64-67, 105 n. 31
Rusu, Liviu 25
„Ruxandra" 269, 281 nn. 2-3

S

Sadova, Marietta 63, 130, 143 n. 28
Sadoveanu, Mihail 61
Saharov, Andrei 211, 215
Sala, Marius 139
Sampson, Steve 274
„Sandu" 139, 145 nn. 39, 41, 177, 184-186, 206 n. 33
Sălăjan, Ion 185-186, 207 n. 31
Săndulescu, Mircea 264 n. 34, 272, 282 nn. 13, 14
Sbîrcea (ofiţer) 134
Scarlat, Mircea 73
Scheslak, Dieter 236
Schwartz, Richard 244
Sebastian, Carol 12
Secaşiu, Claudiu-Octavian 152 n**, 186
Segall, Idel 103-104 n. 10
Serdaru, Mihai 193
Shafir, Michael 53 n*, 190 n**
Singhireanu, Dinu 63, 127
Silvestru, Valentin 242, 262 n. 15, 273
„Simion" 145 n. 41
Simion, Eugen 233 n**, 265 n. 54
Sipoş, Maria 155 n**, 124
Sîntimbreanu, Mircea 132, 143 n. 32
Sîrbu, Ion D. 40-41 n***, 117
Soljeniţîn, Aleksandr 72, 215
„Someşan" 115-124, 137-139, 142 nn. 1-3, 229
Sommerauer, Walter 267
Sorescu, Marin 60, 103-104 n. 10
Sorin, Nicolae 263 n. 25
Soros, George 204 n. 8
„Stan" 145 n. 41
„Stan Ion" 145 n. 40, 270
Stanomir, Ioan 56-57 n. 34
Stămătoiu, Aristotel 243
Stăncescu, Nicu 212, 221, 223-224
Stănculescu, Victor 277
Stănescu, Bogdan-Alexandru 46
Stănescu, Mihai 207 n. 36
Stănescu, Nichita 248-249
Stănescu, Sorin Roşca 213
Stănoiu, Rodica 166, 276 n***
Steinhardt, Nicolae 89, 103-104 n. 10, 131-132
Stoenescu, Alex Mihai 15, 276-278, 284 n. 27
Stoica, Constantin 88
Stoica, Ionel 249 n*, 250 n**
Stoicănescu, Constantin 195
Stoicescu, Vlad 229 n**
Stoichiţă, Alexandru 283 n. 26
Stoichiţă, Radu 283 n. 26
Stoichiţă, Victor 283 n. 26

Stoichiță-Ghica, Graziella 276, 283 n. 26
Stoiciu, Liviu Ioan 45, 115
Stratulat, Mihai 177
Streilisker, Beatrice 127
Stroescu-Stînișoară, Nicolae 118-119, 122, 124, 139, 142 nn. 1-2
Strovas, Frank 218 n**
Stuart, Gordon 105 n. 37
Surdu, Alexandru 60, 103-104 n. 10

Ș

„Șerban" 65-66, 68-69, 103 n. 2, 106 n. 44
Șimonca, Ovidiu 44 n***, 46
Șiulea, Ciprian 11 n*, 46, 53 n**
Șora, Mihai 60, 103-104 n. 10, 265 n. 54
„Ștefan" 145 n. 40
Ștefan, Andrei 222
Ștefănescu, Alex. 114, 233 n***
Șulea, Alexandru 270
Șulopa (colonel) 143-144 n. 33

T

„T. Costică" 145 n. 41
Taloș, Dan 143 n. 28
Talpeș, Ioan 200
Tâncu, Dumitru 218 n**
„Tănase" 145 nn. 40, 44
Tănase, Stelian 42, 93, 126, 133
Tănase, Virgil 45, 222, 243, 251, 256, 263 n. 18
Teoctist, Arăpașu (patriarh) 173-174 n***
Teodorescu, Cristian 95, 137, 216, 222-223 n***, 228 n**
Tertulian, Nicolae 242, 262 n. 15, 264 n. 34
Thedrel, Arielle 203 n. 3, 210 n***
Timofte, Radu 165
Tiseanu, I. 198 n*
Tismăneanu, Vladimir 36, 43, 46, 51-52, 53 n*, 95, 96 n*, 174, 188
Tiucă, Ion 168 n**
Tîrziu, V. 283 n. 21
Toader, Tudorel 168 n**
Toffler, Alvin 226-227 n******
„Toma" 145 n. 40
Tomiță, Alexandra 60, 103 n. 9, 155 n*
Totok, William 7, 199 n**
„Traian" 145 nn. 40, 41
Trancotă, Dan 250 n*
Trancu, Teodor 144 n. 34
Troncotă, Cristian 200
Tsushima, Kanji 202, 204 n. 11
„Tudor" 29, 80, 145 n. 39
Tudor, Corneliu Vadim 152-153, 218, 221
Tudorache, T.O. 262
„Tudorache" 118, 224-225, 229 n**, 251
Tudoran, Dorin 54 n. 12, 72-73, 107 n. 61, 115, 116 n*, 118-119, 133 n*, 141, 142 n. 2, 211, 214, 216-217, 219-221, 223-225, 228-230, 233, 242, 251-254, 256-257, 259-260, 262-263 n. 16, 264 n. 34, 265 n. 59, 273
Turcu, Liviu 27, 52, 142 n*

Ț

Țepeneag, Dumitru 195, 203 n. 5, 236, 249, 261 n. 7, 271, 281 n. 10
Țic, Nicolae 247
Țichindelean, Ovidiu 11 n*, 53 n**

U

„Udrea" 270
Ungheanu, Mihai 155 n*, 164 n**, 218
Ungureanu, Traian 56-57 n. 34
Ungureanu, Vasile 157
Ureche, Marian 216, 218, 221, 223-225, 230 n***, 267
Urian, Tudorel 131-133, 134 n**, 135 n*
Uricaru, Eugen 229-230, 270
Uscătescu, George 80, 85, 103-104 n. 10, 106 n. 53

V

Valeriu, Emanuel 15, 2765 n**
Vanik, Charles A. 215
Varlam, Ion 186-194, 196
Vartic, Andrei 173-174
Vasilescu, Raluca 94
Vasiliu, Mircea 283 n. 21

Vălenaş, Liviu 187 n*
Vălinărescu, Şerban 144 n. 34
Velea, Eugen 270
Verdery, Katherine 37
Vergulescu, Spiru 103-104 n. 10
Vetişanu, Vasile 13, 154-165, 171
Vianu, Ion 183, 248-249
„Vica" 145 n. 40
Vida, Ion 168 n**
Vieru, Sorin 60, 61-62 n*, 103-104 n. 10
„Viorica" 145 n. 39
Vlad, Iulian 29, 96 n***, 165, 190-191, 200, 224-225, 243, 277 n**
Vladimirov, Iulia 16, 31-33, 35-36, 56 n. 30
Vlas, Natalia 92 n****, 93 n****
Voiculescu, Dan 167 n**
Voinescu, Sever 56-57 n. 34
„Vova" 145 n. 39
Vulcănescu, Mircea 102
Vulcănescu, Romulus 157 n*

W

Wagner, Ion 178, 199 n**, 204 nn. 11-12
Wald, Henri 66, 80
Wald, Nicu 103-104 n. 10
Watts, Duncan 172 n*
Watts, Larry L. 200
Wickert, Erwin 244

Z

Zaciu, Mircea 42, 79
Zaicik, Olga 40 n**
Zamfirescu, Dan 155 n*
Zamfirescu, Dinu 44, 183
Zamfirescu, Vasile 60, 61-62 n*, 103-104 n. 10
„Zare" 283 n. 22
Zegrean, Augustin 168 n**
Zelea Codreanu, Corneliu 85, 102
„Zeno" 283 n. 25
Zilber, Herbert 102, 110-111 n. 116

Cuprins

Mulţumiri 7
Observaţii privind scrierea şi documentarea 9
Cuvânt înainte 11

I. Adrian Marino. Campania de distrugere a unui model . . . 19
Marino, o schiţă 19
Adevărul despre Adrian Marino. Anii de închisoare şi domiciliu obligatoriu 21
Sub supravegherea Securităţii 24
Cât de departe a mers dialogul dintre Marino şi DIE 27
Farsele pe care ni le joacă documentele 30
Surprizele colegilor cercetători 31
Dedicaţiile identificate cu probe ale colaboraţionismului 36
Criza ce a urmat publicării memoriilor lui Adrian Marino. 42
Vânarea lui Adrian Marino. Responsabilităţile 49
Paradoxala inversare de roluri 52
Note 54

II. Constantin Noica în arhive. Ataşamentul victimei faţă de torţionari 59
Noica în perioada închisorii 62
Noica după eliberare 66
Detalii 72
Noica, agent de influenţă 75
Paradoxul Noica. Discursul docilităţii 80
Paradoxul Noica. Confortul afectiv în relaţia cu organele 83
Emoţia victimei în faţa torţionarului 88
Constantin Noica în memoria colectivă 91
Un alt fel de abuz 97
Note 103

III. Nicolae Balotă faţă în faţă cu Alexandru Paleologu. Puterea subiectivităţii. 113
Nicolae Balotă: cruzimea calificativelor 113
„Referenţialul”. 117

Dosarul de urmărire informativă pe numele Nicolae Balotă . . . 120
Alexandru Paleologu: uimitorul succes al spectacolului 125
Din nou la dosare 127
Aura romantică a „cedării” 131
Nicolae Balotă și Alexandru Paleologu
în oglinda contemporanilor 136
Note 142

IV. Eșecul instituțional al deconspirării. Explicare și semnificare 147

Eșecul primului Colegiu al CNSAS 147
Erori, gafe, abuzuri 150
Vasile Vetișanu 154
Mai aproape de materialele devenite „probe ale colaborării” 156
Notele lui „Răzvan” 157
Note și rapoarte despre „Răzvan” 158
Notele considerate de Curtea de Apel Cluj „probe ale vinovăției” 160
Victima Securității dezonorată de Colegiul CNSAS 162
Schimbările legii din anul 2008. Scăderea standardelor 165
Ipoteze, explicații, semnificații 171

V. Mihnea Berindei. Scenariul denigrării 173

Campania calomnioasă a unor organizații obscure 173
Ce spun documentele din Arhivele SRI și SIE, perioada 1968-1977, în „cazul Berindei” 177
Interpretarea notelor lui „Mircea” și „Sandu” de către Colegiul CNSAS 184
Hărțuirea exilatului. Combinația Victor Roncea și Ion Varlam 186
Ion Varlam în Arhiva CNSAS și în afara ei 190
Un portret (de Monica Lovinescu) 194
„Cazul Berindei” și gravitatea temelor de etică a memoriei . . . 197
„Deconspirările” din anul 2006 201
Note 203

VI. Execuția lui Mihai Botez. Disidentul transformat în agent al Securității 209

Notele din dosarul de urmărire pe numele lui Dorin Tudoran 219
Manifestări ludice 222
Rolul dosarului în clarificarea statutului lui Mihai Botez 226
Manipularea 230

VII. Nicolae Breban. Adevărul din arhivă. 233
Protestele din anul 1971 234
Ampla acţiune de compromitere 238
Reuşita campaniei de intoxicare 242
Lecţia apariţiei romanului *Bunavestire* 243
Tema colaborării. Discuţiile Breban-Pleşiţă 248
Probleme reale 250
Agent de influenţă? 253
Principiul rezonabilităţii în judecarea colaboraţionismului . . . 257
Note 261

VIII. Lumea informatorilor 267
Cenzori, informatori „de profesie", informatori cu sarcini speciale 268
„Topul informatorilor" 273
Note 281

Index 285

PLURAL M

au apărut:

1. Émile Durkheim – *Formele elementare ale vieţii religioase*
2. Arnold Van Gennep – *Riturile de trecere*
3. Carlo Ginzburg – *Istorie nocturnă*
4. Michel de Certeau – *Fabula mistică*
5. G.W. Leibniz – *Eseuri de teodicee*
6. J. Martín Velasco – *Introducere în fenomenologia religiei*
7. * * * – *Marele Inchizitor. Dostoievski – lecturi teologice*
8. Raymond Trousson – *Istoria gândirii libere*
9. Marc Bloch – *Regii taumaturgi*
10. Filostrat – *Viaţa lui Apollonios din Tyana*
11. Diogenes Laertios – *Despre vieţile şi doctrinele filozofilor*
12. Ştefan Afloroaei – *Cum este posibilă filozofia în estul Europei*
13. Gail Kligman – *Nunta mortului*
14, 15. Jean Delumeau – *Păcatul şi frica*
16. Mihail Psellos – *Cronografia. Un veac de istorie bizantină. 976-1077*
17. Cicero – *Despre divinaţie*
18, 19. Elena Niculiţă-Voronca – *Datinele şi credinţele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică*
20. * * * – *Carmina Burana. Antologie de poezie latină medievală*
21. Paul Zumthor – *Babel sau nedesăvârşirea*
22. Porfir – *Viaţa lui Pitagora. Viaţa lui Plotin*
23. E.R. Dodds – *Grecii şi iraţionalul*
24. Jean Delumeau – *Mărturisirea şi iertarea. Dificultăţile Confesiunii. Secolele XIII-XVIII*
25. Thomas de Aquino – *Despre fiind şi esenţă*
26. I.-Aurel Candrea – *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*
27. Vladimir Petercă – *Regele Solomon în Biblia ebraică şi în cea greacească. Contribuţie la studiul conceptului de* midraş
28. Emmanuel Lévinas – *Totalitate şi Infinit*
29. * * * – *Evanghelii apocrife* (ediţia a II-a)
30. Jacques Le Goff – *Omul medieval*
31. Jacques Derrida – *Spectrele lui Marx. Starea datoriei, travaliul doliului şi noua Internaţională*
32. Gabriel Andreescu, Gusztáv Molnár (ed.) – *Problema transilvană*
33. Seneca – *Naturales quaestiones. Ştiinţele naturii în primul veac*
34. Cristian Bădiliţă – *Platonopolis sau Împăcarea cu filozofia*
35. Hans-Georg Gadamer – *Elogiul teoriei. Moştenirea Europei*
36. Pavel Florenski – *Stâlpul şi Temelia Adevărului. Încercare de teodicee ortodoxă în douăsprezece scrisori*

37. Eugenio Garin – *Omul Renaşterii*
38. Julien Ries – *Sacrul în istoria religioasă a omenirii*
39. Virgil Nemoianu – *Jocurile divinităţii. Gândire, libertate şi religie la sfârşit de mileniu*
40. Robert Darnton – *Marele masacru al pisicii şi alte episoade din istoria culturală a Franţei*
41. * * * – *Anticristul*
42. Lie Zi – *Calea vidului desăvârşit*
43. Cicero – *Despre destin*
44. Michel Vovelle – *Omul Luminilor*
45. Françoise Bonardel – *Filozofia alchimiei. Marea Operă şi modernitatea*
46. Tatiana Slama-Cazacu – *Stratageme comunicaţionale şi manipularea*
47. * * * – *Trei apocrife ale Vechiului Testament*
48. Jacques Le Goff – *Sfântul Francisc din Assisi*
49. A.R. Radcliffe-Brown – *Structură şi funcţie în societatea primitivă*
50. François Furet – *Omul romantic*
51. Hans-Georg Gadamer – *Actualitatea frumosului*
52. Plinius – *Naturalis historia. Enciclopedia cunoştinţelor din Antichitate* (vol. I)
53. Arnold Van Gennep – *Totemismul. Starea actuală a problemei totemice*
54. Rosario Villari – *Omul baroc*
55. John R. Searle – *Realitatea ca proiect social*
56. Peter Sloterdijk – *Critica raţiunii cinice* (vol. I)
57. Isabelle Stengers – *Inventarea ştiinţelor moderne*
58. Guglielmo Cavallo – *Omul bizantin*
59. Nicolae Corneanu – *Patristica mirabilia. Pagini din literatura primelor veacuri creştine*
60. Pierre Teilhard de Chardin – *Scrisori inedite*
61. Andrea Giardina – *Omul roman*
62. Sergio Donadoni – *Omul egiptean*
63. Anne Cheng – *Istoria gândirii chineze*
64. Artemidor Daldianul – *Carte de tălmăcire a viselor*
65. Dolores Toma – *Despre grădini şi modurile lor de folosire*
66. Silviu Rogobete – *O ontologie a iubirii. Subiect şi Realitate Personală supremă în gândirea teologică a părintelui Dumitru Stăniloae*
67. Plinius – *Naturalis historia. Enciclopedia cunoştinţelor din Antichitate* (vol. II)
68. Jean-Pierre Vernant – *Omul grec*
69. Matei Călinescu – *Despre Ioan P. Culianu şi Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecţii*
70. H.-R. Patapievici – *Cerul văzut prin lentilă*
71. Norbert Elias – *Procesul civilizării. Cercetări sociogenetice şi psihogenetice* (vol. I – *Transformări ale conduitei în straturile laice superioare ale lumii occidentale*)
72. Norbert Elias – *Procesul civilizării. Cercetări sociogenetice şi psihogenetice* (vol. II – *Transformări ale societăţii. Schiţa unei teorii a civilizării*)
73. Ute Frevert, Heinz-Gerhard Haupt – *Omul secolului XX*
74. Augustin – *Prima catehezǎ. Iniţiere în viaţa creştinǎ*

75. Plinius – *Naturalis historia. Enciclopedia cunoştinţelor din Antichitate* (vol. III)
76. Ute Frevert, Heinz-Gerhard Haupt – *Omul secolului al XIX-lea*
77. Georges Dumézil – *Căsătorii indo-europene şi Cincisprezece chestiuni romane*
78. Cristian Bădiliţă – *Manual de anticristologie. Studii, dosar biblic, traduceri şi comentarii*
79. Grete Tartler – *Înţelepciunea arabă (secolele V-XIV)*
80. * * * – *Originile creştinismului*
81. * * * – *Evanghelii apocrife* (ediţia a III-a)
82. Paul Ricœur, André Lacocque – *Cum să înţelegem Biblia*
83. Plinius – *Naturalis historia. Enciclopedia cunoştinţelor din Antichitate* (vol. IV)
84. Dominique Camus – *Puteri şi practici vrăjitoreşti. Anchetă asupra practicilor actuale de vrăjitorie*
85. Meister Eckhart – *Cetăţuia din suflet. Predici germane*
86. Peter Sloterdijk – *Critica raţiunii cinice* (vol. II)
87. Augustin – *Despre iubirea absolută. Comentariu la Prima Epistolă a lui Ioan*
88. Daniel Dubuisson – *Mitologii ale secolului XX. Dumézil, Lévi-Strauss, Eliade*
89. Marie Capdecomme – *Viaţa morţilor. Despre fantomele de ieri şi de azi*
90. Vladimir Petercă – *Mesianismul în Biblie*
91. Evagrie Ponticul – *Tratatul practic. Gnosticul*
92. Iamblichos – *Misteriile egiptenilor*
93. * * * – *Carmina Burana. Antologie de poezie latină medievală* (ediţia a II-a)
94. Erving Goffman – *Aziluri. Eseuri despre situaţia socială a pacienţilor psihiatrici şi a altor categorii de persoane instituţionalizate*
95. Michel Foucault – *Hermeneutica subiectului. Cursuri la Collège de France (1981-1982)*
96. Moshe Idel – *Perfecţiuni care absorb. Cabala şi interpretare*
97. Alexandru Zub – *Istorie şi finalitate. În căutarea identităţii* (ediţia a II-a)
98. Adriana Babeţi – *Dandysmul. O istorie*
99. Plinius – *Naturalis historia. Enciclopedia cunoştinţelor din Antichitate* (vol. V)
100. Andrei Oişteanu – *Ordine şi Haos. Mit şi magie în cultura tradiţională românească*
101. Xun Zi – *Calea guvernării ideale*
102. Johann Martin Honigberger – *Treizeci şi cinci de ani în Orient*
103. Adrian Marino – *Prezenţe româneşti şi realităţi europene. Jurnal intelectual* (ediţia a II-a, cu un post-scriptum al autorului)
104. Seneca – *Dialoguri (I)*
105. Jean Delumeau – *Liniştiţi şi ocrotiţi. Sentimentul de securitate în Occidentul de altădată* (vol. I)
106. Plutarh – *Despre oracolele delfice*
107. Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir – *Explorări în comunismul românesc* (vol. I)

108. Seneca – *Dialoguri (II)*
109. Ruxandra Cesereanu – *Decembrie '89. Deconstrucţia unei revoluţii*
110. Plinius – *Naturalis historia. Enciclopedia cunoştinţelor din Antichitate* (vol. VI)
111.* * * – *Întotdeauna Orientul: corespondenţă Mircea Eliade – Stig Wikander (1948-1977)*
112. Monica Broşteanu – *Numele lui Dumnezeu în Coran şi în Biblie*
113. Ruxandra Cesereanu – *Gulagul în conştiinţa românească. Memorialistica şi literatura închisorilor şi lagărelor comuniste*
114. Gail Kligman – *Nunta mortului. Ritual, poetică şi cultură populară în Transilvania* (ediţia a II-a)
115. Anca Manolescu – *Europa şi întâlnirea religiilor. Despre pluralismul religios contemporan*
116. Jean Delumeau – *Liniştiţi şi ocrotiţi. Sentimentul de securitate în Occidentul de altădată* (vol. II)
117. Seneca – *Despre binefaceri. Despre îngăduinţă (De beneficiis. De clementia)*
118. Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir – *Explorări în comunismul românesc* (vol. II)
119. Mircea Mihăieş – *Cărţile crude*
120. H.-R. Patapievici – *Cerul văzut prin lentilă* (ediţia a V-a)
121. Valeriu Gherghel – *Porunca lui rabbi Akiba. Ceremonia lecturii de la sfântul Augustin la Samuel Pepys. Eseuri şi autofricţiuni exegetice*
122. Alexandru Zub – *Clio sub semnul interogaţiei. Idei, sugestii, figuri*
123. Cristian Bădiliţă – *Metamorfozele Anticristului la Părinţii Bisericii*
124. Vintilă Mihăilescu – *Socio-hai-hui prin Arhipelagul România*
125. Jean Delumeau – *În aşteptarea zorilor. Un creştinism pentru mâine*
126. Corin Braga – *De la arhetip la anarhetip*
127. Salman Rushdie – *Dincolo de limite*
128. Ruxandra Cesereanu (coord.) – *Comunism şi represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid naţional*
129. Pier Paolo Pasolini – *Scrieri corsare*
130. Mihai Valentin Vladimirescu – *O istorie a Bibliei ebraice*
131. José Antonio Marina – *Inteligenţa eşuată. Teoria şi practica prostiei*
132. Mihai Dinu Gheorghiu – *Intelectualii în câmpul puterii. Morfologii şi traiectorii sociale*
133. Michael Johnston – *Corupţia şi formele sale. Bogăţie, putere şi democraţie*
134. Mihail Neamţu – *Gramatica Ortodoxiei. Tradiţia* după *modernitate*
135. Gilles Lipovetsky – *Fericirea paradoxală. Eseu asupra societăţii de hiperconsum*
136. Barnaby Rogerson – *Moştenitorii Profetului Mahomed. Cauzele schismei dintre şiiţi şi sunniţi*
137. Jacques Attali – *Scurtă istorie a viitorului*
138. Corin Braga (coord.) – *Concepte şi metode în cercetarea imaginarului. Dezbaterile Phantasma*
139. Seneca – *Epistole către Lucilius* (vol. I)
140. *** – *Evanghelii apocrife* (ediţia a IV-a)
141. Seneca – *Epistole către Lucilius* (vol. II)
142. Mihail Neamţu – *Bufniţa din dărâmături. Insomnii teologice în România postcomunistă*

143. Cristian Bădiliță – *Glafire. Nouă studii biblice și patristice*
144. Saul Bellow – *Până la Ierusalim și înapoi*
145. Fernando Savater – *Viața eternă*
146. Gilles Lipovetsky, Jean Serroy – *Ecranul global. Cultură, mass-media și cinema în epoca hipermodernă*
147. Salman Rushdie – *Patrii imaginare*
148. Paul Cernat, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir – *Explorări în comunismul românesc* (vol. III)
149. Philippe Braud – *Mic tratat de emoții, sentimente și pasiuni politice*
150. Andrei Codrescu – *Noi n-avem bun-gust, noi suntem artiști*
151. A.C. Grayling – *Alegerea lui Hercule. Plăcerea și datoria în secolul XXI*
152. Nadia Anghelescu – *Identitatea arabă. Istorie, limbă, cultură*
153. Adam Michnik – *Mărturisirile unui disident convertit*
154. Marta Petreu – *Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu – Mihail Sebastian*
155. Umberto Eco – *De la arbore spre labirint. Studii istorice despre semn și interpretare*
156. Mircea Mihăieș – *Despre doliu. Un an din viața lui Leon W.*
157. Ruxandra Cesereanu – *Decembrie '89. Deconstrucția unei revoluții* (ediția a II-a)
158. Mihail Neamțu – *Povara libertății. Antiteze, paradigme și biografii moderne*
159. Aristotel – *Despre generare și nimicire*
160. Umberto Eco – *Kant și ornitorincul* (ediția a II-a)
161. Anca Vasiliu – *Despre diafan. Imagine, mediu, lumină în filozofia antică și medievală*
162. Andrei Oișteanu – *Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură*
163. Marta Petreu – *Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu – Mihail Sebastian* (ediția a II-a)
164. Moshe Idel – *Fiul lui Dumnezeu și mistica evreiască*
165. Albert Hourani – *Istoria popoarelor arabe*
166. Anca Manolescu – *Stilul religiei în modernitatea târzie*
167. Vladimir Jankélévitch – *Curs de filozofie morală*
168. Claude Lévi-Strauss – *Gândirea sălbatică*
169. Andrei Oișteanu – *Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură* (ediția a II-a)
170. Umberto Eco – *Cum ne construim dușmanul*
171. Camil Ungureanu (coord.) – *Religia în democrație. O dilemă a modernității*
172. Ion Vartic – *Cioran naiv și sentimental*
173. Max Horkheimer, Theodor W. Adorno – *Dialectica Luminilor. Fragmente filozofice*
174. Valeriu Gherghel – *Breviarul sceptic. Și alte eseuri despre simplitate*
175. Gabriel Andreescu – *Cărturari, opozanți și documente. Manipularea Arhivei Securității*

în pregătire:

Lev Șestov – *Atena și Ierusalim*
David Bentley Hart – *Frumusețea infinitului. Estetica adevărului creștin*

www.polirom.ro

Redactor: Ramona Lupu
Coperta: Radu Răileanu
Tehnoredactor: Radu Căpraru

Bun de tipar: decembrie 2012. Apărut: 2013
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. Box 266
700506, Iași, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53 • C.P. 15-728
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

Tiparul executat la S.C. LUMINA TIPO s.r.l.
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, București
Tel./Fax: 211.32.60, 212.29.27, E-mail: office@luminatipo.com